

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
TEFSİR BİLİM DALI

SEMÂVÂT VE ARZ HAKKINDAKİ AYETLERE
BİLİMSEL YAKLAŞIMLAR
-İlk Dönem ve Çağdaş Dönem Literatür
Bağlamında Bir Değerlendirme-

Ahmet AĞRALI
DOKTORA TEZİ

Danışman
Prof. Dr. M. Sait ŞİMŞEK

Konya-2018

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	AHMET AĞRALI		
	Numarası	068106023004		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	TEMEL İSLAM BİLİMLERİ A.B.D./TEFSİR B.D.		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans		
		Doktora	X	
	Tezin Adı	SEMÂVÂT VE AZR HAKKINDAKİ AYETLERE BİLİMSEL YAKLAŞIMLAR –İLK DÖNEM VE ÇAĞDAŞ DÖNEM LİTERATÜR BAĞLAMINDA BİR DEĞERLENDİRME-		

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	
--	--	--

ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	AHMET AĞRALI		
	Numarası	068108023004		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	TEMEL İSLAM BİLİMLERİ/TEFSİR B.D.		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans		
		Doktora	X	
	Tez Danışmanı	PROF. DR. M. SAİT ŞİMŞEK		
	Tezin Adı	SEMÂVÂT VE ARZ HAKKINDAKİ AYETLERE BİLİMSEL YAKLAŞIMLAR –İLK DÖNEM VE ÇAĞDAŞ DÖNEM LİTERATÜR BAĞLAMINDA BİR DEĞERLENDİRME-		
		Özellikle son iki asırda Avrupa'da yaşanan bilimsel gelişmeler karşısında geri duruma düşen İslam coğrafyasında dinin/İslamın bilimsel gelişmeye karşı olmadığı bilakis Kuran-ı Kerimin bir çok ayeti bilimsel gelişmeleri doğruladığı ve hatta önceden haber verdiği düşüncesi ortaya atılmış ve bilimsel verileri Kuran tefsirinde değerlendirme yaklaşımı yaygınlık kazanmıştır. Çalışmamız giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde bilimsel tefsirle ilgili kavramsal ve tarihsel çerçeve ele alınmış, 1. Bölümde Semâvât hakkındaki bazı ayetlere, 2. Bölümde Arz hakkındaki bazı ayetlere son iki asırda yapılan bilimsel tefsirlere yer verilmiş ve bu tefsirlerin dil, bağlam ve sahabe-tabiün yorumları ile uygunluğu ele alınmıştır 2. Bölümde de arz hakkındaki bazı ayetler hakkındaki yorumlara yer verilmiş ve bu tefsirlerin dil, bağlam ve sahabe-tabiün yorumları ile uygunluğu ele alınmıştır.		

	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	
--	--	--

ABSTRACT

Author's	Name and Surname	AHMET AĞRALI		
	Student Number	068108023004		
	Department	TEMEL İSLAM BİLİMLERİ/TEFSİR B.D.		
	Study Programme	Tezli Yüksek Lisans		
		Doktora	X	
	Supervisor	PROF. DR. M. SAİT ŞİMŞEK		
Title of the Thesis/Dissertation	SCIENTIFIK APPROACHES TO VERSES OF QURAN ABOUT SEMÂVÂT AND EARTH –An Evaluation in the Context of the Literature of the First Period and Contemporary Period-			

Especially in the last two centuries, in the Islamic geography which receded into background against the scientific developments in Europe, the thought, which religion / Islam wasn't against scientific developments, even many verses of the Qur'an confirm the scientific developments, and informed before were suggested and the approach to evaluate the scientific data in the exegesis of Qur'an became widespread.

The study consists introduction and other two parts. In the introduction, the conceptual and historical framework of scientific exegesis is discussed. In the first part some verses about heavens, in the second part scientific exegesis that were commented in the last two centuries on some verses about the earth were included and the appropriates of these exegesis with their language, context and Sahaba and Tabi-un's comments were discussed. In the second part the comments on some verses about the earth and the appropriates of these exegesis with language, context and Sahaba and Tabi-un' comments were discussed.

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	5
ÖNSÖZ	7
GİRİŞ	9
I. Araştırmanın Konusu.....	9
II. Araştırmanın Amaç, Yöntem ve Kapsamı	9
III. Kavramsal ve Tarihsel Arka Plan	13
I. BÖLÜM.....	31
SEMÂVÂT HAKKINDAKİ AYETLERE BİLİMSEL YAKLAŞIMLAR	31
1. Semâvât ve Semâ Olarak Kullanılışı ve Bazı Özellikleri	33
1.1. Semâvât Olarak Kullanıldığı Bazı Ayetlere Bilimsel Yaklaşımlar	34
1.1.1. Yer İle Göğün Bitişikken Ayrılmaları.....	34
1.1.2. Yedi Kat Gök	43
1.1.3. Semâvât ve Arzın Altı Günde Yaratılması	50
1.1.4. Duman Halindeki Semâvât	58
1.1.5. Semâvâtın Genişlemesi	62
1.1.6. Semâvat ve Arzın Arasındakiler	65
1.1.7. Semâvâtın Direkleri Ve Göğün Düşmeden Durabilmesi.....	67
1.1.8. Gökyüzündekilerin İnsan İçin Yarayışlı Olması	69
1.1.9. Semâvâtın Sınırlarını Aşmanın İmkânı.....	70
1.2. Semâ Olarak Kullanıldığı Bazı Ayetlere Bilimsel Yaklaşımlar	76
1.2.1. Burûc Sahibi Semâ.....	76
1.2.2. Hubuka Sahip Semâ.....	78
1.2.3. Yakın Gök.....	81
1.2.5. Göğe Yükselme.....	85
1.2.6. Dönüş Özelliğine Sahip Gök	94
2. Gök Cisimleri.....	97
2.1 Ay	99
2.1.1. Ay'ın Menzilleri ve Ay Takvimi	100
2.1.2. Nur ve Munîr Kelimelerine Yüklene Özel Anlam.....	104
2.1.3. Gecenin Ayeti/İşareti	106
2.1.4. Ay'ın Yarılması	107
2.2. Güneş	108
2.2.1. Yörüngede Dönüşü, Ecel-i Müsemması ve Müstekarrı	110

2.2.2.	Isı ve Işık Kaynağı Oluşu	115
2.2.3.	Tekvir	116
2.3.	Tarık, Şi'ra ve Kutup Yıldızları.....	117
2.3.1.	Heva	124
2.3.2.	Hunnes ve Kunnes.....	126
2.3.3.	Mevakıu'n-Nücûm	128
2.4.	Gezegenler/Kevakib	132
2.5.	Şihab ve Gök Taşı	135
II.	BÖLÜM	141
	ARZ HAKKINDAKİ AYETLERE BİLİMSEL YAKLAŞIMLAR	141
1.	Yerküre Anlamında Arz.....	144
1.1.	Tabiat Dengesi	145
1.2.	Yarılma Sonrasında Arzın Oluşumu.....	148
1.3.	Arzın Yuvarlak Olması	151
1.4.	Arzın Başka Bir Arzla Değiştirilmesi	157
1.5.	Yerkürenin daralması.....	159
1.6.	Dünyanın Dönüşü ve Sonuçları	161
1.7.	Yerçekimi ve Etkileri.....	174
1.8	Edne'l-Arz	175
2.	Yeryüzü Bağlamında Arz	176
2.1	Kıtalar	177
2.2.	Dağlar.....	179
2.3.	Delta Ovaları.....	186
2.4.	Yerküre Katmanları	187
2.5.	Toprak ve Kayaların Yapısının İnsanla Benzerliği.....	188
2.6.	Denizler.....	193
2.6.1.	Yanan/Tutuşturulmuş Deniz	195
2.6.2.	Denizlerde Yüzen Dev Cisimler	199
2.6.3.	Denizin Karanlıkları	200
2.6.4.	İki Deniz Arasında Engel.....	203
2.7.	Nehirler	206
3.	Tabii Olaylar	207
3.1.	Rüzgârlar.....	208
3.2.	Şimşek ve Gök Gürültüsü	213
3.3.	Yağmur	214

3.3.1 Yağmur Yüklü Bulutlar	215
3.3.2. Bulut Türleri	217
3.3.3. Yağmur Suyunun Temiz Oluşu	218
3.4. Deprem.....	219
SONUÇ.....	221
KAYNAKÇA	229

KISALTMALAR

a.g.e.	:	Adı geçen eser
a.g.m.	:	Adı geçen makale
Bkz	:	Bakınız
DİA	:	Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
DİB	:	Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı
c	:	Cilt
h	:	Hicrî
md	:	Madde
s	:	Sayfa
ss	:	Sayfa aralığı
TDV	:	Türkiye Diyanet Vakfı
Thk	:	Tahkik
Trc	:	Tercüme eden
Tsz	:	Tarihsiz
vd	:	Ve devamı
Yay	:	Yayınları

ÖNSÖZ

Kur'ân-ı Kerîm, ilk muhatabı Hz. Peygamber'den (sav) itibaren tüm önce ilk muhatap kitlesi sahabe nesli olmak üzere kıyamete kadar tüm insanlık için bir yol gösterici hayat kitabı olarak indirilmiştir. Yol gösterici bu kitabı anlama, insanlığa duyurma ve yaşama konusunda Sahabeden bu yana yoğun çabalar gösterilmiştir. Bu çabalardan biri Kur'ân-ı Kerîm'i asrın idrakine söyletme çabası olarak da anlaşılabilir bir niyetle bilimsel veriler ışığında ayetleri anlama çabası olmuştur.

İyi niyete dayalı olan bu bilimsel veriler ışığında anlama yaklaşımı bazen insanların yüreklerine su serpmekle birlikte bazı risk ve hataları da beraberinde getirmektedir.

Bu çalışmada iki bölüm halinde Kur'ân-ı Kerîm'in Semâvât ve Arz'dan bahseden ayetlerine bilimsel verilerle yapılan yorumlar ele alınarak değerlendirilmeye çalışılmıştır. Birinci bölümde Semâvât ve Semâ hakkındaki ayetler, İkinci Bölümde Arz hakkındaki ayetler ele alınmıştır. Ayet seçiminde hakkında çokça yorum yapılması göz önünde tutulmuştur.

Ayetlere son 2. asırlık dönemde bilimsel yorumlarda bulunan kaynaklar esas alınmış bu kaynaklarda yapılan yorumlar Sahabe ve Tabiin yorumları, dil ve bağlam açısından değerlendirmeye tabil tutulmuşmuştur.

Çalışmanın bu noktaya gelmesinde emeği geçen, başta Danışmanın Prof. Dr. M. Sait ŞİMŞEK olmak üzere, Tez İzleme Komitesi üyesi Prof. Dr. Yusuf IŞICIK ve Prof. Dr. Ahmet Turan YÜKSEL hocalarıma, ayrıca birçok hususta yardımını esirgemeyen Prof. Dr. Mustafa ÖZTÜRK'e, Dr. Mücahit YÜKSEL'e, Dr. Ahmet Yıldız'a dil ve imlâ açısından tezin daha da olgunlaşması için desteğinden dolayı Okutman Şakir Tuncay UYAROĞLU'na ve ailemle birlikte üzerimde emeği olan ve herkese teşekkür ediyorum.

Ahmet AĞRALI

Konya-2018

GİRİŞ

I. Araştırmanın Konusu

Kur'ân-ı Kerîm tarih içinde birçok açıdan tefsir edilmiştir. Birçok nakille tefsir ve reyle tefsir örnekleri mevcuttur. Reyle tefsirde tefsir tarihinin bazı dönemlerinde özellikle son iki asır içinde çokça örneğine rastlanan bir metot göze çarpmaktadır. “İlmî Tefsir”¹ adı verilen bu metot döneminin bilimsel verilerini tefsirde kullanma özelliğiyle öne çıkmaktadır.

İslam dünyasında İlmî Tefsir metoduyla birçok eser kaleme alınmıştır. Kimi eserler bu yöntemi Kur'ân-ı Kerîm'in başından sonuna uygularken kimi de bazı konular ya da ayetler üzerinden uygulamıştır.

İlmî Tefsire karşı çıkanlar bir takım gerekçeler öne sürmüşler, kısmen kabul edenler de bu gerekçeleri kısmen de olsa yöntemin sağlıklı uygulanması için bazı şartlar olarak kabul etmişlerdir. Dil bakımından uygunluk, Kur'ân-ı Kerîm'in zahirine ters düşmeme ve muktezay-ı hale uygunluk gibi ifade edilebilecek bu şartların son dönemde İlmî tefsirde ne denli göz önüne alındığını tespit etmek önem arz etmektedir.

Bu çalışma, özellikle son iki asırda İlmî Tefsir yöntemiyle –ki bu yöntem aynı zamanda İlmî İ'caz olarak da gösterilmiştir.- ele alınan konuları ortaya koyup tasnif etmek ve uygulanan metodu ve örneklerini yukarıda saydığımız üç şarta göre yani sahabe ve tabiûn döneminde yapılan tefsirlerle, ayetin bağlamıyla ve dilsel yönden tutarlılığı olmak üzere üç temel açıdan kıyaslamak ve değerlendirmektir. Ayrıca genel anlama kuralları/tefsir usûlü, tefsir literatüründe kabul edilen teamüller de göz önünde tutulmuştur. Böylece yorumların geçerliğini ortaya koymak ve İlmî tefsir yönteminin iç tutarlılığı da ortaya koymaktır.

II. Araştırmanın Amaç, Yöntem ve Kapsamı

Çalışmada öncelikli olarak, Tefsir yöntemi olan bilimselci yaklaşımın dağınık halde ortaya koyduğu malumat ve literatürü -bir kısmını- düzenli bir şekilde bir araya getirmek amaçlanmıştır.

¹ Tefsir metodu olarak zikredildiğinde “İlmî Tefsir” şeklinde “T” harfiyle yazılacaktır. Diğer

Diğer taraftan yukarıda da kısaca değindiğimiz gibi bu tefsir metodunun iç tutarlılığını ve savunucuları tarafından kabul edilen prensiplere uygunluğunu tespit etme ve bu yaklaşımın Kur'ân-ı Kerîm'i anlamaya katkısını araştırmak hedeflenmiştir.

İlmî Tefsir yönteminin uygulandığı ve İlmî İ'caz özelliği taşıdığı iddia edilen ayetlerin “İlmî Tefsirde uyulması gereken kurallar” olarak maddelenen şartlara uygun şekilde tefsir edilip edilmediği ve İlmî Tefsir karşıtlarının öne sürdüğü gerekçelerin ortaya çıkıp çıkmadığını tespit etmek bu çalışmanın amaçlarından biridir.

Başka bir ifadeyle İlmî Tefsirin şartları olarak kabul edilen; dil-belâğât uygunluğu, siyak-sibak uyumu, toplumsal olgu ve ilk dönem tefsirlerine uygunluk gibi parametreler açısından İlmî Tefsir ürünlerinin kasd-ı mütekellimi tespiti ve günümüz insanının ihtiyaç duyduğu Kur'ân-ı Kerîm anlayışına ne kadar yakın durduğunu sorgulamaktır.

Bilimsel yaklaşımı savunanlar Kur'ân-ı Kerîm'in bilimin yeterince gelinmediği bir dönemde inmesi nedeniyle ilk muhatapları tarafından yeterince anlaşılmadığını iddia etmektedirler. Tabiki günümüz bilim seviyesinin Sahabe ve Tabiûn dönemindeki seviyeyle aynı olması beklenemez. Yapılan yorumlar arasında farklılık olması kaçınılmazdır. Bu farklılıkların Kur'ân-ı Kerîm'in anlaşılmasına ve yorumlanmasına yansımaları araştırılmıştır.

Özellikle Allah'ın gücü konusunda verilen örneklerin, ilk muhatapların yorumlarını tamamen bir kenara atarak yeniden başka anlamlar yüklenmesi, bugünün bilgileriyle zenginleştirilmesi, örnekleri bugünün verileriyle ayrıntılı anlatarak bir genel kültür aktarımı yapılması ya da literatürde yer alan bilgilerin ansiklopedik bir şekilde sunulmasının hangisinin daha doğru bir yaklaşım olacağı araştırılmıştır.

Bu çalışmada, yapılan yorumların metinle mesafesini ortaya konarak kasd-ı mütekellimi anlamada son dönemde yapılan yorumların katkısı da tespit edilmiş olacaktır.

İlmî tefsir yönteminden hareketle İlmî İ'caz düşüncesinin imkânını sorgulamak, yapılan yorumların tefsire katkısını irdelemek de amaçlanan diğer unsurlardandır.

Çalışmada Semâvât ve Arz hakkındaki ayetlerden hakkında bilimsel yorumlama yapılmış olanları tespit ve tasnif edilmiştir. Bu ayetler hakkında son iki asırda yapılan bilimselci yorumlar aktarılmış ardından da sahabe ve tabiûnun bu ayetler hakkında yorumlarının bulunup bulunmadığına değinilmiştir. Ardından yapılan yorumların dil açısından uygunluğuna, bağlam açısından uygunluğuna dair değerlendirmelerde bulunulmuştur.

Kur'ân-ı Kerîm'deki konu zenginliği ve İlmî Tefsirdeki malumat ve yorum çokluğu göz önüne alındığında konunun ne denli geniş olacağı ve bu alanda yazılan kaynakların da ne kadar çok olacağı takdir edilecektir. Bu bakımdan birtakım sınırlandırmalar getirilmesi zorunluluğu doğmuştur.

Konu ile ilgili ayetlerin, yorumların ve eserlerin çokluğu ehline malûmdur. Bunca geniş bir konuyu bir doktora çalışmasına sığdırmanın mümkün olmayacağı aşikârdır. Bu bakımdan birtakım sınırlandırmalara gidilmeye ihtiyaç duyulmuştur. Bu sınırlandırmada tarihî planda İlmî Tefsir örneklerinde son dönem kaynakları esas alınmıştır. Örneklendirme açısından bazı önceki dönem kaynaklarına atıflar yapılmıştır. Bu sınırlamanın yapılması iki açıdan lüzumlu görülmektedir. Birincisi, İlmî Tefsir ve İlmî İ'caz örnekleri son dönemde daha da çoğalmış, çok sayıda eserin yazıldığına şahit olunmuştur. İkincisi tarih içinde son zamanlarda bu konudaki eserler bu metodun ilkesel olarak daha üst perdeden savunulduğu eserler olmuştur. Son dönem kaynakları içinde Arapça ve Türkçe olanlar esas alınmıştır. Buna binaen, Tantavi Cevherî'nin “el- Cevâhir” adlı eseri, Zağlül Neccar'ın “Tefsiru'l-Âyati'l-Kevniyye”si, ve “Min Âyati'l-İ'cazi'l-Kur'ân”ı, Mahir Ahmed es-Savfî editörlüğünde yazılan “Âyâtullah...” isimli ansiklopedi, Muhammed Ratıb Nablusi'nin “Âyâtullah fi'l-Kevn”ien çok müracaat edilen eserler olmuştur.

Bu alanda tabî ki daha birçok eser bulunmaktadır. Çalışmamızın devam ettiği süreçte yeni çalışmalar da yayımlanmaya devam etmiştir ve imkânlar ölçüsünde yeni çalışmalardan da istifade yoluna gidilmiştir. Ancak bu alanda yazılan eserlerde

yorumların büyük bir kısmı benzer kaynaklardan beslendiğinden olsa gerek birçok eserde benzer yorumlar bulunmasından dolayı daha çok kaynak çeşitlenmesine gidilme ihtiyacı duyulmamıştır. Sahabe ve Tabiûn tefsirlerine ulaşma hususunda da İbn Cerîr et-Taberî'nin² “Câmiul-Beyân an Te'vîli Âyi'l-Kur'ân” adlı eseri esas alınmıştır. İhtiyaç duyulduğunda başka kaynaklara da başvurulmuştur.

Kur'ân-ı Kerîm'de tarihî olaylar, insanın ve diğer canlıların yaratılışı, kâinatın yaratılışı, kıyâmet, tabiat vb. birçok alana göndermeler yapan ayetlere rastlamak mümkündür. İlmî Tefsir alanında da bu konuların birçoğuna dair yorumlar vardır. Bu bakımdan konu çeşitliliği hususunda da bir sınırlandırmaya gidildiği gibi, genel bir konunun alt konularının seçiminde de aynı durum söz konusudur.

Bu minvalde Semâvât ve Arz'dan bahseden ayetlerden öne çıkanlar ele alınmıştır. İki bölüm halinde yapılan bu çalışmada Birinci bölümde; “Sema ve Semâvât” alanında belli başlı konular ve bunlarla ilgili ayetler, İkinci Bölümde ise “Arz” hakkında belli başlı konular ve bunlara dair ayetler ele alınmıştır. Her iki bölümün sonunda da gerekli kısa değerlendirmeler yapılmıştır.

Bu süreç içerisinde yapılan bunca tefsir ve yazılan eser göz önüne alındığında yapılan yorumların tamamının tefsir usulüne, bilimsel tefsirde aranan şartlara ve bilim dünyasındaki gelişmelere vâkıf olacak seviyede yetkinliğin bir kişide bulunması sık karşılaşılabilecek bir durum değildir. Bilimsel tefsir örneği olarak verdiğimiz bilgilerin doğruluğunu tespit, alanımız dışıdır. Bu bakımdan sadece yorumların ayetle ilişkisine yoğunlaşmıştır.

Bu çalışma son dönemde yapılan bilimsel yorumların yukarıda sayılan kural ya da şartları ne kadar taşıdığını tespit amacını gütmektedir. Bilimsel yorumlamanın işari tefsirin bir boyutu olduğu kabul edilse bile bu yorumlarda temel şartlara ne kadar riayet edildiğini gözlemleme amacını taşımaktadır.

Aynı ya da farklı konularda yapılan birden fazla yorumun kendi içinde tutarlı olup olmadığı, tutarsızların tefsir niteliği taşıyıp taşımayacağı, taşııyorsa bununla

² Taberî'nin tefsir ilmindeki yerine dair bazı değerlendirmeler için bkz: Muhammed Hüseyin ez-Zehebî, **et-Tefsir ve'l-Mufessirun**, Beyrut, tsz, c: I, s. 139, Mustafa Öztürk, Taberî'nin Tefsir Anlayışında Selefilik ve İlmî Zahirilik” (Tebliğ ve Müzakereleri), **Bir Müfessir Olarak Muhammed b. Cerir et-Taberî Sempozyumu**, Konya, 2010, ss: 17 - 56.

Kur'ân-ı Kerîm'in ilahî bir kitap oluşunu ispatlamanın mümkün olup olmayacağını sorgulamaktır.

III. Kavramsal ve Tarihsel Arka Plan

“Kur'ân-ı Kerîm tabiat ilimlerinden ne kadarını içermektedir?” “Kur'ân-ı Kerîm ile tabiat bilimleri ve felsefe ne kadar örtüşür?” sorusu asırlardır tartışıla gelmiştir.³ İlmî Tefsir ya da “Bilimsel Yorumlama”⁴ kavramı tarih içinde farklı evrilmelerle günümüze gelen bir tefsir metodudur. Mefhumu muhalifi açısından bakıldığında “İlmî olmayan tefsir de mi var?” sorusunu akla getirse de aslında kastedilen farklıdır. “Yazıldığı dönemin bilimsel verilerini kullanarak tefsir yapma” olarak basitçe tanımlanabilecek bu metot, son zamanlarda “bilimsel tefsir” “İlmî İ'caz” kavramlarıyla neredeyse iç içe geçmiştir. Tarih içinde bu metodun hem algısı hem de tanımı değişmiş, farklı yaklaşımlarla farklı tanımlar yapılmıştır.⁵

İlmî Tefsir, bazılarına göre; “Bilimsel terimleri Kur'ân-ı Kerîm ibarelerine hakem kılan ve ondan çeşitli ilimler ve görüşler çıkarmaya çalışan bir tefsir” olarak tanımlanmış,⁶ bazılarına göre ise Kuran'daki bilimsel terimlerden bahseden ve onlardan çeşitli ilmî ve felsefi görüşleri çıkarmaya çalışan tefsir” olarak tanımlanmıştır.⁷

“Bilimsel yorumlama/İlmî Tefsir” yöntemi ve savunusunun tarih içinde teorik ve pratik olarak zeminini hazırlayan evrelerin/dönemlerin olduğu söylenebilir. İlk dönemde günümüz bilimsel yorumlama savunusuyla irtibatlandırılması zor görünen bir ön kabul vardır: Sahabe ve Tabiûn'dan bazılarına ait bu ön kabul, Kur'ân-ı Kerîm'in tüm öncekilerin ve sonrakilerin bilgisine sahip bir kitap olduğudur. Bu ön

³ Bu konudaki tartışmalar için bkz: Abdurrahman Ateş, “Kur'an ve Bilim: Hermeneutik Yaklaşım” **Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi** c: VIII, 2008, sayı: 2, 191 – 209.

⁴ Konuyla ilgili tartışmalar için bkz: Süleyman Gezer, **Kur'an'ın Bilimsel Yorumu**, Ankara, 2009, s. 25.

⁵ Bilimsel Tefsirin tairihi hakkında geniş bilgi için bkz: Abdurrahman Ateş, “Geçmişten Günümüze Bilimsel Tefsir Okulu”, **Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi**, c: II, 2002, sayı: 4, ss: 117 - 141.

⁶ Tanımlar için bkz: Muhammed Hüseyin ez-Zehebi, **et-Tefsir ve'l-Mufessirun**, Beyrut, tsz, c: II, s. 333, Emin el-Hûlî, **Kur'ân Tefsirinde Yeni bir Metod**, (Trc: Mevlüt Güngör), Kuran Kitaplığı, İstanbul, 1995, s. 41., Ahmed Ömer Ebu Hacer, **et-Tefsiru'l-İlmiyyu li'l-Kuran**, Daru'l-Kuteybe, Beyrut, 1991, s.65.

⁷ Ebu Hacer, **a.g.e.**, s. 65., Veysel Güllüce, **Bilimsel Tefsirde Usûl**, Aktif Yayınları, Erzurum, 2007, s.7, İsmail Cerrahoğlu, **Tefsir Usulü**, Ankara, 1983, s. 303.

kabulün oluşmasında bazı ayetlerin rolü olduğu söylenebilir. “Biz bu Kuran’da hiçbir şeyi eksik bırakmadık.”⁸ “Sana bu kitabı her şeyin bir açıklaması olarak indirdik.”⁹ mealindeki ayetler bunlardan bazılarıdır. Bu ön kabul aslında Kur’ân-ı Kerîm’den ibretler ve hikmetler devşirmede başvurulmuş kimi zaman şahsî planda kalan bir husustur. İbn Mesud’a atfedilen “Size bir şey söylediğim zaman mutlaka onun Kur’ân-ı Kerîm’den onayını getiririm.” sözü bu ön kabule örnek olarak verilebilir.¹⁰ Ancak bu görüş, ayetlerin bağlamlarına göre değil mutlak olarak ele alınmasıyla oluşmuştur. Kur’ân-ı Kerîm’in indiği çağda yaşayan bir kişi için bu ön kabul uygulanabilir ve anlaşılabilir bir durum olarak kabul edilebilir.

İkinci dönem; tercüme faaliyetleri dönemine ve sonrasına tekabül etmektedir. Abbasi Halifesi Me’mun döneminde başlayan bu dönemde Yunancadan Arapçaya, Aristo, Hipokrat ve Calinus, Oklides, Batlamyus gibi bilim ve düşünce adamlarının eserlerinin çevirisi yapılmıştır.¹¹

Bu dönemden sonra bir taraftan Kur’ân-ı Kerîm dışındaki kaynaklardan ilim öğrenilmeye diğer taraftan da bu bilgileri Kur’ân-ı Kerîm’le ve ondan öğrenilenlerle uzlaştırılmaya çalışılmıştır. Bu cümleden hareketle örneğin Gazzâlî, yukarıda zikredilen Enam suresi 38. Ayette kitap kelimesinden kastın Kur’ân-ı Kerîm olduğunu düşünerek, Kur’ân-ı Kerîm’de birçok ilmin temeli olduğunu, Kur’ân-ı Kerîm’in zahiri, bâtını, haddi hem matlar¹² olduğunu bu bakımdan Kur’ân-ı Kerîm’in yetmiş bin iki yüz ilim içerdiği fikirlerini öne sürmüştür.¹³ Bazı ilimleri kabuk ilmi bazılarını da öz ilmi olarak nitelendirmiştir. Bu konuyu Cevahiru’l- Kur’an adlı eserinde ayrıntılı işlemiştir. Ebu’l-Fadl el-Mürsi de bu çizgiye yakın düşünenler

⁸ Bkz: En’am, 6/38.

⁹ Bkz: Nahl, 16/89.

¹⁰ Bu ve benzeri örnekler için bkz: Celaleddin es-Suyutî, **el-İtkân fî Ulûmi’l-Kur’ân**, Beyrut, 1996, c: IV, ss: 330–333. Ayrıca; Süleyman b. Ahmed Taberani, el-Mu’cemu’l-Kebir, (Thk: Hamdi b. Abdilmecid es-Selefi), Kahire, tsz, c: IX, s. 293.

¹¹ Şehmus Demir, “Kur’ân’ın Bilimsel Veriler Işığında Yorumlanmasına Eleştirel Bir Yaklaşım”, **Tarihten Günümüze Kur’an’a Yaklaşımlar**, (Editör: Bilal Gökçir ve Ar.), İlim Yayma Vakfı Tefsir Akademisi, İstanbul, 2010, s. 402 (Abdullatif Harputi, **Tenkîhu’l-Kelam fî Akâidi Ehli’l-İslam**, İstanbul, 1330, s. 386’dan naklen), Demir, **Kuranın Yeniden Yorumlanması**, İstanbul, 2005, ss: 77 – 97., İrfan Aycan, “Emeviler Dönemi İlmî Hayat”, **Emeviler Dönemi Bilim, Kültür ve Sanat Hayatı**, 1. Baskı, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 2011, s. 64.

¹² Zehebi, **a.g.e.**, c: II, ss: 333 – 336; Gazzali’nin bilime ve felsefeye bakışını konusunda bkz: Mesut Okumuş, **Kur’ân’ın Çok Boyutlu Okunuşu – İmam Gazzali Örneği** -, Ankara Okulu Yay, Ankara, 2006, ss: 250- 260.

¹³ Zehebi, **a.g.e.**, c: II, ss: 333 – 336, Suyuti, **a.g.e.**, c: II, ss: 330 – 332.

arasındadır. Kur'ân-ı Kerîm'de terzilikten ziraata birçok ilmin nüvelerinin bulunduğunu dolayısıyla Kur'ân-ı Kerîm'in birçok ilmi barındırdığını savunmuştur.¹⁴ Tercüme faaliyetleriyle Müslümanlar arasında tedavüle giren yeni bilgiler zamanla ayet tefsirlerinde veya İslam düşüncesi alanında kullanılmaya başlanırken¹⁵ bu bilgilere Kur'ân-ı Kerîm'de işaret edildiği, -hatta desteklendiği- yorumlarında yapılmaya başlanmıştır. Bu dönem sonrasında bilimsel verileri tefsirinde ilk kullanan kişinin Fahreddin Râzî olduğu söylenebilir.¹⁶ Razi gibi bazı âlimlerde bu bilgileri ve yaklaşımları tefsirlerinde kullansalar da bilimsel verilerin bugün olduğu şekliyle Kur'ân-ı Kerîm tefsirinde kullanımı son döneme kadar bir ekol hâline gelmemiştir.

Söz konusu süreçte bilimsel verileri Kur'ân-ı Kerîm tefsirinde kullanmaya karşı çıkanlar da olmuştur. Bunlar arasında en öne çıkan isim olarak Şâtıbî zikredilebilir. Şatibi Kur'ân-ı Kerîm'de sonradan ortaya çıkan ilimlere işaretler olduğu fikrini birkaç nedenle reddetmektedir.

Birinci neden Şeriatın ümmi oluşudur. Ümmilik, kurallar üzerinden ilim yapmayı değil tecrübeler üzerinden hayatı tanımayı ifade etmektedir. Kur'ân-ı Kerîm'de yıldızlarla yol bulma, yağmurun yağma süreci gibi arapların sahip olduğu ancak bilimsel bir çalışmayla değil tecrübeyle elde edilen bilgilere atıflar yapılmaktadır. Buna karşın falcılık vb. bilgi türleri de reddedilmektedir. Yani şeriat doğru bilgileri tasdik etmekte batıl olanları yalanlamaktadır. Şatibi'ye göre Kur'ân-ı Kerîm'de bilimsel yaklaşımın olduğunu savunanlar bu konuda aşırı gitmektedir.

Diğer neden de buna birinci nedene binaen ümmi bir topluma mühendislik, matematik gibi bilimlerin verileriyle yaklaşmanın ya da Kur'ân-ı Kerîm'de bunlardan bulunduğunu iddia etmenin şeriatın maksadıyla uyuşmayacağıdır. Şatibi Kur'ân-ı Kerîm'de bu gibi ilimlerden bahsedilmediğine, Kur'ân-ı Kerîm konusunda uzman olan sahabenin bu konuda bir şeyler söylememiş olmasını da delil olarak sunmuştur.

¹⁴ Zehebi, **a.g.e.**, c: II, ss: 333 – 336, Suyuti, **a.g.e.**, c: II, ss: 330 – 332, J.J. G. Jansen, **Kur'an'a Yaklaşımlar**, (Ter: Halilrahman AÇAR), Ankara, 1999, ss: 88 – 90.

¹⁵ Demir, **a.g.m.**, s. 404.

¹⁶ Güllüce, **a.g.e.**, ss: 12 – 13., Razi'nin Tefsir yöntemi ve Bilimsel Tefsirdeki Kaynakları için bkz: Muammer Erbaş, **Fahreddin Râzî'nin Kur'ân-ı Kerîm'i Tefsir Yöntemi**, 1. Baskı, Birleşik Matbaacılık, İzmir, 2014, s. 30

Zira Sahabe, Kur'ân-ı Kerîm'de kulluğun hükümleri, ahiret ahvali gibi konularla ilgilenmişler diğer bilimsel konulara girmemişlerdir.¹⁷ Çünkü Hz. Peygamberde ilk dönem muhatap kitle de öyledir. Ümmi bir topluma bilimsel verileri içeren bilgileri sunmak maslahata uygun düşmeyecektir.

Son döneme gelindiğinde bilimsel verilerle Kur'ân-ı Kerîm'i buluşturma çabası yine alevlenmiştir. Özellikle 19. yüzyılda bu çabanın daha da belirginleştiği söylenebilir. Bunun tabii ki bazı nedenleri vardır. Ortaçağ Avrupa'sındaki bilimsel gelişmelerin sonucu dinî literatürün ortaya koyduğu evren algısı yıkılmış dinin toplum ve bilim üzerindeki otoritesi sarsılmıştır. Bu sarsılma sonucu Tanrı ve dine kuşkuyla yaklaşılmaya başlanmış, siyasi, askeri, akademik çevrelerde din yerine bilim ön plana çıkmaya başlamıştır.¹⁸ Hz İsa ve mucizeleri etrafında örülü din anlayışı ve dönem,n bilimsel bulgularıyla çatışmaya başladıktan sonra bilim adamlarının dine bakışları olumsuz hale gelmiş¹⁹ ve Din hayatın dışına çıkarılmaya başlanmıştır. Ortaçağ Avrupa'sında din-bilim gerginlikleri, akabinde gelen Rönesans ve Reform faaliyetleri, sanayi devrimi ve teknolojinin ilerlemesiyle hristiyanlık özelinde din ve bilim arasında oluşan çatışma ortamı zamanla diğer dinlere de genellenmiştir.

Ernest Renan 1883'te Sorbon Üniversitesinde verdiği "İslam ve Bilim" adlı bir konferansta İslam dünyasının içine düştüğü geri kalmışlığı, düşünce üretmedeki yetersizliği İslam'a/dine bağlamıştır. İslamın rasyonalizm veya bilim adı altında değerlendirilebilecek her şeyden uzak olduğunu, her müslümanın ayırt edici özelliğinin bilim karşıtlığı olduğunu savunmuştur. Tabiat bilimiyle uğraşmanın Müslümanlar tarafından Allah'a rekabet etmek olarak algılandığını savunmuştur. İslamın da hristiyanlık gibi insan evriminin erken bir aşamasına ait olduğunu artık

¹⁷ Zehebi, a.g.e., c: II, ss: 340 – 342, İbrahim b. Musa eş-Şatibi, **el-Muvafakat**, (Tah: Ebu Ubeyde Meşhur b. Hasan) Daru İbn Affan, 1. Baskı, Beyrut, 1997, c: II, ss: 101 -125.

¹⁸ Murat Sülün, "Tefsir Nasıl Bir İlimdir?" **İslami İlimlerde Metodoloji III**, (Yayına Hazırlayan, İsmail Kurt, Seyit Ali Tüz), 1. Baskı, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2011, s. 15.

¹⁹ Mehmet Aydın, **Din Felsefesi**, 7. Baskı, İzmir İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İzmir, 1999, s. 274.

akılcılığın ön planda olması gerektiğini ancak toplumların bu konuda duygusal hareket edip yavaş davrandığını iddia etmiştir.²⁰

Konferansta savunulan yatan düşünceye Afgani, Namık Kemal, Ataullah Bayezidov gibi ilim adamları reddiyeler yazmışlardır.²¹ Akabinde İslam dünyasında İslam ve bilimin birbirine karşı olmadığı, bilakis Kur'ân-ı Kerîm'in pozitif bilimlerle örtüştüğü yönünde savunmacı eserler yazılmaya başlanmıştır.²²

Reddiyelerde Kur'ân-ı Kerîm'in her dönemde insanlığın ilerlemiş olduğu alan tarafından da hak olduğu ispatlanabilecek ilahî bir kitap olduğu tezi savunulmuştur. 19. ve 20. asırda insanlık bilim alanında ilerlemiştir. O halde Kur'ân-ı Kerîm'de de bilim tarafından hak olduğunu ispatlayacak birçok işaret bulunsa gerektir. Bu düşünce Cevat Babuna'nın kitabında şu şekilde kelimelere dökülmüştür:

*“Şunu hemen ifade edelim ki, eğer Kur'ân-ı Kerîm'le müspet bilim birbiriyle uyuşmuyor görünüyorsa bilin ki ya tercüme hatası vardır, ya tercüme edenin bilgisi eksiktir veya müspet bilimin seviyesi ayet-i kerimenin hitabını anlatabilecek bir seviyeye erişmemiştir.”*²³

Modern batı biliminin İslam dünyasına ilk olarak Mısır'dan girdiği bilinmektedir. Napolyon'un Mısır'ı işgaliyle başlayan süreçte Müslümanlar bilimin özellikle askerî alanda tesirlerini görmüş oldular. Askerî alandaki zafiyet siyasi olarak bağımsızlığın kaybedilmesine bu da ekonomik olarak sömürülmeye neden oldu.²⁴

Başta Mısır olmak üzere İslam coğrafyasında bu amaca hizmet edenler arasında modern bilimin üstünlüğünü kabul eden ve daha etkili hale gelmesini

²⁰ Demir, **a.g.m.**, s. 410 (Ernest Renan, “İslamlık ve Bilim”, **Nutuk ve Konferanslar**, Ter: Ziya İshan, Ankara, 1946 s. 184'ten naklen)

²¹ Demir, **a.g.m.**, s. 411.

²² Modern Bilimin Mısır ve Hint Alt Kıtası olmak üzere Müslüman ülkelerine geçiş süreci ve yaşanan olayların anlatımı için bkz: Osman Bakar, **İslam Bilim Tarihi ve Felsefesi**, Trc: Işık Yanar, İstanbul, 2014, ss: 213 – 221.

²³ Babuna, **a.g.e.**, s. 20.

²⁴ Osman Bakar, **İslam Bilim Tarihi ve Felsefesi**, İnsan yayınları, İst. 2014, s. 213.

isteyen bazı seküler Müslüman ve Hristiyan entelektüellerin olduğu görülmektedir. Bu durum, modern bilimi, İslam topraklarında gayr-i Müslim etki ve nüfuzunu artırmak için bir araç olarak kullanma ihtimalini güçlendirmektedir.²⁵

Modern batı bilimiyle, İslam topraklarına sadece teknolojik araçlar değil, dayandığı ideolojik kabullerde girmiştir. Örneğin Mısır’da modern batılı bilimsel gelişmelerin kabulünün kökleşmesi ve yaygınlaşması için El-câmia, El-Hilal, El-Muktataf gibi süreli yayınlarla destek veren hristiyan entelektüeller, yazıları vasıtasıyla, “saf bilim” ve onun entelektüel yansımalarının yaygınlaşmasına değil, modern bilimin kabul ettiği, pozitivizm, tabiatçılık ve evrimcilik gibi ideolojik yaklaşımların da yerleşmesine çalışmışlardır.²⁶

Elbette bu çabaların karşısında bir taraftan batılı hristiyan entelektüellere bir cevap vermek için bir taraftan da Müslümanlar arasında ictihada karşı çıkan, geri kalmaya neden olan kesimlerden “Gerçek İslam”ı kurtarma gibi kendilerince samimi duygularla yaklaşarak modern bilimi Müslümanlarla ve İslam’la buluşturmaya çalışan Cemaleddin Afgani gibi Müslüman entelektüeller de olmuştur. Ancak onlar bu çabalarında da modern bilimin temel önermelerini ve metodolojisini sorgulama amacını gütmemişlerdir.²⁷

Bu süreçte bilimsel verilerle Kur’ân-ı Kerîm ayetlerini tefsir eden ilk kişi Muhammed b. Ahmed el-İskenderani (ö. 1306/1888) adında bir doktordur.²⁸ 3 cilt olarak yazdığı Keşfu’l-Esrâri’n-Nûrâniyye adlı eserinde gök cisimleri, yer cisimleri, hayvanlar, bitkiler gibi kevnîayetlerin bilimsel yorumlarına genişçe yer ayırmıştır.

Daha sonra “Tibyânu’l-esrâri’r- Rabbaniyye fi’n-Nebâtât ve’l-Meâdin”²⁹ adlı bir eser daha kaleme almıştır. Kitabının baş tarafında yazdığı bir cümle bu eseri

²⁵ Bakar, **a.g.e.**, s. 214.

²⁶ Bakar, **a.g.e.**, s. 216.

²⁷ Bakar, **a.g.e.**, s. 217.

²⁸ Jansen, **a.g.e.**, s. 92, Gezer, **a.g.e.**, s. 34,

²⁹ Kitabın tanıtımı ile ilgili geniş bilgi için bkz: Abdurrahman Ateş, “Keşfu’l-Esrar: Bilimsel Tefsir Hareketinin XIX. Asırdaki İlk Muharriki”, **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, c: XLIV, 2003, s: 1, sayfa: 111- 134.

yazma gerekçesi olarak anlaşılabilecek bir özelliktedir; “Allah Kur’an’da her hangi bir şey hakkındaki bilgiyi insanlara açıklamayı ihmal etmiş olabilir mi?”³⁰

İskenderânî’den sonra Abdurrahman el-Kevâkibî’nin (1902) bu alanda eser yazdığını görülmektedir. “Tebâibu’l-İstibdâd ve Mesâriu’l-İsti’bâd” adlı eserinde İskenderânî ile aynı çizgiyi devam ettirmiştir.³¹

Gazi Ahmed Muhtar Paşa (ö. 1940 m.) da bu süreçte eser verenlerden birisidir. Serâi’ru’l-Kur’an fî Tekvîn ve İfnâ ve İâdeti’l-Ekvân” adlı eseri de yine bilimsel verilerle kaleme alınmıştır. Astronomiyle ilgili yetmiş civarında ayetten bahsettiği görülmektedir. Kopernik sistemiyle Kur’ân-ı Kerîm’in tamamen birbiriyle uyum içinde olduğunu ispat etmeye çalışmıştır.³²

Sürecin zirvesinde sayılabilecek kişi Tantavi Cevherîdir. (ö. 1940 m.) 25 ciltten oluşan el-Cevâhir fî Tefsiri’l-Kur’ânî’l-Kerîm adlı eserinde Kur’ân-ı Kerîm ayetlerini bilimsel gelişmeler ışığında yorumlamaya çalışmıştır. Eseri astronomiden tabiata, bitkilerden insanın yaratılışına kadar geniş bir yelpazede bilimsel açıklamalarla doludur.³³ Eserin birinci baskısının 1929 yılında, ikinci baskısının 1931 yılında yapıldığı söylenmektedir.³⁴ Ancak elimizdeki nüshasında tarih bulunmamaktadır.

İlerleyen zamanlarda bu alanda Türkiyede de eserler yazılmıştır. Elmalılı Hamdi Yazır’ın “Hak Dini Kur’ân Dili”, Süleyman Ateş’in “Yüce Kur’an’ın Çağdaş Tefsiri”, Celal Yıldırım’ın “İlmin Işığında Asrın Kur’an Tefsiri”, Bayraktar Bayraklı’nın “Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur’an Tefsiri” gibi eserler ülkemizde başlıca eserlerdir.

Arap dünyasında bu sürecin günümüzde daha hızlı ve yoğun geçtiği görülmektedir. Zağlül Neccar, M. Ratıb Nablusi, Abdurrahim Mardini gibi isimler

³⁰ Demir, **a.g.m.**, s. 411 (Yusuf İlyas Serkis, **Mu’cemu’l-Matbuati’l-Arabiyye ve’l-Muarrebe**, Mısır, 1928, c: I, s. 348’den naklen)

³¹ Demir, **a.g.m.**, ss: 411 – 412, Gezer, **a.g.e.**, s. 34. Abdurrahman el-Kevâkibî, **Tabai’u’l-İstibdad ve Mesari’u’l-İsti’bâd**, 2. Baskı, Daru’n-Nefais, Beyrut, 1986, ss: 46 – 49. Ayrıca, Kevâkibî eserinde cehaletin, istibdad rejimlerinin en önemli dayanaklarından olduğundan bahsetmekte ve dikta rejimlerinin ayakta kalma nedenlerinden birinin cehalete dayalı korku olduğunu ifade etmektedir. (bkz: a.g.e., s. 50)

³² Demir, **a.g.m.**, ss: 412.

³³ Tantavi Cevherî, **el-Cevahir fî Tefsiri’l-Kur’an**, Mısır,

³⁴ Demir, **a.g.m.**, s.412.

yazdıkları eserlerle, verdikleri konferanslarla ve yaptıkları televizyon ve radyo programlarıyla bu sürecin önde gelen isimleri olmuşlardır.

Genel tarihî süreç göz önüne alındığında geçmişte; İmam Gazzâli, (v. 505h./1111m.) Nisâburî, (v. 553h/1158m.’den sonra) Fahreddin Râzî, (v:606/1209) Beyzâvî, (ö. 685/1286) Bedreddin Zerkeşî, (ö. 794/1392) Celaladdin Suyûtî, (ö. 911/1505) Muhammed Ahmed İskenderânî (ö. 1306/1889), Abdullah Fikrî Paşa, (ö.1890m.) Muhammed Abduh, (v. 1905 m.), Cemaleddin Kasimi (v. 1914m.), Gazi Ahmet Muhtar Paşa, (ö.1919 m.), Mustafa Sadık Rafii, (v. 1937 m.), Tantâvî, (ö. 1940 m.), Muhammed Abdullah Draz, (v. 1958 m.), gibi isimler, son dönemde ise Ramazan el-Bûti (1929-2013), Mustafa Müslim (d.1940: -), Abdulmecid Zindânî, (1942:--), Beyzâvî, Tevfik Sıddîkî, Mustafa Sadık Rafîî, Abdulhamid b. Dâmis, Muhammed Ahmed Ğamrâvi, Hanefi Ahmed, Cemâleddîn Ayyâd, Abdullah Şahhâte, Abdulalim Abdurrahman Hudur, Fahd b. Abdurrahman er-Rûmî, Nimet Sıddîki gibi çağdaş isimler bu yaklaşımı savunanlar arasındadırlar.

İlk bakışta sadece dönemin şartları nedeniyle Kur’ân-ı Kerîm’in bilime karşı olmadığını bilakis uyumlu olduğunu savunmak için ortaya çıkan bu yaklaşım zamanla akli ve nakli delillerle kendini temellendirmeye çalışmıştır:

Bu yaklaşımın çıkış noktası şöyle ifade edilebilir: “Kevnî hadiselerle dair Kur’ân-ı Kerîm’de yüzlerce ayet bulunmaktadır. Bu ayetler tabiat hakkında düşünmeye ve tefekküre davet etmektedir. Dolayısıyla müspet ilimlerin tabiat hakkında verdiği bilgiler aynı zamanda bu ayetlerin birer tefsiri mahiyetindedir.” “Biz Kitapta hiçbir şeyi eksik bırakmadık.”³⁵ ayetinde “kitab”ın Kur’ân-ı Kerîm olduğu ve hiçbir şeyin eksik kalmadığı bu kitapta bilimsel konulara da mutlaka işaretler yaptığı düşünülmektedir. “Biz onlara delillerimizi gerek dış dünyada gerekse nefislerinde göstereceğiz.”³⁶ ayetinin de ilerleyen zamanlarda bilimsel gelişmeler sayesinde tecelli edeceği düşünülmektedir.

³⁵ Bkz: En’am, 6/38.

³⁶ Fussilet, 41/53. Ayrıca “O size ayetlerini gösterecek ve siz de bileceksiniz.” (Neml, 27/93), “Kendilerine ilim verilenler, sana Rabbinden indirilenin hak olduğunu, güçlü bir hamde layık olanın yolunu gösterdiğini bilirler.” (Sebe, 34/6) “Size öyle bir kitap indirdik ki, onda sizden bahsediliyor. Aklınızı kullanmıyor musunuz?” (Enbiya, 21/10)

Ayetlerin yanı sıra özellikle bir hadisin de delil olarak gösterildiğini görülmektedir: Rivayete göre Resülüllah “İleride birtakım sıkıntılar/fitneler olacak.” dediğinde Sahabe; “Kurtuluş nasıl olacak?” diye sorunca “Kur’anda sizden öncekilerin tarihi, sonraki şeylerin haberi ve aranızdaki meselelerin hükmü vardır. O hak ile batılı birbirinden ayıran kesin hükümdür. ... Kur’ân-ı Kerîm ilim adamlarının doymadığı, tekrarlanmakla bıkkınlık vermeyen, akılları hayrete düşüren yönü bitmeyen bir kitaptır.”³⁷cevabını vermiştir.

Kur’ân-ı Kerîm’de sıklıkla geçen kevnî ayetleri bilimsel gerçekler ışığında ele alıp anlamaya çalışmanın bilim çağı olan asrımızda Allah’ın dinine davette önemli kolaylıklar sağlayacağı düşünülmüştür.³⁸ Fıkıh alanına dair sınırlı sayıda ayet olmasına rağmen onlarca ahkam tefsiri yazılmışken tabiat hakkında yüzlerce ayet bulunmasına karşın bu ayetlerin üzerinde durulmayışı bir eksiklik olarak görülmüştür.

Bilindiği gibi Kur’ân-ı Kerîm Arap toplumuna hitap ederken onların en mahir oldukları alan olan dil/belağat/edebiyat bakımından meydan okumuş ve kendisinin Allah Teâlâ tarafından indirildiğini ispatlamıştır. İlk muhataplar döneminde bu alan edebiyattır. Kur’ân-ı Kerîm o dönemde insanların en ileride oldukları bu alandaki hünerini sergileyerek insanlara benzerini getirme konusunda meydan okuyarak i‘cazını ortaya koymuş, karşılık bulamayınca kaynağının ilahî olduğunu ispatlamıştır.

Bilimsel tefsir bir tefsir malzemesi sunan alan olmasının yanı sıra ilmî i‘caz adı verilen bir teorinin de ortaya atılmasına zemin hazırlamıştır. İcaz konusu ilk asırlarda Kur’ân-ı Kerîm’in sahip olduğu edebi üslup yönüyle ilk muhataplarını aciz

³⁷ Muhammed b. İsa et-Tirmizi, **Sünen-i Tirmizi**, (Thk: Ahmed Muhamed Şakir, Muh. Fuad Abdülbaki, İbrahim Atve), Mısır, 1975, Mehtebetü Mustafa el-Babi el-Halebi, Fedailu’l-Kur’an, 14,Güllüce, **a.g.m.**, s.384. Aşağıda metnini vereceğimiz hadis hakkında Tirmizi; “Bu hadis garibdir, buvecihten başka isnadı yoktur ve Haris hakkında da iddialar vardır.” mealinde değerlendirmede bulunmuştur.

حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ قَالَ: حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ الْجَعْفِيُّ، قَالَ: سَمِعْتُ حَمْرَةَ الرَّيَّاتِ، عَنْ أَبِي الْمُخْتَارِ الطَّائِي، عَنْ ابْنِ أَخِي الْخَارِثِ الْأَعْمُرِ، عَنْ الْخَارِثِ، قَالَ: مَرَرْتُ فِي الْمَسْجِدِ فَإِذَا النَّاسُ يَخُوضُونَ فِي الْأَحَادِيثِ فَدَخَلْتُ عَلَى عَلِيٍّ، فَقُلْتُ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، أَلَا تَرَى أَنَّ النَّاسَ قَدْ خَاضُوا فِي الْأَحَادِيثِ، قَالَ: وَقَدْ فَعَلُوا؟ قُلْتُ: نَعَمْ. قَالَ: أَمَا إِنِّي قَدْ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «أَلَا إِنَّهَا سَتَكُونُ فِتْنَةٌ». فَقُلْتُ: مَا الْمَخْرَجُ مِنْهَا يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: «كِتَابَ اللَّهِ فِيهِ نَبَأُ مَا قَبْلَكُمْ وَخَيْرُ مَا بَعْدَكُمْ، وَحُكْمُ مَا بَيْنَكُمْ، وَهُوَ الْفَصْلُ لَيْسَ بِالْهَزْلِ، مَنْ تَرَكَهُ مِنْ جَبَّارٍ قَصَمَهُ اللَّهُ، وَمَنْ ابْتَغَى الْهُدَى فِي غَيْرِهِ أَضَلَّهُ اللَّهُ، وَهُوَ حَيْلُ اللَّهِ الْمَتِينِ، وَهُوَ الذِّكْرُ الْحَكِيمُ، وَهُوَ الصِّرَاطُ الْمُسْتَقِيمُ، هُوَ الَّذِي لَا تَرْبِعُ بِهِ الْأَهْوَاءُ، وَلَا تَلْتَبِسُ بِهِ الْأَلْسِنَةُ، وَلَا يَشْنَعُ مِنْهُ الْعُلَمَاءُ، [ص:173] وَلَا يَخْلُقُ عَلَى كَثْرَةِ الرَّدِّ، وَلَا تَنْقُضِي عَجَائِبُهُ، هُوَ الَّذِي لَمْ تَنْتَهُ الْجَنُّ إِذْ سَمِعَتْهُ حَتَّى قَالُوا: {إِنَّا سَمِعْنَا قُرْآنًا عَجَبًا يَهْدِي إِلَى الرُّشْدِ} [الجن: 2] مَنْ قَالَ بِهِ صَدَقَ، وَمَنْ عَمِلَ بِهِ أَجَرَ، وَمَنْ حَكَمَ بِهِ عَدَلَ، وَمَنْ دَعَا إِلَيْهِ هَدَى إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ " خُذْهَا إِلَيْكَ يَا أَعْمُرُ.

³⁸ Ebu Hacer, **a.g.e.**, s. 107.

bırakma özelliği olarak literatüre girmişken daha sonda edebi üstünlüğün yanı sıra her devirde sahip olunan temel özellikler bakımından da sahip olunan üstünlük şeklinde genellenmiş ve son asırda öne çıkan hususiyetin bilim ve teknoloji olması nedeniyle Kur'ân-ı Kerîm'in bu açıdan da muciz olduğu ifade edilmiştir. buna göre iddia şudur: Bugün anlaşılmıştır ki Kur'ân-ı Kerîm bu alanda da hünerini ortaya koyarak, bilim ve teknolojinin son asırda keşfettiği şeyleri asırlar öncesinden haber vermiştir.³⁹

Bilimsel icazın diğer icaz türlerinden daha genel ve etkili olduğu Kur'ân-ı Kerîm'in bu yönünü inceleyerek Müslüman olan birçok bilim adamı olduğu söylenmektedir.⁴⁰

Bilimsel Tefsir İlmî İ'cazın ilk basamağı olarak görülmektedir. İlmî tefsirde başvuru bilgileri zamanla yanlış kabul edilme ihtimali bulunan bilgiler olmakla birlikte İlmî İ'cazda kullanılacak bilgilerin doğruluğu kesinleşmiş bilgiler olması gerektiği öne sürülmüştür.⁴¹

Bilimsel Tefsirde ya da İlmî İcaz yaklaşımında son zamanlarda ayetin son dönemin bilimsel verileriyle daha iyi anlaşıldığı iddia edildiği kadar son dönem bilimsel verilerin nüvelerinin (en azından bunlara işaretlerin) *aslında* Kur'ân-ı Kerîm'de asırlardır mevcut olduğu, asırlar öncesinden Kur'ân-ı Kerîm'de *bildirildiğini* iddia etmeye matuf oldukları görülecektir.

³⁹ Yusuf Maraşlı, **Ulûmu'l-Kur'ân-il-Kerîm**, Darul'Marife, 2010, Beyrut, ss: 362 – 367., Jansen, **a.g.e.**, s. 108, Ahmed Seyyid Muhammed AMMAR, **Nazariyyetu'l-İcazi'l-Kur'an ve Eseruha fi'n-Nagdi'l-Arabiyyi'l-Kur'an**, Daru'l-Fikri'l-Muasır, 1998, Beyrut, ss: 111 – 115., Salah Abdulfettah el-Halidi, **El-Beyan fi İcazi'l-Kur'an**, Daru Ammar, 5. Baskı, 2008, ss: 258 – 263. Ali Muhammed Muhammed es-Sallabi, **el-Mucizetu'l-Halide el-İcazu'l-İlmi, fi'l-Kur'ani'l-Kerim**, Daru İbn-i Kesir, 2013, Beyrut, ss: 19 – 22; Muhammed b. Abdurrahim Kasım, **Kitab fi Mesirati'l-İcazi'l-İlmiy fi'l-Kur'an**, Amman, 2000, ss: 18 – 22, İ'cazul-Kur'an konusunda ayrıntılı bilgi için bkz: Mustafa Öztürk, **Kur'an Dili ve Retoriği**, 3. Baskı, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 2010, ss: 165 -190, M. Sait Şimşek, "Asr-ı Saadette Kur'an'ın Anlaşılması", **Bütün Yönleriyle Asr-ı Saadette İslam**, 2. Baskı, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2007, c: I, s. 216, Numan Konaklı, "İ'cazü'l-Kur'an Düşüncesinin Temelleri: Cahız Örneği" **Marife**, yıl: 9, sayı: 1, Yıl: 2009, ss: 185 – 209., Muhammed Musa eş-Şerif, **İ'cazu'l-Kur'ani'l-Kerim Beyne'l-İmam es-Suyufi ve'l-Ulama**, Daru'l-Endülüs el-Hadra, Cidde, 2002., s. 53.

⁴⁰ Jansen, **a.g.e.**, s. 98, Ancak Şimşek, 2 Gerekçeyle bilimsel icazı eleştirmiştir: Birincisi; Bu eğilime sahip kişiler, çalışmalarında aracı amaç haline getirmekte ve amacı unutturmaktadırlar. İkincisi; Mucizenin herkes tarafından anlaşılır ve net olması gerekirken bu tür eserlerde ihtisas sahibi kişilere hitap eden ve henüz netleşmemiş bir çok nazariyenin yer almasıdır. (Bkz: Sait Şimşek, **Günümüz Tefsir Problemleri**, 9. Baskı, Kitap Dünyası Yayınları, Konya, 2008, s. 110.

⁴¹ Sallabi, **a.g.e.**, s. 21.

Önceleri, belli başlı konuları bilimsel bir üslupla anlatan tefsirler yapılmışken ve bazıları İlmî İ'caza örnek gösterilmişken sonraları daha da yaygınlaşarak hemen her ayetin ilgili bilim dalının verileriyle tefsir edildiği bir noktaya gelindiği, hatta bu süreçte herhangi bir alandaki bilgilerin mutlaka bir ayetle ilintilendirilip zayı edilmemesine çalışıldığı bir noktaya gelindiği söylenebilir.

Kur'ân-ı Kerîm'in bilimsel tefsiri, sadece kevnî konularda değil, ibadetler gibi dinî konularda bile görünür hale gelmiştir. Abdestin vücut sağlığına yararları, orucun faydaları, namazdaki rükûnların yararları gibi konuları açıklamada bilimsel verilerin kullanıldığı hatta bunların birer mucize olarak sunulduğu görülmektedir.⁴²

Bilimsel yorumlamayı işarî tefsirin bir versiyonu olarak görenler de olmuştur. Kur'ân-ı Kerîm'in bir şeyi doğrudan değil dolaylı bir anlatımla işaret ettiği varsayımına dayanan ve daha çok tasavvufî yorumlarda karşımıza çıkan bu yaklaşımda, bilimsel konulara da işaretlerde bulunulmuş olabileceği/olduğu da düşünülmektedir.⁴³

Bilimsel tefsire olumlu bakanlar tarafından o, bir işari tefsir türü olarak görülmüş; makbul Sûfî işarî tefsirin birtakım şartları olduğu gibi ilmî işarî tefsir için de birtakım şartlar ve kurallar öne sürülmüştür. Bu şartları şöyle sıralamak mümkündür:

Tefsir usulü kurallarına aykırı olmamak, Kur'ân-ı Kerîm nazminin zahirî manalarına ters olmamak, tefsiri tartışmalı bilimsel tezlerin ortamı haline getirmemek, Kur'an ayetlerini ilmi nazariyelere hamletmemek (zahirî manaya uymuyorsa), kevnî ayetlerin içeriğindeki bilgileri ayetin tefsirine ve amacına uygun kullanmak, dil kurallarına uymak, ayetin işaret ettiği şer'i manaya muhalif yorum yapmamak, daha ileri bilimsel çevrelerce yapılan yoruma uygun, eksiltme veya artırma olmayan yorumlarda bulunmak, ayetler arası uyuma dikkat etmek.⁴⁴

⁴² Gezer, Süleyman, **Kur'ân'ın Bilimsel Yorumu**, Ankara, 2009, s. 11.

⁴³ el-Ak, Halid Abdurrahman, **Üslûlû't-Tefsir ve Kavaiduh**, Daru'n_Nefais, Beyrut, 1986, ss: 217 – 219.

⁴⁴ El-Ak, **a.g.e.**, s. 224., Benzer yorum ve şartlar için bkz: “Tashihi Tarikati Mualeceti Tefisiri's-Selef fi Buhûsi'l-İ'cazi'l-İlmî” **Buhus Muhkeme fi Ulumi'l-Kur'ân ve Usuli't-Tefsîr**, 2. Baskı, Merkezi't-Tefsir li'd-Dirasâti'l-Kuraniyye, Riyad, 2015, ss: 291 – 300., Muhammed Sadık İbrahim Arcun, **el-Kuranu'l-Azim, Hidayetuhu ve İ'cazuhu fi Akvali'l-Müfessirîn**, 2. Baskı,

Modern çağda Bilimsel Yorumlama metoduna karşı çıkanlar da olmuştur. Ebu Hayyan el-Endelûsî, Mahmud Şeltût, Emin el-Hûlî, Muhammed Hüseyin ez-Zehebî, Muhammed İzzet Derveze, Şevki Dayf, Muhammed Reşid Rıza, Abbas Mahmud el-Akkad en meşhurlarıdır.

Bu kişiler de karşı çıkmalarının nedenlerini zaman içerisinde gerekçelendirmeye çalışmışlardır. Bu gerekçelendirme büyük ölçüde Şatıbî'nin ortaya koyduğu düşüncelere dayanmaktadır. Şatıbî şeriatın ümmî olduğunu iddia etmiştir. O'na göre toplum bütün gücünü bilimsel araştırmalara ayırmamış, akli eren kişiler bilimsel konulara değil toplumsal ahlak kurallarına yoğunlaşmıştır.

Maamafih, Kur'ân-ı Kerîm de muhatap kitlesinin gözlem ya da çevre kültürlerden aktarımla elde ettiği bilgi seviyesinin üstünde bir şeyler söylememiştir. İlk muhataplardan gelen yorumların mahiyet ve muhtevası da bunu göstermektedir.

Reşid Rıza da Kur'ân-ı Kerîm'in asıl hedefinden uzaklaştırdığı gerekçesiyle bilimsel tefisire eleştirel yaklaşmıştır.⁴⁵

Son dönemde bilimsel yorumlamaya karşı, Emin el-Hûlî, aklî deliller ortaya koymuştur.⁴⁶ Muhammed Hüseyin ez-Zehebî bunları üç maddede özetlemiştir:

Birincisi lûgat yönündendir. Kur'ân-ı Kerîm'de yer alan kelimeler indiği dönemde çağrıştırdığı anlamları taşımaktadır. İlk dönemde zihinde tasavvur edilmeyen, kelimenin anlam havuzunda yer almayan bir mana sonraki dönemde o kelimeye yüklenemez.

Başka bir ifadeyle, son dönemde mana kelimeye yüklenmiş ve bilimsel yorumlamaya imkân veren manaları kelimenin/ayetin baştan beri taşıdığı –ancak o dönemde anlaşılmayıp sonradan anlaşıldığı- iddia edilemez. Örneğin “Allah sizi tavırdan tavıra yarattı.” ayetinin, içinde geçen “tavır” kelimesinin bugünkü “tatavvur-ilerleme-evrimleşme” anlamlarına gelmesinden hareketle evrimden bahsettiğini söylemek mümkün değildir.⁴⁷

Daru'l-kalem, Dimeşk, 1989, s. 140., Fazl Hasen Abbas, **Muhâzarât fî Ulûmi'l-Kur'an**, 1. Baskı, Daru'n-Nefais, Amman, 2007, s. 66.

⁴⁵ Muhammed Reşid Rıza, **Tefsiru'l-Menar**, Hey'etu'l-Mısriyye el-Âmme, Kahire, 1190, c: I, s. 8.

⁴⁶ Emin el-Hûlî'nin eleştirileri için bkz: Jansen, **a.g.e.**, s. 111.

⁴⁷ Zehebî, **a.g.e.**, c: II, ss: 343 – 344.

İkincisi belagat-anlatım açısından dır. Belagat; “Mukteza-yı hale uygun konuşmak” yani ortamın şartları içerisinde maksada uygun konuşmak demektir. Bir dönemde var olan örfî ortam ve bağlamı esas alıp muradı açıklamaktır. Kur’ân-ı Kerîm de bu üslup bakımından dönemin zirvesi olarak kabul edilmiştir.

Buna göre Kur’ân-ı Kerîm’in o gün söylediği her şey o günkü ortam içinde anlam kazanmıştır. O dönemin insanları, söyleneni, o günkü şartlar ve anlam örgüsü içinde anlamışlardır. O gün için anlam ifade etmeyen ya da anlaşılır olmayan şeyleri söylemesi Kur’ân-ı Kerîm açısından imkânsızdır. Kur’ân-ı Kerîm, insanları anladıkları Kur’ân-ı Kerîm’e inanmaya davet etmektedir.⁴⁸

Üçüncüsü de itikadî/dînî yöndendir. Kur’ân-ı Kerîm, insanları bilimsel konularda yetiştirmek/geliştirmek yerine dînî ve imanî alanda yetiştirmek/geliştirmek amacıyla gönderilmiştir. Gayesi insanların tevhid inancına sahip iyi insan olmalarını sağlamaktır. Mevcut bilgilerini bu yönde bir araç olarak kullanan bir hidayet kitabıdır. Bilimsel şifre ya da işaretlerin bulunduğu bir kitap değildir.⁴⁹

Ayrıca son dönemde bu maddelere eklenebilecek bir deliller de sunulmuştur: Bilimsel bulgular ya da tezler/teoriler epistemolojik zaafı taşıdığı, bir dönem herkes tarafından kabul edilen bir bulgu, tez ya da bilginin sonraki bir dönem bütünüyle reddedilir veya yanlışlanabilir hale gelebildiği bunlardan biridir.⁵⁰

Süleyman Gezer, Emin el-Huli’nin 3 maddeyle eleştirdiği bilimsel tefsiri şu 7 maddede eleştirmiştir: 1) Metinsel bağlamın ihmal edilmesi, 2) Arapça dilbilgisi kurallarının dikkate alınmaması, 3) İlk muhatapların tasavvurları açısından ortaya çıkan bazı sorunlar, 4) Din dili açısından bilimsel yorumun imkânı, 5) Yorumbilim açısından ortaya çıkan bazı problemler, 6) Amaçlılık açısından Kur’ân-ı Kerîm’in bilimsel yorumlamasının imkânı ve 7) Bilimsel yorumun imkânı ve sınırları.⁵¹

⁴⁸ Zehebi, **a.g.e.**, c: II, s. 344.

⁴⁹ Zehebi, **a.g.e.**, c: II, s. 344.

⁵⁰ Zürkani, Muhammed Abdulazim, **Menahilu’l-İrfan fi Ulumi’l-Kur’an**, Matbaatu İsa el-Babi, 3. Baskı, trs., c: II, ss: 353 – 364., Ahmet Yüksel Özemre, **Kur’ân-ı Kerîm ve Tabiat İlimleri**, İst., Furkan yay., 1999, ss: 91- 99; Özemre, **Din İlim Medeniyet**, İstanbul, Pınar Yay, 2002, ss: 161 - 169., Harun Öğmü, **Muhazarat fi Ulûmi’l-Kur’an ve Tarihi’t-Tefsir**, 1. Baskı, İfav yay., İstanbul, 2014, s. 72.

⁵¹ Gezer, **a.g.e.**, ss: 127 – 188.

Mustafa Öztürk bilimsel tefsiri üç açıdan eleştirmektedir; din dili, Kur'ân-ı Kerim'in ilim kelimesine yüklediği anlamla modern dönemde ilim kelimesine yüklenen anlamın aynı olmaması, din ve bilimin farklı kanun ve beklentilere ve dünya görüşüne sahip olması. Bilimsel tefsir anlayışının özellikle son dönem İslam dünyasında kabul edilişinin arkasında yatan psikolojik nedenleri göz önüne sererek bu yaklaşımın sağlıklı olduğunu savunmaktadır.⁵²

prensibini saf dışı bırakarak sadece “Ne, nasıl oluyor?” sorusuna cevap aramış, “Neden oluyor?” sorusunu sorma gereği duymamıştır.⁵⁶

Modern bilimin ahlak anlayışı ile Kur’ân-ı Kerîm’in ahlak anlayışı da aynı değildir. Modern bilim insana imkân sunarken buna ahlaki bir sınır getirme ihtiyacı hissetmemiştir. İnsanın teknolojinin imkânlarını kendi hırsları doğrultusunda kullanmasına karşı çıkmamıştır. Çevrenin tahrip edilmesi, insanların toplu şekillerde katledilmesine, sömürülmesine karşı bir tavır takınmamıştır.⁵⁷

Başka bir ifadeyle İslam aliminin kainattan aldığı bütün duyular, bilgiler öncelikle ve hatta sadece onun Allah’a (cc) olan imanını, onun sonsuz ilmine olan hayranlığını artırması için bir motivasyon kaynağıyken batılı ilim adamının, kainatı kendi müstemlekesi gibi görerek ona nasıl hükmedebileceği, onu nasıl rant ve paraya çevirebileceği sorusu motivasyon kaynağı olmaktadır.⁵⁸

“Alman filozof, Max Scheller, ‘Bilgi Formları ve Toplum’, adlı eserinde Batı ilim iklimini üç başlıkta topluyor:

a) Ferdî şahsiyetlerin tekamülü için gösterilen ilmî çabalar

b) Tabiatın ve beşerî toplumun bilinmesi ve kontrolünü hedef alan ilmî çabalar,

c) Âlemdeki ilahî düzeni kavramaya ve bu yolla necata ermeye matuf çabalar.

Birinci ve üçüncü şık, geçmiş dönemlerin ilmî faaliyetlerinin bariz vasfını, ikinci şık ise günümüzde ortaya konan çabaların temel özelliğini dile getirmektedir. Hatta tabiat ve toplum üzerinde hakimiyet kurma fikri, çağımızın ilim telakkisine o ölçüde nüfûz etmiş bulunmaktadır ki, ilmin şahsiyeti tekâmül ettirmedeki rolü tamamen geri planda kalmış, Scheller’e göre üçüncü şık unutulma noktasına gelmiştir.”⁵⁹

⁵⁶ Bakar, **a.g.e.**, ss: 235 – 240.

⁵⁷ Bakar, **a.g.e.**, ss: 235 – 240.

⁵⁸ Özemre, “İslamiyette İlim” **Bilgi, Bilim ve İslam I- II**, Yayına Hazırlayanlar: Ahmet Tabakoğlu, Sadık Çelenk, 2. Baskı, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2005, s. 75.

⁵⁹ Aydın, Mehmet, “İlim – İslam Muhasabeti” **Bilgi, Bilim ve İslam I- II**, Yayına Hazırlayanlar: Ahmet Tabakoğlu, Sadık Çelenk, 2. Baskı, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2005, s. 81.

Bilimsel tefsir, argüman olarak kullanılan bilgilerin mahiyeti itibariyle de eleştirilmiştir. Şöyle ki; bilim dünyasında aynı konuda birbirinden farklı hatta birbirine zıt görüşlerin de bulunmasına rağmen Kur'ân-ı Kerîm ayetlerinin yorumlanmasında “bilimsel gerçeklik” ve “bilimsel hakikat” bir tür kriter olarak kullanılması eleştiriye konu olmuştur. Bir diğer husus; bilgilerin ilmi akademik bilgiler olmasının ötesinde popüler kültür vasat düzeyinde olması ve batıda ortaya konulan bilimsel gelişmelerin Kur'ân-ı Kerîm üzerinden örneklendirilmesidir. Yani ayetten bilimsel gelişmeye yahut bulguya değil, batı üretilmiş bilginin Kur'ân-ı Kerîm’de mevcut olduğu ve bunun bugüne kadar fark edilmediği iddia edilmiştir. bu yaklaşımla Müslümanların inanç ve değerlerinin Batının değer ve kriterleri üzerinden meşrulaştırılmaya çalışıldığı düşünülmektedir.⁶⁰

Bilimsel tefsir yaklaşımı bilimsel mucizenin bilimselliği açısından da eleştirilmiştir. Örneğin, Hz. Musa’nın Denizi yarması, Hz. İsanın babasız dünyaya gelmesi, Sebe Melikesinin tahtının göz açıp kapanıncaya kadar getirilmesi gibi hususların bilimsel verilerle açıklanması da bilim açısından yanlış/eksik bulunmuş ve eleştirilmiştir.⁶¹ Ayrıca bu konu dilsel, bilimsel-dini, epistemolojik ve mantıksal açıdan eleştirilmiştir. Gerekli ve yeterli bilgiye sahip olmadan, bilimin ve dinin sınırlarını doğru tayin etmeden, mucizenin amacını görmezden gelmeye neden olabilecek bir takım yaklaşımlar olması nedeniyle eleştirilmiştir.⁶²

Bu konuda ifade edilebilecek başka bir husus da Bilimin evren anlayışı ve Kur'ân-ı Kerîm’in evren anlayışı arasındaki benzerlik ve farktır. Modern bilime göre evren; varolan her şey, fiziksel olgunun tamamı, varolan madde ve enerjinin tamamı ve uzayı içine alan bir yapı olarak tanımlanabilmektedir.⁶³ Kur'ân-ı Kerîm de evreni “gökler yer ve ikisi arasındakiler” olarak tanımlamaktadır.⁶⁴ Bu boyutuyla tanım açısından benzerlik görülmektedir. Farklılık açısından bakıldığında Modern bilim ve düşüncede evren yatay eksenli bir yapıya sahip olup evrenin her hangi bir merkezi,

⁶⁰ Muhammed Coşkun, **Modern Dünyada Kuran Yorumu**, İfav Yay, 1. Baskı, İst, 2018, s. 58.

⁶¹ Özemre, **Kur'ân-ı Kerîm ve Tabiat İlimleri**, . 81.

⁶² Şahin Efil, “Mucizenin Bilimsel Yorum’unda Meşruiyet Krizi”, **Marife (Bilimsel Birikim)**, yıl: 6, sayı:2 yıl: 2006, s. 194.

⁶³ Şahin Efil, “Evrenin Fiziksel ve Metafiziksel Boyutuna İlişkin bir Deneme”, **Marife (Bilimsel Birikim)**, yıl: 5, sayı:1 yıl: 2005, s. 108

⁶⁴ Efil, **a.g.m.**, s. 109.

yaratıcısı e yöneticisi olmayan bir durumdadır ve evrene her hangi bir amaç ve hedef yüklememektedir. Kur'ân-ı Kerîmse evrene varoluşçu bir açıdan yaklaşmaktadır. Evrene daha çok bir anlam ve değer yüklemektedir. Evrenin bir amaç doğrultusunda yaratıldığını ifade eder.⁶⁵

Bilimsel Tefsir yöntemi gerek yurt içinde gerekse yurt dışında bir çok ilmi toplantıda ele alındığı gibi bu konu hakkında yurt içinde de bir literatür oluştuğu söylenebilir. Kimi eserler bu yöntemi savunurken bazıları da eleştirmiştir.⁶⁶

⁶⁵ Efil, **a.g.m.**, s. 111. , Ramazan el-Bûtî, **Kur'an'da İnsan ve Medeniyet** (Trc: Resul Torun), Risale yay., İstanbul, 2007, 75.

⁶⁶ İsav tarafından düzenlenen İslami İlimlerde Metodoloji Sorunu 1 adlı tartışmalı ilmi toplantıda bu konu da ele alınmış ve bazı müzakereciler tarafından değerlendirilmiştir. Tebliğ ve Müzakereler Ensa Neşriyat tarafından “İslami İlimlerde Metodoloji Sorunu” adı altında 2005 yılında basılmıştır.

I. BÖLÜM

SEMÂVÂT HAKKINDAKİ AYETLERE BİLİMSEL
YAKLAŞIMLAR

Kur'ân-ı Kerîm kevnî ayetlerin birçoğunda semâvâtta ve onun kapsadıklarından bahsetmektedir.⁶⁷ Gerek tekil hali olarak “Semâ” ve gerekse çoğul olarak “Semâvât” kelimeleri 210 defa geçmektedir.⁶⁸ Güneş, Ay ve yıldızlar gibi bu kapsamdaki unsurlar da dikkate alındığında sayı daha da artacaktır.

Bu ayetlerin bir kısmı insanlığın o döneme kadar yaptığı gözlem ve keşfine konu olan konulardan, bir kısmı da hiç bilgi sahibi olunmayan veya keşif ya da müşahede imkânı olmayan konulardan bahsetmektedir.

Bilimsel tefsir literatüründe bilimsel keşiflerin artmasıyla birlikte semâ ve semâvât hakkında bazı hususlar daha geniş izah edilmiş ve bu bilgiler ilmî îcazın örnekleri olarak gösterilmiştir.⁶⁹

Bilimsel Tefsir veya İlmî Î'caz kaynaklarında çoğunlukla şu genel başlıklar karşımıza çıkmaktadır: “Gökyüzü ve yeryüzü tek değildir, Yedi gök ve bir o kadar da arz vardır.”⁷⁰ “Gökler ve yer bitişikken Allah ikisini ayırmıştır.”⁷¹ “Göklerin aslı dumandır.”⁷² “Göge yükselen kişi göğüs darlığı ve boğulma durumu yaşar.”⁷³ “Yıldızlar gökyüzünün süslenmesi ve yol bulmak içindir. Hayata herhangi bir tesirleri yoktur.”⁷⁴ “Yıldızlar başka bir şeydir, gezegenler başka bir şeydir. Yıldız bizatihi ışık kaynağıdır.”⁷⁵ Gezegens karanlıktır kendi ışıkları yoktur.”⁷⁶ “Dünya Semâsına düşen meteorlar, aynı zamanda şeytanların taşlanması amacıyla da kullanılmaktadır.”⁷⁷

Bu çalışmada hem Bilimsel Tefsir ve İlmî Î'caz kaynaklarında yer alan başlıklarla birlikte tarafımızca oluşturulan başlıklar da kullanılacaktır.

⁶⁷ Kevni ayetlerden bahseden 750 civarında ayet olduğu ifade edilmiştir. Bkz: Mahir Ahmet es-Savfi, **Mevsuatu'l-Kevniyyeti'l-Kübra (Âyâtullah Fî's-Sema-i'd-Dünya ve's-Semavâti's-Seb'i)**, el-Mektebetü'l-Asriyye, Beyrut, 2008, c: IV, s. 496.

⁶⁸ Muhammed Fuad Abdülbâki, **el-Mu'mecü'l-Mufehres lielfazi'l-Kur'ân-i'l-Kerîm**, Darul Fikr, Beyrut, 1994, ss: 462 - 465.

⁶⁹ Es-Savfi, **a.g.e. (Âyâtullah Fî Halki'l-Kevn ve Neş'eti'l-Hayat)**, 2008, c: III, s: 48 vd.

⁷⁰ Bkz: Talak, 65/12.

⁷¹ Bkz:Enbiya, 21/30.

⁷² Bkz:Fussilet, 41/11.

⁷³ Bkz:Enam, 6/125.

⁷⁴ Bkz:Mülk, 67/5.

⁷⁵ Bkz:Tekvir, 81/2.

⁷⁶ Bkz:İnfitar, 82/2.

⁷⁷ Bkz:Mülk, 67/5.

1. Semâvât ve Semâ Olarak Kullanılışı ve Bazı Özellikleri

İnsan, tabiatla iç içe bir hayatın yaşandığı, teknik aletlerin ve teknolojinin bugünkü kadar gelişmiş olmadığı dönemlerde insana bir takım şartları dayatan çevreyi tanıma, bu şartlarda hayatını sürdürebilme, gücünün yetebildiğini kullanma - bazen gücünün yetmediğine tapma eğilimi gösterme- ve ondan istifade etme amacıyla gözlem yaparak ya da birtakım deneyimler yaşayarak bilgi edinme yoluna gitmiştir.

Kur'ân-ı Kerîm'de 120 defa geçen⁷⁸ Semâ⁷⁹ ve 90 defa defa geçen⁸⁰ semâvât, insan için gözleme en açık alanlar olmuştur.

Aynı kelimenin çalışmamızda tekil ve çoğul olarak iki formda da ayrı ayrı kullanılması Kur'ân-ı Kerîm'in bazen tekil bazen çoğul olarak kullanımından kaynaklanmaktadır. Ayetler istikrâî bir okumaya tabi tutulduğunda genel anlamda kâinatın çoğul olarak semâvât kelimesiyle, insanların kafalarını kaldırıp baktıkları anda ilk gözlerine çarpan alanın ise tekil olarak semâ kelimesiyle ifade edildiğini söylemek çok iddialı olmasa gerektir.

Avrupada Aydınlanma çağıyla müspet ilimlerin öncelik kazanması, gökyüzüne dönük araştırmaların artmasının ve insanların özellikle kiliseden/dinden uzaklaşmak istemeleri nedeniyle bir dinî metin olan Kur'ân-ı Kerîm'in hak bir kitap olduğunun ispatı adına gökyüzü araştırmalarına Müslümanlar tarafından da ilgi duyulmuştur.

Daha önceden İslâmın araştırmaya verdiği önem ve tüm kâinatın Allah'ın birer ayeti olarak görülmesi sebebiyle Müslümanlar tarafından yapılan

⁷⁸ Abdülbâki, **a.g.e.**, ss: 460 – 462.

⁷⁹ Sema Kur'ân-ı Kerîm'de fizik ve fizik ötesi boyutuyla kullanılan bir kelimedir. Sözlükte “yükseklik” anlamında bir isim olup sümûv (semâ) kökünden türemiştir. “Gök, bulut, yüksekte olan her şey, evin tavanı, yağmur, atın sırtı” gibi mânalara da gelir. İslâm düşüncesinde varlık ve kâinat tasavvurunun bir parçası olarak sema kelimesinin biri fizikî, diğeri fizik ötesi iki anlamından söz edilir. Yeryüzünün herhangi bir noktasından yukarıya doğru bakıldığında uzaydaki gök cisimleri dahil görülen bütün uzaklıklar semanın kozmoloji, astronomi ve astrofizik gibi ilimlerin konusunu teşkil eden fizikî boyutunu oluşturur. Kur'an'da semanın, mahiyeti tam olarak bilinmeyen gayb âlemine ilişkin fizik ötesi boyutundan da söz edilir ve bu boyutuyla sema farklı din ve kültürlerde de yer alır. Bu anlamda semalardan sonra kürsî ve arş gibi melekût âleminin diğer varlıkları gelir. (Ayrıntılı bilgi için bkz: Erdoğan Baş, “**Sema**” DİA, İstanbul, 2009, c: XXXVI, ss: 453 – 455.

⁸⁰ Abdülbâki, **a.g.e.**, ss: 462 – 465.

araştırmalardan sonra batılıların yaptıkları araştırmalara duyulan ilgi ikinci bir süreci başlatmıştır. Zira bu dönemde, “Düşmanın şahitliği en büyük şahitliktir.” prensibini hatırlatır şekilde batıda yapılan araştırma sonuçları Kur’ân-ı Kerîm’in Allah tarafından indirildiğinin bir ispatı olarak gösterilmek istenmiştir. Bu bakımdan, bulunan her bir sonuçla o konudaki ayetler arasında kurulan ilgiler, Kur’ân-ı Kerîm’in ilmî îcazının birer örneği olarak görülmüştür.

Bu noktada, ilmî bulgular ile semâ ve semâvât hakkındaki ayetler arasında kurulan ilişkilere değinmek faydalı olacaktır.

1.1. Semâvât Olarak Kullanıldığı Bazı Ayetlere Bilimsel Yaklaşımlar

Semâvât kelimesi Kur’ân-ı Kerîm’de 310 ayette geçmektedir.⁸¹ Bu ayetlerin tefsirleri incelendiği zaman ‘Bitişikken Ayırma’, ‘Altı Gün’, ‘Duman Hali’, ‘Direksiz Yaratılma’, ‘Yer ve Göğün Arasındakiler’ ‘Yedi Gök’ ‘Semâvatta Seyahatin İmkânı’, ‘Uzayın Karanlığı’ vb. konuların Astronomi verileriyle -veya astronomi verilerinin Kur’an-ı Kerim’le- anlaşılma ve izah edilmeye çalışıldığı görülmektedir.

Bu başlık altında, özellikle son asırda Kur’ân-ı Kerîm’in ilmî îcazına da delil olarak sunulan ve astronomi alanında yapılan çalışma sonuçlarından çokça istifade edilerek yorumlanan bazı ayet ve yorumlarına örnekler verilecektir. Sonra imkânlar ölçüsünde bu ayetlere Tefsir tarihinin ilk döneminde yapılan yorumlara değinilecektir. Sahabe ve Tabiûn döneminde yapılan yorumlarla son dönemde yapılan yorumlar arasındaki benzerlik ya da farklılıkların lügavi, bağlamsal ve bilimsel açıdan nedenleri irdelenecektir.

1.1.1. Yer İle Göğün Bitişikken Ayrılımları

Gerek Kur’ân-ı Kerîm’in ilmî îcazı açısından gerekse günümüz insanına ayetleri daha anlaşılır şekilde açıklama gayretinin sonucunda son dönem ilmî teori veya araştırma bulguları arasında en meşhuru diyebileceğimiz husus, kâinatın

⁸¹ Es-Savfi, a.g.e., (Âyâtullah Fî’s-Sema-i’-d-Dünya ve’s-semavâti’s-Seb’), 2008, c: IV, s. 495.

yaratılışı konusunda Enbiya suresi 30.ayette geçen “retk-fetk” sürecidir. Ayet meali şu şekildedir:

“İnkâr edenler, gökler ve yer bitişik iken onları ayırdığımızı ve her canlıyı sudan yarattığımızı görmezler mi? Hâlâ inanmayacaklar mı?” (Enbiya, 21/30)⁸²

Bu ayetin “göklerle yeryüzünün önceden bir bütün halinde olduğu ve sonradan bunların ayrıldıkları”ndan bahsetmesi son zamanların yaratılış kuramlarından olan “bulutsu kuramı”⁸³ ve “Big-Bang” senaryosuyla⁸⁴ benzerlik oluşturduğu iddia edilmiştir.⁸⁵

⁸² Diğer meal örnekleri de şu şekildedir: “PEKİ, hakkı inkara şartlanmış olan bu insanlar, göklerin ve yerin (başlangıçta) bir ve bütün olduğunu ve Bizim sonradan onu ikiye ayırdığımızı ve yaşayan her şeyi sudan yarattığımızı görmüyorlar mı? Hâlâ inanmayacaklar mı?” Muhammed Esed, bu mealı verdikten sonra şu açıklamayı yapmıştır: “Kural olarak Kur’ânî ifadeleri, bugün doğru gibi görüldüğü halde yarın yeni bir buluş ya da teoriyle pekala yanlışlığı ortaya konabilecek durumda olan “bilimsel buluş ya da teorilerle” açıklamaya, yorumlamaya çalışmak boş ve yararsızdır. Bununla birlikte Kur’ân-ı Kerîm’de deyimisel olarak “gökler ve yer” diye ifade edilen evrenin başlangıçta bir bütün, tek bir kütle olduğunu dile getiren yukarıdaki yanılmaz atıf, evrenin başlangıçta tek bir elementten, yani hidrojenden meydana gelen bir bütün, tek bir kütle olduğunu ve bu bütünsel kütlelerin sonradan merkezi çekim yüzünden büzüşüp muhtelif noktalarda yoğunlaştığını ve böylece zaman içinde münferid nebula, galaksi ve güneş sistemlerine bunlardan da giderek yıldızlara ve gezegenlere ve onların uydularına dönüştüğü yolundaki bugün hemen hemen bütün astrofizikçilerin paşlaştığı görüşü şaşırtıcı bir biçimde doğrulamaktadır.” (Muhammed Esed, **Kur’an Mesajı, Meal-Tefsir** (Trc: Cahit Koytak, Ahmet Ertürk), İşaret yay., İstanbul, 2001, s. 650., “İnkâr edenler düşünmüyorlar mı ki, göklerle yer bitişikti de, biz onları (gökler ve yer diye ikiye) ayırdık ve canlı olan her şeyi sudan yarattık. Hâlâ inanmıyorlar mı?” (Yusuf Işıklı, **Kur’an Meâlî**, 2. Baskı, Konya İlahiyat Derneği Yay., Konya, 2010, s. 247., “İnkârda ısrar eden o kimseler görmezler mi ki, gökler ve yer başlangıçta bitişikken Biz onları ayırdık ve hareket edebilen her canlıyı sudan var ettik? Buna rağmen hâlâ inanmayacaklar mı?” İslamoğlu bu mealine not olarak; “*Buradaki “ratk” ile alemin varoluş öncesi potansiyel hali, “fetk” ile de bunun fiili varlık olarak ortaya çıkma hali kastedilmiş olabilir.. Fatur, 1 ve Bakara 117’deki yoktan yaratılıştan bir sonraki aşamayı ifade ettiğini söyleyebiliriz.*” demektedir.” (Mustafa İslamoğlu, **Hayat Kitabı Kur’an, Gerekçeli Meal Tefsir**, Düşün yay., 1. Baskı, İstanbul, 2008, c: I, s. 621.)

⁸³ Fransız Astronom, fizik ve Matematikçisi, Laplace (1749-1827) 1796 yılında yayımladığı “*Expositondu systeme du Monde*” (*Dünya Sisteminin Açıklanışı*) adlı kitabında öne sürdüğü bu kuramına göre, Güneş sisteminin şimdiki yerinde ilkel bir bulutsu bulunmakta, Son derece yoğun ve çok yüksek sıcaklıktaki bir çekirdeği, bir atmosfer gibi çevrelemekte ve merkezden geçen bir eksen etrafında tek bir parça halinde dönmekteydi. Dönüş halinde bulunan bu bütünü dış tabakalarının soğuması, bulutsunun ekvator düzleminde iç içe halkalar meydana getirmiş, merkezi çekirdekten güneş oluşmuştur....”, M. Harun Osmanoğlu, **Kur’ân Bilim 70 (Fen Bilimleri ve Sosyal Bilimlerle İlgili Kur’ân Ayetlerinin Araştırılması)**, GÜL-SAN Yayınları, Kayseri, 1996, ss: 3 - 5, Davud Selman Sa’dî, **Esraru’l-Kevn fi’l-Kuran**, Daru’l-harfi’l-arabi, Beyrut, 1999, s. 40,41., Celal Yeniçeri, **Uzay ve Varlık Ayetleri Tefsiri (İslam açısından Kainat ve İmkanları)**, Erkam Yayınları, İst, 2006, s. 84.

Buna göre Güneşte bulunan bazı unsurların Dünya’da ve diğer bazı gök cisimlerinde de bulunduğunu gösteren bilimsel araştırma sonuçlarının olması, bütün kâinatın önceden tek parça halinde olup sonradan ayrıldığı yani bir patlama sonucu meydana geldiği tezini desteklediği sonucuna varılmıştır. Bu sonuç, bilimsel araştırmaların ayetleri açıkladığı, ayetlerin bazı gerçekleri asırlar öncesinden haber verdiği düşüncesini de kuvvetlendirmiştir.⁸⁶

Ayetleri bilimsel araştırma sonuçlarıyla tefsir etme yaklaşımını sergileyen müfessirlerden Tantavi Cevherî *El Cevâhir* adlı eserinde bu ayeti tefsir ederken önceden Güneş’in, ateş topu halinde milyonlarca yıl, diğer gezegenlerle birlikte döndüğünü sonra Dünyanın diğer gezegenlerle birlikte Güneş eksenini çizgisinden dönüş hızlarına göre ayrıldığını söylemiştir. Dünya’nın Güneşten koptuğunu, Güneş’in de kendinden daha büyük bir Güneş’ten koptuğunu belirtmiştir.⁸⁷

Tefsirinin bir başka yerinde bütün kâinatın ağırlığı, tadı, rengi olmayan bir şeyden yarma/patlatma sonucu yaratıldığını bu maddeden Güneşler ve yerkürelerin

⁸⁴ Big Bang teorisine göre gökler ve yer on altı milyar yıl önce tek bir parça halindeyken milyarlarca yıl süren ve halen de devam eden bir genişlemeye neden olacak ani bir patlamaya uğramıştır. Teorilerden birine göre on dört milyar ışık yılı süresince böyle bitişik kalmış, ardından dağılma gerçekleşmiştir. (Bkz. Abdürrahim Mardini, , **Mevsuatu’l-İ’caz el-İlmî**, Daru’l Mahabbe, Dimeşk, 2006- 2007, ss: 83 - 86)

⁸⁵ Şerif, Adnan, **Min Ulumi’l-Arzi’l-Kur’aniyye (Kur’an-ı Kerim’deki İlmi Gerçekler)**, Daru’l-İlm li’l-melayîn, 1993, Beyrut, s. 17; Ömer Çelik, **Kur’an’dan Teknolojik Yansımalar**, Akademi yay, İst., 2009, s. 98; Harun, Yahya, **Kur’an Mucizeleri**, Vural yay, ist., 2010, s.14; Haluk Nurbaki, **Kur’an-ı Kerim’den Ayetler ve İlmi Gerçekler**, TDV Yayınları, Ankara, 1996, s. 138 vd; Nurbaki, **Kur’an Mucizeleri**, Damla Yay, İst, 1985, ss: 66 - 69; Ali Muhammed, es-Sallabi, **el-Mucizetü’l-Halide**, Daru İbn-i Kesir, Beyrut, 2013, s: 30 vd, AbdülmecidZindani, **Kur’an’da İlmi Mucizeler**, Terc: Resül TOSUN, Kayıhan Yayınları, İstanbul, 1995, ss: 45 - 50, Dr. Mustafa Müslim, **Mebahis fi İcazi’l-Kur’ân**, Daru’l-Menara, Cidde, 1988, s: 158, 179., Rağıb Muhammed En- NeccarZağlül, **Tefsiru’l- Ayati’l-Kevniyye Fi’l-Kur’âni’l-Kerîm**, Mektebetü’s-Şurug ed-Devliyye, Kahire, 2007, c: II, ss: 109 - 115, 146 - 149, Büyük Patlama (Big Bang) Teorisiyle bu ayetin tam bir uyumluluk içerdiği gibi Kıyametin kopmasını tasvir eden ve “O gün göğü kitap ciltleri dürer gibi düreriz.” mealindeki Enbiya suresi 104. ayetin de “Büyük çöküş/çekiliş” Teorisine bir işaret olduğu ve hatta bu teoriyi doğruladığı belirtilmiştir. (Neccar, **Tefsir**, c: II, s: 148), Yeniçeri, **a.g.e.**, 2006, ss: 111 -112, Caner Taslaman, **Big-Bang ve Tanrı**, İstanbul yayınevi, İst, 2003, s. 127.

⁸⁶ Es-Savfi, **a.g.e.**, 2008, c: III, s: 145 vd., Neccar, **Tefsir**, c: III, s: 416., Yusuf El-Hâc Ahmed, **Mevsuatu’l-İ’cazi’l-İlmî fi’l-Kur’ân-il-Kerîm ve’s-Sünneti’l-Mutahhara**, Mektebetü İbn-i Hacer, Şam, 2003, ss: 377 – 379, Caner Taslaman, **Big-Bang ve Tanrı**, İstanbul Yayınevi, 10. Baskı, İstanbul, 2013, s. 126. Ayrıca Big Bang Senaryosunun eleştirisi için bkz: Özemre, **Çağdaş İlmi Tefsirde Vehmin Egemenliği**, Etkileşim yay, İstanbul, 2006, ss: 161 – 168., Abdurrahman Hasan el-Meydânî, **Meâricu’t-Tefekkür ve Dekaiku’t-Tedebbür**, Daru’l-Kalem, Dimeşk, 2006, c: XIV, s. 257.

⁸⁷ Tantâvi Cevherî, **Cevahiru’l-Kur’an**, Mısır, h.1350, IX, ss:197 - 199.; ayrıca bkz: Es-Savfi, **a.g.e.**, 2008, c: III, s: 140 - 150.

oluşturduğunu ve bu maddelerin yine (kıyamet anında) patlayarak yok olmaya müsait olduğunu modern bilimin ispatladığını söylemiştir.⁸⁸

Zemahşeri, tefsirinde yerle göğün önce bitişik olduğunu ve Allah'ın onları ayırdığını söylemiş, yeryüzü sertleştikten sonra yağmur ve bitkiyle de yerin yarıldığının söylendiğini de ilave etmiştir.⁸⁹ Ancak bu *ayırılma*'dan bahsederken başka bir bilimsel bilgi aktarımı yapmak yerine sadece dil tahlili üzerinden bu sonucu çıkarmıştır. Yağmur yorumunu da aktarmayı ihmal etmemiştir.

Cevherî, ayetin devamında dile getirilen her şeyin sudan yaratılması hususunda da en küçük hücreli varlıkların denizde yaratıldıklarını modern bilimin ortaya koyduğunu ileri sürmüş ve en küçüğünden en büyüğüne kadar ilerleyen bir yaratma aşaması içerisinde, sonuçta her canlının sudan yaratılmış olduğunu söylemiştir.⁹⁰

Elmalılı da tefsirinde yapılan tüm yorumlara “veya” bağlacıyla yer vermiş ve hepsini herhangi bir tercih yapmadan almıştır.⁹¹ Süleyman Ateş de “*Yüce Kuran'ın Çağdaş Yorumu*” adlı eserinde aynı bilgi ve benzer fikirlere yer vermiştir.⁹² Bayraktar Bayraklı'nın “*Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'an Tefsiri*” adlı eserinde de bu konuya değinildiği görülmektedir. O, tefsirinde sadece büyük patlama olayına değinmiş ve yeryüzünün başlangıçta hidrojen halinde tek bir şey olduğunu Allah Teâlâ'nın kudretiyle parçalandığını söylemiştir. Kur'an-ı Kerim'in bu konudan bahsetmesini de insanların Allah'ın kudretini tanımaları amacıyla bir ödev olarak verdiğini belirtmiştir.⁹³

Çağdaş müfessirlerden olan ve yine ayetlerin anlaşılması ile İlmî icaz fikrinin savunusunda bilimsel araştırma bulgularından istifade eden Zağlül Neccar da bu ayeti “*Big Bang Teorisi*” çerçevesinde açıklamıştır. Bilimin 20. asırda yakaladığı bu

⁸⁸ Cevherî, **a.g.e.**, c: XX, s. 7.

⁸⁹ Ebu'l-Kasım Carullah Mahmud b. Ömer ez-Zemahşerî, **Tefsiru'l-Keşşaf an Hakaiki't-Tenzil ve Uyuni'l-Ekavil fi vüc'uhi't-Te'vil**, Beyrut, 2009, Daru'l-Marifet, s. 677.

⁹⁰ Cevherî, **a.g.e.**, c: IV, s. 21.

⁹¹ Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, **Hak Dini Kur'an Dili**, Ankara, Akçağ Yay, 1995, c: V, ss: 266 – 267.

⁹² Süleyman Ateş, **Yüce Kur'an'ın Çağdaş Yorumu**, İstanbul, c: V, s. 501.

⁹³ Bayraktar Bayraklı, **Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'an Tefsiri**, İstanbul, 2004, c: XII, s. 434

seviyedeki bilgiyi Kur'ân-ı Kerîm'in 1400 yıl önceden haber verdiğini ifade etmiştir.⁹⁴

Son dönemde bilimsel verileri ayetleri anlamak için değerlendirmeyi tercih eden bir müellif olan Muhammed Kâmil Abdussamet de *el-i'cazü'l-İlmî fi'l-İslâm el Kur'ân-il-Kerîm* adlı çalışmasında Big Bang Teorisinin nasıl gerçekleştiğini anlatarak bu bilgilerin Kur'ân-ı Kerîm'de asırlar öncesinden belirtildiğini söylemiş ve bu ayeti Kur'ân-ı Kerîm'in ilmî îcazına bir örnek olarak göstermiştir.⁹⁵

Kur'ân-ı Kerîm'in bilimin ilerlemesiyle daha iyi anlaşılacağını savunan ve “Bilim'den İmana” başlıklı iki kitap kaleme alan Cevat Babuna da bu ayeti aynı şekilde Big Bang Teorisiyle ilişkilendirmiştir.⁹⁶

Enbiya suresi 104. ayette göğün, kitap sayfaları gibi dürüleceğinden, Kıyame Suresi 9. ayette de Güneş ve Ay'ın birleştirileceğinden bahseden bunlar gibi ayetlerin de bu patlama olayının âdeta geri alınışı gibi gök cisimlerinin birleştirileceğini haber verdiği ifade edilmiştir.⁹⁷

Bu yorumların Kur'ân-ı Kerîm'le bağlantısını tespit bağlamında, ayette geçen “*ratk*” ve “*fetk*” kelimelerinin lügavî köklerinin buna imkân verdiği ifade edilmiştir. Dilsel içerikten hareketle de önceleri gökle yerin bitişik olup sonradan ayrıldığı ifade edilmiştir.⁹⁸ Hatta “*bitişik olmanın*” ancak farklı iki şeyin yan yana gelerek bitişik hal alabileceği varsayılarak, bundan önce de bir ayrı *oluşun* var olduğu düşünülmüş ve bir “*ratk—fetk*” yerine, “*fetk-ratk-fetk*” sıralaması varsayılmıştır.⁹⁹ Bunun da mümkün olabilmesi için gökle yerin birbirine son derece benzeyen iki şey olmasının gerektiği belirtilmiştir. Bu “*fetk*” halinden sonra âlemlerin (kâinatın/evrenin) yaratıldığı ifade edilmiştir.¹⁰⁰

⁹⁴ En- Neccar, **Tefsir**, c: II, ss: 109 -112.

⁹⁵ Muhammed Kamil Abdussamet, **El'İ'cazü'l-İlmî fi'l-İslâm el Kur'ân-il-Kerîm**, Beyrut, 1990, s. 71, 77.

⁹⁶ Cevat, Babuna, **Bilimden İmana 2**, İstanbul, 2002, s. 22., Taşkın Tuna, **Ol Dedi Oldu Big-Bang'in Nefes Kesen Öyküsü -1**, 10. Baskı, Şule Yay., İstanbul, 2011, s. 62.

⁹⁷ Yeniçeri, **a.g.e.** 2006, ss: 156 – 160, Süleyman Aksoy, **Kur'an'ın Atomik Sırları**, İstanbul, 2006, s. 357.

⁹⁸ Celal, Kırca, **Kur'an ve Fen Bilimleri**, İstanbul, Marifet Yay. 2005, s.138.

⁹⁹ Sa'di, **a.g.e.**, s. 36.

¹⁰⁰ Maurice Bucaille, **Müsbet İlim Işığında Tevrat İnciller ve Kur'an**, Ter: M. Ali Sönmez, DİB Yay., Ankara, 2001, s. 223.

Bu ayet patlama senaryosuyla değil açılma senaryosuyla da açıklanmıştır. Şöyle ki; “Semâvât ve arz (uzaylar ve madde), daha önce yaratılmış bir çekirdek varlıktan ortaya çıkmıştır. Başlangıçta çok basit özelliğe sahip (veya belki hiçbir özelliğe sahip olmayan) bu varlık, açılarak Yedi Semâ’nın ve maddenin bütün özelliklerini meydana getirecek emr’lerin buna açılışla birlikte yüklenmesiyle kâinatı yedi tabakalı uzayın ve maddenin bildiğimiz (ve henüz bilmediğimiz) bütün özellikleri ortaya çıkarılmıştır.”¹⁰¹

Başlangıçta açılmaması için sıkı sıkı tutulan çok yoğun bir enerji plazması veya çekirdeğinin açılımı şeklinde de anlaşılmıştır. Büyük açılma adı verilen bu yaratılış sürecinin “*Başlangıç, Açılma ve Tabakalaşma*” şeklinde üç aşamada gerçekleştiği ifade edilmektedir. Böyle anlaşılmasında Araf suresi 185. ayette Allah’ın kâinatı ve içindekileri bir basit varlıktan (bir şey’den) (ve mâ halakallahu min şey) yaratmış olduğuna dair ifade ve Enam suresi 79. ayette göklerin ve yerin yaratılışından bahsedilirken kullanılan “fatara” kelimesine “çatlatmak” “çatlatıp açmak” anlamlarının verilmiş olması etkili olmuştur.¹⁰²

Fahreddin er-Râzi, bu konuda kendi zamanına kadar yapılan beş tane yorumu sıralamış ve en tercih edilecek görüşün “icad etmek/var etmek” ve “ortaya çıkarmak” olduğunu ifade etmiştir.¹⁰³

Bu ayet bağlamında Sahabe ve Tâbiûndan da farklı görüşler ileri sürülmüştür:

Birincisi; göklerin ve yerin başlangıçta bitişik olduğu ve Allah Teâlâ’nın bu ikisini ayırdığına dair görüştür. Bu görüş sahabeden İbn Abbas’a tabiûndan da Katâde’ye nispet edilmektedir. İbn Abbas “*ratk*” halini, “*yapışık*”, “*bitişik*”, olarak açıklamış ve “*ratk*” halini de “göğü kaldırmak ve yeryüzünü bırakmak” olarak ifade etmiştir.

Tabiûndan Katâde “yer ve gök bir aradaydı, Allah onları havayla ayırdı.” şeklinde izah etmiştir. Dahhak ise İbn Abbas’ın görüşünü rivayet ederek açıklamıştır.

¹⁰¹ Şakir Kocabaş, **Kuran’da Yaratılış (Uzayların ve Maddenin Yaratılışı)**, Pınar yayınları, İst., 2003, ss: 60 -69.

¹⁰² Kocabaş, **a.g.e.** 2003, ss: 61 -69. Ayrıca “fa ta ra” kelimesinin aynı bağlamda kullanıldığı diğer ayetler için bkz: Enam, 6/14, Yusuf, 12/101, İbrahim, 14/10, Enbiya, 21/56, Fatır, 35/1, Zümer, 39/46 ve Şura, 42/11)

¹⁰³ Fahreddin Er-Razi, **Mefâtihu’l-Ğayb**, 3. Baskı, Beyrut, h. 1420, c:XXII, s: 138

Bu yorumlardan, göğün ve yerin birbirinden ayrıldığı değil, göğün yerden ayrıldığı ve yerine yedi kat olarak yerleştirildiği sonucu çıkmaktadır.¹⁰⁴

İkinci görüş, yer ve göğün kendi arasında bir ve bitişik olduğu ve Allah Teâlâ'nın bunları yedi kat gök ve yedi kat yer olarak ayırdığı şeklinde açıklayan görüştür. Tabiûndan Mücahid ve Ebu Salih bu görüşü savunanlardandır.¹⁰⁵

Üçüncü görüş de önceleri göklerin yağmur yağdırmayacak şekilde bitişik ve kapalı, yerin de bitki bitirmeyecek şekilde bitişik ve kapalı olduğunu sonra Allah Teâlâ'nın onları yağmur sızdıracak ve bitki bitirecek şekilde yarıdığını ifade eden görüştür. Tabiûndan İkrime, Atiyye ve İbn Zeyd bu görüşe sahip kişilerdendir.¹⁰⁶ Dördüncü olarak bununla gece ve gündüzün anlatıldığını söyleyenler de olmuştur.¹⁰⁷ Taberi doğruya en yakın açıklama olarak üçüncü görüşü benimsemiştir.¹⁰⁸

Sahabe ve tabiûnun yaptıkları yorumlarda birebir Big Bang teorisine benzer olmamakla birlikte kâinatın yaratılış aşamasındaki olayları anlatan yorumlar bulunmaktadır. Sahabenin tek bir çekirdekten ya da plazmadan bölünme/patlama/açılma şeklinde bir anlayış yerine daha çok arz merkezli bir yaklaşımla düşündükleri ve gökyüzünün yeryüzünden ayrıldığı veya her birinin kendi içinde ayrıldığı şeklinde düşündükleri görülmektedir.

Bu ayeti Taberi'nin de tercih ettiği anlam üzerinde düşünen Sahabe ve Tabiûn görüşlerini benimseyenler Big Bang ya da benzer teorilerle yapılan yorumlara bazı noktalardan eleştirilerde bulunmuşlardır.

Bu eleştirileri üç noktada toplamak mümkündür:

1-) Ayetin başında “İnkâr edenler görmediler mi ki;” cümlesi vardır. Buradaki görme, bütün insanlar için geçerli bilinen, görünen bir hakikati anlatmakta, yer ve göğün insanların yararlanabileceği ve onlara faydalı olacak bir tarzda yaratıldığı hatırlatılmaktadır. Ancak Big Bang vb. teoriler adı üzerinde birer teori olduğu gibi

¹⁰⁴ İbn Cerir et-Taberi, **Camîu'l-Beyan an Tefsir-i Ayi'l-Kur'an**, (thk. Ahmet Abdürrazık el-Bekri ve diğerleri.) Kahire, 2009, c. VII, ss: 5685 - 5690.

¹⁰⁵ Taberi, **a.g.e.**, c: VII, ss: 5685 - 5690.

¹⁰⁶ Taberi, **a.g.e.**, c: VII, ss: 5685 - 5690.

¹⁰⁷ Taberi, **a.g.e.**, c: VII, ss: 5685 - 5690.

¹⁰⁸ Taberi, **a.g.e.**, c: VII, ss: 5685 - 5690.

insanlığın görme imkânı olmayan bir zaman diliminde gerçekleştiği düşünülen olayların teorisidir.

2-) Bu ayetin anlattığı olay benzer şekilde başka bir ayette anlatılmaktadır. Tarık suresi on bir ve on ikinci ayetler¹⁰⁹ ve Abese suresi yirmi dört, yirmi beş ve yirmi altıncı ayetler yeryüzünden su indirilip yeryüzünün yarıldığı ve oralarda bitkiler çıkarıldığını anlatmaktadır.

3-) Ayetin devamında Big bang olayına değil yağmur suyuyla canlıların yaratıldığına işaret edilmektedir. Big Bang Teorisinde su haline gelme ya da yer altından suların çıkarılması sonraki aşamaların bir zuhuru iken ayetin gökyüzünden yağın yağmurun suyuyla canlıların beslenmesi ve yeryüzünün bitki çıkarmasıyla daha fazla ilintili olduğu ifade edilmiştir.¹¹⁰

Ayetin cümle akışına da bakıldığında gökler ve yer olarak ayrı iki varlık, iki varlık olarak bitişik/yapışıkken, iki varlık olarak ayrık/yarık hale getirilmiştir. Ayette geçen (كانتا) kelimesinin ikil formu ve (هما) zamirinin ikil formda olması bunun birer işareti olsa gerektir.¹¹¹

Bu konuda dilsel dayanak olarak söylenen bir konudan daha söz edilebilir. Ayetin başında yer alan “*görmediler mi?*” ifadesinde “*görmek*” sadece görme olayı hakkında değil, aynı zamanda “*kesin bilgiye sahip olma*” anlamında “*bilmiyorlar mı?*”, “*Bilmediler mi?*” anlamına da gelmektedir.¹¹²

Bağlam itibarıyla genelde insanlara özelde müşriklere Allah’ın kudret ve azametini anlatan ayetlerin olduğu bir bağlamda bu ayeti ele aldığımızda bilimsel

¹⁰⁹ “*Dönme özelliğine sahip göğe ve yarılma özelliğine yere yemin olsun..*” (Tarık, 86/11-12)

¹¹⁰ Müsâid b. Süleyman et-Tayyar, “Tashihu Tarikati Mualeceti Tefisiri’s-Selefi fî Buhûsi’l-İ’cazi’l-İlmî” **Buhus Muhkeme fî Ulumi’l-Kur’ân ve Usuli’t-Tefsîr**, 2.Baskı,Merkezu Tefsir li’d-Dirasâti’l-Kuraniyye, Riyad, 2015, ss: 300 -303. Benzer yorum ve eleştiriler için ayrıca bkz: M. Sait Şimşek, **Hayat Kaynağı Kur’ân Tefsiri**, tsz, İst., c: III, s. 373. Hud suresi 7. Ayette Cenab-ı Hakkın kainatı yaratırken arşının su üstünde olduğunu bildirdiği ayet “Her şeyi sudan yarattık” cümlesine bir açıklama olabilir gibi görünmekle birlikte “insanların görmesi” ne dikkat çekilmesi bu iddiayı zayıflatıyor görünmektedir.

¹¹¹ Ahmet b. Yusuf, Ebu’l-Abbâs, Şihabü’d-Din, Abdi’d-daim , **ed-Durru’l-Masnun fî Ulûmi’l-Meknûn (Thk: Ahmed Muhammed el-Harrat)**, Daru’l-Kalem, 1. Baskı, Dimeşk, ths, c: VIII, ss: 147 -149.

¹¹² Şimşek, **a.g.e.**, c: III, ss: 373 – 376, et-Tayyar, **a.g.m.**, ss: 300 303.

konularda uzmanlaşmış kişiler olmasını beklemeden normal hayatında karşılaştığı olgular üzerinden ibret almasının istendiği söylenebilir.¹¹³

Bu durum göz önünde bulundurulmadan asırlar sonrasında ortaya atılan bir teorinin aslında 1400 yıl öncesinde Kur'ân-ı Kerîm'de belirtildiğini iddia etmek büyük bir iddia gibi görünmenin yanı sıra ibret almamış kişilerin üzerinden sorumluluğu da kaldırmaktadır. Zira o zaman diliminde görmedikleri, bilmedikleri akıl edemedikleri olaylardan ibret almalarını beklemek teklif-i mâ lâ yutâk olacaktır.

Diğer taraftan 1400 yıl öncesinde farklı bir manada anlaşılan bir ayeti, anlamının aslında farklı bir şey olduğunu iddia ettiğimizde, belki bir 1400 yıl sonra başka bir bilimsel bulguyla ya da teroriyle farklı anlamının olduğu da iddia edilirse o takdirde bugünkü anlamın akıbeti ne olacaktır?

Bu üç yorumun hangisi doğru olacak, daha doğru ifadeyle kasd-ı mütekellimin ne olduğunu tespitte hangi kritere uyulacaktır? Kasd-ı mütekellimi tespit hususunda ilk muhatapların durumlarını dikkate almadan yorum yapıldığı durumunda herkesi bağlayan ortak nokta nasıl tespit edilecektir?

İlk muhataplarının durumuyla ilgili olarak bir şey daha ilave edilebilir. Tevrat'ın tekvin bölümünde, göklerin ve yerin sularla bitişik olduğu sonra Allah'ın göğü ayırdığının anlatıldığı ilk günkü yaratılış olayına da benzemektedir. Enbiya suresinin 7. ayetinde “Bilmiyorsanız zikr ehline sorunuz!” emrinden dönemin müşriklerinin ehl-i kitapla diyalog içinde olduklarını da anlamaktayız.

Buradan hareketle yeryüzünün yaratılış serüveninin ilk aşamasına gönderme yapılmış olması da mümkün görülmektedir. Tevratta yapılan bu anlatım bilimsel süreçler ve ıstılahlar içermek yerine dönemin insanın anlayabileceği bir tarzda

¹¹³ Abdu'l-Kerim b. Havazin b. Abdü'l-Melik el-Kuşeyri, **Letâifu'l-İşârât**, el-Mektebetu't-Tevfikîyye, ths, Kahire, c: IV, s. 169., Abdu'l-Mun'im Ahmed Tuayleb, **Fethu'r-Rahman fi Tefsiri'l-Kur'an**, Daru's-Selam, 1. Baskı, Kahire, 1995, c: IV, ss: 2179 - 2179., Şevki Dayf, **el-Veciz fi Tefsiri'l-Kur'ân-i'l-Kerîm**, 2. Baskı, Daru'l-Maarif, Kahire, ths, s. 536., Muhammed Ali es-Sâbûnî, **Safvetu't-Tefasîr**, Dersaadet, İstanbul, Ths., c: II, ss: 260 – 261., Ebu Muhammed Abdu'l-Hak b. Galib İbn-i Atiyye, el-Endelûsî, **el-Muharraru'l-Veciz fi Tefsiri'l-Kitabi'l-Aziz (tah: Abdusselam Abdu's-Şafi Muhammed)**, 1. Baskı, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, h. 1422, c: IV, s. 80.

sunulmaktadır. Şimdi bu durumun da hakikat içerebileceğini göz önüne aldığımızda son devirlerde yapılan bilimsel izahların zemini ortadan kalktığı görülmektedir.

1.1.2. Yedi Kat Gök

“Yeryüzünde ne varsa tamamını sizin için yaratan, sonra göğe yönelerek onları, yedi gök olarak tamamlayıp düzene koyan O’dur ve O, her şeyi hakkıyla bilmektedir.” (Bakara, 2/29)¹¹⁴

Semâvât şeklinde çoğul olarak kullanılan semânın “yedi yol” (سبع طرائق)¹¹⁵, “yedi gök” (سبع سماوات)¹¹⁶, “(السماوات السبع)”¹¹⁷, “sağlam yedi” (سبعاً شداداً)¹¹⁸ gibi yedi sayısı ile nitelendirilmesi bazı yorumlara sebep olmuştur. Yedi sayısı ile nitelemenin yedi tane gezegenin (كوكب) keşfedilmesine dayandığı söylenir.¹¹⁹

Yediden maksat, bir kısım bilim adamlarına göre gezegenlerin yörüngeleri,¹²⁰ bir kısmına göre de keşfine on yedinci asırda başlanan ve yedi kat olduğunda âdeta ittifak edilen atmosferdir.¹²¹ Bu yedi katman¹²² “yedi kat semâ”yı açıklayan/ispatalayan delillerden sayılmaktadır.¹²³ Katmanlarından ilki olan troposferin Kur’an-ı Kerim’de geçen “Dünya Semâsı”na tekabül ettiği düşünülmektedir.¹²⁴

Açıklamalara göre atmosfer ve yeryüzü dört milyar küsur sene önce bugünkü halini almadan şekil ve terkip olarak bir bütün halinde ve hepsi de gazdan (duhan)

¹¹⁴ Ayrıca bkz: “Yedi gök, yer ve bunlarda bulunan herkes O’nu tesbih eder. O’nu övgü ile tesbih etmeyen hiçbir şey yoktur. Ne var ki siz, onların tesbihini anlamazsınız. O, halîmdir, bağışlayıcıdır.” (İsra, 17/44), “Yedi kat göklerin Rabbi, azametli Arş’ın Rabbi kimdir? diye sor.” (Mü’minun, 23/86), “Allah, yedi göğü ve yerden de bir o kadarını yaratandır. Allah’ın her şeye kadir olduğunu ve her şeyi ilmiyle kuşattığını bilesiniz diye ferman bunlar arasından inip durmaktadır.” (Talak, 65/12) “O yedi göğü tabakalar halinde yaratandır.” (Mülk, 67/3) “Allah yedi göğü nasıl birbiriyle uyumlu yaramış, görmediniz mi?” (Nuh, 71/15) “Üstünüzde yedi kat sağlam göğü bina ettik.” (Nebe, 78/12)

¹¹⁵ Bkz: Müminun, 23/17.

¹¹⁶ Bkz: Bakara, 2/29.

¹¹⁷ Bkz: Müminun, 23/86.

¹¹⁸ Bkz: Nebe, 78/12.

¹¹⁹ Muhammed Mütevellî, Eş-Şa’râvî, **Mu’cizetu’l-Kur’ân**, tsz, basım yeri yok, c: III, ss: 12 -15.

¹²⁰ Abdussamet, **a.g.e.**, s. 64.

¹²¹ Abdurrezzak, Nevfel, **Allah ve Modern İlim**, Trc. Akif Nuri, Hikmet Yay., İst., 1997, s. 30, Abdussamet, **a.g.e.**, s. 58., Çelik, **a.g.e.**, ss: 102 -105.

¹²² Sırasıyla hava, ozon gazı, ilk iyon, ikinci iyon, helyum ve hidrojen gazı tabakaları.

¹²³ Şerif, **a.g.e.**, ss: 63 - 65; Çelik, **a.g.e.**, ss: 104 -107.

¹²⁴ Şerif, **a.g.e.**, s: 61- 66; Muhammed Ratıb Nablusi, **Mevsuatu’l-İ’cazi’l-İlmî (Âyâtullah fi’l-Âfâk)**, Dımeşk, 2010, s. 47.

müteşekkil iken yüz milyonlarca yıllık süreçte iki merhalede yedi gök olarak ayırmışlardır. Bu açıklama “Allah (cc) onu yedi gök halinde yarattı.”¹²⁵ ayetini “Allah’ın iradesi yedi gök halinde tecelli etti, her birine de “gök-semâ” dendi.” şeklinde açıklamış olmaktadır.¹²⁶

Yedi, kâinatta her şeyin (Atom, Yeryüzü, Güneş, Güneş Sistemi, Gökyüzü ve Gökler) tabakalar halinde olduğunun bir işareti olarak da yorumlanmıştır.¹²⁷

Şu ana kadar keşfedilen yıldız ve galaksi kümelerinin semanın birinci katmanını oluşturmuş olabileceği ve diğer katmanların henüz keşfedilmemiş olabileceği de ifade edilmiştir.¹²⁸

Dünya semâsının iki milyon ışık yolu mesafeye kadar olanının Birinci Kat Semâ, oradan iki milyon ışık yolu mesafesine kadar olan alanın İkinci Semâ, artarak genişleyen halkanın 100 milyar ışık yılı mesafedeki göklerin de altıncı veya Yedinci Kat Semâ olarak anlaşılabileceği ifade edilmiştir.¹²⁹

Bütün yıldızların tezyin ettiği maddi âlemin hepsini Birinci Semâ, -bu da yedi Semânın ilkidir-, kalan altı Semâyı maddi değil, manevi Semâlar olarak kabul edenler de olmuştur.¹³⁰ Miraç’la ilgili hadisler Resûlullah’ın yedi kat Semâyaya çıktığını beyan ettiğine göre Kur’an’ın ifade ettiği yedi Semâ ile buradaki yedi Semânın örtüşmeişinin bu görüşü desteklediği belirtilmiştir.¹³¹

“Yedi kat Semâyı” yerden Zühre’ye kadar olan alanı birinci, Zühre’den Utarit’e kadar olanı ikinci, Utarit’ten Güneş’e kadar olanı üçüncü, Güneş’ten Merih’e kadar olanı dördüncü, Merih’ten Müşteri’ye kadar olanı beşinci, Müşteri’den Zühal’e kadar olanı altıncı, Zühal’den ötesini de yedinci Semâ olarak anlayanlar da olmuştur.¹³²

¹²⁵ (فَقَضَاهُنَّ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ) Fussilet, 41/12.

¹²⁶ Şerif, a.g.e., s. 66.

¹²⁷ Abdülhalim Abdurrahman, Hudur, el-İnsan Fi'l-Kevn Beyne'l-Kur'ân ve'l-ilm, Alemu'l-Marife, Cidde, 1983, ss: 264 – 267.

¹²⁸ es-Savfi, a.g.e., c: III, s. 79.

¹²⁹ es-Savfi, a.g.e., c: III, s. 132.

¹³⁰ Celal Kırca, Kur'an ve Fen Bilimleri, Marifet Yay., İstanbul, 2005, s. 155; Elmalılı Muhamed Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, Akçağ Yay, Ankara, 1995, c: I, ss: 251 -255.

¹³¹ Kırca, a.g.e., s.154.

¹³² Kırca, a.g.e., s. 155; Elmalılı, a.g.e., c: I, ss: 253 - 257.

Yedi Semâ, uzay sonsuzluğuna doğru devam eden yedi manyetik mekan olarak da anlaşılmıştır. Birinci Semâ; Güneş Sistemi ile birlik temsil ettiği yaklaşık 6.5 trilyon km uzaklığa sahip uzay mekânı, İkinci Semâ; Galaksimizin temsil ettiği 30-100 bin ışık yılı mesafedeki uzay mekânı, Üçüncü Semâ; Galaksi grubunun temsil ettiği yaklaşık 2 milyon ışık yılı mesafedeki uzay mekânı, Dördüncü Semâ; Galaksi gruplarının ortaklaşa temsil ettiği ve 100 milyon ışık yılı çapındaki kâinatın merkez radio manyetik mekânı, Beşinci Semâ; Kuasarların temsil ettiği 1 milyar ışık yılı çapındaki evren mekânı, Altıncı Semâ; Kaçan yıldızların temsil ettiği 20-100 milyar ışık yılı çapındaki genişleyen evren mekânı, Yedinci Semâ; Bunun dışındaki evrenin sınırsız sonsuzluklarını temsil eden ve sınır tanınamayan evren mekânı şeklinde ayrıntılandırılmıştır.¹³³

“Yedigök” “kesretten kinaye”,¹³⁴ “etrafımızdaki atom ya da atmosferdeki varlıkların tür özellikleri”¹³⁵ Güneş’in etrafında dönen gezegenler,¹³⁶ gezegenlerin atmosferleri, yıldızlar, gökadarlar, uzay, Güneş’in etrafında dönen yıldızlar gibi birbirinden çok farklı şekillerde yorumlayanlar da olmuştur.¹³⁷

Yedi kat Semâ, uzayın -zannedildiği gibi kâinatın her yerinde aynı özelliğe sahip olmadığı düşüncesinden hareketle- madde tarafından bükülme özelliğinin yedi uzay tabakasında da farklı olması, yani “evrensel çekim sabiti” (G)’nin uzayın yedi tabakası için farklı değerlerde olması şeklinde de yorumlanmıştır.

Bu düşünce şu şekilde gerekçelendirilmiştir: “Güneş sistemi içindeki gök cisimlerinin hareketleri, Newton mekaniği ve Genel Relativite Teorisine göre yapılan hesaplara uyarak eşit olduğu halde, Samanyolu Galaksisi içindeki yıldızlarındönme hareketlerinin galaksi merkezine göre hesaplanandan çok daha hızlı olduğu tespit

¹³³ Çelik, a.g.e., s. 103.

¹³⁴ Maurice Bucaille, **Kuran ve’l-İlmi’l-Hadîs**, Daru’l-mülhem, Suriye, 1995, s. 235; es-Sadi, a.g.e., s. 25; Neccar aynı zamanda Samanyolu Galâksileri gibi keşfedilen yeni birçok Galâksiyi Yedi Semânın içinde olarak da görmektedir. Bkz: Neccar, **Tefsir**, c: 4, ss: 153 -157.

¹³⁵ Sa’dî, a.g.e., s. 32.

¹³⁶ Sa’dî, a.g.e., s: 41; Kırca, a.g.e., ss: 151 - 155.

¹³⁷ Sa’dî, a.g.e. 1999, s. 41; Karaman ve Diğerleri, **K. Kerim ve Açıklamalı Meâli**, TDV Yayınları, Ankara, 2005, ilgili ayet.

*edilmiş fakat bu hız farkı açıklanamamıştır. Açıklanamadığı için karanlık madde varsayımı ortaya atılmıştır.”*¹³⁸

Bayraktar Bayraklı da tefsirinde Yedi Kat Semâ’yı somut bir yapı olarak anlamış ve araştırıldığında bulunabilecek ve hatta bulunması gereken bir mekân olarak düşünmüştür. Kur’ân-ı Kerîm’de bahsedilmesinin hikmetini insanların–adeta–araştırıp bulmaları için bir ödev olmasına bağlamıştır.¹³⁹

Tantavi Cevherî, bilim tarihinde göklerle ilgili görüş, nazariye ve bilgileri sıraladıktan sonra görünüşte tek semâ olmasına rağmen “*Yedi Kat Semâ*” ifadesinin Kur’ân-ı Kerîm’de yer almasını Allah’tan bir sınama vesilesi olarak görmüştür. Allah’ın böylece araştırmacıların akıllarını hayrete düşürmeyi dilediğini dile getirmiştir.¹⁴⁰

Mülk suresi üçüncü ayette dile getirilen “*tıbâkan*” (tabakalar halinde) ifadesiyle, İnşikak suresindeki “*tabak*” (katman/tabaka) kelimesinin birbirini açıkladığı düşünülmüş ve “*tabakadan tabakaya bineceksiniz.*” ifadesi “*göklerin bir tabakasından diğerine çıkarılacaksınız.*” şeklinde anlaşılmıştır.

İnsanların Ay’a çıktıkları da göz önünde bulundurularak Ay, yedi kat göğün birinci tabakası olarak görülmüştür. Böylece bu ayetin Güneş Sistemi dışında bir yere çıkılabileceğine işaret ediyor olabileceği düşünülmüştür.¹⁴¹

Yedi sayısının “*sağlam*” sıfatıyla “*seb’ şidad*” (السبع الشداد) şeklinde Nebe suresinin 12. ayetindeki¹⁴² ifade, ilmî araştırmalar tarafından da doğrulanan “*atmosferin sağlam yapısı*” olarak anlaşılmıştır.¹⁴³

Yedi göğün “*tıbâk*” “*uyum*” halinde yaratılmış olması;¹⁴⁴ yedi kat semânın üst üste,¹⁴⁵ bir düzen içinde, yörüngeleri birbiriyle uyumlu¹⁴⁶, iç içe, hepsi bir seviyede

¹³⁸ Kocabaş, **a.g.e.**, s. 69.

¹³⁹ Bayraklı, **a.g.e.**, Bakara 29. Ayet tefsiri.

¹⁴⁰ Cevherî, **a.g.e.**, c: I, s. 51.

¹⁴¹ Kocabaş, **a.g.e.**, s: 99. Bir tabakadan diğerine çıkarılmak Kocabaş tarafından insanların uzayda geçimlerini sağlayacakları yerlere gideceklerine dair işaret olduğu hatta ayetin bunu vaat ettiği şeklinde de anlaşılmıştır. (Bkz. **a.g.e.**, s. 140)

¹⁴² “Bundan sonra onun için hazırladığınız ve koruduklarınızdan bir kısmı hariç kalanını yiyeceğiniz yedi şiddetli (yıl) gelecektir.” (Yusuf, 12/48)

¹⁴³ Şerif, **a.g.e.**, s: 67, Elmalılı, **a.g.e.**, c: VIII, s. 225.

¹⁴⁴ Bkz. Nuh, 71/15., ve Mülk, 67/3

¹⁴⁵ Sa’di, **a.g.e.**, s. 61; Çelik, **a.g.e.** 2009, s: 105.

(aralarında yakınlaşma uzaklaşma, kopukluk olmadan), bir sırada, akış ya da dönüş yerlerine sahip¹⁴⁷ aynı seviyede olma gibi farklı şekillerde de açıklanmıştır. Ay, Dünyanın nuru olduğu gibi Yedi Göğün de nuru olarak görülmüştür. Yedi Gök'te, (yeryüzüne izafetle) Güneş, Ay, hepsinin bir seviyede olduğu düşünülmüştür.¹⁴⁸ Güneş'in Yedi Semâyı aydınlatıyor olması da bu birliktelik içinde oluşuna bağlanmıştır.¹⁴⁹

Cevherî, Nûh ve Mülk surelerindeki “*tıbak*” kelimesinin kullanımını, “*göklerin ve yerin yaratılışında kullanılan maddelerin aynı oluşu*” şeklinde açıklamaktadır. Hatta ayetin devamındaki “*Rahmanın yarattıklarında bir farklılık bulamazsın.*”¹⁵⁰ cümlesini de bunun ilmî ve mucizevî bir açıklaması olarak görmektedir.

Ayetin devamındaki “*Bir çatlaklık var mı?*”¹⁵¹ sorusunun, gökyüzünde mevcut olduğu ispatlanan, gözle görülmesi imkânsız, renk aralarındaki geçişlerin/çatlakların Kur'ân-ı Kerîm tarafından asırlar öncesinden “çatlağı görebiliyor musun?” dercesine haber verdiği mucizesi olduğu öne sürülmüştür.¹⁵²

Yedi Semâ, aslının bir oluşu, -ki yaratılışın başında birbirinden ayrıldıkları iddia edilmiştir.- kürevi yapısı, kendi etrafında döndüğü gibi Güneş etrafında da dönüşü ve çekim kanununa tabi oluşu gibi hususlar açısından birbirine benzetilmiştir.¹⁵³

Bilimsel veriler ışığında yapılan bu yorumlara kıyasla Sahabe ve Tabiûndan az denebilecek yorumlara rastlanmaktadır.

Bakara suresi 29.ayeti bağlamında yedi gök Abdullah b. Selam'a nispet edilen bir rivayette Güneş ve Ay'ın da aralarında bulunduğu gökler olarak

¹⁴⁶ Çelik, **a.g.e.**, s. 104.

¹⁴⁷ Sa'di, **a.g.e.**, s. 61.

¹⁴⁸ Sa'di, **a.g.e.**, s. 65

¹⁴⁹ Sa'di, **a.g.e.**, s. 62.

¹⁵⁰ Bkz: Mülk, 67/3.

¹⁵¹ Bkz: Mülk, 67/3.

¹⁵² Cevherî, **a.g.e.** tsz, c: XXV, ss: 13 -17.

¹⁵³ Sa'di, **a.g.e.**, s: 43; Kırca, **a.g.e.**, s. 153.

yorumlanmıştır. Güneş ve Ay bunlardan bazılarındadır. Katâde; herbirinin arasında 500 yıllık mesafe olan 7 (aşamalı) gök olarak yorumlamıştır.¹⁵⁴

Fussilet suresi on birinci ayet –metinden de anlaşılacağı üzere- bir konuşurma üslubu olarak yorumlanmıştır.¹⁵⁵ Mülk Suresi 3.ayet hakkında Sahabe veya Tabiûndan nakledilen bir yorum bulunmamaktadır.

Bilimsel yorumlar -araştırmalara dayansa da- “yedi” sayısını farklı şeylerle açıklaması nedeniyle ayeti açıklamadaki kesinliği zannîdir. Çünkü Allah Tealanın yedi sayısıyla bunlardan birini kastettiğine dair elimizde bir kanıt yoktur.

Ayrıca, atmosfer tabakasının yedi katmanı olsa bile Allah Tealanın yedi sayısıyla bunu kastettiğine dair elimizde bir kanıt da yoktur. Mesafeler üzerinden yapılan tasnifler de böyledir. Mesafeleri koyanlar, yorumcuların kendileridir ve bunun için somut ve objektif kriterleri bulunmadığı gibi bu tasnifin Allah nezdinde makbul olduğuna dair bir işaret de bulunmamaktadır. Bu yorum doğru sayıldığında atmosfer dışında kalan gök hangi sınıfa dâhil edilecektir?

Fussilet suresi 12. ayette yedi kat gökten bahsedildikten sonra dünya semâsından bahsedilmektedir. Bu semânın yıldızlarla süslendiği ifade edilmektedir. Dünya semâsının “*Birinci Kat Semâ*” olduğunu ortaya koyan hiçbir nass yoktur. Bununla birlikte insanın gözünün alabildiği mesafede bulunan yıldızların tamamı da dünya semâsından sayılmaktadır.

Bazı gezegenler üzerinden sınır koymaya gidildiğinde bu defa kâinat üzerinden yapılan tasnifler devre dışı kalmaktadır. Kur’ân-ı Kerîm’in indiği dönemde insanların gözünün alabildiği mesafedeki semâdan “*yedi kat*” olarak bahsedildiğinde, ilk muhataplar bir sınır koy/a/mamışlarsa şimdi hangi gerekçe, delil ya da yetkiyle sınırlandırma yapılacaktır.

Allah Tealanın hangi sınırlandırmayı esas alarak “*Yedi Semâ*” tasnifinde bulunduğu dair kendi tarafından bir bilgi olmadan yapılacak yorumlar tahmin mesabesindedir. Her biri bir fikir jimnastiği niteliğinde olan bu yorumları Kur’ân-ı Kerîm’in ilmî îcazına delil göstermek bizce mümkün görünmemektedir.

¹⁵⁴ Taberi, **a.g.e.**, c: I, ss: 289 - 297.

¹⁵⁵ Taberi, **a.g.e.**, , c: IX, ss: 7176 - 7180.

Çünkü her geçen asırda yeni bir buluş gerçekleşebilecek ve bu bilgiler ilmî îcaz olarak sunulacak ama her yeni bilgi yine bir ilmî îcaz iddiasında bulunan bir önceki yorumu çürütecek nitelikte olabilecektir.

Burada şöyle bir soru da sormak mümkündür. Allah Teâla bu ayetlerde bu konuda Arapların bilmediği veya kanaatlerinin olmadığı bir konuda bilgi mi vermektedir, yoksa bir kanaate ya da inanışa sahip oldukları gökler hakkında kendisine has ilahlık iddiasını mı dile getirmektedir? Göklerin ve yerin yedi kat olduğunu Kur'ân-ı Kerîm ilk defa söylüyorsa farklı sorunlar da ortaya çıkacaktır.

Göklerin yedi kat olduğuna dair bir kanaati dahi olmayan topluma onları yaratanın Allah olduğunu iddia etmek cedel kurallarına da aykırıdır. Anlaşmazlık noktası göklerin ve yerin Rabbinin kim olduğu iken Kur'ân-ı Kerîm'in onların hiç kabullenemeyecekleri ve akıllarının almayacağı bir bilgiyi sunmak inkârlarını daha da artırmayacak mıdır?

Göklerin ve yerin yedi kat olduğuna dair kanaatin daha önceden Araplarda yerleşik olduğu iddia edilmiştir. İbrâniler ve Babillilerin göklerin ve yerin yedi kat olarak yaratıldığına dair inanış ve mitoslarının İslam'dan önce Arap toplumuna geçtiği ve Araplar nezdinde bu anlayışın kabul gördüğü söylenmektedir.¹⁵⁶

Buradan hareketle başka kavimlerden Arap toplumuna geçen bu inanış kabul görmüş ve Allah onların bu kabüllerini sarsmadan, göklerin yaratıcısının sadece kendisi olduğu iddiasını ortaya koymuştur denilebilir.

Şayet Araplardaki bu inanış vahiy kaynaklı israiliyyata dayanıyorsa –ki İsrailî kaynaklı bu konuda çok anlatının olduğu ifade edilmektedir.-¹⁵⁷ Allah Tealanın sınıflandırmada neyi esas aldığını kendisi bildirmeden kesin olarak bilmenin imkânı yoktur.

Seçenekler değerlendirmeye alındığında -insanların çokça kullandığı- çokluktan kinaye ihtimali de ağır basmaktadır. Zira Araplarda yedi rakamının

¹⁵⁶ Abdu'l-Muid Han, **El-Esâtîru'l-Arabiye Kable'l-İslâm**, Matbaatü'l-hasene, Kahire, 1937, s: 151.

¹⁵⁷ Bkz: Abdu'l-Muid Han, a.g.e. 1937, ss: 151-152

çokluğu ifade ettiği bilinen bir gerçek¹⁵⁸ olmasının yanı sıra Yahudi ve Hristiyan kültüründe de bu amaçlı kullanımların olduğu belirtilmektedir.¹⁵⁹

Buna göre ayetlerde geçen yedi sayısının mevcut anlayışı nefyetmeyen ve dikkati daha çok Allah'ın azametini çeken bir mahiyet taşıdığını düşünmekteyiz.

1.1.3. Semâvât ve Arzın Altı Günde Yaratılması

“Şüphesiz ki rabbiniz, gökleri ve yeri altı günde yaratan, sonra arşa istivâ eden; geceyi, durmadan kendisini kovalayan gündüze bürüyüp örten; güneşi, ayı ve yıldızları emrine boyun eğmiş durumda yaratan Allah'tır. Bilesiniz ki, yaratma da buyurma da yalnız ona aittir. Âlemlerin rabbi olan Allah yüceler yücesidir.”(Araf, 7/54)¹⁶⁰

Kur'ân-ı Kerîm'in nüzûlünden bu yana yukarıdaki ayette geçen “gün” kavramının anlamı ve süresi konusunda çeşitli fikirler ileri sürülmüştür. Gerçek anlamda kullanıldığını, mecaz anlamda “herhangi bir zaman aralığı” kullanıldığını, “evre” anlamına geldiğini düşünenler de olmuştur. Gerçek anlamda kullanıldığını savunanlar bu günün uzunluğunu ispatlama gayretinde olmuştur.

Allah katında, mahiyeti bilinmeyen süre ve safhalara işaret ettiğini söyleyenler de olmuştur.¹⁶¹

Araf suresi 54. ayet ve diğer bazı ayetlerde göklerin ve yerin yaratılışının altı günde olduğu belirtilmektedir. Fussilet suresi 9-12. ayetlerde¹⁶² bu konuya bir alt atıf daha vardır. Burada, “Böylece gökleri, iki günde yedi gök olarak yarattı...” ifadesiyle

¹⁵⁸ Abdu'l-Muid Han, **a.g.e.**, ss: 151- 160

¹⁵⁹ Abdu'l-Muid Han, **a.g.e.**, ss: 151- 160, Ayrıca konu ile ilgili değerlendirmeler için bkz: Mustafa Öztürk, **Kur'an ve Yaratılış**, İstanbul, 2015, Kuramer Yay, ss: 51 - 58.

¹⁶⁰ Araf, 7/54 Ayrıca, bkz: Yunus, 10/3, Hud, 11/7, Furkan, 25/59, Secde, 32/4, Fussilet, 41/9, Fussilet, 41/10, Fussilet, 41/12, Kaf, 50/38, Hadid, 57/4. “Gün” kelimesinin geçtiği ayet bununla da sınırlı değildir. Hac suresi kırk yedinci ayette, Allah katında bizim sayımızca bir yıl süren bir günün var olduğu, Mearic suresi dördüncü ayette de bizim sayımızca elli bin yıl süren bir günün var olduğu ifade edilmektedir.

¹⁶¹ Kocabaş, **a.g.e.**, s. 59., Yusuf El-Hâc Ahmed, **Mevsuatu'l-İ'cazi'l-İlmî fî'l-Kur'ân-il-Kerîm ve's-Sünneti'l-Mutahhara**, Mektebetü İbn-i Hacer, Şam, 2003, s: 327.

¹⁶² “De ki: Gerçekten siz, yeri iki günde yaratanı inkâr edip O'na ortaklar mı koşuyorsunuz? O, âlemlerin Rabbidir.” (Fussilet, 41/9), “O, yeryüzüne sabit dağlar yerleştirdi. Orada bereketler yarattı ve orada tam dört günde isteyenler için fark gözetmeden gıdalar takdir etti.” (Fussilet, 41/10), “Böylece onları, iki günde yedi gök olarak yarattı ve her göğe görevini vahyetti. Ve biz, yakın semâyı kandillerle donattık, bozulmaktan da koruduk. İşte bu, Aziz, Alîm Allah'ın takdiridir.” (Fussilet, 41/12)

göklerin iki günde yaratıldığı belirtilmiştir. İki günde gök oluştuğuna göre arzın bu duruma gelişi sırasında meydana gelen olaylar, dört günde meydana gelmiştir. Günü evre olarak anlayanlara göre söz konusu 4 zaman dilimi Paleozoik, Mezozoik, Senozoik ve Pleyistosen olarak adlandırılan jeolojik zaman dilimleri olarak yorumlanmıştır.¹⁶³

Fussilet suresi 10. ayette anlatılan besinlerin dört günde takdir edililişinin dört mevsime işaret edebileceği de söylenmiştir.¹⁶⁴ 12. ayette geçen “iki gün” ana nebülözün yoğunlaşması ve parçalara bölünme süreci olarak açıklanmıştır.¹⁶⁵ Bunları birlikte düşündüğümüzde Kur’an’a göre, semâvî cisimlerin oluşması, yerin oluşması ve yerin gıda maddeleriyle birlikte insanların yaşamalarına elverişli hale gelmesi altı evrede gerçekleşmiştir.¹⁶⁶

Altı aşama şu şekilde de sıralanmaktadır:

- a) Yaratmanın başladığı ilk madde aşaması (Ratk aşaması)
- b) İlk kütle patlaması merhalesi (Fatk merhalesi yani duman hali)
- c) Duman halindeki gökte bulunan çeşitli unsurların yaratılması,
- d) Ayrılan dumansıların bir araya gelip yoğunlaşması ve yeryüzü ve diğer gök cisimlerinin oluşma merhalesi,
- e) Yeryüzünün hayata elverişli hale getirilmesi, Atmosferin oluşumu, kıtaların dağların vb. oluşumu aşaması
- f) Yeryüzünde hayatın her haliyle başlaması merhalesi.¹⁶⁷

Altı günün ikisi; duman halindeki asli haliyle gökyüzünden arzın yaratılışı yani ratk-fatk olayı olarak, sonraki ikisi; 7 tabaka halinde gökyüzünün yaratılışı

¹⁶³ Ayrıntılı bilgi için bkz: Osmanoğlu, **a.g.e.**, s. 78., İsmail Özdemir, **Kur’an-I Kerim’de Göklerin Ve Yerin Yaratılışı Ve “Altı Gün” Problemi** (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2006. s. 48 vd.

¹⁶⁴ Kocabaş, **a.g.e.**, s. 180.

¹⁶⁵ Bucaille, **Müspet**, s. 234; Kırca, **a.g.e.**, ss: 143 -146.

¹⁶⁶ Bucaille, **Müspet**, s. 234; Kırca, **a.g.e.**, ss: 143 -146, Kainatın oluşum teorileri hakkında geniş bilgi için bkz: Es-Savfi, **a.g.e.**, c: III, s. 52., Bu konudaki açıklama için bkz: Ebu’l-A’lâ Mevdudi, **Tefhimu’l-Kur’ân**, 5. Baskı, İnsan Yay., İstanbul, 1995, c: 5, s. 181.

¹⁶⁷ Neccar, **Tefsir**, c: I, s: 283 – 285., c: III, s. 261.

olarak, sonraki iki gün de jeolojik olarak arzın düzenlenmesi ve insanın yaşayabileceği bir hale getirilmesi olarak da izah edilmektedir.¹⁶⁸

Cevat Babuna da bu ayet-i kerimeyi açıklama konusunda konuda farklı bir sıralama yapmış ve toplam altı aşamalı bir yaratılış süreci ortaya koymuştur.¹⁶⁹

Bilimsel olarak, kâinatın kaç evrede yaratıldığının bilinmediği, **altı** günde/evrede yaratıldığının ispatlanamadığı ve kâinatın her biri arasında uzun zamanlar geçen birkaç evrede yaratıldığı düşüncesi de öne sürülmektedir.¹⁷⁰ Bu ayette belirtilen “gün”ün, yaratılış teorilerinde gerçekleştiği düşünülen her bir evreye tekabül ettiği düşünülmektedir.

“Gün” kelimesinin Mearic suresinde belirtilen “Bizim hesabımıza göre 50 bin yıllık bir süre” olarak ifade edilmesinden hareketle kainatın yaratıldığı sürenin de her biri 50 bin yıl olan 6 günlük bir süreyi içerdiğini söyleyenler de olmuştur.¹⁷¹

Tantavi Cevherî de “gün” ifadesinden sıradan günleri anlamamak gerektiğini ve bu ifadenin “evrensel” denilebilecek onbinlerce yıl süren bir zaman dilimine karşılık geldiğini söylemiştir.¹⁷² Bu zaman dilimi içinde “esir” (الأثير) olarak adlandırdığı temel maddeden güneşlerin, arzların, madenlerin, bitkilerin, hayvanların, insanların oluştuğunu bunun da altıya tekabül ettiğini ifade etmiştir.¹⁷³

Yine başka bir görüşü de zikrederek, Allah’ın ilk yarattığı şeyin kalemin sonra levhanın sonra da kıyamet gününe kadar yaratacağı ve olacak şeyleri yarattığı, sonra karanlığı ve aydınlığı, sonra arşı, sonra semâyı, sonra toprağı, sonra gökleri ve göklerde yer alan yıldızları, Güneşi ve Ayı ardından yeri yaydığını yeryüzündeki bütün bitki ve hayvanları yarattığını en sonunda da Cuma gününün son saatlerinde Âdem’i yarattığını ve yaradılış sürecinin son bulduğunu aktarmış, bilimin bulgularıyla bu rivayetin aslında ne kadar uyum içinde olduğunu açıklamaya çalışmıştır.¹⁷⁴

¹⁶⁸ el-Hâc Ahmed, **a.g.e.**, ss: 327 – 329.

¹⁶⁹ Babuna, **a.g.e.**, s. 17

¹⁷⁰ Bucaille, **Müşpet**, s. 217., Elmalılı, **a.g.e.**, c: III, s. 541., Şimşek, **a.g.e.**, : II, s. 282.

¹⁷¹ Yeniçeri, **a.g.e.**, ss: 229 - 234.

¹⁷² Cevherî, **a.g.e.**, c: IV, ss: 164 - 167.

¹⁷³ Cevherî, **a.g.e.**, c: IV, ss: 178 - 181.

¹⁷⁴ Cevherî, **a.g.e.**, c: IV, ss: 178- 181.

Ancak tefsirinin başka bir yerinde eski zamanlarda günün *Güneş'in dünya etrafında bir tur dönüşü* olarak bilindiğini fakat zamanla dünyanın kendi etrafında bir tur dönüşü olarak bilinmeye başlandığını bu durumun farklı gün uzunluklarını anlaşılır hale getirdiğini söylemiştir. Yani belli bir çapta bir gezegenin kendi eksen etrafında bir kez dönüşünün o gezegenin günü olduğu anlaşıldıktan sonra daha büyük gezegenlerin daha yavaş bir şekilde kendi eksenleri etrafında dönüşlerinin bize göre yüzlerce hatta binlerce yıl sürebileceğini anlamanın daha kolay hale geldiğini söylemiştir.

Bu yaklaşıma göre Kur'ân-ı Kerîm'de bir gezegene göre bir günün başka bir gezegene göre binlerce yıl sürebileceğinin imkânı da böylece zamanla ortaya çıkmıştır. Kur'ân-ı Kerîm'in asırlar öncesinden bu bilgiyi verme amacının da aklı araştırmaya yönlendirme olduğunu ifade etmiştir.¹⁷⁵

Cevherî tefsirinin başka bir yerinde Cenab-ı Hakk'ın neden altı sayısını söylediğinin hikmetinin anlaşılması için aritmetik bilmek gerektiğini iddia etmiştir. Aritmetiğin Matematiğin aslı olduğunu da söyleyen Cevherî, sayıları tek sayılar, çift sayılar vs olarak tasnif ettikten sonra bütün sayıların çarpanlarının toplamalarına göre artan, eksilen ve tam sayılar olarak üçe ayrıldığını söylemiştir.

Mesela 12 sayısının çarpanlarının 1, 2, 3, 4 ve 6 olduğunu bunların toplamalarının 16 ettiğini ve 12'den fazla olduğunu, 8 sayısının çarpanlarının 1, 2, 4, olduğunu ve bunların toplamının 7 ettiğini ve eksilen sayılardan olduğunu ancak 6 sayısının çarpanlarının 1, 2 ve 3 olduğunu bunların toplamının da 6 ettiğini ve altı sayısının 28 den önce ilk ve tek tam sayı olduğunu belirterek 6 sayısında böyle bir hikmetin gizli olduğunu öne sürmüştür.¹⁷⁶

Ayetlerde geçen “yaratma” eylemini “bir şeyi tasarlamak ve emrini hazırlamak” anlamında ele almak gerektiği, aksi takdirde “kozmozik devirler” şeklinde anlaşıldığında “sonra arşa istiva etti” cümlesinin “bu devirlerden sonra”

¹⁷⁵ Cevherî, a.g.e. h: 1350, c: VI, s: 5.

¹⁷⁶ Cevherî, a.g.e.h. 1350, c: XII, s: 211.

diye anlaşılması gerekeceği bunun da tutarsız bir yorum olacağını söyleyenler de olmuştur.¹⁷⁷

Diğer taraftan Secde Suresi 5. ve Mearic Suresi 4. ayetlerdeki “gün” kelimesinin henüz “gün” kavramının oluşmadığı bir dönem hakkında kullanıldığı için gerçek anlamda kullanılmak yerine “an” ve/veya “uzun devreler” anlamına gelebileceği düşünülmüştür. Buna binaen “altı gün” bazı müfessirler tarafından “Semâvât ve Arzın oluşum evreleri” olarak anlaşılmış “altı vakit” veya “altı gün kadar bir zaman” olarak tefsir edilmiştir. Bu yoruma göre Allah kâinatı altı evrede yaratıp bugünkü duruma getirmiştir.¹⁷⁸

Elmalılı da, Fussilet suresi 9. ayetteki “2 gün” ifadesini “iki mutlak zaman dilimi” olarak düşünmüştür. Bunlardan birincisi, “Enbiya suresi 30. ayetin işaret ettiğini düşündüğü ratk-fatk süreci ikincisi de Ra’d suresi 3. ayette dile getirilen yerin yayılıp uzatılma ve orada sarsılmaz dağların ve ırmakların yaratılma nöbetidir.

10. ayette yeryüzünün rızıklarının dört evrede düzenlendiğini anlatan evrelerin ikisi, yukarıda sayılan evreler, üçüncüsü madenlerin ve dağların yaratılma nöbeti, dördüncüsünde bitkilerin ve hayvanların yaratılma nöbeti olarak anlaşılabilir.¹⁷⁹

Diğer taraftan Fussilet suresi 10. ayette geçen 4 günün 4 mevsim olarak da anlaşılabilirliğini ve anlam bakımından daha güzel olacağını da söylemiştir.¹⁸⁰ Fussilet suresi 12. ayette ifade edilen iki günün birisi yerin de yaratılmasından önce ilk maddenin yaratılma günü diğeri de cirimlerin yıldızların gök cisimlerin oluşum günü olduğunu söylemektedir.¹⁸¹

¹⁷⁷ Kocabaş, **a.g.e.** 2003, s: 93.

¹⁷⁸ Kırca bu evreleri Elmalılı’nın; “Maddenin ilk önce duman halinde yaratılışı, cansız cisimlerin teşekkülü, yerin semadan ayrılması, dağların ve nehirlerin teşekkülü, hayatın başlangıcı ve bitkilerin, hayvanların ve insanların yaradılışına kadar tekâmülü evreleri” olarak maddelendirdiğini aktarmaktadır. (Elmalılı, **a.g.e.**, c: VI ss: 4972 -4975; Kırca, **a.g.e.**, s. 144) Ayrıca Bkz: Mustafa İslamoğlu, **Yaratılış ve Evrim**, İstanbul, 2015, s. 37.

¹⁷⁹ Elmalılı, **a.g.e.**, c: VI, s: 313 -316.

¹⁸⁰ Elmalılı, **a.g.e.**, c: VI, s: 314 -317.

¹⁸¹ Elmalılı, **a.g.e.**, c: VI, s: 316- 320.

Maturidi ayette 6 günün ikisi genel olarak göklerin ve yerin genel yaratılışı, kalan 4 günün iki günü yerin yaratılışında dağların vb. yaratılması ve kalan iki gün de bitkilerin ve rızık imkanlarının yaratılma süreci olarak düşünmüştür.¹⁸²

Sahabe tarafından bu konuda yapılan yorumlara bakıldığında sadece pazardan cumaya kadar olan günlerin zikredildiğini yedinci günde de Cenab-ı Allah'ın arşa istiva ettiğinin anlatıldığını görülmektedir.¹⁸³ Fussilet suresinin ilgili ayetindeki iki günle ilgili olarak da perşembe ve cuma günleri zikredilmiştir.¹⁸⁴

Sahabeden gelen gün yorumlarında Arap tasavvurunda soyut anlayış yerine tasvîrî/betimlemeci tasavvur anlayışının hâkim oluşunun etkisinin ve Kur'ân-ı Kerîm'in nüzul sürecinden önce nasıl bir yaratılış hikâyesinin olduğunu tespit önemlidir. Zira Kur'ân-ı Kerîm, o bilgilerden bahsetmesinin, bunları tasdik ederek ya da varsayarak kendi gerçek gündemini ve tevhid tezini ortaya koyma amacıyla ya da ilmî îcaz fikrini savunanlarca iddia edildiği gibi yeni (ve bilimsel) bir bilgi verme amacıyla yapıp yapmadığının tespit edilmesi gerekmektedir.

Diğer bir ifadeyle şu ya da bu yolla dönemin insanların zihinlerinde bir yaratılış senaryosunun olup olmadığının tespiti önemli olacaktır. Hele bir de bu yaratılış senaryosu önceki peygamberlerin kitaplarından öğrenilen ya da kitaplardaki bilgilerin zamanla hikâyeleşmesi sonucu aktarılan birer efsane haline gelmiş olabilmesi durumu daha da önem kazanmıştır.

İsmail soyundan gelen Arapların kâinatın yaratılışı konusunda kendilerine mahsus bir senaryoya rastlanmamakla birlikte İsrailoğullarında kâinatın yaratılışı konusunda senaryo ve rivayetlerinin olduğu bilinmektedir. Onlara göre Allah kâinatı altı günde yaratmış ve yedinci gün istirahata çekilmişti.¹⁸⁵

Bu durum Tevrat'ta şöyle anlatılmaktadır:

¹⁸² Muhammed b. Muhammed b. Mahmud, Ebu Mansur, el-Maturîdî, **Te'vîlâtü'l-Kur'an** (İlmî Neşre Hazırlayan: Murteza Bedir, İlmî Kontrol: Bekir Topaloğlu), Mizan Yay., İstanbul, 2008, c: XIII, ss: 108 – 112.

¹⁸³ Taberi, **a.g.e.**, c. V, ss: 3536 -3540, c: VIII, s. 6152.

¹⁸⁴ Taberi, **a.g.e.**, c. IX, s.7177.

¹⁸⁵ Abdu'l-Muid Han, **a.g.e.** 1937, s: 150. Bu durum Tevrat'ta da belirtilmektedir. Bkz: (Tekvin, 1. Ve 2. Bölümler)

“1. Başlangıçta Tanrı göğü ve yeri yarattı. 2. Yer boştu, yeryüzü şekilleri yoktu; engin karanlıklarla kaplıydı. Tanrı'nın Ruhu suların üzerinde dalgalanıyordu. 3. Tanrı, «Işık olsun» diye buyurdu ve ışık oldu. 4. Tanrı ışığın iyi olduğunu gördü ve onu karanlıktan ayırdı. 5. Işığa «Gündüz», karanlığa «Gece» adını verdi. Akşam oldu, sabah oldu ve ilk gün oluştu. 6. Tanrı, «Suların ortasında bir kubbe olsun, suları birbirinden ayırsın» diye buyurdu. 7. Ve öyle oldu. Tanrı gökkubbeyi yarattı. Kubbenin altındaki suları üstündeki sulardan ayırdı. 8. Kubbeye «Gök» adını verdi. Akşam oldu, sabah oldu ve ikinci gün oluştu. 9. Tanrı, «Göğün altındaki sular bir yere toplansın, kuru toprak görünsün» diye buyurdu ve öyle oldu. 10. Kuru alana «Kara», toplanan sulara «Deniz» adını verdi. Tanrı bunun iyi olduğunu gördü. 11. Tanrı, «Yeryüzü bitkiler, tohum veren otlar, türüne göre tohumu meyvesinde bulunan meyve ağaçları üretsın» diye buyurdu ve öyle oldu. 12. Yeryüzü bitkiler, türüne göre tohum veren otlar, tohumu meyvesinde bulunan meyve ağaçları yetiştirdi. Tanrı bunun iyi olduğunu gördü. 13. Akşam oldu, sabah oldu ve üçüncü gün oluştu. 14-15. Tanrı şöyle buyurdu: «Gökkubbede gündüzü geceden ayıracak, yeryüzünü aydınlatacak ışıklar olsun. Belirtileri, mevsimleri, günleri, yılları gösterecek.» Ve öyle oldu. 16. Tanrı büyüğü gündüze, küçüğü geceye egemen olacak iki büyük ışığı ve yıldızları yarattı. 17-18. Yeryüzünü aydınlatmak, gündüze ve geceye egemen olmak, ışığı karanlıktan ayırmak için onları gökkubbeye yerleştirdi. Tanrı bunun iyi olduğunu gördü. 19. Akşam oldu, sabah oldu ve dördüncü gün oluştu. 20. Tanrı, «Sular canlı yaratıklarla dolup taşsın, yeryüzünün üzerinde, gökte kuşlar uçuşsun» diye buyurdu. 21. Tanrı büyük deniz canavarlarını, sularda kaynaşan canlıları ve uçan çeşitli varlıkları yarattı. Bunun iyi olduğunu gördü. 22. Tanrı, «Verimli olun, çoğalın, denizleri doldurun, yeryüzünde kuşlar çoğalsın» diyerek onları kutsadı. 23. Akşam oldu, sabah oldu ve beşinci gün oluştu. 24. Tanrı, «Yeryüzü çeşit çeşit canlı yaratık, evcil ve yabanıl hayvan, sürüngen türetsın» diye buyurdu. Ve öyle oldu. 25. Tanrı çeşit çeşit yabanıl hayvan, evcil hayvan, sürüngen yarattı. Bunun iyi olduğunu gördü. kara hayvanlarını da kapsıyor. 26. Tanrı, «İnsanı kendi suretimizde, kendimize benzer yaratalım» dedi, «Denizdeki balıklara, gökteki kuşlara, evcil hayvanlara, sürüngenlere, yeryüzünün tümüne egemen olsun.» 27. Tanrı insanı kendi suretinde yarattı. Böylece insan Tanrı suretinde yaratılmış oldu. İnsanları erkek ve dişi olarak yarattı. 28. Onları kutsayarak, «Verimli olun, çoğalın» dedi, «Yeryüzünü

doldurun vedenetiminize alın; denizdeki balıklara, gökteki kuşlara, yeryüzünde yaşayan bütün canlılara egemen olun. 29. İşte yeryüzünde tohum veren her otu, tohumu meyvesinde bulunan her meyve ağacını size veriyorum. Bunlar size yiyecek olacak. 30. Yabanıl hayvanlara, gökteki kuşlara, sürüngenlere -soluk alıp veren bütün hayvanlara- yiyecek olarak yeşil otları veriyorum.» Ve öyle oldu. 31. Tanrı yarattıklarına baktı ve her şeyin çok iyi olduğunu gördü. Akşam oldu, sabah oldu ve altıncı gün oluştu.¹⁸⁶

Altı gün böyle anlatıldıktan sonra 2. bölümde şunlar anlatılmaktadır:

“1. Gök ve yer bütün öğeleriyle tamamlandı. 2. Yedinci güne gelindiğinde Tanrı yapmakta olduğu işi bitirdi. Yaptığı işten o gün dinlendi. 3. Yedinci günü kutsadı. Onu kutsal bir gün olarak belirledi. Çünkü Tanrı o gün yaptığı, yarattığı bütün işi bitirip dinlendi.”¹⁸⁷

Allah’ın kâinatı altı günde yarattığı konusu Kur’ân-ı Kerîm’de onanmakla birlikte yedinci gün istirahat ettiği iddiası reddedilmektedir. O halde bu durum, ya sonradan ilave edildi yahut farklı bir anlatımı amaçlıyordu. Zira Tevrat ayetleri göz önüne alındığında insan biçimci bir yaklaşımın hâkim olduğunu söylemek mümkündür.

Kanaatimizce, “dinlenme” sonradan müşrik Araplar arasında da yaygınlaştı, rağbet gördü ve zamanla kâinatın işleyişine ve sonlanışına karışmayan bir ilah olduğu anlayışına dayanan deist bir inanın yerleşmesinin önünü açtı.

Ayetin akışı göz önüne alındığında kâinatın altı günde yaratıldığı inancının desteklenmekle birlikte Allah Teâlâ’nın yeryüzünün işleyiş ve sonlanışında güç ve otoritesinin devam ettiği de vurgulanmaktadır.¹⁸⁸ Allah Telala’nın, kâinatın kaç evrede yaratıldığıyla ilgili kanaatten öte Allah’ın ne durumda olduğuna dair inanışla ilgilendiği ve bu konuda bir hakikati insanlar arasında yerleştirme amacı güttüğü anlaşılmaktadır.

¹⁸⁶ Tevrat, Yaratılış, Bölüm: I.

¹⁸⁷ Tevrat, Yaratılış, Bölüm: II. Ayrıca konu hakkında bilgi ve değerlendirme için bkz: Şimşek, **Yaratılış Olayı**, Beyan yay, İst, 1998, ss: 67- 68.

¹⁸⁸ Araf, 7/54, Yunus, 10/3, Hûd 11/7, Furkan 25/59.

Şu tahlilde Tevrat'ta da geçen altı günde yaratma rivayetinin içeriğine bakmadan sadece lafız odaklı olarak altı evreyi esas alıp bunların içeriğini bilimsel verilerle doldurmaya çalışmak ne kadar ilmî olabilecektir? Diğer taraftan, Tevrat'ta belirtilen hususlar eğer ilmî olarak da mümkün görünüyorsa o takdirde Kur'an-ı Kerim'in ilmî icazını tartışmak nasıl mümkün olacaktır?

Eğer bilimsel bilgiler ayetin bahsettiği yedi sayısının medlûlünü veriyorsa yukarıda sayılan bilgilerden hangisini vermektedir? Şayet biri doğru ise bunun ilmî ispatı nedir, biri ispatlanıyorsa diğerlerini savunmanın ne gereği vardır, bu kadar fikir yanında ileride bunların da çürütülüp yerine başka yorumlar ikame edilecekse kast-ı mütekellimin gerçekten ne olduğu nasıl tespit edilecektir? Kasd-ı mütekellim kıyamet günü öğrenilecekse ortada sadece ne olduğu yönünde sürekli fikir öne sürülen ama kıyamete kadar ne olduğu anlaşılamayan bir müteşabih ayet halini alacaktır. Bu da üzerinde ilmî i'caz iddiası yapılmasını tartışılır hâle getirecektir.

1.1.4. Duman Halindeki Semâvât

“Dahası O, duman halinde olan semaya iradesini yöneltti; ardından ona ve arza, "İsteyerek veya istemeyerek (varlık sahnesine) gelin!" buyurdu. "İsteyerek geldik" dediler.” (Fussilet, 41/11)¹⁸⁹

Bilimsel veriler ışığında bu ayeti anlamaya çalışanlara göre Fussilet suresi 11. ayette geçen “*duman*” (duhan), evrenin şekillenmesinden önceki maddeyi tarif etmektedir.¹⁹⁰ Bu maddeden kimilerine göre “*Evrenin yaratılışındaki ilk aşamada söz konusu kozmik ve sıcak bir duman*”¹⁹¹ anlatılmaktadır.

¹⁸⁹ Ayrıca bkz: Bakara, 2/29. Duman konusunda bu bağlamda olmayan ancak bilimsel verilerle yoruma tabi tutulan bir ayet daha vardır. Bu ayette “Şimdi sen göğün apaçık bir duman getireceği günü bekle!” denilmektedir. (Duhan, 44/ 10) Bu ayette ifade edilen duman kimyasal madde ve öldürücü gazlar olarak yorumlanmıştır.(Candan, **a.g.e.**, s.116, Ebu Hacer, **a.g.e.**, s. 301'den naklen)

¹⁹⁰ Fussilet 11 ve 12 bize kâinatta yeryüzünün mü yoksa göklerin mi önce yaratıldığı sorusuna “*yeryüzü*” cevabını veriyor görünmekle beraber, Naziat suresinin 27-33. ayetlerinde önce gökyüzünün yaratıldığına işaret edilmektedir. Bu açıdan bakıldığında bu soruya net bir cevap aramak Kur'an üslubu çerçevesinde mümkün görünmemektedir. (Bucaille, **a.g.e.**, s. 217.), (El-Hâc Ahmed, Yusuf, **a.g.e.**, ss: 273 -277)

¹⁹¹ Abdurrezzak Nevfel, **Allah ve Modern İlim**, Trc. Akif Nuri, Hikmet Yay., İst., 1997, s.30, Çelik, **a.g.e.**, s.100 vd., Abdussamet, **a.g.e.**, s. 59, Zindani, **a.g.e.**, s: 51 vd, Osmanoğlu, **a.g.e.**, ss: 1 -5., Neccar, **Tefsir**, c: III, s. 423.

Bu meyanda dumanın genel olarak gaz halinde bir maddeyle, havada az çok sabit bir biçimde duran küçük taneciklerden oluştuğu, maddesi katı hatta sıvı halde bulunabilen bu tanecikler az çok yüksek derecede ısıya sahip olabileceği ifade edilmiştir.¹⁹²

Kâinatın esas maddesini oluşturan bu gazın (duman) genişleme esnasında hararetini kaybettiği, çekim kanunu gereğince gazlı maddelerin cazibenin tesiri ile birbirinden bulutlar halinde ayrıldığı, bu ayrılma sonucunda Güneş sisteminin de bulunduğu gruplar meydana geldiği ve kâinatın başlangıçta bir olan kütlelerinden gruplara ayrılışında çekim kanununun rol oynadığı ifade edilmiştir.¹⁹³

Caner Taslaman Kuran’da bu evreyi evrenin geçirdiği bir gaz aşaması olarak görmekte, evrenin bir dönemde sadece hidrojen ve helyum gibi gazlardan oluşan bir gaz bulutu olduğunu söyleyerek, ayetin bu gerçekle tamamen uyumlu olduğunu öne sürmektedir.¹⁹⁴

Söz konusu gazın hidrojen gazı olduğunu yaklaşık 100 derece sıcaklıkta dengeli/sakin durduğunu ve iyonize olmadığını halen yıldızlardan uzakta bir yerlerde bu gazların bulunduğu ısıyla iyonize olduğu takdirde oluşumların devam edebileceğini söyleyenler de vardır.¹⁹⁵

“Galaksilerin işgal ettiği bu kâinatta ilk önce ne vardı?” sorusuna çağdaş bilim sadece, başlangıcına dair tam bir rakam da veremediği kâinat evriminin bir devresinden sonrası için cevap verebilmekte öncesi içinse teoriler üretmektedir.¹⁹⁶ Laplace,¹⁹⁷ ve Kuantum Teorileri¹⁹⁸ bu teorilerin ikisidir.

¹⁹² Bucaille, **a.g.e.**, s. 223, Bahauddin el-HuseyniEl-Yemani, **El-Kevn fi'l-Kur'ani'l-Kerim**, Daru'n-Nefais, Beyrut, 2008, ss: 45 -48.

¹⁹³ Nevfel, **a.g.e.**, s. 30.

¹⁹⁴ Taslaman, **a.g.e.**, s. 127

¹⁹⁵ Hudur, **a.g.e.**, s. 164.

¹⁹⁶ Bu teorilerden birine göre hakkında çağdaş bilimin fikir beyan edebileceği en eski zamanlarda kâinat, bileşimi başlıca hidrojen, kısmen de helyum gazı olan ve ağır ağır dönmekte olan bir gaz kütlelerinden ibarettir. Parçaların boyut ve kütleleri astrofizisyenlerin hesabına göre Güneş'in şimdiki kütlelerinin bir milyar katı ile 100 milyar katı arasında değişen büyüklükteydiler. Bu kütlelerinin yeniden parçalanması sonucunda da yıldızların oluştuğu düşünülmekte ve kendi eksenleri etrafında dönen kütlelerin oluşturduğu çekim kuvvetiyle birlikte, basınçların manyetik alan etkisinin ve radyasyonların neden olduğu bir yoğunlaşma süreci ortaya çıkmış, bu basınçla yıldızlar kasılıp çekim kuvvetlerini ısı enerjisine dönüştürünce ışık saçarak duruma gelmiştir. Yüksek ısıyla atomlar arası etkileşim sonucu ağır atomlar hafif atomları eriterek madensilere ve metallere dönüşür böylece hidrojenden helyuma ondan da karbon ve hidrojene geçilir. Gezegenler ve dünya

Duman hali; birincisi semâvât ve arzın çatlatılarak açılmasından önce bitişik bir halde bulunan ve açılmanın başlangıcında da ışık geçirmeyen bir plazma, ikincisi de Güneş Sisteminde henüz yoğunlaşmamış haldeki Dünya ve etrafındaki bulutsu maddenin henüz yoğunlaşıp ortaya çıkmasından önceki durum olmak üzere iki şekilde de anlaşılmıştır.¹⁹⁹

Tantavi Cevherî “duhânı”, dumana veya buluta/bulutsu bir yapıya benzeyen yanıcı bir gaz maddesi olarak açıklamıştır. Halen kâinatta bu şekilde bulunan ve tıpkı Güneş sistemi gibi oluşum sürecinde olan bulutsu âlemlere rastlandığını ifade etmektedir. Bunların bir kısmının oluşum süreci içinde başlangıç aşamasında olduğu, bir kısmının bu süreçte bir miktar merhale katettiğini aktarmaktadır.²⁰⁰

Elmalılı’ya göre, duhân, ilk maddenin yaratıldığı durumdur. Başta yaratılan ilk maddenin ışıksız bir ortamda bulunması yahut tabiatı gereği öyle olması şeklinde yorumlamıştır.²⁰¹

Hakkında bilimsel verilerle birtakım açıklamalar yapılmaya çalışılan bu kelime için Taberi’nin tefsirinde sahabeden gelen hiçbir bilgi nakledilmemekte, sadece “nefes alındığında suyun solunması” olarak kendi tarifi yer almaktadır.²⁰²

Kelimenin geçtiği Fussilet suresi 11. ayet, kâinatın yaratılışından bahseden pasajda yer almaktadır. 9 ve 10.ayette; “*Yoksa siz göğü iki günde yaratan orada dağlar oluşturan, dört günde orada rızıklar var eden ve duman halindeki göğe yükseleni (Allah’ı mı) mi inkâr ediyorsunuz?*” sorusu yer almaktadır. Böyle bir soruyu konu hakkında hiçbir fikir sahibi olmayan insanlara sormanın inkârcıları etkilemekten çok inkârda ısrara meylettirmeye yarayacağını düşünmekteyiz.

İbn-i Abbas’tan gelen bir rivayette dumanın, suların buharlaşması sonucu oluştuğu anlatılmaktadır.²⁰³ Bu rivayetin sahih olduğunu varsaydığımızda onun,

başlangıçta bu gaz kütlelerinin bir unsuru olan ilkel gaz külesinden (nebülöz) ayrılmıştır. Güneş’in ve çevresindeki gezegenler tek nebülöz bünyesinde yoğunlaşmışlardır. (Bucaille, **a.g.e.**, s. 229 vd; Nevfel, **a.g.e.**, s. 35; Kırca, **a.g.e.**, s. 141., Neccar, **Tefsir**, c: III, s. 423.)

¹⁹⁷ La Place teorisine göre dünya güneşten kopmuş bir parçadır. (Nevfel, **a.g.e.**, s: 14.)

¹⁹⁸ Kuantum teorisine göre ise güneş ve sistemindekiler yıldızlardan yahut galaksinin dönüşü sonucu kopan parçacıkların birleşmesi neticesi meydana gelmiştir. (Nevfel, **a.g.e.** s: 14.)

¹⁹⁹ Kocabaş, **a.g.e.**, s: 95.

²⁰⁰ Cevherî, **a.g.e.** c: XIX, s: 90

²⁰¹ Elmalılı, **a.g.e.**, c: VI, s. 315.

²⁰² Taberi, **a.g.e.**, c: IX, s. 7177.

dumanı, yerle gök arasındaki suların ayrışması sonucu göğe yükselen suların buharlaşması şeklinde anladığı anlaşılmaktadır. Bunun dışında karanlığın farklı bir anlatımı olarak anlaşılmıştır.

Yukarıdaki yorumlardan da anlaşılacağı üzere dumanlı gökyüzü özellikle Big Bang Teorisi etkisi altında anlaşılmaya çalışılmıştır. Bu durumda gökyüzünün dumanlı hali, onun yedi gök olarak tanzim edilmeden önceki hali olarak da anlaşılmıştır.

Kur'ân-ı Kerîm'in yaratılış bahsindeki ayetlerini bir arada değerlendirdiğimizde Hûd suresi 7.ayet öne çıkmaktadır.²⁰⁴ Bu ayete göre kâinatın yaratılış ve şekilleniş süreci su üzerinde olan arş tasviri ile başlamaktadır. Öncesine dair bilgiye ise değinilmemektedir. Tevrat'taki Tekvin bölümü de buradan itibaren anlatılmaktadır.

Yaratılış aşamalarında zamanla bu suyun buharlaştığını anlamak mümkündür. Bunun sebeplerinden birisinin insanların o zamanki anlama seviyeleri olduğu söylenebilir. Yaratılışa su ve buhar anlatımı üzerinden değinen Kur'ân-ı Kerîm'in bu ayetlerinden Big Bang Teorisinin ispatlandığını iddia etmek ilmî îcaz anlayışı açısından makul görünse de tefsir tarihi sürecinden bakıldığında iddialı bir yaklaşım gibi görünmektedir. Kaldı ki teori süreci küçük bir maddeden başlatırken Kur'ân-ı Kerîm bu konuda her hangi bir işaret de bulunmamaktadır.

Konu ile ilgili başka bir husus da ayette “....*gelin!*” ifadesinin ne anlama geldiğidir. Şerif, ayetin bir hitap kullanmasının, James Lovelock adında bir jeofizikçinin 1988 yılında yazdığı bir makalesinde kâinatın canlı olduğu iddiasını desteklediğini söylemektedir.²⁰⁵ Cevherî ise “...*gelin!*” ifadesinin çekim kuvvetine bir işaret olduğunu söylemektedir.²⁰⁶

²⁰³ Ebu'l-Hasen Ali el-Vahidi, **el-Veciz fî Kitabi Tefsiri'l-Azîz**, (Thk: Safvan Adnan Davudi), Daru's-Şamiyye, Dimeşk, h: 1415, s. 952.

²⁰⁴ “Esasen gökleri ve yeri 6 günde yaratan O'dur. Arşı suyun üzerindeydi....” (Hud, 11/ 7)

²⁰⁵ Şerif, **a.g.e.**, s. 66.

²⁰⁶ Cevherî, **a.g.e.**, c: X, s. 90.

Allah Teala konuşma üslubunu sadece yere ve göklere hitap ettiği bu ayette kullanmamaktadır. Âl-i İmran suresi 47. ayette²⁰⁷ bir şeyin olmasını istediğinde ona “ol!” demesinin yettiği belirtilmektedir. Hûd suresi 44.²⁰⁸ ayette Arz’a ve Semâya hitap edilerek sularını çekmeleri istenmiştir. Enbiya suresi 69. ayette ateşe seslenilerek, İbrahim’i yakmaması istenmiştir.²⁰⁹ Nahl suresi 68. ve 69. ayette²¹⁰ Allah Teâlâ’nın bal arısına vahyettiğinden bahsedilmektedir.

İnsan dışı varlıklara vahyetme, muhatapların duyma, anlama ve yapma yeteneğinin olduğunu dolayısıyla canlı/akıllı olduğunu düşünmeyi gerektirecektir. Bu durumda ya bahsi geçenlerin canlılığının ispatlandığı ve İlmî İ’caza örnek gösterildiği günler beklenicek ya da bu konuşma üslubu mecazi bir anlatım olarak anlaşılacaktır.²¹¹

Dilin mecaz üslubu normal karşılanan bir durumdur. Asli anlamın makul bulunmadığı yerlerde mecaza hamletme bir anlama metodudur. Bu durumda söz konusu makaledeki iddiadan hareketle mecazi anlama hamletmenin anlamı kalmayacaktır.²¹²

1.1.5. Semâvâtın Genişlemesi

“Göğü kudretimizle biz kurduk ve şüphesiz biz genişletmekteyiz.” (Zariyat, 51/47)²¹³

Zariyât suresinin 47. ayeti müspet bilim ışığında ele alınan ayetlerden biridir. Konuyla ilgili yorumlardan biri şöyledir:

²⁰⁷ “Dedi ki; ‘İşte böyle.’ Allah bir işe karar verdiği zaman ona ‘Ol!’ der, o da olur.” (Al-i İmran, 3/ 47) Aynı surenin 59. ayetinde Adem ve İsa (a.s)’nın yaratılışı hakkında da aynı ifade vardır.

²⁰⁸ “‘Ey Arz, Suyunu çek! Ey Gök, suyunu tut!’ denildi.” (Hud, 11/ 44)

²⁰⁹ “‘Ey ateş, İbrahim için serinlik esenlik kaynağı ol!’ dedik.” (Enbiya, 21/ 69)

²¹⁰ “Rabbin arıya dağlardan evler edinmesini vahyetti.” (Nahl, 16/ 68)

²¹¹ Mecaz, Temsil olduğuna dair yorumlar için bkz: Zemahşerî, **a.g.e.**, s. 965, Abdullah b. Ahmed b. Mahmud en-Nesefî, **Tefsîru’n-Nesefî (Medariku’t-Tenzil ve Hakâiku’t-Te’vil)**, Daru’l-Marife, 2. Baskı, Beyrut, 2008, s. 1070., Muhammed b. Ali b. Muhammed b. Abdullah eş-Şevkânî, **Fethu’l-Kadir**, Daru ibn-i Kesir-Daru’l-Kelimi’t-Tayyib, 1. Baskı, Dimeşk, h.1414. c: 4, s. 582., Hayreddin Karaman ve Diğerleri, **Kur’ân Yolu Türkçe Meal ve Tefsir**, DİB Yay., Ankara, 2008, c: IV, s. 694, M. İzzet Derveze, **et-Tefsîru’l-Hadîs (Nüzul Sırasına Göre Kur’ân Tefsiri)**, (Trc: Ahmet Çelen, Mehmet Çelen), Ekin Yay., İstanbul, 1997, c: III, s. 298.

²¹² Tefsirlerde konuşturmanın bizzat yaşadığını söyleyenler olsa da burada konuşan evren ya da semâvâtta varlıklar değil, Arz’da Kabenin yerine tekabül eden toprak olduğu söylenmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz: Ebu Abdullah Muhammed b. Ahmed, b. Ebi Bekr b. Ferah Şemseddin el-Kurtubî, **el-Camiu li ahkâmi’l-Kur’an**, (Tah: Ahmet Berdûnî ve İbrahim Etfîş) Daru’l-Kutubi’l-Mısriyye, 2. Baskı, Kahire, 1964. c: 15, s. 344.

²¹³ Ya da “Buna kadiriz.”

“20. yüzyılın başlarına dek bilim dünyasında hâkim olan tek görüş, "evrenin durağan bir yapıya sahip olduğu ve sonsuzdan beri süregeldiği" şeklindeydi. Ancak, günümüz teknolojisi sayesinde gerçekleştirilen araştırma, gözlem ve hesaplamalar evrenin bir başlangıcı olduğunu ve sürekli olarak "genişlediğini" ortaya koydu.

Rus fizikçi Alexander Friedmann ve Belçikalı evren bilimci Georges Lemaitre, 20. yüzyılın başlarında evrenin sürekli hareket halinde olduğunu ve genişlediğini teorik olarak hesapladılar. Bu gerçek, 1929 yılında gözlemsel olarak da ispatlandı. Amerikalı astronom Edwin Hubble kullandığı dev teleskopla gökyüzünü incelerken, yıldızların ve galaksilerin sürekli olarak birbirlerinden uzaklaştıklarını keşfetti. Bu buluş astronomi tarihinin en büyük keşiflerinden biri sayılmaktadır.

Hubble bu incelemeler sırasında yıldızların, uzaklıklarına bağlı olarak kırmızıya doğru yaklaşan bir ışık yaydıklarını saptadı. Çünkü bilinen fizik kurallarına göre, gözlemin yapıldığı noktaya doğru hareket eden ışıkların tayfi mor yöne doğru, gözlemin yapıldığı noktadan uzaklaşan ışıkların tayfi da kırmızı yöne doğru kayar.

Hubble'ın gözlemleri sırasında ise yıldızların ışıklarında kırmızıya doğru bir kayma fark edilmişti. Kısacası; yıldızlar ve galaksiler sadece bizden değil, birbirlerinden de sürekli olarak uzaklaşıyorlardı. Herşeyin sürekli olarak birbirinden uzaklaştığı bir evren ise, sürekli "genişleyen" bir evren anlamına gelmekteydi. Evrenin genişlemekte olduğu, ilerleyen yıllardaki gözlemlerle de kesinlik kazandı.”²¹⁴

Bu yoruma göre Kur'ân-ı Kerîm bu gerçeği asırlar öncesinden haber vererek ilmi icaz alanında bir örnek daha ortaya koymaktadır.

Ayette geçen “mûsiûn” (موسعون) kelimesinin anlamlarından birisinin “genişleten” olması bu yorumun delili olmuştur. Ancak kelimenin anlamları arasından bunun seçilme sebebi yukarıda örneği verilen son dönem ilmi faaliyetlerdir.

²¹⁴ Harun Yahya, **Kur'ân Mucizeleri-1** (10. Baskı), İstanbul, 2014, ss: 16-17. Ayrıca Bkz. Müslim, **a.g.e.**, s. 156, Mardini, **a.g.e.**, s: 56; Nevfel, **a.g.e.**, s. 35; Hudur, **a.g.e.**, ss. 347-368 vd., Yeniçeri, **a.g.e.**, ss. 153- 156; Abdussamet, **a.g.e.**, s. 55., Neccar, **Tefsir**, c: III, s. 417, el-Hâc Ahmed, **a.g.e.**, s: 321-324 ve 382-386. Bucaille, **Müsbet**, s. 262; Çelik, **a.g.e.**, s. 105, Es-Savfi, **a.g.e.**, c: III, ss: 133-139; El-Yemani, **a.g.e.**, ss. 45-59; es-Sallabi, **a.g.e.**, s. 29, Osmanoğlu, **a.g.e.**, s: 5 vd, Müslim, **a.g.e.**, s: 162., Hudur, **a.g.e.**, s: 347 vd., El-Hâc Ahmed, **a.g.e.**, ss. 384-389, Babuna, **a.g.e.**, s. 37. Tuna, **Ol Dedi Oldu -1**, s. 109.

Elmalılı, bu ayetin iki manaya gelebileceğini söylemektedir. Birincisi; konunun başında verilen yoruma yakın görünmektedir, ama aynıysa değildir. Prensipde bu güce sahip olduğu ama pratiğe yansımadağı şeklidir: “*Kudret ve kuvvetimiz öyle geniştir ki, göğü bina etmekle tükenmedikten başka, onu daha da genişletebilir...*” İkinci anlam da son zamanlara kadar daha çok tercih edilen anlam diyebileceğimiz “*Zenginliği, nimet ve nimeti vermedeki genişliği ifade eder.*”²¹⁵

Cevherî, bu durumu “gök ve yer arasının genişletilmesi” olarak açıklamıştır.²¹⁶

Ancak yorumlar sadece bu yönde değildir. Mesela Zemahşeri “mûsi” kelimesini güç, kuvvet ve imkân bakımından geniş olma olarak açıklamıştır.²¹⁷

Şimşek de sözün akışının “Biz elbette güçlüyüz” anlamına daha uygun olduğunu söylemiştir.²¹⁸

Yukarıda da belirttiğimiz gibi “mu’si” kelimesinin taşıdığı anlamlardan “genişletme” yorumunun benimsenmesi, dönemin etkisi sonucu olmuştur. Halbuki mûsi kelimesi “genişleten” anlamı yanında “gücü yeten” anlamına da gelmektedir. Bakara suresi 236. ayette²¹⁹ bu kelime “güç yetiren” olarak anlaşılmaktadır.

Kelime “genişleten” sıfat anlamının ötesinde şimdi ve gelecekte devam eden bir durum/eylem biçimi (*genişletmekte*) olarak da anlaşılmıştır. Böylece durumun sürekli devam ettiği öne sürülmüştür.

Sahabe döneminden Müfessir Razi’ye kadar “güç yetirmek” olarak anlaşılmış, Onunla “genişleten” anlamı gündeme gelmeye başlamıştır. Razi bu anlamı muhtemel üç yorumdan biri olarak ve aralarında tercihte bulunmadan vermiştir.²²⁰

²¹⁵ Elmalılı, a.g.e., c: VI, s. 590.

²¹⁶ Cevherî, a.g.e., c: XXIII, s: 115.

“والسما بنيناها بأيدٍ بقوة, والأيد القوة (وإننا لموسعون) أي لموسعون ما بين السماء والأرض, أو إننا لقادرون

²¹⁷ Zemahşeri, a.g.e., s. 1053.

(بأيدٍ بقوة, والأيد والاد القوة, وقد آد بنيد وهو أيد. (وإننا لموسعون) لقادرون من الوسع وهو الطاقة

²¹⁸ Şimşek, a.g.e., c: V, s. 61.

²¹⁹ (عَلَى الْمُوسِعِ قَدْرُهُ وَعَلَى الْمُقْتِرِ قَدْرُهُ)

²²⁰ Ebu Abdullah Muhammed b. Ömer, Er-Razi, *Mefatihul-Ğayb*, 3. Baskı, Daru İhyai’t-Turasi’l-Arabi, Beyrut, h: 1420, c: 18 s: 188.,

Ayetin bağlamının -teori doğru olsa bile-evrenin genişlemekte olduğuna işaret ettiğini söylemenin mümkün görünmediği de söylenmektedir.²²¹

“Güç yetirme” anlamının yanı sıra “genişletme” anlamını da filolojik, bilimsel vb. yönden destekleyen hususlar varsa hangi anlam tercih edilmelidir? İkisinin de kastedildiğini söylemek mümkün müdür? Mümkün değilse –ki bizce de değildir- hangi anlam tercih edilmelidir? “Değişen şartlara göre anlamların uygun olan herhangi biri tercih edilir.” denilecekse bu “uygunluğu” kim tayin ve tespit edecektir?

Tefsir usulüne göre –genel olarak anlama usulüne göre dedenilebilir- nüzul/söyleme ortamında ilk akla gelen anlaminkastedilen anlam olduğu prensibi göz önüne alındığında “güç yetiren” anlamı ön plana çıkmaktadır. Aksine gelişen şartların etkisine göre bir anlam tercih edildiğinde, ilk dönem muhataplarının anlayışları ile sonraki anlamlar arasındaki fark neye göre telif ve tevil edilecektir?

Bu durumda “Onlar Kur’ân-ı Kerîm’i yanlış anlamışlar.” mı denilecektir? İlk muhataplar Kur’ân-ı Kerîm’i yanlış anlamışlarsa ilk dönem müşriklerinin iman etmeyişleri bu yanlış anlamaya matuf olarak mazur görülecek midir? Zira anlamadıkları (ya da doğru anlamadıkları) bir Kur’ân-ı Kerîm’e iman etmemeleri suç mudur?

1.1.6. Semâvat ve Arzın Arasındakiler

“Mûsâ, "Eğer gerçeğe inanmaya yatkınlığınız varsa bilin ki O, göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunan her şeyin rabbidir" diye cevap verdi.” (Şuara, 26/24)

“Gökler, yer ve ikisi arasındakiler” ve “Gök, yer ve ikisi arasındakiler” şeklinde iki farklı şekilde yirmiden fazla ayette²²² geçen bu ifade hakkında bilimsel veriler kullanılarak farklı yorumlar yapılmıştır. Galâksiler dışında köprü cisimlerin

(وَإِنَّا لَمُوسِعُونَ فِيهِ وَجُوهٌ أَحَدُهَا: أَنَّهُ مِنَ السَّعَةِ أَيُّ أَوْسَعْنَاهَا بِحَيْثُ صَارَتْ الْأَرْضُ وَمَا يُحِيطُ بِهَا مِنَ الْمَاءِ وَالْهَوَاءِ بِالنِّسْبَةِ إِلَى السَّمَاءِ وَسَعَتُهَا كَحُلْفَةٍ فِي فَلَاةٍ، وَالْبِنَاءُ الْوَاسِعُ الْفَضَاءَ عَجِيبٌ فَإِنَّ الْقُبَّةَ الْوَاسِعَةَ لَا يَقْدِرُ عَلَيْهَا الْبِنَاءُ وَلَئِنْهُمْ يَحْتَاجُونَ إِلَى إِقَامَةِ آلِهِ يَصِخُّ بِهَا اسْتِدَارَتُهَا وَيَنْبُتُ بِهَا تَمَاسُكُ أَجْزَائِهَا إِلَى أَنْ يَتَّصِلَ بَعْضُهَا بِبَعْضٍ)

Zemahşerî de güç vurgusu yapmıştır. “Gökle yer arasında genişlik meydana getirdik” şeklinde anlaşıldığını da söylese de bu genişlik “olmuş bitmiş” bir genişlik olarak anlaşılmaktadır. (bkz: Zemahşerî, a.g.e., s. 1053.)

²²¹ Şimşek, a.g.e., c: V, s. 61.

²²² Bkz: Maide, 5/17, 18, 120, Hicr, 15/85; Meryem, 19/65; Taha, 20/6; Enbiya, 21/16; Müminun, 23/71; Furkan, 25/59; Şuara, 26/24; Rum, 30/8; Secde, 32/4; Saffat, 37/5; Sad, 38/10, 27, 66; Zuhuruf, 43/85; Duhan, 44/7, 38; Ahkaf, 46/3; Kâf, 50/38; Nebe, 78/37.

keşfi ile ayrı bir âlemin varlığı ayete getirilen yorumlardan birisidir.²²³ Bu yaklaşıma göre âlemde bulunan ara nesneler, bulutsu kütleden yer ve gökler ayrılırken herhangi bir ana kütleyle dâhil olmayan atık gazlar, atık enerji ve maddeler olabilirler.

Buna ilâveten bir ana kütlenin dışarı fırlattığı ve ondan kopan cisimler ve maddeler de olabilir. Toz ve gaz halinde dağılmış yıldızlar, gezegenler ve yeni oluşumlara yol açacak maddeler de olabilir. Günümüzde küçük gezegenler olarak bilinen (asteroidler) ve şimdiye kadar keşfedilen en büyüğü 1000 km. çapında olan cisimler de belki bu ara nesnelerden sayılabilirler.²²⁴

Başka bir yorum, arzın yedi kat göğün tam ortasında bulunmasıdır.²²⁵

Atmosfer ve “gezegenler arası madde²²⁶” de “*arasındakiler*” olarak yorumlanmıştır.²²⁷ “Semâvât ve arz” tabirini “uzay ve madde” olarak anlayan Kocabaş’a göre “gökler”; kütlesiz mekân, “yer”; “kütle” olarak anlaşıldığında bu ikisi arasındaki varlıklar, üç boyutlu mekân olan göklerdeki varlıkların dışında öteki boyutlardaki varlıklar olabilir.²²⁸

Elmalılı da düz anlamıyla yer, gök ve ikisi arasında kalanlar olarak ifade etmiştir.²²⁹ Hz. Peygamber (sav)’den ve de Sahabeden bu konuda farklı bir açıklama gelmemiştir.²³⁰ İlk yorumun Taberi tarafından yapıldığı görülmektedir. Bu yorumda gök tabakalarının arasındaki şeyler olarak geçmektedir.²³¹ Yukarıda sayılan yorumların bir kısmı teorik varsayımlar olmakla birlikte bazıları somut maddeler halinde karşımıza çıkmaktadır. Her halükarda bu yorumlar bilimin verdiği imkânlarla yapılmakla birlikte Allah Tealanın kastının bizzat onların anladıkları şeyler olduğunu söylemek imkânsız görünmektedir. Ancak ihtimal dâhilinde sayılabilirler.

²²³ Bucaille, **a.g.e.**, s. 235.

²²⁴ Yeniçeri, **a.g.e.**, s: 150

²²⁵ es-Sallabi, **a.g.e.**, s. 87.

²²⁶ Genişliği 0,001 mm’den 0,1 mm’ye kadar olan son derece sert gaz karışımı ve nadiren de olsa meteorlar kadar büyüklüğe de sahip olabilen gök cisimleri. (Bkz. Neccar, **Tefsir**, c: I, s: 184)

²²⁷ Neccar, **Tefsir**, c: I, s: 183, c: II, ss: 77 - 80.

²²⁸ Kocabaş, **a.g.e.**, s. 93. Veya enerjinin çeşitli formları. (Bkz. Kocabaş, **a.g.e.**, s. 106.)

²²⁹ Elmalılı, **a.g.e.**, c: V, s. 456.

²³⁰ Taberi, **a.g.e.**, c. VIII, s. 6197.

²³¹ Taberi, **a.g.e.**, c: VI, s: 4915.

1.1.7. Semâvâtın Direkleri Ve Göğün Düşmeden Durabilmesi

“Gökleri görebileceğiniz bir direk olmaksızın yükselten, sonra arşa istivâ eden, güneşi ve ayı emrine boyun eğdiren Allah’tır; her biri belirlenmiş bir vakte kadar akıp gitmektedir. İşleri Allah düzenliyor; ayetleri de açıklıyor ki rabbinize kavuşacağınıza kesin olarak inanasınız.” (Ra’d, 13/2)²³²

Ayetin görünmeyen direklerle mi yoksa görüldüğü gibi direksiz olarak mı göğün ayakta tuttuğunu anlattığı hususu ilk dönemlerde de tartışılmıştır. Lokman suresi 10. ayette de benzer şekilde ifade edilen bu durum iki ihtimal üzerinden de işlenmiştir.

Cevherî, de ayeti görünmeyen direkler olarak anlamış ancak ayrıntı vermemiştir.²³³

Görünmeyen direklerle sağlandığında bunun nasıl olabileceğine getirilen izahlardan biri Newton’un keşfettiği yer çekimi kuvveti olmuştur.²³⁴ Bu kuvvet Şiddetli Nükleer Kuvvet, Zayıf Nükleer Kuvvet, Elektromanyetik ya da Manyetik Kuvvet ve çekim kuvveti olarak da ifade edilmiştir.²³⁵ Bu güce merkezkaç kuvveti diyenler de olmuştur.²³⁶

Elmalılı, ihtimallerin ikisini de tartışmış ve “görüldüğü gibi direksiz olarak” anlamını tercih ederek buna dair izahat yapmıştır.²³⁷ Şimşek de metnin direklerin mevcut ama görünmeyen bir yapıda olduğu anlamını desteklediğini belirtmektedir.²³⁸

Sahabeden İbn Abbas ve tabiûndan Mücahid görmediğimiz direkler olduğunu düşünenlerdendir.²³⁹ İbn-i Abbas ayetin, “göremediğimiz direklerle” ayakta durduğunu söyleyerek bu konuda hiç kimsenin bilmediği bir bilgiden bahsettiği imâsında bulunduğunu söylemiştir.

²³² Ayrıca bkz: Lokman, 31/10.

²³³ Cevherî, **a.g.e.**, c: VII, ss: 80 -85.

²³⁴ Muhammet Râtıb Nablusi, **Mevsûatu'l-İ'cazi'l-İlmî** (Âyâtullah fi'l-Âfâk) Dimeşk, 2010, s.55, 102; Kırca, **a.g.e.**, ss: 148 -152, es-Savfî, **a.g.e.**, c.III, s. 127., Hudur, **a.g.e.**, s. 219, El-Hâc Ahmed, **a.g.e.**, ss: 317 -320.

²³⁵ es-Sallabi, **a.g.e.**, s.36., Neccar, **Tefsir**, c: I, ss: 73 – 80, 379., c: II, s. 177.

²³⁶ Müslim, **a.g.e.**, ss: 164 - 167.

²³⁷ Elmalılı, **a.g.e.**, 537 – 541.

²³⁸ Şimşek, **a.g.e.**, c: III, s. 59.

²³⁹ Taberi, **a.g.e.**, c. IV, ss: 4671- 4674.

Tabiûndan İyas b. Muaviye ve Katâde de (gördüğünüz üzere) direksiz olarak yaratıldığını düşünmektedirler. Ancak Tabiûn döneminde göğün “*direksiz olarak*” ayakta tutulduğunu düşünenler de olmuştur.

İbn Abbas’ın “İhtimal/umudur ki görmediğimiz direkler vardır.”²⁴⁰ sözünden göklerin direksiz olmadığına dair yaygın bir anlayışın varlığı anlaşılmaktadır. Zira göklerin direksiz olamayacağı düşüncesinden hareketle olsa gerek meydan okumanın direksiz oluşa değil direklerin görünmeyecek şekilde yaratılmış olduğuna dönük olduğu görülecektir.

Ancak ayetin “görünmeyen direkler”den bahsetmesinin bu direklerin -mutlak olarak- çekim kanunu ve türevleri olduğu anlamına gelmeyeceğini belirtmek istiyoruz. Çünkü bizce doğrudan vakıa üzerinden Allah’ın gücünü sergileyen ve azametini ortaya koyan ayet, göklerin nasıl ayakta durduğunu anlatmak gibi bir amaç taşımamakta ve insan zihnini hayrete düşürecek şekilde –havada- nasıl ayakta durabildiğine işaret etmektedir.

Bu durumda insandan beklenen şey Allah’ın yüceliğini, tekliğini hatırlamak ve dile getirmektir. Günümüz bilimsel verilerinin ortaya koyduğu bilgileri kullanarak “açıklamak” bir nevi “aklileştirme” anlamına gelmekte ve bu da olayı insan zihninde bir nevi “normalleştirme/sıradanlaştırma” meydana getirmektedir. “Yer çekimi kanununa” işaret edildiği iddiası bizce zorlamadır. Bu olayın nasıl olduğunu “açıklamak” bilimin görevi olabilir. Ancak dinin/ayetin amacı bizce “açıklamak” değil insanın acziyetini ve Allah’ın azametini insanın görmesini sağlamaktır.

Ayet, Yer Çekimi Kanunu’yla açıklansa da bu kanuna asırlar öncesinden Kur’ân-ı Kerîm’de işaret edildiğini ve bunun bir ilmî îcaz örneği olduğunu iddia etmek bizce doğru değildir. Çünkü Kur’ân-ı Kerîm’den önce de insanlar göğün o halde durduğunu görmekte ve “bir şekilde ayakta durduğunu” bilmektedirler. Ayette açıkça bu kanunun adı ve şartları sınırları konularak ifade edilmemiş olması İlmî îcaz iddiasını boşa çıkarmaktadır.

Aynı konu hakkındaaşağıdaki ayet de ele alınabilir.

²⁴⁰ Taberi, **a.g.e.**, c. IV, ss: 4673 “وما يدريك لعلها بعد لا ترونها”

“Allah gökleri ve yeri düşmesinler diye tutuyor.” (Fâtır, 35/41)²⁴¹

Bu ayet de yukarıdaki yoruma benzer bir yaklaşımla ele alınmış ve merkezkaç kuvvetiyle açıklanmıştır. Çekim kuvvetiyle merkezkaç kuvvetinin birbirini dengelediği söylenmiştir. Güneş, çekim kuvvetiyle yeryüzünü kendine çekmekte ama yeryüzünün kendi eksenini etrafında dönmesi bir merkezkaç kuvvetini oluşturarak bu kuvvet, çekim kuvvetini dengelemektedir.²⁴² Bu güce ilaveten, çekim kuvveti, güçlü nükleer kuvvet, zayıf atomik kuvvet ve elektromanyetik kuvvetin de etkili olduğunu söyleyenler olmuştur.²⁴³

Sahabe ve Tabiûn sade bir yaklaşımla başka bir yorum yapmadan sadece göklerin bu şekilde düşmeden duruşunun Allah’ın (cc) tutması sayesinde olduğunu düşünmektedirler.²⁴⁴ Bu yönü ile antropomorfik bir yaklaşım olduğu söylenebilir.

Son dönemde bilimsel verilerde olduğu gibi burada da ayetbir bilimsel veriyle açıklanmaya/anlaşılabilmek için çalışılsa da bu yorum, ayetin devamı ve bağlam itibarıyla esas mesajı bizce buharlaştırmaktadır. Allah Teâlâ bu ayette kendi gücünü sergilemiş; “*Kainatın ayakta durması benim sayemde/benim gücümle oluyor.*” mesajı vermiş ve Allah’sız bir kainat tasavvarunun imkânsızlığını idrak etmeye sevk etmiştir.

Sıradan bir hayat bilgisine ve tabiat gözlemine sahip bir kişinin bile farkına vardığı bir hakikatten ibretlik bir dini nasihat üretmeyi hedefleyen bu ayeti bilimsel bir veriyle açıklamaya çalışmak bizce ayetin maksadını gölgede bırakmaktadır.

1.1.8. Gökyüzündekilerin İnsan İçin Yarayışlı Olması

“Ayrıca O, göklerde ve yerde ne varsa hepsini kendinden bir lutf olarak emrinize vermiştir. Bütün bunlarda düşünenler için işaretler vardır.” (Casiye, 45/13)

Ayet-i kerimenin işaret ettiği “kullanıma sunma” olayının muhteva ve mahiyeti hususunda bilimsel veriler ışığında yorumlar yapılmıştır. Kozmoloji literatüründe yer alan “Antropik Prensipleri” bu yorumlardan biridir.

²⁴¹ Bu konuda tekil formuyla “Semâ” kelimesinin geçtiği ayet de mevcuttur. Benzer konu olduğu için tekrar işlenmeyecek bu başlık altında değerlendirilecektir. İlgili ayetin mealî şu şekildedir: “Allah (cc) göğü, yeryüzüne izni olmadan düşmesin diye tutmaktadır.” (Hac, 22/65)

²⁴² es-Savfi, **a.g.e.**, c: III, ss: 128 – 135., c: IV, ss: 294 - 297. Nablusi, **a.g.e.**, ss: 55 - 60.

²⁴³ es- Sallabi, **a.g.e.**, ss: 85 - 90.

²⁴⁴ Taberi, **a.g.e.**, c: VIII, s. 6809.

Antropik Prensibi, bütün kâinatın, içindeki tüm galâksileri ve yıldızlarıyla bu büyüklük ve yaşta olmasının, Güneş sistemi gibi bir sistemde dünya gibi bir gezegende insan gibi şuurlu bir varlığın ortaya çıkması ve yaşaması için zarurî olduğu inancını ifade etmektedir.²⁴⁵

Kullanıma sunma, Güneş'in sahip olduğu hassas çekim kuvveti, dünyadaki canlılık için gereken enerjiyi sağlaması, Dünya atmosferinde Güneşten gelecek zararlı ışınları süzen bir sistemin var olması, Ay'ın Dünya etrafında dönerek kamerî takvimin oluşmasının sağlanması, Ay'ın Dünyadan şekiller halinde görülmesi sağlanarak haftaların ve günlerin tayinine imkân tanınması, medcezir olaylarına imkân tanınması gibi şekillerde ortaya çıkmaktadır.²⁴⁶

Sahabe ve Tabiûndan buna benzer bir yorum doğal olarak bize nakledilmemiş bilakis nimetlerin hepsinin Allah tarafından verildiği ve bunlara karşılık Allah'a şirk koşmamak gerektiği ifade edilmiştir.²⁴⁷

Yukarıda da bahsettiğimiz gibi “Antropik Prensibi” kâinatın insan yararına sunulmasının nasıl olduğuna dair açıklamalar yapmakla, ayetin ibret almaya dikkat çekmesine dönük günümüz insanına bir katkı sunduğu söylenebilir. Ancak, bu kabil bilimsel yorumları, tek amaç olarak görüp arkasında yatan amacı gözden kaçırmanın sakıncalı olacağını da ifade etmeden geçemeyeceğiz.

1.1.9. Semâvâtın Sınırlarını Aşmanın İmkânı

“Ey cin ve insan toplulukları! Göklerin ve yerin sınırlarını aşıp öteye geçebilirsiniz haydi geçin! Ama (tarafımızdan verilmiş) bir güç olmadıkça geçemezsiniz.” (Rahman, 55/33)²⁴⁸

Rahman suresi 33. ayetiyle gündeme gelen “göklerin sınırlarını aşma” konusunda âlimler farklı şeyler söylemişlerdir. Bir kısmı ayetin uzayda seyahatin imkânsızlığını anlattığını, uzayda seyahat edilebileceğine inanmanın küfür olacağını

²⁴⁵ Çelik, **a.g.e.**, s. 114., Taşkın Tuna, **Ol Dedi Oldu Ama Nasıl Oldu -2**, 9. Baskı, Şule Yay., İstanbul, 2011, s. 260

²⁴⁶ Neccar, **Tefsir**, c: I, ss: 379 -385.

²⁴⁷ Taberi, **a.g.e.**, c. IX, s. 7373.

²⁴⁸ Ayrıca; “Onlara gökten bir kapı açsak da oradan yukarı çıksalar, "Gözlerimiz boyandı, daha doğrusu bize büyü yapılmıştır." derler.” (Hicr, 15/14,15)

öne sürmüş, bir kısmı tarafsız kalmış, bir kısmı da Allah'ın (cc) her şeye kâdir olduğunu söyleyerek kabul etmiştir.

Bazılarına göre Ay'a seyahat, semânın katmalarını aşmanın bir tezahürü olarak görülmüş ve ayetin istisna şartı olarak öne sürdüğü “sultan” ifadesi icad edilen uzay araçları olarak anlaşılmıştır.²⁴⁹

Bazılarına göre, semânın katmanlarından biri sadece iki yüz kırk bin mil uzaklıktaki aydan ibaret olmayıp daha geniş olmalıdır. Bu bakımdan teleskopla keşfedilen uzay bölgelerine henüz gidilemediğinden semâvâtın sınırları aşılamamıştır. Aşılamadığına göre de “sultan” ifadesinden “uzay aracı” anlamını çıkarmak söz konusu araç olamaz.

Ayetin devamındaki tehdidin Ay'a çıkan kişi için gerçekleşmemesi yani bir meteorla parçalanmamış olması semâvâtın sınırlarının henüz aşılamadığının bir delilidir.²⁵⁰ Bu yaklaşıma göre *Sultan*, muhtemelen Resûlullah'a (sav) Miraç gecesinde verilen imkândır.²⁵¹

Bir başka yaklaşıma göre semâvât kâinat içinde birbirine bağlı bölümlerden biridir. (Yani Güneş sistemi içindeki gezegenlerdir.) “Nifaz” Güneş sistemindeki çekim kuvvetinin dışına çıkmaktır. Bunun için “sultan”a ihtiyaç duyulacaktır ancak, bunu bulmak zor ama imkânsız değildir.²⁵²

Bazılarına göre ise –sultan bulunsa da- nifaz yine mümkün değildir. Sultan'ın göğe tırmanma imkânına sahip füze ya da uzay aracı olup olmadığı iyi tespit edilmelidir. Çünkü ayet meydan okumaktadır, böyle bir şey olduğu zaman da zaten onları ateş topu karşılayacaktır.²⁵³

Bazılarına göre de çeşitli zorluklar nedeniyle göğe çıkmak imkânsızdır. Gerekli araçların temini, insani yaşam malzemelerin temini, çekim kuvvetini aşan

²⁴⁹ Sa'di, **a.g.e.**, ss: 55 -60; Mardini, **a.g.e.**, ss:74 -77; Bucaille, **a.g.e.**, ss: 263 -265; Kırca, **a.g.e.**, ss:162 -165.

²⁵⁰ Mardini, **a.g.e.**, ss: 74 -75; Abdussamet, **a.g.e.**, s. 62; es-Savfi, **a.g.e.**, c: IV, s. 405. Bu anlayışa göre “sultan” Allah'ın dilemesi olmaktadır. (Bkz. A.y.), Neccar, **Tefsir**, c: IV, ss: 65 -70. Müellif Neccar, ayette bahsedilen bakırdan alev toplarının da demir nüvelerinin bileşim ve etkileşiminden sonra meydana geldiği belirtilmiştir. Uzay müzesini ziyaret eden bir kişinin anlattığı izlenimleri de bu konuda bir şahit olarak göstermiştir. (bkz. Aynı yer.)

²⁵¹ Abdussamet, **a.g.e.**, s. 62.

²⁵² Sa'di, **a.g.e.**, s: 60.

²⁵³ Sa'di, **a.g.e.**, s: 60.

cihazların üretimi, yakıt sorunu, gıda sorunu gibi sorunların aşılması halinde dahi saniyede 186 bin mil yol alan araçlar üretilse bile uzaya gidip gelmenin ışık yılı hesabıyla belirlenecek bir zaman gerektirdiği, bunun da bir insan ömrüne sığmasının imkânsız olduğu gerekçesiyle ayrıca bu iş için bir de Allah'ın (cc) izni gerektiği gibi gerekçelerle semâvâtın sınırını aşmak mümkün değildir.²⁵⁴

Bu ayet, kıyametle ilgili ayetlerin öncesinde yer alması nedeniyle kıyametin dehşetinden kaçma teşebbüsüne bir işaret olarak da anlaşılmıştır. İnsanların ve cinlerin uzayın herhangi bir mekânına uzayın bilinen boyutları içinden değil henüz bilinmeyen boyutlarından geçerek daha hızlı bir şekilde gitme gibi işlere gireceklerine ya da en azından göğe yükselmenin mümkün olduğuna²⁵⁵ dair işaret olarak düşünülmüştür.

Bu tayy-ı mekânda kullanılacak aracın (sultan) Sâd suresi 10.ayette²⁵⁶ geçen “fe’l-yertekû fi’l-esbab” (vasıtalarla ilerlesinler) cümlesindeki ‘esbab’a atfen bilinen uzay araçlarından tamamen farklı “sebepler” olacağı öne sürülmüştür.²⁵⁷

Bu yoruma paralel olarak Zariyat suresi 22. ayette dile getirilen “Gökte de rızkınız ve size vaat edilen vardır.” ifadesinden insanların en azından dünya semâsındaki gezegenlere ve uydulara gidip kendilerine faydalı birtakım maddeleri orada kullanacakları veya çok nadir bazı madenleri dünyaya getirecekleri anlamı çıkarılmıştır.²⁵⁸

Zemahşeri “yönetim alanımdan, göğümden ve arzımdan kaçabilirsiniz kaçın! -ki buna güç yetiremeyeceksiniz.-” şeklinde açıklamıştır.²⁵⁹

Elmalılı, ayetin insanlık için bir acizliği ifade ettiğini belirtmiştir. Bir güç olmadıkça çıkılamayacağını bu gücü de Allah'ın kimseye vermediğini belirtmiştir. Cinlerin ve insanların gök ve yer güçlerinin üstüne çıkacak derecede bir güç ve

²⁵⁴ el-Yemani, **a.g.e.**, s: 86 vd.

²⁵⁵ Babuna, **a.g.e.**, s. 62.

²⁵⁶ (أَمْ لَهُمْ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا فَلْيَرْتَقُوا فِي الْأَسْبَابِ (10)) Ayet Kocabaş tarafından şu şekilde meallendirilmiştir: “Yoksa göklerin ve yerin mülkü ve bu ikisi arasındakiler onların mı? Öyleyse sebepler içinde yükselsinler” (bkz. Ay.)

²⁵⁷ Kocabaş, **a.g.e.**, s: 107 vd.

²⁵⁸ Kocabaş, **a.g.e.**, s. 149.

²⁵⁹ Zemahşerî, **a.g.e.**, s. 1072.

saltanatın dışına çıkma imkânının olmadığını ifade etmektedir.²⁶⁰Şimşek, sözün bağlamının ahireti kastettiğini söylemektedir.²⁶¹

Sahabe ve tabiûnun bu ayetteki “nüfûz” kelimesinden ne anladığına bakıldığında şu verilerle karşılaşılmaktadır: Dahhak başta olmak üzere bazıları, “sınırı aşarak kaçmak” olarak anlamışlar ve “kaçarak Allah’ı aciz bırakabilecekseniz...” olarak anlamışlardır.²⁶² Ölümden kaçmak olarak anlayanlar olmuştur.²⁶³

İbn Abbas “gökyüzüne muttali olmak, bilmek” olarak anlamıştır. (Gökyüzüne muttali olmak derken levh-i mahfuz ve kürsüye muttali olmak ve olup bitenlerden önceden haberdar olmayı kastettiği anlaşılmaktadır.) İbn Abbas’a dayandırılan bir rivayete göre O “Allah’ın otoritesinden çıkamazsınız!” olarak da açıklamıştır. Sahabeden bazıları bu hitabın kıyamet gününde insanlara söyleneceğini düşünmektedir.²⁶⁴

“Sultan”; İkrime ve Mücahid tarafından “delil” olarak, Katâde tarafından “hâkimiyet/otorite” olarak anlaşılmıştır.²⁶⁵ Katâde’nin “yetenek” olarak anladığına dair bir rivayet de bulunmaktadır.²⁶⁶

Yukarıda görüldüğü üzere ayet bilimsel bulgular ışığında iki farklı şekilde anlaşılmıştır. Birinde bilimsel gelişmelerin ayetin meydan okumasını tasdik ettiği, diğesinde tam tersine bilimsel gelişmelerin ayetin teşviki mümkün kıldığı yönündedir.

Yaklaşım tarzının ayeti aynı verilerle nasıl farklı anlamaya yol açabileceği de bu şekilde burada karşımıza çıkmaktadır. Her iki yaklaşım da bilimsel paradigmayla ele alınmış ancak öncelikle ayetin bağlamının bilimsel paradigmayla yaklaşıma imkân tanıyıp tanımadığına göz atmak faydalı olacaktır.

²⁶⁰ Elmalılı, **a.g.e.**, c: VII, s. 105.

²⁶¹ Şimşek, **a.g.e.**, c: V, s. 145.

²⁶² Taberi, **a.g.e.**, c. IX, s. 7788.

²⁶³ Taberi, **a.g.e.**, c. IX, s. 7788.

²⁶⁴ Taberi, **a.g.e.**, c: IX, s. 7788.

²⁶⁵ Taberi, **a.g.e.**, c. IX, s. 7789.

²⁶⁶ Taberi, **a.g.e.**, c. IX, s. 7789.

Rahman suresi genel olarak Allah'ın yaratıcı ve donatıcı gücünün tezahürlerinden bahseden bir suredir. İnsana yaptığı iyilik ve ikramlarına işaret etmektedir. Bu nimetler anlatıldıktan sonra surenin sonlarına doğru cin ve insanın sorumluluklarına ve bunları yerine getirmeyenlerin akıbetlerine değinilmeye başlanmıştır.

26. ayetten itibaren “Rabbinizin nimetlerinin hangisini yalanlarsınız” meâlinde tekrar edilen ayetleri bir kenara bıraktığımızda sırasıyla şu ayetler karşımıza çıkmaktadır: “Göklerdekiler ve yerdekiler ondan isterler, o daima bir iş üzeredir... Size de soracağız ey iki grup!... Ey cin ve insan topluluğu göklerin ve yerin sınırlarını aşmaya gücünüz yetiyorsa aşın! Ancak bir yetkiniz (sultan) olmadan aşamazsınız. Üzerinize yalın bir alev ve kızıl bir duman gönderilir...”

Görüldüğü üzere bu siyak-sibakta ayet, insanın nimetlerden sorguya çekilmesinden ve arkasından bir cezanın gelmesinden kaçışın olamayacağından bahsetmektedir. Yeryüzünde gezip dolaşma ya da göklerin sınırlarını aşma kabiliyetiyle alakalı değildir.

Bağlamın -iddia edildiği gibi- bilimsel paradigmaya konu olmadığı ortaya konduktan sonra devamını tartışmaya lüzum kalmamakla birlikte iki hususa değinmek istiyoruz. İddialarda “sultan” “araç/uzay aracı” şeklinde açıklanmıştır. Sanırız (→) harfi ceri üzerinden böyle bir yorum yapılmaktadır. Kur’ân-ı Kerîm’de sultan kelimesi otuzdan fazla ayette geçmekte ve tamamında “yetki -yetkiyi gösteren vesika” anlamında kullanılmaktadır.²⁶⁷

Ayete sadece insanlar değil cinler de muhataptır. Sultana sahip olma şartı ya da imkânı onlar için de geçerlidir. Bu imkâna cinlerin nasıl sahip olacakları ayrı bir sorundur.

Gökyüzüne seyahatin imkânsız olduğunu savunanların bir delili de böyle bir işe yeltenenlere alev topu ve “nuhas”ın musallat olacağıdır. Alev topu; meteorlar

²⁶⁷ Bkz:Araf, 7/71; Yunus, 10/68; Yusuf, 12/40; İbrahim, 14/10, 11, 22; Hicr, 15/42; Nahl, 16/99; İsra, 17/65; Kehf, 18/15; Neml, 27/21; Sebe, 34/21; Saffat, 30/156; Ğafir, 40/35-36; Duhan, 44/19; Zariyat, 51/38; Tûr, 52/38; Necm, 53/23....

olarak, “nuhas” da insanları ve cinleri yakmaya kâdir, nükleer etkileşimin temel elemenlerinden sayılan bakır nüveleri olarak anlaşılmıştır.²⁶⁸

Yukarıda da değindiğimiz üzere Zariyat suresi 22. ayete atıfla yapılan yoruma gelince; Kur’ân-ı Kerîm’de “Gök” bizim anladığımız gezegen ve yıldızların olduğu gökyüzünü değil aynı zamanda arş, kürsü, levh-i mahfuz gibi lahuti ve gaybi unsurların da bulunduğu bir ortamı da ifade etmektedir. Bu anlamda Kur’ân-ı Kerîm’de Hz. Peygamber’in hadislerinde yer almakta ve antropomorfik olarak halkın zihin dünyasında da bir karşılığı bulunmaktadır.

Örneğin rızkın gökten indirildiği Kur’ân-ı Kerîm’deki şu ayetten anlaşılmaktadır: “Şayet Allah kullarına rızkı genişletse haddi aşarlar. Ancak dilediği bir ölçüyle *indiriyor*. Çünkü O her şeyden haberdar ve görendir.”²⁶⁹ Bu ve benzeri ayetler Kur’ân-ı Kerîm’de, arş, kürsü, levh-i mahfuz gibi şeylerin gökte olduğuna dayalı antropomorfik olarak da adlandırılan insan biçimci dilin bir ürünü olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bize ve ilk muhataplara vaat edilen olumlu olumsuz her şeyin gökten gelen bir emirle gerçekleşeceği, rızkın gökten gelen bir emirle sahibine ulaşacağı anlatılmaktadır. Rızık gibi genel tanımlamanın dışında elbise,²⁷⁰ ayet/mucize,²⁷¹ zulmedenlere inen ricz/azab²⁷², melek peygamber²⁷³, gibi şeylerin de *göktenindirildiğinden* bahsedilmektedir.

Ayrıca gaybi alan dışında şahadet alanı itibariyle de insanlar için gökte bulunan rızıktan yağmur vb. yağışların anlaşılması daha önceliklidir. Yeryüzünde insan için lazım olan herşeyi yaratan Allah Teala’nın ayrıca gökteki bazı gezegenlere insana lazım olacak element vb. şeyleri koymuş olabileceği düşüncesi de bizce zorlama bir yorumdur. Bu iddiaya karşılık; “Uygun araç keşfedilerek bulup getirmeyi gerektirecek ve insan için gerekli neyin olabileceği, böyle bir şeye ihtiyaç duyulması için yeryüzünde neyineksik olduğu sorusu da cevap beklemektedir.

²⁶⁸ Neccar, **Tefsir**, c: IV, s: 69-70

²⁶⁹ Bkz: Şuara, 26/27. Ayrıca bkz: Neml, 27/64.

²⁷⁰ Bkz: Araf, 7/26.

²⁷¹ Bkz: Şuara, 26/4.

²⁷² Bkz: Bakara, 2/59; Araf, 7/162.

²⁷³ Bkz: İsra, 17/95.

Göğü aşmaya çalışanların bakır nüveleriyle yakılacağı, gökleri aşmanın imkânsız olduğunu bilimsel olarak ispatlamaya çalışanların ileri sürdüğü delillerden biri olarak yukarıda belirtilmişti. Bu yorum “*nuhas*” kelimesinin bakır olarak anlaşılmasından kaynaklanmaktadır. Ancak sahabe ve tabiûn tarafından “*nuhas*” kelimesi bakır olarak değil, “*duman*” olarak anlaşılmıştır.²⁷⁴

Buraya kadar anlatılanlardan şu sonucu çıkarmak mümkün görünmektedir: Göklerin ve yerin sınırlarını aşabilmeye dönük ayetin bahsettiği çağrı; Allah’ın otoritesinin ulaşmadığı, hesap, ceza ve mükâfatın olmayacağı bir alanın düşünülmeyeceğini anlatan edebî bir üsluptur. Buradan gökyüzünde seyahatle ilgili ya da uzayın sınırlarını zorlamayla ilgili birtakım çıkarımlar yapmaya çalışmak bizce anlamlı görünmemektedir.

Göklerle ilgili genel konulardan sonra şimdi Kur’ân-ı Kerîm’de tekil olarak kullanılan Semâ’nın özelliklerine değinilecektir.

1.2. Semâ Olarak Kullanıldığı Bazı Ayetlere Bilimsel Yaklaşımlar

Sema kelimesi tek başına kullanıldığı gibi tamlama şeklinde ya da başka formlarda nitelenerek kullanılmıştır. Semâvât kelimesi Kur’ân-ı Kerîm’de arz kelimesiyle birlikte kullanılmakla birlikte semâ kelimesi terkib halinde değil tek başına kullanılmaktadır.

Bu başlık altında Kur’ân-ı Kerîm’de semâya ilintilendirilerek kullanılan “Burûc”, “Hubuk”, “Yakın Semâ”, “Korunmuş Tavan”, “Semâya yükselme”, “Dönüş Özelliği”, “Sarsılmadan Duruş” gibi hususlara değinilecektir.

1.2.1. Burûc Sahibi Semâ

“Andolsun biz gökte yıldız kümeleri oluşturduk ve seyredenler için ona güzel bir görünüm verdik.”(Hicr, 15/16)²⁷⁵

Burç kelimesinin çoğulu olan burûc kelimesi Kur’ân-ı Kerîm’de dört ayrı yerde geçmektedir. Üç tanesinin doğrudan gök cisimleri hakkında olduğu müsellemlen dördüncüsünün de gök cisimleri hakkında olma ihtimali taşıdığını

²⁷⁴ Taberi, a.g.e., c: IX, s. 7792.

²⁷⁵ Ayrıca Bkz: Nisa, 4/78; Hicr, 15/16; Furkan, 25/61; Buruc, 85/1.

söyleyenler bulunmaktadır.²⁷⁶Burûc kelimesini yorumlamaya ilgi hem klasik tefsirlerde hem bilimsel tefsirlerde yoğun olmuştur.

Burûc kelimesi gökyüzünün ortasında gök kubbenin ekvator çizgisi olarak varsayılan çizgiyi çevreleyen kemer şeklinde görülen 12 yıldızdan oluşan yıldız kümesi olarak tanımlanmıştır.²⁷⁷

Ancak burûctaki yıldız sayısını klasik tefsirlerde ve ilk dönem Arapların kültür dünyasındaki on iki adet yıldızdan ibaret görmeyip, son dönemlerde keşfedilen milyarlarca yıldız da bu ayetin işareti dâhilinde görenler ve bu ayetlerin zamanla daha da anlaşılır hale geldiğini savunanlar olmuştur.²⁷⁸

Uzay boşluğunda bir ada veya kıta gibi duran yıldız topluluğuna gök ada (galaksi) denilmektedir. Bir gök ada içerisindeki bazı yıldızlardan oluşan kümelerin de o gök adanın burçları sayılabileceği düşünülmektedir. Diğer taraftan göğün bir bölümü konumundaki gök adaların her birinin tüm göğün burçları olarak sayılabileceği de değerlendirilmektedir.²⁷⁹

Burçlar konusunda bugüne değin anlatılan ve bir kısmı yıldıznameye bir kısmı da yukarıda verdiğimiz kozmolojik bilgilere dâhil edilen açıklamaların ilgili ayetlerin yorumlarına sonradan dâhil edildiğini söylemek zor görünmemektedir.

Rasûlüllah (sav) “*kaleler gibi güçlendirilmiş, gök hırsızlığı yapanların yakıldıgıateş barındıran yıldızlar*” şeklinde tarif etmiştir.²⁸⁰

²⁷⁶ Bkz: Yeniçeri, **a.g.e.**, s. 162.

²⁷⁷ Neccar, **Tefsir**, c: IV, ss: 383 -386, Elmalılı, **a.g.e.**, c: VI, s. 37, Şimşek, **a.g.e.**, c: III, s. 118, , Muhammed Ali Tehanevi, **Keşşâfu Istılahâtı'l-Fünûn**, (Tah: Refik el-Acem, Ali Duhrûc), Lübnan, 1996, s: 320. “Kur’ân-ı Kerîm’de dört defa çoğul şeklinde geçip bir sûrenin de adını (el-Burûc) oluşturan kelime, bir yerde “kale burcu” (en-Nisâ 4/ 78), diğerlerinde “gökteki burç” (el-Hicr 15/16; el-Furkân 25/61; el-Burûc 85/1) anlamında kullanılmıştır. Müfessirler bu iki anlamı bazan “semavî surların kuleleri” şeklindeki bir benzetmeye yol açacak şekilde birleştirmişlerdir. Genellikle burç kelimesinin “zuhur eden, yüksekte olan; kale veya saray burcu” anlamlarından hareketle açıklamalarda bulunmuşlar ve göklerdeki burçlara da benzetme yoluyla bu ismin verildiğini belirtmişlerdir.” (Geniş bilgi için bkz: İlhan Kutluer, “**İslâm Literatüründe Burç**” DİA, İstanbul, 1992,)

²⁷⁸ es-Savfi, **a.g.e.**, c: IV, s: 321 vd., Neccar, **Tefsir**, c: IV, ss: 387 - 390.

²⁷⁹ Yeniçeri, **a.g.e.**, ss: 161 -165.

²⁸⁰ Ebu'l-Hasen Mukatil b. Süleyman b. Beşîr el-Ezdî el-Belhî, **Tefsîru Mukatil b. Süleyman** (Thk: Abdullah Mahud b. Şehhate), Beyrut, h:1423, c: 2, s. 426

(حدثنا عبيد الله قال: قال: حَدَّثَنِي الْهَذَلِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنَا مُقَاتِلُ بْنُ عَبْدِ الْكَرِيمِ عَنْ حَسَّانَ بْنِ جَابِرٍ عَنْ النَّبِيِّ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - أَنَّهُ سُئِلَ عَنْ السَّمَاءِ ذَاتِ الْبُرُوجِ «1» فَقَالَ: الْكَوَاكِبُ، وَسُئِلَ عَنْ «2» «الَّذِي جَعَلَ فِي السَّمَاءِ بُرُوجًا» «3» قَالَ:

İbn Abbas’a göre “burçlar” karada ve denizde insanların yön bulmalarını kolaylaştıran yıldızlardır.²⁸¹ Tabiûn tarafından herhangi bir kayıt konulmaksızın “yıldızlar” olarak tefsir edilmiştir.²⁸²

Ay ve Güneş’in sığınakları/konakladıkları yerler olarak yapılan yoruma Taberi’de rastlanmıştır.²⁸³ Daha sonraları yapılan yorumlarda bugün burçlardan anlaşılan yorumların²⁸⁴ yapıldığına şahit olunmaktadır.²⁸⁵

Görüldüğü üzere bu konuda tefsirler iki noktada odaklanmaktadır:

Birincisi nüzul döneminde, daha sonra tefsire dâhil edilen ilm-i nücûmdaki (astronomi ilmi) burçlar olarak değil de, gözle görülen yıldızlar olarak anlaşılmıştır.

İkincisi ilm-i nücûmdaki burçlar olarak değil de sadece yıldızlar olarak anlayanlar zaman ilerledikçe teleskoplar aracılığıyla keşfedilen yıldızları da bu burçlara dâhil etmek istemişlerdir. Birinci noktayla ilgili yukarıda açıklamada bulunulmaya çalışılmıştır.

İkinci hususla ilgili olarak şu söylenebilir: “buruc” kelimesinin hem çoğul hem de nekira kullanımından, o an keşfedilen ya da keşfedilemeyen yıldızların bu kelimenin anlam sahasına dâhil olduğu söylenmiştir. Ancak yıldızların gözle görülenleriyle bile ayet doğru bir şekilde anlaşılacağından sahabe döneminde eksik anlaşıldığını sonradan daha iyi anlaşıldığını iddia etmek yerine ayetin anlam içeriğini derinleştirdiğini, zenginleştirdiğini ve güncellediğini söylemek daha uygun görünmektedir.

1.2.2. Hubuka Sahip Semâ

“Alanları ayrılmış yıldız kümeleri ile dolu göğe andolsun ki...” (Zariyat, 51/7)

Bu ayette geçen “hubuk” kelimeside bilimsel veriler ışığında yeniden anlaşılmaya çalışılmış ve bu hususla ilgili yorumlar yapılmıştır.

الْكَوَاكِبُ، مِثْلُ الْبُرُوجِ مُشَبَّهَةٌ «4» قَالَ الْفُصُولُ وَلَقَدْ جَعَلْنَا فِي السَّمَاءِ بُرُوجًا قَالِ الْكَوَاكِبُ وَزَيَّنَّاها يَعْنِي السَّمَاءَ بِالْكَوَاكِبِ لِلنَّاطِرِينَ-

²⁸¹ Mecdudî Muhammed b. Yakup el-Fîrûzâbâdî, *Tenvîru’l-Mikbas Min Tefsîri İbn-i Abbas*, Lübnan, tsz, s. 217.

²⁸² Taberi, *a.g.e.*, c: VI, s. 4875.

²⁸³ Taberi, *a.g.e.*, c: VI, s. 4875.

²⁸⁴ Kutluer, “Burç (İslam Düşüncesinde)” *DİA*, ss: 421 - 425.

²⁸⁵ Razi, *a.g.e.*, c: XIX, s. 19.

“Hubuk” kelimesinin “sağlam/sık dokunmuş kumaş” anlamına da gelmesinden dolayı gökyüzünün “deliksiz” “her tarafı yıldızlarla kaplı” olması gerektiği ama ilk muhataplar döneminde her taraf yıldızlarla tamamen kaplı görünmediğinden ayetin farklı anlaşıldığı düşünülmüştür.

Daha sonraları gelişmiş teleskoplarla yapılan araştırmalarda gökyüzünde kayıp yıldızların olduğu bulgusuna ulaşıncaya ayetin işaret ettiği ancak teknolojik aygıt eksikliği nedeniyle daha önce ulaşılamayan, bilgiye ulaşıldığı yani ayeti daha sonraki keşiflerin ispatladığı öne sürülmüştür.²⁸⁶

Başka bir yoruma “Hubuk” kelimesinin “yollar” anlamından hareketle ulaşılmıştır. Bilim ışığında yolların mahiyetini anlamaya çalışan araştırmalar sonucunda yirminci asrın ikinci yarısında, uzaya çıkan araçların takip ettiği gidiş-dönüş esnasında atmosferin katmanları sırasında yanmamayı ya da atmosfer dışında kaybolmamayı sağlayan yollar olduğu anlaşılmıştır.²⁸⁷

Yıldızların ve burçların düz bir çizgi halinde değil, kıvrımlı-dağınık şekillerde bulunmaları nedeniyle ışıklarının kıvrımlardan oluşan bir görünüş sergilemeleri bu kelimenin farklı anlaşılmasına da neden olmuştur.²⁸⁸

Evrendeki çeşitli türden dalgaların, ışınların ve dalga boylarının düz değil kıvrımlı gittiğini anlatıyor olmasına da işaret edebileceği ifade edilmiştir.²⁸⁹

Zemahşeri’ye göre hubuk, suya ve kuma rüzgâr vurduğu zaman oluşan kıvrımlar, dalgalanmalardır.²⁹⁰ Elmalılı, kelimenin lügat açıklamasını²⁹¹ yaptıktan sonra sanatkârların maharetli işlerine atıflar yapılarak Allah’ın birliğine ve gücüne gönderme yapıldığını söylemiştir. Aynı zamanda bu ayette çoklukları birleştiren

²⁸⁶ es-Savfi, **a.g.e.**, c: IV, ss: 341 -345., Neccar, **Tefsir**, c: III, ss: 377 -380.

²⁸⁷ Şerif, **a.g.e.**, ss: 71 -75.

²⁸⁸ Yeniçeri, **a.g.e.**, s. 281.

²⁸⁹ Yeniçeri, **a.g.e.**, ss: 282 -285.

²⁹⁰ Zemahşeri, **a.g.e.**, s. 1049.

²⁹¹ “Hubuk: Habike’nin de hibak’in de çoğulu olabilir... Habike: Dikkat ve özenle sağlam ve sanatlı dokunmuş, yol yol hâreli kumaşa denir. Hibak: Rüzgar güzel ve hoş estiği zaman denizde veya kumda meydana gelen yol yol kırıntılara denir. Saçların çok kıvrıcıklığında meydana gelen dalgalanmalara da (öndülasyon) hübuk denilir. Maddenin aslı olan “habk”, sıkı bağlayıp sağlamlaştırmak ve kumaşı sıkı, sağlam ve üzerinde sanat eseri görünecek şekilde güzel bir zemin üzere dokumak anlamına gelir ki esası, safakat; yani kumaşı sağlam ve güzel dokumak diye özetlenmiştir.” (Elmalılı, **a.g.e.**, c: VIII, ss: 579 – 580.)

yüksek bir topluluğun manzarasına işaret olduğunu da belirtmiştir. Sağlam ve düzgün dokunmuş (hara kumaşlı) güzel ve yüksek göğe dikkat çekildiğini belirtmiştir.²⁹²

Said Şimşek de gök cisimlerinin yörüngelerinin kastedilmiş olabileceğini belirtmektedir. Aralarında birçok uyum bulunsa da birden çok yörüngenin olmasının ahirete inanmayanların sözlerinin farklı olacağına işaret edildiğini söylemektedir.²⁹³

Görüldüğü üzere, aynı kelimenin anlam içeriğinden hareketle, aynı ayete dört farklı bilimsel/kozmozolojik içerikli yorum yapılmıştır. Yorumlar hakkında değerlendirme yapmak için, öncelikle kelimenin semantik yapısının bu yorumlara ne kadar imkân tanıdığına bakmak gerekecektir.

(حُبْك) olarak ayette karşımıza çıkan kelime; bir şeyin güzel ve sağlam yapılması anlamındaki (ح ب ك)'den türemiş (خَبِيكَة) kelimesinin çoğuludur. (الحبك في) ifadesi (طرائق النجوم) olarak rüzgarın kumda/çölde yaptığı kıvrımlara benzetilmektedir. Buradan hareketle (ذات الحبك) ifadesinin “çıkış yollarına sahip” olarak anlamaktan öte yıldızların ışıklarının oluşturduğu kıvrımlarla oluşan görüntü olarak anlamak daha doğru görünmektedir.²⁹⁴

“Sık dokunmuş gök” anlamı da “dokumayı sağlam ve güzel yapmak” olan anlamlarından biridir. Ancak bu anlamda vurgu sıklığa değil sağlamlığa ve güzelliğedir.²⁹⁵ “Kıvrımlılık” kumların oluşturduğu görüntüden hareketle yıldızlara/yıldızların oluşturduğu görüntüye verilen bir özelliktir.²⁹⁶

Tekrar etmek gerekirse “hubuk” kelimesinin “sağlamlık” “yolak yolak” gibi bilimsel yorumlara mesnet gösterilen anlam içerikleri fiilin tesir ettiği şeydeki sağlamlığı ve görsel estetiği vurgulama amacını güttüğü görülmektedir. Bu bakımdan “sıklık” anlamından kayıp yıldızları, “kıvrımlılık” anlamından gökyüzüne ulaşma yollarını anlamanın semantik açıdan mümkün olmadığı görülmektedir.

²⁹² Elmalılı, **a.g.e.**, c: VI, s. 580.

²⁹³ Şimşek, **a.g.e.**, c: V, s. 53.

²⁹⁴ Ebu'l-Fazl Muhammed b. Mükerrrem, İbn Manzur, **Lisânu'l-Arab**, Beyrut, h:1414, c: X, s: 408; İbn-i Zekeriya, **a.g.e.**, ss: 294 -297; el-Fîruzâbâdî, **a.g.e.**, ss: 259 -265; el-Cevherî, **a.g.e.**, ss: 207-210.

²⁹⁵ İbn Manzur, **a.g.e.**, c: X, s. 408; İbn-i Zekeriya, **a.g.e.**, s. 294; el-Fîruzâbâdî, **a.g.e.** 2011, s. 259; el-Cevherî, **a.g.e.**, s. 207.

²⁹⁶ İbn Manzur, **a.g.e.**, c: X, s. 408; İbn-i Zekeriya, **a.g.e.**, s. 294; el-Fîruzâbâdî, **a.g.e.**, s. 259; el-Cevherî, **a.g.e.**, s. 207.

Ayeti İbn Abbas ve Said b. Cübeyr; “güzel yaratılış ve yükseltişi”, “güzel görünüm”, “süs” olarak tefsir etmişlerdir.²⁹⁷

Tabiûndan Hasan Basri; “Yıldızlarla güzelce süslenmiştir.” şeklinde tefsir etmiştir. Hasan Basri; “-Elbiseyi dokuduğunda dokumacıyı görmedin mi?-(Dokuması)‘Ne güzel olmuş.’ der.” şeklinde dokumacıyı ve kumaşını örnek göstererek açıklamıştır.²⁹⁸

Tabiûndan Katâde; “Güzel yaratılış” olarak, Mücahid de “Yapısı sağlam olan” olarak tefsir etmişlerdir.²⁹⁹

Abdullah b. Amr; “Yedi gök” olarak tefsir etmiştir.³⁰⁰

Sahabe ve tabiûndan gelen rivayetlerle bilimsel verilerle yapılan yorumların uyuşmadığını söylemek mümkündür. Dahası yapılan yorumlarda zorlamalara gidildiğini de söylenebilir. Semantik olarak temellendirmenin yetersiz kaldığı gibi ilk muhatapların anladıklarıyla da uyum arz etmeyen yorumların bilimsel tefsir olarak lanse edilmesi ve hatta ilmî îcaz örneği olarak sunulması tutarlı ve sağlıklı görünmemektedir.

1.2.3. Yakın Gök

“Biz yakın semayı yıldızların güzelliğiyle bezedik. Ve (onu) her türlü isyankâr şeytanî güce karşı koruduk..” (Saffat, 37/6,7)³⁰¹

Aşağı gök olarak da tercüme edilebilecek “es’semaed-dünya” “السماء الدنيا” (Yakın Gök) ibaresi Kur’ân-ı Kerîmde üç ayette geçmektedir. Göğün insana/yeryüzüne bakan tarafı olması nedeniyle kullanılan bu ifade³⁰²; bilimsel verilerle bu saha içindeki yıldız sayısı ve türü açısından tefsire konu olmuştur.

²⁹⁷ Taberi, **a.g.e.**, c: IX, s. 7603.

²⁹⁸ Taberi, **a.g.e.**, c: IX, s. 7604.

²⁹⁹ Taberi, **a.g.e.**, c: IX, s. 7605.

³⁰⁰ Taberi, **a.g.e.**, c: IX, s. 7605.

³⁰¹ Ayrıca Bkz: Fussilet, 41/12; Mülk, 67/5.

³⁰² Bkz: Vehbe b. Mustafa ez-Zühayli, **et-Tefsiru’l-Munir fi’l-Akide ve’s-Şeria ve’l-Menhec**, Daru’l-Fikri’l-Muasır, 2. Baskı, Dimeşk, h.1418. c: 23, s. 66.

Elmalılı “yakın gök” ifadesinin sadece Dünya semâsında görünen yıldızları değil Güneş Sistemi de dahil genel olarak yıldızların bulunduğu cismani sahanın yani üç boyut sahasının içindeki tüm yıldızları kastettiğini düşünmektedir.³⁰³

Çıplak gözle görülebilecek yıldızların bulunduğu bu alan, yedi kat göğün en alt katmanı olarak düşünülmektedir. Burada 25’i diğerlerinden daha parlak, ışığı kendinden 7000 civarında yıldızdan bahsedilmektedir. Bize en yakın olanı 4.3 ışık yılı uzaklıktaki Kentaurus Yıldız takımlarıdır.³⁰⁴

Bu yorumda değinilecek ilk husus “yakın göğün” “yedi kat semâ”nın ilk katmanı olduğu iddiasıdır. Kur’ân-ı Kerîm yedi kat gök ibaresinde katman basamağı olarak kullandığı noktaları belirtmemiştir. Öncesinde de bir sınır taksimine rastlanmadığı söylenebilir. “Yedi Kat Gök” başlığında da belirtildiği gibi kinaye bile olabilecek bir nitelemeye böyle kesin sınırlar koymanın ilmî ve dinî dayanağından söz edilebilmesi mümkün görünmemektedir.

Yakın Semânın gözle görülebilen alan olması ilk akla gelen anlamdır. Yeni cihazlarla keşfedilen yıldızların bu tanımın dışında olması ya da olmaması için elimizde bir delil yoktur. Bu durum bizce ayetin anlatmaya çalıştığı hususun dışındadır. Yıldızların sayısı muhtevaya dönüktür. Bilinmediğinde ayeti anlama konusunda bir eksiklik oluşturmamaktadır.

1.2.4. Korunmuş Tavan

“Gökyüzünü korunmuş bir tavan yaptık. Onlar ise, gökyüzünün işaretlerine sırt çevirmektedirler.” (Enbiya, 21/32)

“Korunmuş tavan”ın bilimsel verilerle yapılan yorumuna örnek teşkil etmesi bakımından şu satırlara yer vermekte fayda görülmektedir.

“Dünya’yı çepeçevre kuşatan atmosfer, canlılığın devamı için son derece hayati işlevleri yerine getirir. Dünya’ya yaklaşan irili ufaklı pek çok gök taşı parçalayarak yok eder ve bunların yeryüzüne düşerek canlılara büyük zararlar vermesini engeller.

³⁰³ Elmalılı, a.g.e., c: VI, s. 200.

³⁰⁴ el-Yemâni, a.g.e., s. 74.

Atmosfer, bunun yanı sıra, uzaydan gelen ve canlılar için zararlı olan ışınları da filtre eder. Atmosferin bu özelliğinin en çarpıcı yönü, atmosferin sadece zararsız orandaki ışınları, yani görünür ışık, kızıl ötesi ışınlar ve radyo dalgalarını geçirmesidir. Bunların tümü yaşam için gerekli ışınlardır.

Örneğin atmosfer tarafından belirli oranda geçmesine izin verilen ultraviyole ışınları, bitkilerin fotosentez yapmaları ve dolayısıyla tüm canlıların hayatta kalmaları açısından büyük önem taşır. Güneş tarafından yayılan şiddetli ultraviyole ışınlarının büyük bölümü, atmosferin ozon tabakasında süzülür ve Dünya yüzeyine yaşam için gerekli olan az bir kısmı ulaşır. Atmosferin koruyucu özelliği bunlarla da kalmaz. Dünya, uzayın ortalama -270 derecelik dondurucu soğüğundan yine atmosfer sayesinde korunur.

Dünya'yı zararlı etkilerden koruyan, yalnızca atmosfer değildir. Atmosferin yanı sıra "Van Allen Kuşakları" denilen ve Dünya'nın manyetik alanından kaynaklanan bir tabaka da, gezegenimize gelen zararlı ışınlar karşısında bir kalkan görevi görür. Güneş'ten ve diğer yıldızlardan sürekli olarak yayılan bu ışınlar, insanlar için öldürücü etkiye sahiptir. Özellikle Güneş'te sık sık meydana gelen ve "parlama" adı verilen enerji patlamaları, Van Allen Kuşakları olmasa, Dünya'daki tüm yaşamı yok edebilecek güçtedir.

*Dünya'nın onbinlerce kilometre uzağındaki bu kuşaklar, yeryüzündeki canlıları uzaydan gelebilecek öldürücü enerjiden korumaktadır. Tüm bu bilimsel bulgular, Dünya'nın özel bir şekilde korunduğunu kanıtlamaktadır. Önemli olan, bu korunmanın "gökyüzünü korumuş bir tavan kıldık" ayetiyle 1400 sene önce Kuran'da haber verilmiş olmasıdır."*³⁰⁵

*Ayrıca genişlemeye devam ettiği düşünülen gökyüzünün bozulmadan genişlemesinin bu özellik sayesinde olduğu düşünülmüştür.*³⁰⁶

³⁰⁵ Yahya, **a.g.e.**, ss: 59-60; Ayrıca bkz: Nablusi, **a.g.e.**, s. 49; Çelik, **a.g.e.**, ss: 106 - 107 Es-Savfi, **a.g.e.**, c: IV, s. 290, Osmanoğlu, **a.g.e.**, s. 134; Müslim, **a.g.e.**, ss: 192-195, Yeniçeri, **a.g.e.**, s. 213; Abdussamet, **a.g.e.**, s. 61; Kocabaş, **a.g.e.**, s. 124, Babuna, **a.g.e.**, s. 48.

³⁰⁶ Abdullah, **a.g.e.**, s. 115.

Elmalılı bu ayeti muhtemel iki anlamı da zikrederek açıklamıştır. Biri şeytanların saldırılarından korunmuş olması, diğeri de bozulma ve dağılmadan korunmasıdır.³⁰⁷

Tahir bin Âşûr da gökteki bazı yıldızların düşmeleri, yahut dünyaya düşerek zarar vermelerini engellemek için korunmuş hale getirildiğini ifade etmektedir.³⁰⁸

“Korunmuş” anlamındaki bu kelimeyi Katâde ve Mücahid; “yükseltilmiş” olarak yorumlamış, ayrıca Katâde “(yukarı doğru) çekilmiş deniz dalgası” olarak açıklamıştır.³⁰⁹

Bilimselci yorumlarda bizce gözden kaçan husus; Kur’an-ı Kerim **göğü** “korunmuş” olarak nitelerken, yorumlarda göğün (Dünyayı çeşitli zararlı ışıklardan) **“koruyan”** olarak anlaşılmasıdır. Yani gök edilgen “ism-i meful” olarak ayette geçmekteyken, yorumlarda etkin, “ism-i fail” olarak düşünülmüştür.

İbn Abbas’tan gelen rivayete göre korunmuşluk iki türdür: Yıldızların düşmekten korunmuş olması,-özellikle levh-i mahfuzun- yıldızlarla şeytanlardan korunmuş olmasıdır.³¹⁰ Bu yorumlarından ilkinin destekleyecek ayetler bulmak mümkün olmakla birlikte³¹¹ ikincisini destekleyecek hem de benzer ifadelerle destekleyecek ayetler bulmak mümkündür.³¹²

Her ne kadar manevi korumaya işaret eden ayetler daha çok olsa da ayetin Enbiya suresinde geçtiği bağlamda göğün (göktekilerin) düşmekten korunmasını işaret ediyor olma ihtimali güçlü görünmektedir.

Yukarıda verilen alıntıdaki koruma türleri ilmen sabit olsa da ayetin buna delaleti kat’i değildir. Zira korunan Dünya değil gökyüzüdür. O bakımdan bilimsel tefsir ya da ilmî îcaz sadedinde belirtilen yorumlar bizce ayetle örtüşmemektedir. ,

³⁰⁷ Elmalılı, **a.g.e.**, c: V, s. 268.

³⁰⁸ Tahir b. Âşur, **et-Tahrir ve’t-Tenvir**, Tunus Yayınevi, Tunus, 1984, c: XVII, s. 58.

³⁰⁹ Taberi, **a.g.e.**, c. VII, s. 5689.

³¹⁰ el-Fîrûzâbâdî, **Tenvir**, s. 271.

³¹¹ Örneğin Bkz: Fatır, 35/41.

³¹² Örneğin Bkz: Hicr, 15/16; Sâffât, 37/6-7; Fussilet, 41/12.

1.2.5. Göğ'e Yükselme

Göğ'e yükselme konusunda birkaç ayette geçen bazı hususlar bu başlık altında ele alınacaktır.

“Allah kimi doğru yola iletmek isterse onun kalbini İslâm'a açar; kimi de saptırmak isterse, göğ'e çıkıyormuş gibi kalbine darlık ve sıkıntı verir. Allah inanmayanları işte böyle cezalandırır.” (Enam, 6/125)

Allah Teâlâ'nın bu ayette bir tabiat kanununa işaret ettiği ifade edilmektedir. Kur'ân-ı Kerîm'in ilmî îcazına örnek olarak sunulan bu ayetin, indirildiği dönemden asırlar sonra tam anlamıyla anlaşıldığı iddia edilmiştir. Yüksek rakımlı bölgelere çıkılırken yaşanan kalp sıkışması sanki sadece son asırda yaşanmış ve keşfedilmiş gibi ayetin yorumlandığı görülmüştür.

Deniz seviyesinde % 20 olan oksijen miktarının 10 bin metrede % 0'a düştüğü gibi havadaki basıncın da düşmesi, -örneğin 20.000 metreyi geçince özel cihazlar olmadan insanın nefes alamaz hale gelişi- ayetin önceden işaret ettiği bir hakikat olarak görülmüş ve İslâm'a girmeyenlerin göğüslerinin daralması tıpkı göğ'e yükselmedeki/yüksek yerlere tırmanmadaki daralmaya benzetilmesi son dönem bilimsel tefsirlerde yer almıştır.³¹³

Cevherî'nin tefsirinde bu konuda bir bilgiye rastlanmamaktadır.³¹⁴ Elmalılı da konunun zahiri boyutunu ele almış ve bulunduğu yerden dik bir şekilde göğ'e tırmanın zorluğuna işaret etmiştir.³¹⁵

Başka bir ayetin de bu ayeti bu şekilde anlamayı güçlendirdiği iddia edilmiştir:

“...Kim O'na ortak koşarsa bilsin ki akıbeti gökten düşüp yırtıcı kuşlar tarafından parçalanana veya rüzgârın sürükleyip uzak yerlere savurduğu leş gibi olur.” (Hac, 22/31)

³¹³ Şerif, **a.g.e.**, ss. 71-91, Nablusi, **a.g.e.**, s. 117; Kırca, **a.g.e.**, s. 187, Abdussamet, **a.g.e.**, s. 66, es-Savfi, **a.g.e.**, c: IV, ss: 336 -339, El-Yemani, **a.g.e.**, s. 169, Muhammed Ferid Abdullah, **Min Vücuhi'l-İcaz fi'l-Kur'âni'l-Kerîm**, Daru'l-Mevassim, Beyrut, 2006, s. 88, es-Sallabi, **a.g.e.**, ss. 37-30, Neccar, **Tefsir**, c: I, s. 261, El-Hâc Ahmed, **a.g.e.**, s. 347, Bucaille, **a.g.e.**, s. 286; Kırca ise bu ve benzeri ayetlerin daha önceleri çok açık bir şekilde tefsir edilemediğini düşünmektedir.

³¹⁴ Cevherî, **a.g.e.**, c: IV, s. 102.

³¹⁵ Elmalılı, **a.g.e.**, c: III, s. 451.

Bu ayetle ilgili yorumlar, göğsü yükselme konusundaki açıklamaların simetriği mahiyetindedir. Yere inerken hava basıncının -hatta denizin diplerine doğru dalarken daha da yükselen basıncın- insan üzerindeki etkilerinin 1400 yıl öncesinden anlatılması birer ilmî îcaz konusu olarak görülmüştür.³¹⁶

Arap Yarımadasında yüksekliği 3500 metreyi aşan tepelerin mevcudiyeti, yerden yükseldikçe solunumun güçleşeceğinin o devirde bilinmeyeceğinin makul olmadığını göstermektedir.

Sahabeden ve Tabiûndan bu konuda bir açıklama gelmemekle birlikte Taberi, Hz. Ömer'den bir rivayeti şahit getirerek bu cümleyi “*Beceremeyeceği için kaçınmak*” şeklinde açıklamaktadır: Göğsü ya da yukarıya yükselmek bir merdiven ya da benzer araçlar olmadan zor olduğu için insanın bu hususta isteksiz duruşu gibi imana gönlü açık olmayanın da iman etmesinin bir o kadar zor olduğunu anlatan bir benzetme/mecaz olarak kullanılmaktadır.³¹⁷

Zemahşerî'ye göre bu ibare olması mümkün görünmeyen durumları tasvir etmek için kullanılan bir deyimdir.³¹⁸

Karşıt yorumlardan sonra bilimselci yaklaşımın iddialarındaki bazı hususları ele almakta yarar vardır. Acaba ayette olduğu iddia edilen mucize tam olarak nedir? Göğsü yükselmenin insanın göğsünü daralttığı hakikatinin daha önceden bilinmediği mi, göğsü yükselirken göğsün daralmasına gerekçenin oksijen miktarındaki değişimin neden olduğu mu, yoksa Kur'ân-ı Kerîm'in önceden bunu haber vermesi mi?

1400 yıl öncesinin imkânları açısından mesafesine bakmaksızın göğsü yükselmenin ne kadar zor ve sıkıntılı olacağını tahmin etmek zor değildir. Bu psikolojiyi yaşamak ya da anlamak için binlerce metre yüksekliğe çıkıp solunak da gereksizdir. Bir mancınık vs. yardımıyla birkaç metre yüksekliğe zıplamanın bile insanın içini sıkıtmaya yeteceği gözlem, tahmin ya da sezgiyle anlaşılabilecekken bu konudan bahseden bir ayetianlamak için günümüz bilimsel verilerini beklemek veya bunlarsız anlaşılamamış olduğunu iddia etmek bizce zorlama bir yaklaşımdır.

³¹⁶ el-Yemani, **a.g.e.**, s. 169.

³¹⁷ Taberi, **a.g.e.**, c: 4, ss: 3340-3345.

³¹⁸ Zemahşerî, **a.g.e.**, s. 345, Konuyla ilgili meal aktarımları ve değerlendirme için bkz: Abdülcelil Bilgin, **Kur'an'daki Deyimler ve Zemahşerî'nin Keşşafı**, 1. Baskı, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 2008, s. 234.

Öncelikle ayetin ne söylediğine bakmakta fayda vardır. Ayet bizce dağa tırmanma değil araçsız bir şekilde yöge yükselmekten bahsetmektedir. Araçsız bir şekilde yer çekimine meydan okuyarak insanın yukarıya doğru sıçraması ve hatta yükselmesinin imkânsızlığını ve insana sıkıntı vereceğini bilmek için son dönem bilimsel çalışmalarını beklemek gereksizdir.

Aksi takdirde ayet yüksek rakımlı yerlerdeki solunum zorluğundan bahsediyorsa bu her zaman göge yükselme anlamına gelmez. Çünkü solunum zorluğundan önce asılı durmanın imkânsızlığını insanın bilmemesi ya da tahmin etmemesi imkânsızdır. Mucize olarak gösterilen husus insanın göge yükselmeye çalışıp beceremeyeceklerini bilmemeleri midir, bunun neden/nasıl olduğunu son dönem bilimsel araştırmaların ortaya koyduğu mudur?

Ayette bizce asıl konu iman etmenin kolaylığı ya da zorluğudur. Bunu insanların fiilî olarak yaşadıkları, bildikleri bir hakikat üzerinden örneklendirmek varken, bilimsel izahının oksijen miktarı ya da hava basıncı olduğunu Kur'ân-ı Kerîm'in haber vermiş olduğunu iddia etmenin bir zorlama olduğunu düşünüyoruz.

Bu ayette ön yargı ve saplantılarından kurtulduktan sonra Allah Teala'nın yardımıyla iman etmenin son derece rahat ve huzurlu olduğu, ancak inkâra şartlanmışlıktan dolayı, Allah'ın yardımı da kesildikten sonra imanın bir o kadar zor olduğunun anlatıldığını söyleyebiliriz. Bunun insanlar tarafından anlaşılması için her 100 metrede hava basıncının değiştiğini ve belirli aralıklar oksijen miktarının düştüğünü bilimsel olarak keşfetmeleri bizce gereksizdir.

Burada göge yükselmenin diğer boyutları ve özellikleri hakkında da bazı ayetlere ve yorumlarına değinmek uygun olacaktır.

“...ve göge yükselen ne varsa hepsini bilir...” (Sebe, 34/2)³¹⁹

Bu ayette göge yükselme “urûc” kelimesiyle ifade edilmiştir. Bu kelimenin kullanılmasının ayrıca bir ilmî îcaz örneği ileri sürülmüştür. Urûc kelimesinin

³¹⁹ (.....وَمَا يَعْزُجُ فِيهَا.....) Ayrıca bkz: Mearic, 70/3,4; Hicr, 15/14; Secde, 32/5; Sebe, 34/2; Hadid, 57/4.

kıvrılarak yükselme anlamına geldiği ve gökteki yörüngelerin de kıvrımlı yollardan oluştuğu bundan dolayı da yükselmenin kıvrımlı seyrettiği belirtilmiştir.³²⁰

Öncelikle *çıkılan gök*’ten kastın, Arş ve Kürsü’nün bulunduğu gök mü, yağmurun vb. oluştuğu gök mü yoksa uzay mı olduğunu tespit etmek gerekmektedir. Bu kelimenin geçtiği beş ayetin dördünde Arş ve Kürsü’nün bulunduğu göğün kastedildiği kesin gözükmemektedir. Sadece Hadîd suresi 4. ayet, hem Arş’ın bulunduğu Semâyı, hem de yağmur vb. oluşumunun gerçekleştiği Dünya Semâsını anlamaya müsait bir durumda görünmektedir. Yine de uzayda seyahatten bahsetmemektedir.

Arş olarak anlanmanın neredeyse zaruri olduğu ayetlerde göğe yükselen ya meleklerdir, ya da hakkında karar/emr beklenen husustur. Bağlam itibarıyla tamamen soyut/gaybi/müteşabih olayların anlatıldığı bir ayetin doğrudan yörünge şekilleriyle irtibatlandırılması oldukça ilginçtir.

Urûc kelimesiyle “*kıvrımlı olarak yol alma*” arasındaki ilişkiye gelince; (ع ر ج) kök harflerinde iki fiil bulunmaktadır. Biri (عَرَجَ - يَعْزُجُ - عَرَجًا) şeklinde zaman kipleri ve mastarı olan³²¹, diğeri de (عَزَجَ - يَعْزُجُ - عَزُوجًا) şeklinde zaman kipleri ve mastarı olanıdır. Birinci fiil bedensel bir özür olarak “*topal olmak*” anlamına gelmekte diğeri fiil de “*yükselme*” anlamına gelmektedir.

Yükselme anlamına gelen kelime için yakın anlamlı olarak (الصعد) kelimesi verilmektedir. Burada eğiklik ya da kıvrımdan bahsedilmemektedir. Güneş’in batımı da bu kelimeyle anlatılmaktadır. Güneş’in batımı önce gökte yükselip akşam kaybolması anlamında bu fiilde kullanılmaktadır.³²²

³²⁰ Abdussamet, **a.g.e.**, s. 65, es-Savfi, **Mevsuatu'l-Kevniyyeti'l-Kübra**, c: IV, s. 333., Abdullah, **a.g.e.**, s. 117, Müslim, **a.g.e.**, s. 213., Neccar, **Tefsir**, c: IV, s. 154., Abdullah Abdilaziz el-Musallih, ve Abdü'l-Cevad es-Savi, **el-İcazü'l-İlmî fi'l-Kur'ân ve's- Sünne (Dirase camiiyye)**, Cidde, 2008, ss: 1178 – 1182., Hudur, Abdülhalim Abdurrahman, **el-İnsan Fi'l-Kevn Beyne'l-Kur'ân ve'l-ilm**, Alemu'l-Marife, Cidde, 1983, s. 147.

³²¹ Bu anlamdan hareketle yaratılıştan olmayıp sonradan ya da yapmacık olarak “sırtlan gibi yaptı/yürüdü” “yamuk yürüdü” anlamında (عَرَجَ - يَعْزُجُ) şeklinde kullanımı da mevcuttur. Bkz: Ebu'l-Hüseyn Ahmed b. Faris b. Zekeriya, **Mu'cemu Mekayîs fi'l-Luğa (Thk: Şihabuddin Ebu Amr)**, Beyrut, 2011, s. 767; İsmail, b. Hammâd el-Cevherî, **Mu'cemu's-Sıhah**, Beyrut, 2012, s. 686; Mecduddin Muhammed b. Yakup el-Fîrûzâbâdî, **Mu'cemu'l-Kamusi'l-Muhît**, Beyrut, 2011, s. 853.

³²² İbn Zekeriya, **a.g.e.**, ss: 768 - 775; el-Cevherî, **a.g.e.**, s. 686; el-Fîrûzâbâdî, **a.g.e.**, s. 853.

Görüldüğü üzere aynı kökten birbirinden bağımsız iki ayrı fiil türetilmektedir. Topal olmak, topallamak-eğik yürümek ve yükselmek aynı yerde ve zamanda kullanılmamaktadır. Şu halde ayette geçen “urûc” kelimesini “eğimli-kıvrımlı gitmek” olarak anlamının ve uzay yolundaki yörüngelerin kıvrımlarının dilsel bir temeli de bulunmamaktadır.

Gerek bağlam,gerekse dil açısından alakasız bir temel üzerine inşa edilen bir yorumla ilmî îcazdan bahsetmek kabul edilebilir görünmemektedir.

Kur’ân-ı Kerîm’deki bir ayet daha hem bu yorumu desteklemek hem de başka İlmî İ’caz örnekleri sunmak amacıyla gündeme getirilmiştir.

“Eğer biz gökten bir kapı açsaydık oraya yükselseler, kesinlikle yine de ‘Gözlerimiz bağlandı kaldı, hiçbir şey göremez olduk, Doğrusu biz büyülenmiş olmalıyız’ diyeceklerdir.” (Hicr, 15/14-15)

Ayetin,“gökten bir kapı” tabiriyle kıvrımlı yolların olduğunu ve uzay yolunda atmosferin geçitlerinin bulunduğunu işaret ettiği söylenmiştir.³²³ Bir başka deyişle son zamanlara kadar insanların zannettiği gibi gökyüzünün boş bir ortam olmadığı sağlam bir bina şeklinde olduğu ve ona has kapıların haricinde gökyüzünde yükselmenin imkânsız olduğu ifade edilmektedir.³²⁴

Ayete atfedilen ikinci bilimsel tefsir ve ilmî îcaz boyutu sondaki “gözlerimiz bağlandı kaldı bir şey göremez olduk.” ifadesindedir. Şöyle ki, 1960’lı yıllardaki uzay yolculuklarında, evrenin atmosfer dışında kalan yerlerinin güneş ışıklarının göğü aydınlatmaması nedeniyle karanlık olduğu tespit edilmiştir. Gökyüzünün aslında karanlık olduğunun asırlar öncesinden ayette ifade edilmesi İlmî İ’caz olarak değerlendirilmiştir.³²⁵

³²³ Abdullah, **a.g.e.**, s. 117., Neccar, **Tefsir**, c: I, s. 439.,

³²⁴ Neccar, **Tefsir**, c: I, ss: 437-440, El-Hâc Ahmed, **a.g.e.**, ss: 322 -325.

³²⁵ Neccar, **Tefsir**, c: I, ss: 440-445, c: II, ss: 403-407, el-Musallih ve es-Savi, **a.g.e.**, ss. 165 - 170, El-Hâc Ahmed, **a.g.e.**, ss: 322-325. Bu yorumu destekleyecek bir başka yorum da Naziat Suresi 29. ayet için yapılmıştır. “Geceyi kararttı, Gündüz aydınlattı.”((29) وَأَغْطِشْ لَيْلَهَا وَأَخْرِجْ ضُحَاهَا ” Söz konusu yorumda Geceyi karartma ve gündüzü aydınlatma olayının Kur’ân-ı Kerîm’in başka bil ilmi icaz örneği olduğu düşünülmekte ve bu ayetin yirminci asrın sonlarına kadar anlaşılamadığı söylenmektedir. Özellikle 1961 yılında ilk uzay gemisi uzay yolculuğuna çıkanların gündüz vakti yolculuğa çıkmalarına rağmen atmosferi aşar aşmaz büyük bir karanlığa büründükleri ve sadece güneşi sarıya yakın bir renkte parlak vaziyette gördükleri belirtilmiştir. Buradan hareketle uzayın aslında karanlık olduğu ve atmosferdeki hava tabakalarının ve toz parçacıklarının güneş ışıklarını

Ayetin sonundaki “Gözlerimiz büyüldü” ifadesi uzayın ve dünya görüntülerinin Hubble Teleskobu gibi araçlar sayesinde müşahade edilen “büyüleyici güzellik”e işaret anlamına geldiği ifade edilmektedir.³²⁶

İbn Abbas’a göre göğün kapısı açıldıktan sonra inip çıkmaya başlayanlar meleklerdir. Bunların iniş çıkışlarını görenler yeryüzündeki müşriklerdir.³²⁷ Tabiûndan Katâde’ye göre ise inip çıkanlar müşriklerdir.³²⁸ İbn Abbas’ın yorumuna göre gözlerin sarhoş olma nedeni meleklerin görünmesidir, gökyüzünde seyahat değildir. Ancak bu durumda meleklerin çıkmaları değil insanlara görünmeleri için yeryüzüne inmeleri gerekmektedir.

Ayrıca gökyüzüne çıkmalarını seyretmek için göğün kapılarının açılmasını görmeye veya beklemeye gerek yoktur. Çünkü meleklerin yeryüzünde de gezinmeleri yeterlidir. Diğer yoruma göre de göğün kapılarından maksadın atmosfer olmadığı anlaşılabacaktır.

Ayetin siyak-sibakı göz önüne alındığında insanların imana açık ya da kapalı olmaları ve iman konusunda benzer tepkileri vermeleri peygamberlerin benzer sorunlarla karşılaştığının işaretidir. Gök, melekler, inzal kelimeleri iman ekseninde gaybî konular olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durumda göğün kapılarından maksat atmosferdeki geçitler değil Araf suresi 40. ayette belirtilen ve Allah’ın rahmeti ve şefkatini anlatan “Göğün kapıları” olsa gerektir.

Ayette belirtilen Semâ; tıpkı yukarıdaki ayette olduğu gibi bizim anladığımız gökyüzü/evren mi, yoksa Arş, kürsü vs.’nin bulunduğu gaybi alan mıdır? Her aklî delili gördüğü hâlde inanmayan insanların bizatihi melekût âlemini müşahedelerinin sonucunda bile inanmayacaklarını ima eden bir ayeti evrenin karanlık olduğundan dolayı göremedikleri şeklinde yorumlamak her şeyden önce ayetin amacını buharlaştırmaktadır.

dünyaya yansıtma etkili olduğu dile getirilmiştir. (Bkz: Es-Savfi, **a.g.e.**, c: IV, ss: 303 - 307, Neccar, **Tefsir**, c: II, ss. 403 - 407, el-Musallih, ve es-Savi, **a.g.e.**, ss: 165 - 170) Ne varki bu yorumun tersine yorumlar da yapılmamış değildir. Başka bir kaynakta da Güneş sahip olduğu bu (vehhac) ışık sayesinde Sirac olmakta ve sadece dünyayı değil yedi semâ’yı aydınlatmaktadır. (Bkz: Sa’di, **a.g.e.**, s. 62, Abdussamet, **a.g.e.**, s. 47, Ayrıca ayrıntılı bilgi için bkz: es-Savfi, **a.g.e.**, c: IV, ss: 467 - 470, Nablusi, **a.g.e.**, s. 52.)

³²⁶ Babuna, **a.g.e.**, s. 72.

³²⁷ Taberi, **a.g.e.**, c: VI, s. 4870.

³²⁸ Taberi, **a.g.e.**, c: VI, s. 4872.

Eğer gerçekten gök karanlıksa ve müşriklerin göremeyişlerinin sebebi buysa o halde görememelerinde haklılardır. Göğe çıkarıldıklarında bile haklı çıkanların dünyada aklî gerekçelerle temellendirilen Hz. Peygamberin peygamberliğini inkâr etmelerinde haklı olması gerekir. Bu da ayetin amacını buharlaştırdığı gibi müşrikleri haklı çıkarır. Dolayısıyla bu gerekçe bile ayetin amacının kâinatın karanlık olduğunu ima etmek olmadığını ortaya koymaya bizce yeter bir sebeptir.

“O (azap) çıkıp yükselme yerlerinin sahibi olan Allah’tandır. Melekler de Ruh da oraya elli bin yıllık bir süreyi kapsayacak bir günde oraya yükselirler.” (Mearic, 70/3-4)

Bu ayet de maddi anlamda göğe yükselmede birtakım aşamaların olduğunun işareti olarak görülmüştür. Varlık âleminin bir gezegen veya yıldızdan onun dâhil olduğu bir topluluğa ve oradan da daha üst kümelere, burçlara gökadalara ve nihayet göklere doğru derecelendiği belirtilmiştir.³²⁹

İbn Abbas ve Katâde “zü’l-mearic” tabirini daha çok “manevi derece ve üstünlükler” olarak anlamışlardır.³³⁰ Mücahid’in de “göğün dereceleri” olarak anladığı görülmektedir.³³¹ Taberi de Meleklerin ve Cebrail’in kendi konumlarından (yani yedi göğün de üstünden) başkalarının (yani insanların) takvmine göre elli bin yıllık bir mesafeden sonra onun huzuruna çıkabileceklerini söylemektedir. İkrime de böyle düşünmektedir. Bazıları ise bu mesafenin kıyamet günü olan mesafe olduğunu söylemişlerdir.³³² Yani arz’dan arşa olan mesafe ve katmanlarını ifade etmemektedir.

Urûc kelimesinin ele alındığı bölümde de işaret edildiği gibi “zü’l-mearic” sahibi Allah’ın arşının bulunduğu Semâ ve katmanlarının bizim bildiğimiz Semâ ve katmanlarıyla ne denli örtüştüğü tartışmaya açıktır. Arşın bulunduğu semâyâ oranla kâinatın ne kadarlık bir basamak oluşturduğu da tartışmalıdır. Hal böyleyken bu ayetteki yükselme aşamalarını gezegen, üst kümeler vs. şeklinde anlamaksızlıklı bir yorum olarak görülmemektedir.

“Gökten yere emri/işi düzenler. Sonra (iş) ona sizin hesabınızla bin yıl süren bir günde ulaşır.” (Secde, 32/5)

³²⁹ Yeniçeri, a.g.e. , s. 164., Gün kavramının uzunluğu ve mesafelerin uzunluğu için ayrıca bkz: Süleyman Aksoy, **Kur’an’ın Astronomik Sırları**, Ankara, 2004, s. 193.

³³⁰ Taberi, a.g.e., c: X, s. 8196.

³³¹ Taberi, a.g.e., c: X, s. 8196.

³³² Taberi, a.g.e., c: X, s. 8197.

Bu ayet-i kerimedeki zaman diliminin de başka bir ilmî gerçeğe işaret ettiği ve ilmî îcazın bir örneği olduğu söylenmiştir. Bu ayette ışık yılına işaret edildiği şu şekilde ileri sürülmüştür: Ay'ın Dünya etrafında 1 yılda aldığı mesafe hesap edilmiş, ayette geçen “bin yıl” ifadesinden hareketle binle çarpılmıştır. Ayette, bin yılda katedilen mesafenin bir günde katedildiği ifade edildiği için bu süre saatlere, dakikalara ve saniyelere bölündüğünde yaklaşık olarak saniyede 299 bin 792,5 km yol katettiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu sürenin ışık hızına yaklaşık olduğu düşünülmüştür.³³³

Sahabe ve tabiûndan yapılan yorumlarda Arzla Semâ arasındaki mesafenin 500 yıllık bir mesafe olduğu iniş ve çıkışın 1000 yıllık bir mesafeyi oluşturduğu belirtilmektedir. Bu yorumlarda dönemin ulaşım araçları ve imkânlarıyla birlikte bu mesafeyi tayin etmede etkili olduklarını söyleyebiliriz.³³⁴

Ayette belirtilen konu ve mesafe gaybi alana dairdir. Buradan maddî âleme dair hesaplamalar yapmak daha farklı sorunlar açabilir. Örneğin ölçülen ışık hızıyla bir günlük mesafede varılacak mesafe (yani ışık hızının 86400le çarpımı) sonunda Arş'a ulaşmamız gerekir. Bu mümkün olacak mıdır? Yaklaşık 26 milyar km'lik bir mesafeye tekabül eden bu mesafeden sonra Arş'ın geleceğini iddia etmek ne kadar mümkündür? Kaldı ki ışık hızıyla bir yıllık mesafenin ötesinden gelen yıldız ışıklarının olduğu da bilinmektedir. Şu halde Arş vb. semâvî/gaybi varlıklar bu yıldızların aralarında bir yer midir? Bu gibi sorular artırılabilir. Artırıldıkça başka sorunlar doğuracağından bu yaklaşımın sağlıklı olduğunu söylemek mümkün görünmemektedir.

Kur'ân-ı Kerîm'in üslûbuna yabancı kalarak kinaye, mecaz, sembolik anlatım ve üslûpları görmezden gelerek birtakım arayışlar içine girmek kimseye bir fayda sağlamayacaktır. Bu tür ayetleri, insan aklının ihata edemeyeceği bir alanın insan biçimci dil kalıplarına dökülerek anlatılan müteşabihattan sayıp tevilinin ancak Allah tarafından bilinebileceğini söylemek daha doğru bir yaklaşım olsa gerektir. Benzer bir ayetin ışık yılının yanı sıra İzafiyet teorisine işaret ettiği iddia edilmiştir.

³³³ Nablusi, **a.g.e.**, s. 83. Neml suresi 40. Ayette bahsedilen Belkıs'ın tahtının göz açıp kapanıncaya kadar geçecek bir sürede getirilebilmesi asırlar öncesinde ışık yılını işaret ettiği ifade edilmiştir. (Ayrıntılı bilgi için bkz: Neccar, **Tefsir**, c: I, s. 280), El-Hâc Ahmed, **a.g.e.**, ss: 385-387.

³³⁴ Taberi, c: VIII, ss: 6580- 6582.

“Rabbin nezdinde bir gün sizin hesabınıza göre bin yıl gibidir.” (Hac, 22/47)³³⁵

Bu ayetin ilk zamanlarda garip karşılandığı ve yeterince anlaşılamadığı ancak zamanla Einstein’ın izafiyet teorisiyle anlaşılabilirdiği iddia edilmiştir.³³⁶ Zaman ölçümü farklılığı başka bir şekilde de izah edilmiştir: Dünyamızın Güneş etrafındaki dönüşüne göre hesaplanan zaman birimlerinin başka bir gezegen ve ortamdaki hareketine göre değişebileceği ifade edilmiştir.³³⁷

Başka bir yorumda “Kâinatın yukarı (?) bölgelerinde, bize göre bin yılın bir güne eşit olduğu bölgeler olduğu gibi 50 bin yılın bir güne eşit olduğu bölgeler de vardır ve kâinat zaman bakımından farklı basamaklara ve farklı bölgelere sahiptir, yukarı çıkıldıkça veya belli bölgelere gidildikçe zaman gittikçe hızlanmakta ve bir iş ve hareketin yapılması veya bir oluşumun ortaya çıkması için geçen süreçler bize göre çok kısalmaktadır.”³³⁸

Hac suresiyle ilgili ayeti Tantavi Cevherî ayetin lafzına yakın bir anlamda “size uzak görünenler ona yakındır” şeklinde açıklamakla birlikte³³⁹ Secde suresi 5. ve Mearic suresi 4. ayetteki gün ifadelerinin Kıyamet gününün uzunluğunu gösterdiğini söylemekte ve müminler için o günün uzunluğunun öğle ile ikindi arası kadar bir zaman olacağını söylemektedir.³⁴⁰

Sahabe ve Tâbiûndan yapılan yorumlar da, bu ayette bahsedilen gün’ün ahretteki gün olduğu yönündedir ve kâfirlerle müşriklerin o gün düşar olacağı azabın şiddeti meyanında zikredilmektedir.³⁴¹ Bu durumda Kur’ân-ı Kerîm’in doğrudan hedefi sayılan hidayet ve ahiret inancını pekiştirme bağlamında gelen bir ayeti bağlamından da kopararak birtakım bilimsel içerikli polemiklere malzeme ya da örnekleme yapmanın Kur’ân-ı Kerîm’i anlamaya ve onun yüceliğini dünyaya duyurmaya hizmet edeceğini düşünmemekteyiz.

³³⁵ Ayrıca bkz: Secde, 32/5 ve Mearic, 70/4.

³³⁶ Teoriye göre yerin merkezine yakın olan bir cisim yavaş, uzak olan cisim daha hızlı hareket etmektedir. Çünkü yerin merkezine yakın olanın kat edeceği eğri/çerçeve, uzak olanın kat edeceği eğri/çerçeveden daha küçüktür. Bu nazariyeyi başka örneklerle de izah etmeye çalışmışlardır. Bkz: Abdussamet, **a.g.e.**, s. 70, El-Yemani, **a.g.e.**, ss. 273 - 276, es-Sallabi, **a.g.e.**, s. 28, Osmanoğlu, **a.g.e.**, s. 22, Müslim, **a.g.e.**, s. 162.

³³⁷ Abdussamet, **a.g.e.**, s. 116.

³³⁸ Yeniçeri, **a.g.e.**, s. 227.

³³⁹ Cevherî, **a.g.e.**, c: VI, s. 44.

³⁴⁰ Cevherî, **a.g.e.**, c: VIII, s. 197.

³⁴¹ Taberi, **a.g.e.**, c: VII, ss: 5871 - 5872.

1.2.6. Dönüş Özelliğine Sahip Gök

“Andolsun içindekilerin gidip geldiği semaya...” (Tarık, 86/11-12)

Tarık suresi 11. ayette göğe “Dönüşlü-dönerli” nitelemesi yapılarak yemin edilmiştir. “Dönüşlülük” bilimsel veriler ışığında farklı şekillerde yorumlanmıştır.

Yorumlardan biri, atmosfer içindeki gazların dönüşlü olmasıdır.³⁴² Güneş sisteminde ya da başka sistemlerde birbiri ardına seyreden Yıldızların, Gezegenlerin, Güneş’in, Dünya’nın ve Ay’ın yörüngesinde dönmesi olarak da yorumlanmıştır.³⁴³ Atom zerreciklerinin dönüşü, Müslümanların tavafı olarak görülmüştür.³⁴⁴

Suların buharlaşıp yeryüzüne yağmur olarak dönmesi, telsiz dalgalarının atmosfere çarparak geri dönmesi, dünyadaki sıcak ışınların atmosferden geri dönmesi gibi anlamlara geldiğini söyleyenler de olmuştur.³⁴⁵

Elmalılı; suyu döndürmesi, su vesilesiyle rızkı her yıl yeniden getirmesi, ruh ve melekler âleminin iniş ve çıkışları, gök cisimlerinin dönüşü, bulutların akımı gibi kütesel, gerekse ışık, karanlık, sıcaklık, soğukluk, rutubet ve kuruluk gibi değişimler, oluş ve bozuluştan sonra yeniden iade gibi muhtemel anlamlara tefsirinde yer vermiş ve her birinin doğruluk değerini taşıdığına işaret etmiştir.³⁴⁶ Şimşek de buharlaşarak yukarılara doğru yükselen suların yağmur olarak tekrar yere dönmesi olarak anlamıştır.³⁴⁷

³⁴² Birinci kat olan troposferde, su buharı sis olarak Karbon dioksit gazı vasıtasıyla özellikle gece yükseldiği yere döner. İkinci tabaka da aynı şekilde dönen bir yapıya sahiptir. Zira günlük olarak buhar halinde göğe yükselen suyun yağmur halinde yere inmesi ozon gazının indiği gibi. Üçüncü ve dördüncü tabakalar da denizden, 90, 200 ve 300 km yüksekteki gazlar vasıtasıyla elektrik yüklü iyonlar olarak ayna gibi işlev görürler. Beşinci katman olan Exosfer de mıknatıs halkaları halinde inerler. Bu mıknatıs halkaları sayesinde Güneş’in zararlı ışınlarından yeryüzü korunmuş olur. Şerif, **a.g.e.**, s. 68. Ayrıntılı bilgi için bkz. Neccar, **Tefsir**, c: IV, ss: 420 - 425; Şerif, **a.g.e.**, s. 69-70, Abdussamet, **age**, s: 121, es- Savfi, **a.g.e.**, c: IV, ss: 351 -355, El-Hâc Ahmed, Yusuf, **a.g.e.**, s. 353. Abdullah, **a.g.e.**, s. 115, Neccar, **Tefsir**, c: IV, ss: 420 -425.,

³⁴³ Nablusi, Muhammed Ratıb, **Mevsuatu'l-İ'cazi'l-İlmi fi'l-Kur'an ve's-Sunne** (Ayatullah fi'l-Afak), Daru'l-Mektebi, Dimeşk, 2010, s. 43, 56 vd. , es- Savfi, **a.g.e.**, c: IV, s. 353. Neccar, **Tefsir**, c: IV, ss: 420 - 425., Hudur, **el-İnsan Fi'l-Kevn Beyne'l-Kur'ân ve'l-ilm**, Alemu'l-Marife, Cidde, 1983, s: 261 – 265.

³⁴⁴ Hudur, **el-İnsan Fi'l-Kevn Beyne'l-Kur'ân ve'l-ilm**, Alemu'l-Marife, Cidde, 1983, ss: 261 - 265.

³⁴⁵ Müslüm, **a.g.e.**, s. 188. Neccar, **Tefsir**, c: IV, ss: 420- 425, Muhammed Mütevelli Eş-Şa'ravi, **Mu'cizetu'l-Kur'ân**, tsz, basım yeri yok, c: III, ss: 23-27.

³⁴⁶ Elmalılı, **a.g.e.**, c: VIII, ss: 375 - 376.

³⁴⁷ Şimşek, **a.g.e.**, c: V, s. 421.

Ayet, sahabeden İbn Abbas ve tabiûndan İkrime tarafından “*içinde yağmur olan bulut*” olarak, ve “*damlanın ve rızkın her sene dönüşü*” olarak, Hasan Basri tarafından “*İnsanların rızıklarının her sene dönüşü*” şeklinde açıklanmıştır. Mücahid “*Bulut yağmur yağdırır, sonra yağmurla o Semâ tekrar geri gelir.*” şeklinde yorumlamıştır. Katâde de “*Her sene kulların rızıkları döner, bu olmasa helak olurlar ve süsleri helak olur.*” demiştir. Katâde başka bir rivayette “(gök) *yağmurla her sene döner.*” demiştir. Dahhak; “*yağmur*” olarak yorumlamıştır. İbn Zeyd; “*Göğün Güneşi, Ay’ı, ve Yıldızları şu taraftan gelirler.*” demiştir.³⁴⁸

Bu kadar farklı yorumların içinde yağmur döngüsü ortak nokta olarak karşımıza çıkmaktadır. Akabindeki ayetin de yeryüzünün yarılmasına işaret ettiği göz önünde alındığında, bu ayette bulutların yeryüzüne yağmur olarak dönmesinin kastedilme ihtimali artmaktadır. Surenin bütünü düşünüldüğünde, sudan yaratılan insanın topraktan yeniden yaratılabilme imkânı, yağmur suyunun topraktaki bitkilerin oluşumuna imkân hazırlamasıyla toprağın bu yaratılışa mekân olması örneğiyle anlatılmak istenmiş olabilir.

Böyle olduğunda sudan insanı yaratan Allah’ın suyla topraktan bitki yarattığı gibi bir gün insanları da oradan çıkarmaya/döndürmeye kadir olarak gösterilmek istendiği söylenebilir. Bir diğer husus da insanın yeniden yaratılma imkân ve ihtimalinin ahiret ve ba’su ba’de’l-mevt inancı taşımayan müşriklere anlatılması için o an hiç anlamadıkları ve asırlar sonra anlaşılacak birtakım örneklerden hareket edilmesinin pratik bir amacı olmayacağı açıktır. O dönemde anlaşılmadığı iddia edilerek bugün yeni yorumlar yapmak ve bunları ayetin asıl anlamı olarak sunmak makul görünmemektedir. Yorumlarda bahsedilen olguların bilimsel vakıa olmaları ayetin bizatihi bu durumları anlattığı anlamına gelmemektedir.

1.2.8. Kıyamet Günü Göğün Parçalanması

“*O gün semayı örten bulutlar (perdeler) açılacak,...*” (Furkan, 25/25)

Kur’ân-ı Kerîm, Kıyamet günü göğün bulutlarla parçalanacağını haber vermektedir. Bu konuda bilimsel veriler kullanılarak yorumlar yapılmıştır. Ayetlerde gökyüzünde oluşacak dumana dikkat çekilmesinden hareketle o anda Dünya’nın

³⁴⁸ Taberi, **a.g.e.**, c: X, s. 8586.

kendisini tehdit eden bir gaz kütlesinin içine gireceği, bu gaz kütlesinin etkisiyle dağılıp bulutsu hale gelen yıldızlar nedeniyle gökte çatlaklar oluşacağı değerlendirilmektedir. Özellikle “mecerra” adı verilen yörüngelerde meydana gelecek bu yarılmaların “Kara Delikleri” oluşturabileceği belirtilmektedir.³⁴⁹

Cevherî, gökyüzündeki milyonlarca yıldız ve gezegenin sürekli bir oluşum halinde olduğuna atıfta bulunarak bu ayetin, o gün yeni Güneşlerin, Yıldızların ve Gezegenlerin oluşum sürecinde, gökyüzünde görünecek bir toz bulutuna işaret ettiğini söylemektedir.³⁵⁰

“Parçalanma” soyut bir tabaka olan atmosferin kelimenin ilk anlamıyla parçalanması mıdır, yoksa zemin karşımızda duran yek pare bir görüntünün üzerinde birtakım şeylerin o görüntü zeminini parçalaması mıdır? Atmosferin bütünlüğü ve süzme görevinin bitmesi kastediliyorsa, atmosfer alanına giren unsurların bulutlardan başka şeyler olması gerekir.

Gökyüzündeki varlıklar, Kur’ân-ı Kerîm’de gökyüzü olarak değil “gökyüzündekiler” olarak geçmektedir. Gökyüzü/Semâ -ya da Gökler/Semâvât-Güneş vb. gök cisimlerini barındıran alanın adı olsa gerektir. Kur’ân-ı Kerîm de, gökyüzünün **bulutlarla** parçalanacağından bahsetmektedir. Bulutların parçalamaya güç yetireceği şeyler arasında akla ilk gelen, doğal olarak görüntü zeminidir, atmosfer değildir. O hâlde, ilk muhatapların anlam dünyalarında bir yere oturan ayeti bambaşka şeylerle açıklamanın gerekçesi ya da dayanağı ne olabilir?

Ayetin bağlamı kıyamet anı yahut ahiret hakkındadır. Kıyamet ve ahiret sahnelerinin bazen birbiri içinde verildiğini göz önüne aldığımızda olayın kıyamet anında olma ihtimali de mevcut olmakla birlikte meleklerin indiği göz önüne alındığında ahiret gününden bahsedilme ihtimali yüksek görünmektedir. İlk dönem tefsirleri de bu yöndedir.³⁵¹ Ayet bu yönde anlaşıldığında yukarıda yapılan yorumların geçerliliği kalmamaktadır.

Kur’ân-ı Kerîm’in iç bütünlüğü açısından konuyla ilgili ayetler bir araya getirildiğinde bulut kelimesinin toz bulutu olarak anlaşılması zor görünmektedir. Zira

³⁴⁹ Yeniçeri, **a.g.e.**, s. 452.

³⁵⁰ Cevherî, **a.g.e.**, c: XII, s. 185.

³⁵¹ Taberi, **a.g.e.**, c: VIII, ss: 6128 – 6130.

Rahman suresinin 37. ayetinde³⁵² gökyüzünün parçalanıp kızılıştığından bahsedilmektedir. Bununla güneş ışınlarının bulutlar tarafından engellenmesiyle gökte oluşan kızıllaşmanın kastedildiği anlaşılmaktadır. Bu kızıllaşmanın toz bulutlarıyla değil, yağmur bulutlarıyla gerçekleştiği açık bir şekilde anlatılmaktadır.

Şu halde bu ayetin atmosferde veya uzayda meydana gelen birtakım bozulmaları anlatmadığı, daha doğal ve olağan bir yaklaşımla gökyüzünün bulutlarla yoğun bir şekilde kaplanıp, güneş ışığının tam olarak yeryüzüne ulaşmadığı bir anda oluşan kızılığ ve parçalı bir gökyüzü görüntüsünü anlattığı görülmektedir.³⁵³

Toz bulutu ile parçalanma kabul edildiği takdirde, yukarıda yapılan ikinci yorum da birkaç açıdan tartışmalı hale gelmektedir. Eğer her an bir oluşum süreci varsa şu an bile bu oluşum süreci olması gerekir ve bir parçalanma ile bundan kaynaklanan bir toz duman halinin ortaya çıkıp bunun bulutlarla nasıl olduğunun örneklerle gösterilmesi gerekir.

Tozların birleşmesinden birtakım gök cisimleri oluşuyorsa burada parçalanmadan değil, birleşmeden bahsedilmesi gerekir. Göğün toz bulutlarıyla parçalanması bize durumu anlatmamaktadır. Yine şu an toz bulutlarının bir araya gelmesiyle yeni gök cisimleri oluşuyorsa buna çıplak gözle şahit olmanın imkânı sorgulanmaya muhtaçtır.

2. Gök Cisimleri

Arabistan gecelerinin çoğunlukla gündüze nazaran daha az sıcak ve berrak olması nedeniyle özellikle çölde yaşayan Arapların seyahat ya da iş yapma amacıyla değerlendirdikleri bir zaman dilimi olmuştur. Bu durum da bir arap bedevinin belli bir seviyede astronomi bilgisine sahip olmasını sağlamıştır.³⁵⁴ Sadece yön tayini değil aynı zamanda iklim şartlarına vakıf olabilecek kadar İlm-i Nücûma vakıf bir seviyeye ulaşmış oldukları bilinmektedir. Yeryüzündeki bazı tabiat hadiselerinin özel bazı yıldızlar tarafından meydana geldiğine inanıyorlardı.³⁵⁵ Güneş, Ay ve yıldızları

³⁵² “Gök yarılıp erimiş yağ gibi kırmızı bir gül rengini aldığı zaman...”

³⁵³ Bkz: Şimşek, **a.g.e.**, c: III, s. 513.

³⁵⁴ Muhammed Hamidullah, **İslam Peygamberi** (trc: Salih Tuğ), Ankara, 2003, c: II, s. 783.

³⁵⁵ Ali Çelik, “Asrı Saadette Halk İnançları” **Bütün Yönleriyle Asr-ı Saadette İslam**, 2. Baskı, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2007 c: IV s. 36 (Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, **Hak Dini Kur'an Dili**, c. VII s. 4569'da naklen),

kutsal bilirleri bunlara taparak Allah'a yaklaşıpacaklarına inanırlardı. Cin, şeytan ve ruhani varlıkların yıldızlarda oturduklarına inanırlardı. Güneş'in doğuşuna, Ay'a ve yıldızlara yemin ederlerdi.³⁵⁶ Kur'ân-ı Kerîm onların bildiği ve bahsettiği gök cisimlerinden bahsetmiş ancak onların düşüncelerine itiraz ederek ve inançlarının yanlış olduğu hususları belirtmiştir.

Bu kısımda Kur'ân-ı Kerîm'de "göklerdekilere-göktekilere" olarak ifade edilen Ay, Güneş, Yıldızlar vb. gök cisimleri ele alınacaktır. Konuya geçmeden bir ayete değinmekte yarar görülmektedir.

"... Göklerde ve yerde zerre miktarı bir şey, O'nun bilgisi dışında kalmaz. Bundan daha küçük veya daha büyük hiçbir şey yoktur ki apaçık bir kitapta kayıtlı olmasın." (Sebe, 34/3)

Burada atomun varlığı ve parçalanabileceği iddia edilmiştir.³⁵⁷ Aynı zamanda kendiliğinden parçalanan -parçalandığında alfa, beta ve gama ışınları yayan radyum gibi- bazı maddeler keşfedildikten sonra bir ilmî i'caz örneğinin ortaya çıktığı düşünülmektedir.³⁵⁸

Sahabe ve tabiün tarafından bu ayet hakkında herhangi bir rivayete rastlanmamıştır.³⁵⁹ Ayetin bağlamı Allah Teâlâ'nın gücünü ve bununla kıyamet gününün kesinliğini vurgulamaktadır. Ancak ayetin farklı anlaşılmasına neden olan husus "zerre"³⁶⁰ kelimesinin ilk muhatapların zihnindeki karşılığıyla son dönemdeki muhatapların zihnindeki karşılığın farklı olmasıdır. Sözlüklere bakıldığında "zerre" kelimesi "tuz, dane vb. şeyleri yaymak" anlamına gelen (ز ر ن) fiilinden türeyen "karınca türünün en küçüğü" anlamına gelmektedir.³⁶¹ Ağırlık olarak 100 tanesinin bir arpanın ağırlığına denk geldiği söylenmiştir.³⁶²

³⁵⁶ Çelik, **a.g.m.**, s. 37.

³⁵⁷ Kırca, **a.g.e.**, ss.195-200, es-Sallabi, **a.g.e.**, s. 25.

³⁵⁸ Abdussamet, **a.g.e.**, s. 72, el-Yemani, **a.g.e.**, ss: 283 - 290.

³⁵⁹ Taberi, **a.g.e.**, c: VIII, s. 6718.

³⁶⁰ Kelimenin Kur'ân-ı Kerîm'de geçtiği diğer yerler için bkz: Nisa, 4/40; Yunus, 10/61; Sebe, 34/3, 22; Zilzal, 99/ 7- 8.

³⁶¹ el-Cevherî, **a.g.e.**, s. 371; İbn-i Zekeriya, **a.g.e.**, s. 382., el-Fîrûzâbâdî, **a.g.e.**, s. 467, Rağîb el-İsfahani, **Müfredât-u Elfazi'l-Kur'ân**, (Çeviren ve Notlandıran: Yusuf Türker), Pınar Yayınları, İstanbul, 2007, s. 571. Ebu Mansur Muhammed b. Ahmed b. El-Ezheri el-Herevî (v. H: 370), **Tehzîbu'l-Lüğa**, Daru İhyai't-Turasi'l-Arabi, Beyrut, 2001, c:XIV, s: 291; (Küçük kırmızı karınca olarak da geçmektedir. Bkz: İbn Manzur, **a.g.e.**, c: IV, s. 304.);

³⁶² el-Fîrûzâbâdî, **a.g.e.**, s. 467.

Zerre kelimesinin ilk muhatapların dilinde “küçük karınca” anlamına geldiğini görünce bu konuda yapılan diğer yorumların birer zorlamadan ibaret olacağı aşîkârdır. İlk muhataplar nezdinde bir hayvan anlamına gelen kelimenin anlamını bilimsel paradigmanın etkisiyle değiştirip bunun üzerinden yorumlar yapmanın ilmi/bilimsel bir yönünün olmadığı, hele hele bilimsel tefsir yapmanın ya da ilmî îcaz iddiasına örnek sunmanın mantıklı bir izahının olmadığı görülmektedir.

Bu hususa değinildikten sonra genel hatlarıyla gök cisimleri hakkındaki yorumlara değinilecektir. Gök cisimleri kullanım kolaylığı ve sıklığı itibarıyla Ay, Güneş, Yıldızlar, Gezegenler ve Şihab olarak yakından uzağa şeklinde ele alınmıştır.

2.1 Ay

Asırlar önce insanlar, tabiat hakkındaki bilgileri sadece gözleme ve tecrübeye dayalı olarak yaşamışlardır. Allah Teâlâ'nın Kur'ân-ı Kerîm'de insanların tabiat hakkındaki gözleme ve tecrübeye dayalı birikimleri ve birikimlerden istifadeleri üzerinden kendi birliği ve kudretini anlatma yolunu seçtiği, bunları birliğinin ve gücünün birer ayeti olarak sunduğu söylenebilir.³⁶³

Ay, tarih boyunca insanlığın çokça gözlemlediği ve istifade ettiği gök cisimlerinden biridir. Bu nedenle olsa gerek Ay'la ilgili çokça ayet bulunmaktadır. Bu ayetlerden birinde Ay'a yemin edilmektedir.³⁶⁴ Bu yeminin birçok hikmeti barındırabileceği düşüncesinden hareketle ilmî îcaz veya bilimsel tefsir araştırılmalarına konu olmuştur. Ay'ın oluşum süreci, yüzeyi, dünyaya olan uzaklığı, hareketleri ve farklı şekillerde görülmesi, Ay ışığıyla aydınlanma ve medcezir olayı insan hayatına etkisi gibi hususlar üzerinde durulmuştur.³⁶⁵

³⁶³ “Güneş ve Ay'ı kullanımınıza sundu...” (Ra'd, 13/2) Ayrıca bkz: Araf, 7/54, Ra'd,13/2, İbrahim, 14/33, Nahl, 16/12, Enbiya, 21/33, Hac, 22/18, Ankebut, 29/61, Lokman, 31/29, Fatır, 31/13, Zümer, 39/5, Fussilet, 41/37

³⁶⁴ “Dolunay haline gelen Ay'a yemin olsun ki” (İnşikak, 84/17)

³⁶⁵ Ayrıntılı bilgiler için ayrıca bkz: El-Yemani, **a.g.e.**, ss: 173 -178. Bu malumatlar hakkında geniş bilgi için Bkz: Bucaille, **Müsbet**, s. 231. Ayın kullanıma sunma örnekleri hakkında geniş bilgi için Bkz: es-Sallabi, **a.g.e.**, s. 48. Ay'ın Dünyaya olan mesafesinin önemi konusunda Ay'ın şimdikinden bir miktar daha dünyaya yakın olması durumunda çekim gücüyle denizleri sürekli yükselteceği ve birçok kara parçasının su basmasına neden olacağı, şimdikinden biraz uzak olması durumunda da medcezir hadiselerinin yaşanmayacağı, aynı zamanda dünyanın çekim alanından çıkacağı değerlendirilmiştir. (Nablusi, **a.g.e.**, s. 86; Bucaille, **Müsbet**, s. 241.)

2.1.1. Ay'ın Menzilleri ve Ay Takvimi

“Güneş kendisine ait yerleşik bir düzene göre (yörüngesinde) akıp gider. Bu, çok güçlü ve her şeyi bilen Allah'ın takdiridir. Ay için de menziller belirledik; sonunda o, hurma salkımının (ağaçta kalan) yullanmış sapı gibi olur.” (Yasin, 36/38,39)

Ayette ifade edilen “menziller/konaklar belirlenme” hususu bilimsel verilerle açıklanmıştır.³⁶⁶

Cevherî buhususta burçlar üzerinden mealen şöyle bir açıklama yapmıştır: Ay'da 12 burç bulunmaktadır. Her birinde iki-üç menzil, toplamda 28 menzildir. Her bir menzil bir geceye tekabül etmektedir. Sonraki gecelerin de birer menzili vardır. 29. gece görünmemekte eğer ay otuz çekiyorsa iki gece görünmemektedir.³⁶⁷ Tefsirinde bu menzillerin doğuş gün ve saatleri hakkında hem rumi, hem de miladi aylara göre tablo halinde bilgiler de vermiştir.³⁶⁸

Elmalılı, Ay'ın da seyyar olduğunu, ama Güneş gibi istikrarlı akıp gitmediğini Ay'ın birtakım duraklarının olduğunu, hergün bir durağa geldiğini ve bu durağa göre şekillere büründüğünü ileri sürmüştür. Bu durakların da Araplarda bir adının olduğunu söylemiştir.³⁶⁹ *“Bunlardan her gece bir durağa konar da geleceğe kadar günden güne ışığı arta arta sonra da eksile eksile son durakta –ki toplanmadan öncedir.– iyi incelir, kavislenir nihayet dönüp ince hurma dalı olana kadar.”*³⁷⁰

Verilen bilgilerin bir kısmıyla ilk muhatapların nedenini bilmediği ama sonucundan istifade ettiği ay görünümüne yeni bilgilerle açıklama getirilmiştir. Bu kabil açıklamalar ayetin keyfiyetini açıklamaya dönüktür. Tefsir yapılan dönem

³⁶⁶ Ay'ın sabit olmayıp, Dünya etrafında kendine ait yörüngesinde 13 derecelik bir açıyla dönüşü ve her gün 49 dakikalık gecikmeyle doğuşu böylece Dünyadan görünen şekillerinin değişimi anlatılmıştır. Araştırmalara göre Ay dünya etrafında döndüğü gibi kendi ekseni etrafında da dönmektedir, ancak bu yeryüzünden fark edilmemektedir. Bkz. Mardini, **a.g.e.**, s. 25; Nablusi, **a.g.e.**, s. 79; Bucaille, **Müsbet**, s. 251, es-Sallabi, **a.g.e.**, s. 42, 66.

³⁶⁷ Cevherî, **a.g.e.**, c: VI, ss: 17 - 25.

³⁶⁸ Cevherî, **a.g.e.**, c: XVIII, ss: 196 - 200.

³⁶⁹ Şertan, Butayn, Süreyya, Deberan, Hek'a, Hen'a, Zira, Nesre, Tarf, Cebhe, Zübre, Sarfe, Avva, Simak, Gafir, Zubânâ, İklil, Kalb, Şevle, Neaim, Belde, Sa'düzzabih, Sadübüla, Sa'düssüud, Sa'dulahbiye, Fer'uddelvil mukaddem, Fer'uddelvil muahhar, Reşa. (Bkz: Elmalılı, **a.g.e.**, c: VI, s. 187.) Ancak Zemahşerî de bazı kelimeler farklı geçmektedir. Örneğin, “Sa'düzzabih” el-Keşşaf'ta, Sa'düd-dabih” olarak, “Zübânâ”; “Zübani” olarak, “Ğafir”; “Ğufr” olarak geçmektedir. (Bkz: Zemahşerî, **a.g.e.**, s. 895.)

³⁷⁰ Elmalılı, **a.g.e.**, c: VI, s. 187.

insanının genel kültürüne göre eldeki bilgilerin değerlendirilmesi anlaşılabilir bir durumdur. Çünkü tefsirlerde, yazıldığı dönemin insanı için anlamlı ya da öğretici birtakım malumatlar vermek her ne kadar ayetin doğrudan vermek istediği mesajı ikinci plana atma riski taşısa da dönemin kültürel ve bilimsel birikimini yansıtmaları bakımından anlamlıdır.

Bu yönü bizce reddedilecek bir durum değildir. Diğer taraftan buradaki yorum ya da açıklama ayetin manasını etkileyecek, değiştirecek bir özellik de değildir. Ayet bu bilgiler olmadan, doğal gözlem ve duyularla anlaşılabilir niteliktedir.

Ancak farklı yorumlara da rastlamak mümkündür. Ay'ın hilal şeklinin “*el-Urcûnu'l-kadîm*” kurumuş hurma dalı'na benzetilmesinin başka bir özelliğinin de işaretçisi olarak gösterilmiştir. Ay'da yeşilliğin, suyun ve başka bir hayat emaresinin olmadığını asırlar öncesinden Kur'an'da haber verildiği ve insanoğlunun bunu aya çıktıktan sonra öğrendiği, bu durumun da Kur'an-ı Kerim'in İlmî İ'cazının bir örneği olduğu belirtilmiştir.³⁷¹

Ay'ın hilal durumundaki şeklinin benzetildiği hurma dalının aslında kendisi hakkında bilgi verdiği iddiası tartışmaya açıktır. Zira şekilsel bir benzetme yapıldığı açık olan ve ilk dönem muhataplarının da bu yönde anladığı bir ifadeyi dilsel ya da başka bir emare olmadan asırlar sonra elde edilen bir bulguya bağlama yoluna başvurma bir anlamının da olmadığını düşünüyoruz.

Diğer taraftan Ay'ın diğer günlerini dikkate almayıp sadece başlangıcındaki birkaç günün kurumuş hurma dalına “*Urcûnü'l-Kadim*” benzetilmesinden dolayı böyle bir yorumun çıkarılması oldukça şaşırtıcıdır. Zira yaklaşık 27-28 günü farklı görünen bir aydan başta canlılık alameti olmak üzere başka işaretler çıkarmayıp bir-iki gün görünen şeklinden hayat emaresi taşımadığı sonucuna varmanın bir açıklaması olmalıdır.

Şekildeki benzetmeden mahiyete dair bir işaret çıkartılabiliyorsa Dolunay ya da ilk dördün ve son dördün şekillerinden hangi mahiyet benzetmesi yapılabiliştir?

³⁷¹ Mardini, **a.g.e.**, s. 25, Abdussamet, **a.g.e.**, s. 45, Müslim, **a.g.e.**, s. 206, Neccar, **Tefsir**, c: III, ss: 133 - 137.

Ya da ileride buna dair ne tür bir yorum yapılabilir? Bu tür girişimleri bilimin bulgularını Kur'ân-ı Kerîm'e söyletme çabası olarak değerlendirmek mümkündür.

“Menzil” ifadesinin, Ay'ın Dünya'dan görünen şekillerine dönük bir benzetme olduğu açıktır. Bilim bugünkü bilgileri bize sunmasa ve insanlık bu şekillerin nasıl oluştuğu tespit edemese dahi, insanlar Ay'ın bu şekillerini görmeye ve takvim tespitinde kullanmaya devam edeceklerdi.

Sahabe ve tabiûndan gelen yorumlar “urcûnu'l-kadîm” tabirinin açıklamasına dönüktür.³⁷²

“O, ..., Güneş ve ayı (vakitlerin tayini için) birer hesap ölçüsü kılmaştır. İşte bu, azîz olan (ve her şeyi) pekiyi bilen Allah'ın takdiridir.” (Enam, 6/96)³⁷³

Enam suresinin 96. ayet-i kerimesinde de Ay'ın menzillerinin insan hayatına katkısı da yukarıda serdettiğimiz, olayın keyfiyetini dile getiren bilimsel verilerle açıklanmıştır.³⁷⁴

Ancak Sahabe ve Tabiûn tarafından da bu konuda ayrıntıya girilmemiş, ayın pratikteki faydası olan takvim hesaplama faydasına değinilmiş veya kendisine biçilen zamanı bitirene kadar bu şekilde akacağı ifade edilmiştir.³⁷⁵

“Dolunay haline gelen Ay şahit olsun ki;” (İnşikak, 84/18)

Kur'ân-ı Kerîm'de Ay'ın dolunay haline yemin edilişinin, değişen hallerine bir işaret olmaktan öte anlam taşıdığı bu anlamın da bilimsel araştırmalar sonucunda ortaya çıktığı ifade edilmiştir.

Dolunayın canlıların hayatlarında, insanların psikolojilerinde, denizlerde yaşayan balıkların hareketlerinde etkili olduğu gibi, medcezir oluşumunda etkisinin olduğunun 18. Asırda Newton tarafından keşfedildiği ifade edilmiştir.³⁷⁶

³⁷² Taberi, **a.g.e.**, c: VIII, s. 6832.

³⁷³ Ayrıca “...yılların sayısını ve hesabı bilmeniz için ona (aya) birtakım menziller takdir eden O'dur.” (Yunus, 10/5), “Bilin ki Allah katında ayların sayısı O'nun gökleri ve yeri yarattığı zaman koyduğu yasa gereği on ikidir. Bunlardan dördü haram aylardır.” (Tevbe, 9/36)

³⁷⁴ Ay'ın takvim hesabında kullanılmasını kolaylaştıran şekil değişikliği onun 13 derecelik eğimle dünya etrafında dönmesi sonucunda her gün kırk dokuz dakika geç doğmasında yatmaktadır. Zira böyle olmasa her gün bedir haliyle görülecek ve takvim hesabında kullanılması mümkün olmayacaktır. (Nablusi, **a.g.e.**, s. 85, El- Yemani, **a.g.e.**, s. 214.) (Cevherî, **a.g.e.**, c: VI, ss: 17-22)

³⁷⁵ Taberi, **a.g.e.**, c: 4, s. 3276.

Sahabe ve tâbiûnun bu ayet hakkındaki yorumunun sadece (إذا اتسق) ibaresinin eş anlamlarının verilmesi olduğu görülmektedir.

Yemin etmenin “*şahit tutmanın*” amacı, iddia edilen şeyin hakikatine denk (en azından yakın) bir hakikatin şahit tutulmasıdır. Yaşanan iletişim zemininde, bir ifadeye muhatabın anladığından ya da anlayabileceğinden başka anlamları yükleyerek yemin etmek hem yeminin geçerliliğini hem de ahlâkîliğini tartışılır hale getirecektir.

Ayrıca Kur’ân-ı Kerîm’deki bir yeminde geçen ifadeyi muhatap kitlenin anladığından farklı anlama yormanın Kur’ân-ı Kerîm’e de bilimsel verileri Kur’ân-ı Kerîm’de aramaya çalışanlara da bir faydası olmayacaktır. Ayrıca, bir kelimenin kullanıldığı dönemde içermediği bir anlamı sonradan ve söz sahibinin insiyatifi dışında ona yüklemek, sözün sahibine karşı da bizce bir saygısızlıktır. Sözün sahibi Allah Teâlâ olunca durumun önemi daha da artmaktadır.

Bu durumda bir dönemde belli anlamlara sahip kelimeler üzerinden muhatabına meramını anlatan birisi için asırlar sonra başka şeyleri kastettiğini iddia etmek “sahibu’l-kelam” ya da “kasd-ı mütekellim” açısından da sorundur. Zira söylenenlerin birkaç yıl ya da asır sonra nasıl anlaşılacağı konusundaki belirsizlik önemli bir iletişim/anlaşma problemine neden olacaktır.

Dini metinlerde bu sorun daha fazla olacaktır. Birtakım manaları kelimenin ya da konunun alanına dâhil edip “Sözün sahibi böyle söylemek istedi.” iddiasında bulunmak hem epistemolojik hem de etik açıdan sorunludur. Bu yaklaşım ilk muhataplara duyulacak saygı açısından da sorunludur. Böyle bir vasatta bizim söylediklerimize birkaç asır sonra yeni anlamlar yüklenmesi durumunda bizim tavrımız ne olacaktır? Bu ayete ve benzerlerine yapılan yorumların da bu meyanda yorumlar olduğunu söylemek mümkündür.

³⁷⁶ es-Savfi, **a.g.e.**, c: IV, s. 491, El-Yemani, **a.g.e.**, s. 198. (Medcezir olaylarının çeşitli açılardan etkileri için ayrıca aynı eserin 198. vd sayfalarına müracaat edilebilir.)

2.1.2. Nur ve Munîr Kelimelerine Yüklene Özel Anlam

“Gökte yıldız kümeleri oluşturan, yine orada bir ışık kaynağı ve aydınlatan bir ay yaratan (Allah) mübarektir, cömerttir.” (Furkan, 25/61)³⁷⁷

Güneş’in “ziya” (ضياء) Ay’ın da “nûr/munîr” gibi birbirinden farklı iki kelimeyle nitelenmesinin Güneşle Ay arasında ısıtma bakımından bir mahiyet farkı taşıdığı gündeme getirilmiştir. Bilimsel araştırmaların Ay ışığının kendinden kaynaklanan değil başka yerden gelen ışığın yansıması olduğunu keşfinin, ayetin mucizevi boyutunu ortaya çıkardığı ifade edilmiştir.³⁷⁸

Söz konusu bağlantının nasıl kurulduğu tartışmalı ve önemlidir. Ziya ve nur kelimelerinin semantik farklılığından hareketle, bilimsel verilerin bunun ilmî temelini araştırması sonucunda mı yoksa Güneş ve Ay’ın yapısındaki farklılığın öğrenildikten sonra bunun Kur’ân-ı Kerîm’de bir işaretinin olup olmadığını araştırdıktan sonra mı bu durumun fark edildiği önemli bir husustur. Her halükarda bu bağlantı çıkmış sonuca bakmak gereklidir, denilebilir. Ancak ilk muhatapların iki kelimeyi anlama ve yorumlamaları ve ayetin bu iki kelimeyi kullanma biçimi bu bağlantıyı bizce desteklememektedir.

Elmalılı ayetin bu anlam boyutuna değinmemiştir.³⁷⁹ Sahabe, bu ayrıntıya ya da farklılığa değinmek yerine kelimeleri birbirleriyle açıklamayı tercih etmiştir.³⁸⁰ Dil açısından bakıldığında ziya kelimesinin köken olarak “gece karanlığındaki ateşin aydınlığı”³⁸¹ nüansını taşıdığı görülmektedir. Çöl ortamlarında geceleyin soğuk hava “ziya” ile aydınlanmakta ve ısınmaktadır. “Nur” kelimesiye “her ne şekilde olursa olsun aydınlık sağlayan ışık” (الضوء أيًا كان، أو شعائه)³⁸² anlamına gelmektedir.

³⁷⁷ “O, ..., onların içinde ayı bir ışık kılmış, güneşi de bir lamba yapmıştır.” (Nuh, 71/16) “... (Orada) parlak bir lamba oluşturduk.” (Nebe, 78/13) “Güneşi ışıldayan, ayı da bir nur kılan, ..., O’dur. Allah bunları, ancak bir gerçeğe (ve hikmete) binaen yaratmıştır. O, bilen bir kavme ayetlerini açıklamaktadır.” (Yunus, 10/5)

³⁷⁸ Nablusi, **a.g.e.**, s. 87; Çelik, **a.g.e.**, s. 109, El-Yemani, **a.g.e.**, ss: 222-224, Abdussamet, **a.g.e.**, s. 46, Ayrıca ayrıntılı bilgi için bkz: es-Savfi, **a.g.e.**, c: IV, ss: 467-470, Müslim, **a.g.e.**, s. 207, Neccar, **Tefsir**, c: I, ss: 233-235.

³⁷⁹ Elmalılı, **a.g.e.**, c: V, s. 446.

³⁸⁰ Taberi, **a.g.e.**, c: V s.4178, c: VIII, s. 6154, c: X, s. 8412 ve 8226.

³⁸¹ el-Cevherî, **a.g.e.**, s: 628 “الضوء: الضياء، كذلك الضوء بالضم. يقال: ضاءت النار...”، el- Fîruzâbâdî, **a.g.e.**, s. 786 “النور، أضاءت النار”، İbn-i Zekeriya, **a.g.e.**, s. 604 “قام في ظلمة ليرى بضوء النار أهلها”.

³⁸² el-Fîruzâbâdî, **a.g.e.**, s.1323, İbn-i Zekeriya, **a.g.e.**, s. 1003,

Sözlüklerde her iki kelimenin birbirinin yerine kullanıldığına da rastlanmaktadır.³⁸³ Bu bakımdan bu iki kelimeyi birbirinden tamamen farklı kelimeler gibi değerlendirmek de mümkün görünmemektedir. Zira biri diğzerinin bir kısmını karşılamaktadır.

Günlük hayat tecrübesi boyutundan konuya yaklaşıldığında günümüz bilimsel araştırmalarına ihtiyaç bile duyulmadan tarihin herhangi bir döneminde Güneş'in ışıkla birlikte ısı da verdiği, ama Ay'ın ısıtmayıp sadece ışık verdiği herkesin malumudur. Kur'ân-ı Kerîm'in indiği dönemde de bu durum bilinmektedir.

Ay'ın ışığını nereden alarak yansıttığı doğrudan Kur'ân-ı Kerîm'de belirtilmemektedir. Güneşten aldığıın asırlar sonra keşfedilmiş olması ayetin ilmî bir icaz içerdiği anlamına gelmemelidir. Çünkü ay ısıtan bir varlık olarak gösterilmiştir. Bunu anlamak için bir gece ve gündüz yaşamak kafidir. Sahabenin bu konudaki yorumları bilimsel veriler olmadan anlaşılamayacak dolayısıyla da ilmî bir icaza konu olacak bir durumun olmadığını ortaya koymaktadır.

Nur kelimesinin anlamı sadece “*ışığı başka yerden alıp yansıtan*” şeklinde alındığı takdirde; başta “*Allah göklerin ve yerin nurudur.*”³⁸⁴ mealindeki ayet olmak üzere birçok ayette geçen “*nur*” kelimesinin anlaşılması ve açıklanmasında zorlanılacaktır.

Bu ayetin kıraat vecihlerinden de bilimsel tefsir ve ilmî icaz örnekleri ortaya atılmıştır. Örneğin “*Kamer*” kelimesinin “*Kumur*” olarak, “*Sirâc*” kelimesinin de “*Suruc*” olarak çoğul formunda okunuşları delil gösterilerek gökyüzünde birden fazla Güneş ve Ay'ın olduğu gerçeğinin asırlar öncesinden Kur'ân-ı Kerîm'de işaret edildiği ifade edilmiştir.³⁸⁵

Ancak bu formda okumanın gökyüzünde birden çok Ay ve Güneş'in olduğuna işaret olarak anlaşılması gerektiğine kesin bir dayanak yoktur.

³⁸³ Cevherî, **a.g.e.**, s. 628, 1076, Fîruzâbâdî, **a.g.e.**, s. 786, 1323; İbn-i Zekeriyâ, **a.g.e.**, s. 604, 1003.

³⁸⁴ Bkz:Nur, 24/35.

³⁸⁵ Yemani, **a.g.e.**, s. 178.

2.1.3. Gecenin Ayeti/İşareti

“Biz geceyi ve gündüzü birer nişan olarak yarattık. Nitekim rabbinizin nimetlerini arayınız, ayrıca yılların sayısını ve hesabını bilesiniz diye gecenin nişanını siler, aydınlatıcı olarak gündüzün nişanını getiririz. İşte biz her şeyi açık açık anlattık.” (İsra, 17/12)

Dilsel olarak farklı yorumlara açık, tevriyeli bir ifade sayılabilecek bir tamlama özelliği taşıyan “gece ayeti- gecenin ayeti (آية الليل)” ve “gündüz ayeti- gündüzün ayeti (آية النهار)” tamlamalarında “ayet” ifadesi, gecenin ve gündüzün ortaya çıkmasını sağlayan harici birer unsur olarak anlaşılmıştır.

Güneş gündüzün ayeti, Ay da gecenin ayeti olarak değerlendirilmiştir. Ayetten “gecenin ayeti” olan Ay’ın bir zamanlar alevli olduğu ancak bir süre sonra alevinin söndürüldüğü anlamının çıktığı, bunun da ilmi araştırmalarca da ispat dildiği belirtilmiştir.³⁸⁶

Ay’ın üzerindeki karaltı “mahvedilen-söndürülen-” Ay’ın kirleri/külleri olarak düşünülmüş ve İbn-i Abbas’ın bir yorumunun³⁸⁷ da bunu desteklediği söylenmiştir.

Sahabe ve Tabiûn’dan “gece alametini”ni somut bir şekilde “Ay” olarak anlayanlar olduğu gibi ayetin bilimsel verilere gerek kalmadan bu konudan haber verdiğinin söylemesini sağlayacak rivayetler de yok değildir. İbn Abbas’a, Hz. Ali’ye ve Tabiûndan Katade’ye nispet edilen rivayetlerde buna rastlanmaktadır.³⁸⁸

İbn Abbas’ın yorumu (آية الليل) ibaresini “ayet olarak ortaya çıkan gece” şeklinde değil, “geceleyin ortaya çıkan ayet” şeklinde anlamasından kaynaklanmaktadır. Ancak ayeti kerimede üç tane “ayet” kelimesi geçmektedir. Birincisinde gece ve gündüzün birer “ayet” kılınışından bahsedilmektedir.

Devamında ayet olarak tecelli eden gece (ayeti) giderilmekte ve gündüz (ayeti) ortaya çıkarılmaktadır. İbn Abbasa nisbet edilen iki rivayetten birine göre O, bu ayette “ayetul-leyl” (آية الليل) ibaresini “gece ortaya çıkan bir ayet” (آية تظهر في الليل)

³⁸⁶ Savfi, a.g.e., c: IV, s. 490., Yeniçeri, a.g.e., s. 293. El-Hâc Ahmed, a.g.e., ss: 308 -310; Mardini, a.g.e., s. 35.

³⁸⁷ Taberi, a.g.e., c:VI, s. 5129.

³⁸⁸ Taberi, a.g.e., c: VI, ss: 5129 – 5130.

ve “ayetu’n-nehar” (آية النهار) ibaresini “gündüz ortaya çıkan bir ayet” (آية تظهر في) olarak anlamıştır. Ancak bize göre “ayetulleyl” (آية الليل) ve “ayetu’nnehar” (آية النهار) ibarelerini “bizatihi bir ayet olan gündüz” (النهار الذي هو آية) ve “bizatihi bir ayet olan gece” (الليل الذي هو آية) olarak anlamak ayet bütünlüğü açısından daha tutarlıdır. Çünkü cümle başındaki ayet kelimesinin ilk geçişi (آيتين) şeklinde ikil’dir.

Yani birinin gece, diğerinin gündüz olmak üzere iki tane ayet olduğu ayetin akışından anlaşılmaktadır.³⁸⁹ Bu kanaatimizin oluşmasında İbn Abbas’a dayandırılan ikinci yorumda “gece alame” ifadesini “gecenin kara/n/lığı” şeklinde açıklaması da etkili olmuştur.

Ayrıca gerek İbn-i Abbas’tan gerekse diğer Sahabe ve Tabiûndan ayetin sadece bunu ifade etmediğini anlamamızı sağlayacak rivayetler mevcuttur.³⁹⁰ Buradan bakınca geceyi sildiğinde gündüzün gelmesini sağlayan temel unsurun ışık olduğu anlaşılabilecektir. Her ikisinin ayeti de “ışık ve karanlık”tır. Gecenin ayetini yani karanlığı giderir ve gündüz meydana gelir.³⁹¹

Bununla ilgili bir diğer husus da şudur: Güneş doğmasıyla gündüzün ayeti olma vasfını taşıyabilmekle birlikte gecenin ayeti olma vasfını Ay’ın doğması taşımamakta yine Güneş’in batması gecenin ayeti olmaktadır.

Ay’ın daha önceleri nasıl bir durumda olup sonra bu hale geldiğine dair tezleri ya da bulguları bilimsel olarak değerlendirmek tefsir alanıyla ilgilenenler olarak bizim işimiz değildir. Ancak ayetin böyle bir anlama müsait olup olmadığı açısından bakıldığında iki ihtimal de mevcut olduğundan tek bir iddianın temellendirilmesi mümkün değildir.

2.1.4. Ay’ın Yarılması

“Vakit yaklaştı ve ay yarıldı.” (Kamer, 54/1)

Hiz. Peygamber’in (sav) mucizelerinden birisi olan Şakk-ı Kamerin ayetle bildirildiği ancak bu hâdisenin ispatının yaklaşık on dört asır sonra yapılan çalışmalar

³⁸⁹ Zemahşerî, a.g.e., s. 591.

³⁹⁰ Taberi, a.g.e., c: VI, ss: 5129 – 5130.

³⁹¹ Şerif Radî, *Telhisu’l-Beyan fi Mecazi’l-Kur’an*, Alemu’l-Kutub, Lübnan, 2011, s. 106.

enasasında Ay üzerinde gözlenen çatlaklarla yapıldığı ileri sürülmüş ve bir İngiliz'in bu konuda seyrettiği bir haberle Müslüman olduğu da ifade edilmiştir.³⁹²

Ayetin yukarıda ifade edilen bir ay yarılmasına delalet edip etmediği, başka bir anlama gelip gelmediği hususunda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Bu olayın dünyada çok fazla yankıya yol açmamasının, ay tutulması ile karıştırılmasından kaynaklanmış olabileceği belirtilmiştir.³⁹³

Bu olayın sonra (mesela kıyamete yakın bir dönemde) olacağı ifade edilmiştir. Gel-git hareketleri çekiminin Ay'ı ikiye böleceği düşünülmüştür.³⁹⁴ Ay'a çıkılıp incelenmesi için parça getirilmesi olarak anlaşılmıştır.³⁹⁵

Sahabeden gelen rivayetlerde Resülüllah döneminde Ay'ın ikiye ayrıldığı ifade edilmektedir. Resülüllah'ın Mekke döneminden İbn Abbas ve İbn Mesut'tan gelen rivayetler vardır. Anlatılan rivayetlerde bir gece vakti Mina yakınlarında cereyan ettiği anlaşılan olayın şahidi olarak az sayıda bir kişiden gelen rivayetler söz konusudur.³⁹⁶

Kur'ân-ı Kerîm'in ilmî icazına birçok örnek göstermeye çalışanların böylesine önemli bir konuda sadece bir gece vakti televizyondaki belgesel programında dile getirilen Ay'ın yüzeyindeki çatlaklarla ilgili veriyi malzeme olarak kullanması yadırganacak bir durumdur.³⁹⁷

2.2. Güneş

Hakkında en çok ayet bulunan gök cisimlerinden biri Güneş'tir. Tabiata ve insan hayatına faydaları hakkında çokça ayet bulunmaktadır. Bu ayetlere dair bilimsel verilerle birçok yorum da vardır. Bu kısımda Güneş'le ilgili bazı ayetlerin bilimsel tefsirlerine ve değerlendirilmesine değinilecektir.

³⁹² Sallabi, **a.g.e.**, ss: 55 -60., Bu konuda bir tv programında Neccar'ın anlattığı bir hatırası için bkz: Neccar, **Tefsir**, c: III, s. 515.,

³⁹³ Yeniçeri, **a.g.e.**, s. 294.

³⁹⁴ Osmanoglu, **a.g.e.**, s. 16.

³⁹⁵ Abdülcelil Candan, **Kur'ân Tefsirinde Sapma Nedenleri**, İstanbul, 2005, ss: 107 -108 (Yaşar Nuri Öztürk, **Kurandaki İslam**, s. 91'den naklen.)

³⁹⁶ Taberi, **a.g.e.**, c: IX, ss: 7727- 7730.

³⁹⁷ Neccar tefsirinde Biritanya adalarından birinde yaptığı ve Ay'ın yarılması mucizesi konusunun da gündeme geldiği bir İlmî icaz konferansından sonra geceleyin televizyonda izlediği bir belgesel programında bu olayın ilmi olarak anlatıldığına şahit olduğunu anlatmaktadır. (Ayrıntılı bilgi için bkz: Neccar, **Tefsir**, c: III, ss: 511 – 516.)

Müstakil konulara geçmeden önce, bazı genel hususları ele almakta fayda görüyoruz. İbrahim suresi 33. ayette; “*Yine düzenli bir seyir halinde olan güneşi ve ayı sizin kullanımınıza vermiştir.*” buyurulmuştur.

Ayetin metninde geçen “*daibeyn*” (دَائِبَيْنْ) kelimesi; “*Bir işte gayret ve devamlılık gösterdi*” anlamına gelen “*de e be*” (دَابْ) kökünden türediğinden “*özenle, sürekli ve değişmez, yerleşmiş bir alışkanlığa*” bir işaret olarak yorumlanmıştır.³⁹⁸

Başta güneş olmak üzere uzaydaki varlıkların sürekli düzenli bir hareket ve deveran içinde olmaları bunda herhangi bir kusur, yorulma ve can sıkıntısı hissetmemeleri yaratıcıları olan Allah’a (cc) bir secdeleri ve O’nu tesbihleri olarak yorumlanmıştır.³⁹⁹

Duha suresinin ilk iki ayetinin tefsiri bağlamında şöyle denilmektedir: “*Güneş olmasaydı; gündüz olmaz, gece kaplar, eşyayı ayırt etmemiz mümkün olmazdı. Yeryüzündeki en önemli hayat kaynağımızı yeryüzündeki yeşilliğin kaynağını kaybederdik. Meyve ve sebze olmaz, okyanuslar buharlaşmaz ve bunlardan bulut oluşup yağmur yağmazdı. Gökyüzünün maviliği olmaz, güneş sistemi dağılır, insan hücreleri gelişmezdi. Bulaşıcı hastalıklar artar, kan dolaşımı olmaz, hayat için gerekli olan ışık, ısı, bitki, rüzgar, bulut, yağış vd. olmazdı.*”⁴⁰⁰

Gece salgılanan melatonin hormonunun gün ışığıyla birlikte kesilmesi ve canlılığın başlaması güneş ve kuşluk vaktine yapılan yemine bilimsel açıklaması olarak ortaya atılmıştır.⁴⁰¹

Gökyüzünün direksiz ayakta kalabilmesi, güneş ve ay arasındaki mesafenin değişmemesi, güneş sisteminin aynı anda hareket etmesi, her birinin yörüngelerinde kalabilmeleri ve dünyanın kendi eksenini etrafında dönerken sarsılmaması Güneşteki çekim gücü ile açıklanarak bu konudaki ayetlere bilimsel verilerle yorumlar yapılmıştır.⁴⁰²

³⁹⁸ Bucaille, **a.g.e.**, s. 243.

³⁹⁹ Mardini, **a.g.e.**, s. 27.

⁴⁰⁰ Yemani, **a.g.e.**, s. 119.

⁴⁰¹ Neccar, **Tefsir**, c: IV, s. 471.

⁴⁰² Nablusi, **a.g.e.**, s. 9, 102, Bucaille, **Müsbet**, s. 251, Sa’di, **a.g.e.**, s. 48, Nablusi, **a.g.e.**, s. 55.

Bu kısımda Güneş'in bir yörüngede döndüğü, ı ışık kaynağı olduğı, “vehhac” olma özelliğı, Ecel-i müsemma ve müstekarr kelimeleri gibi konulara yapılan bilimsel yorumlar başlıklar halinde ele alınacaktır.

2.2.1. Yörüngede Dönüşü, Ecel-i Müsemması ve Müstekarrı

“Güneş kendisine ait yerleşik bir düzene göre (yörüngesinde) akıp gider. Bu, çok güçlü ve her şeyi bilen Allah'ın takdiridir.” (Yasin, 36/38)⁴⁰³

Güneş'in de kendi eksenini ve yörüngesi etrafında döndüğünün öğrenilmesi bu ayetin doğru anlaşılmasında dönüm noktası olarak kabul edilmiştir. Batlamyus, dünyanın sabit halde diğerlerinin hareket halinde olduğunu, Kopernik ise, Güneş'in sabit halde diğer gök cisimlerinin hareket halinde olduğunu savunmuştur. Son dönemlerde ise Güneş'in Ay'ın ve dünyanın hem kendi eksenlerinde hem de yörüngelerinde döndüğünde dair ilmi araştırma bulguları elde edilmiştir. Bu bilgiyle Kur'an-ı Kerim'in asırlar önce ileri sürdüğü hakikatin tescillendiğı ifade edilmiş, ilmi i'caza bir örnek olarak verilmiştir.⁴⁰⁴

Cevherî, Kur'an-ı Kerim'in indiğı dönemde Ay'ın dönüşünün anlaşılır ancak Güneş'in dönüşünün henüz anlaşılır olmadığını, bilimin güneş hakkındaki gözlem ve düşüncelerinin ilerlemesiyle Güneş'in de dönebileceğı ortaya atıldığında bu ayeti doğru anlamaları ve bilgiyi kolay kabullenmeleri için “Küllün” tabirinin geçtiğini belirtmiştir. Böylece hem Orta Çağ kilisesinin yaptığı gibi bilime karşı çıkılması engellenmiş olacak hem de bu gibi buluşların bizatihi Müslümanlar tarafından gerçekleştirilmesi sağlanmış olacaktır.⁴⁰⁵

Güneş'in özelliklerinden bahseden ayetler içerisinde bilim tarafından ilk olarak bir yörünge (felek-çember) etrafında hareket ettiğinin⁴⁰⁶ ispat edildiğı ileri

⁴⁰³ Ayrıca bkz. Enbiya, 21/33.

⁴⁰⁴ el- Yemani, **a.g.e.**, ss: 229-235, Hudur, **a.g.e.**, ss: 278-282, El-Hâc Ahmed, **a.g.e.**, ss: 306-310, Babuna, **a.g.e.**, s. 52.

⁴⁰⁵ Cevherî, **a.g.e.**, c: XVII, ss: 144 – 148.

⁴⁰⁶ Samanyolu Galaksisi, ortası kenarından daha şişkin olan bir disk şeklinde dağılmış çok sayıda yıldızdan oluşur. Galaksi kendi merkezi eksen olmak üzere eksenini etrafında döner, güneş de bir daire yörünge çizerek aynı merkezin çevresinde galaksiyle birlikte döner. Galaksi kendi eksenini etrafında bir turunu yaklaşık yirmi milyon senede yapar. Bucaille, **a.g.e.**, s. 253.

sürülmüştür.⁴⁰⁷ Bu bilgiye daha sonra Güneş'in merkezinin diğer tabakalarından dokuz kat daha fazla bir hızla döndüğü bilgisi eklenmiştir.⁴⁰⁸ Elmalılı, buna yakın düşünerek Güneş'in arşın altında başka bir makarra, bir merkeze doğru hareket ettiğini, onun yüzdüğü göğün de onun yörüngesini oluşturduğunu ifade etmektedir.⁴⁰⁹

Bucaille'ye göre Yasin suresi 40.ayetteki “*yesbehûn*” kelimesi olayı doğru bir şekilde anlatmaktadır. Ona göre gök cisimlerinin yüzüşü, “kendi öz hareketiyle gerçekleşen bir yer değiştirme”dir. Böylece yüzmenin gök cisimlerinin kendi öz hareketleriolduğuna dikkat çekmek istemektedir.⁴¹⁰

Bucaille bu yargıya bilimin verilerinden yola çıkarak mı vardığı bilinmemekle birlikte gök cisimlerinin yüzmesi ayetlerde geçen biri mecazi olarak “yüzmek” anlamına gelen “*sebh*” (س ب ح) ve diğeri akmak anlamına gelen “*cery/cereyan*” (ج ر ي) olmak üzere iki farklı fiilden de hareketle iki şekilde açıklanmaktadır.

Birincisinde Güneş'in kendi ekseni etrafında ve bir yörüngede dönmesi *sebh*'tir ve bunun“bir felek” içerisinde olduğu vurgulanmaktadır. “Cereyan” ise yörünge üzerindeki hareket olmaktan çok göklerin ve gökadalara bir tarafa doğru beraber ve bir bütünlük içinde akıp gidişi olarak anlaşılmıştır.⁴¹¹

Bu anlayışa göre, onların seyir ve dönüşlerinde evrenin hep aynı mekânını kullanmadıklarını da ortaya çıkmaktadır. Eğer yörüngelerindeki dönüşler evrenin değişmez sabit mekânlarında olsaydı o zaman bu eylem “devr” fiiliyle ifade edilirdi. Bu da en azından içinde bulunduğumuz Güneş ailesinin, yerinde durmayıp bir tarafa doğru akıp gittiğini, mihverî ve yörüngesel hareketlerin de bu akış (cereyan) hareketi içinde gerçekleştiğini gösterir.

Elbette aynı şey tüm gökada için de söz konusu olabilir. Bu akışa uygun olarak dönüş hareketleri için yüzme fiili kullanılmıştır. Çünkü yüzme bir akış içinde

⁴⁰⁷ Kırca, **a.g.e.**, s. 160., Abdussamet, **a.g.e.**, s. 44., Nablusi, **a.g.e.**, s. 79., Blz. el- Yemani, **a.g.e.**, ss: 45 -50, Hudur, **a.g.e.**, ss: 277 - 285, El-Hâc Ahmed, **a.g.e.** ss: 389 -395.

⁴⁰⁸ Hudur, **a.g.e.**, ss: 278-282.

⁴⁰⁹ Elmalılı, **a.g.e.**, c: VI, s. 187.

⁴¹⁰ Bucaille, **a.g.e.**, s. 253.

⁴¹¹ Yeniçeri, **a.g.e.**, ss: 245 -250.

gerçekleşir.”⁴¹² Bu akıntıda sona varıldığı anda da (muhtemelen) kıyametin kopacağı tahmin edilmektedir.⁴¹³

Başka bir yoruma göreyse dünyanın ve diğer gezegenlerin kendi eksenleri etrafında dönmeleri (ج ر ي) kelimesiyle, Güneş’in samanyolu grubundaki diğer gök cisimlerinin hareketleriyle birlikte ve onlardan etkilenecek mecburen hareket etmesi de (س ب ح) kelimesiyle açıklanmıştır.⁴¹⁴

Güneş’in, biri kendi ekseni etrafında, öteki Vega yıldızına veya Herkül burcuna doğru olmak üzere iki türlü hareketinin yanı sıra gökada ile birlikte dönüşü de hesaba katılarak üç türlü hareketi olduğunu ifade edenler de olmuştur. Vebu üç hareket Güneş’in “tesbihi” olarak değerlendirilmiştir.⁴¹⁵

Sahabe ve Tâbiin bu ayette geçen (سبح) kelimesini (جرى) kelimesiyle açıklamış, aralarında hiçbir fark görmemiş ve iki kelime arasındaki semantik fark arama peşinde olmamıştır.⁴¹⁶

Yukarıda ortaya koymaya çalıştığımız yorumları ve sahabenin yorumlarını bir arada değerlendirdiğimizde; bu tür açıklama girişimleri bir taraftan ayetin maksadını ikinci plana atmaya neden olmakta bir taraftan da Kur’ân-ı Kerîm’i tarihin belli bir döneminden sonra ve sadece belli bir kesim tarafından anlaşılacak bir kitap konumuna düşürmektedir.

Üstelik birbirinden farklı ve öncekini nakzeden birçok yorum ortaya atılınca kimin doğru anladığı da tam olarak tespit edilemeyen bir kitap konumuna düşürmektedir. Bu durum bizce Kur’ân-ı Kerîm’in mübin bir kitap olma özelliğine halel getirmektedir. Ayette geçen kelimelerde bir anlam farkı sezerek gözlem yapıp bir sonuca varmak yerine asırlar sonra, Gayr-i Müslimlerin – özellikle dinleri bilim karşıtı ve çağ dışı görenlerin- ortaya koyduğu verileri kullanarak ayetleri böylesine ayrıntılı yorumlamaya çalışmak ve o bulguların Kur’ân-ı Kerîm’de izlerini sürmek Kur’ân-ı Kerîm’in değerini yükseltmek için gereksiz bir çaba olarak görülmektedir.

⁴¹² Yeniçeri, a.g.e., s. 155.

⁴¹³ Yeniçeri, a.g.e., ss: 237 -240.

⁴¹⁴ Yemani, a.g.e., ss: 242 -245.

⁴¹⁵ Yeniçeri, a.g.e., s. 242.

⁴¹⁶ Taberi, a.g.e., c. VIII, s. 6836.

Ayetlerde indiği dönemin ve kıyamete kadar bütün insanlığın en sade biçimde gözlemleyip anlayabileceği, Güneş'in doğuşu yükselişi ve batışı, Ay'ın doğuşu ve batışı Allah'ın varlık, birlik ve kudretinin birer nişanesi olarak sunulmaktadır.

“..., Güneşi ve ayı emrine boyun eğdiren Allah'tır. (Bunların) her biri **belli bir süreye kadar akıp gitmektedir....**” (Rad, 13/2)⁴¹⁷

Ra'd suresinin 2. ayeti ve dipnotta verilen diğer ayetlerdeki *ecel-i müsemma*; modern bilim ışığında Güneş'ingeçirdiği evreler ve kalan ömrüne dönük tahminlerle birlikte, “*son an*” olarak açıklanmaktadır.⁴¹⁸ Güneşteki nükleer parça miktarının beş buçuk milyar yıl daha devam edebileceği ve bu miktarın Güneş'in ömrünü tahmin etmeye yardımcı olabileceği düşünülmektedir.⁴¹⁹

Bu yorumun aksine Allah'ın (cc) istediği an bunu sona erdirebileceğini savunanlar da vardır. Bugörüşe göre “*müstekar*” Güneş'in ekseni etrafında döndüğü gibi etrafında döndüğü bir yörüngesinin olduğu, bu yörüngede Allah'ın (cc) belirlediği bir noktaya kadar yüzmeye devam edeceğidir.⁴²⁰

Bu görüşe bakılırsa güneş, yörüngesi etrafındaki dönüşünü 250 yılda tamamlamaktadır. Yaratılışından bu yana 5 milyar yıl geçtiği varsayıldığında bu yörüngesinde yirmi defa dönmüş olması gerekmektedir. Yörüngesinde belirli bir yere geldiğinde kıyametin kopması gerekiyorsa bu yörüngede defalarca dönmesine rağmen kıyamet kopmamışsa bu *ecel-i müsemmanın* başka bir şey olması gerekir.

Aksi takdirde bir çelişki doğacağı ortaya çıkacaktır. Bu çelişkiyi bertaraf etmek için buna ayrı bir yorum daha ilave edilmiş, bu yörüngenin, daima farklı yerlere doğru hareket eden bir yapıya sahip olduğu iddia edilmiştir. Tıpkı denizde

⁴¹⁷ Ayrıca: “Bilmez misin ki Allah, geceyi gündüze ve gündüzü geceye katmaktadır. Güneşi ve ayı da buyruğu altına almıştır. Bunların her biri belli bir süreye kadar hareketine devam eder. Ve Allah, yaptıklarınızdan tamamen haberdardır.” (Lokman, 31/29) “Allah, geceyi gündüzün içine sokar, gündüzü de gecenin içine sokar; güneş ve ayı emri altına almıştır. Her biri belirtilmiş bir süreye kadar akıp gider. İşte (bütün bunları yapan) Rabbiniz Allah'tır. Mülk O'nundur. O'nu bırakıp da kendilerine taptıklarınız ise, bir çekirdek kabuğuna bile sahip değillerdir. (Fâtır, 35/13) “Güneş, kendisi için belirlenen yerde akar (döner). İşte bu, aziz ve alim olan Allah'ın takdiridir.” (Yasin, 36/38) “Allah, gökleri ve yeri hak ile yarattı. Geceyi gündüzün üzerine örtüyor, gündüzü de gecenin üzerine sarıyor. Güneşi ve ayı emri altına almıştır. Her biri **belli bir süreye kadar akıp gider**. Dikkat et! O, azizdir, ve çok bağışlayandır.” (Zümer, 39/5)

⁴¹⁸ Bucaille, **Müspet**, s. 260.

⁴¹⁹ es-Savfi, **a.g.e.**, c: IV, ss: 475- 480.

⁴²⁰ es-Savfi, **a.g.e.**, c: IV, ss: 475- 480.

seyahat eden bir geminin güvertesi etrafında dolaşan kişi gemiyi her turladığında aslında farklı yerlerde turlamış gibi sayıldığı gibi!⁴²¹

Güneş'in gün içerisindeki hareketinin zahiri bir hareket olduğu, ayette belirtilen hareketin 20. asrın başlarına kadar tam olarak anlaşılmadığı belirtilmiştir. Müstekarr kelimesinin bilimsel araştırmalarla Güneş'in de bir yörüngede yüzdüğü anlaşıldıktan sonra doğru bir şekilde yorumlandığı ve bunun da Kur'ân-ı Kerîm'in Güneşi ve tüm kâinatı yaratan Allah tarafından indirildiğinin ispatı olduğu ifade edilmiştir.⁴²²

Elmalılı da bu ayetin zaman, mekân, sebep ve tarz olmak üzere dört anlama gelebileceğini ifade etmiştir.⁴²³ Yapılan yorumlara göre “*ecel-i müsemma*” ve “*müstekarr*” aynı şey kabul edilmiştir. Ancak Ecel-i müsemma'nın kıyamet anı olduğu “*ecel*” kelimesinden anlaşılmaktadır. Ecel-i Müsemma ve Müstekar'ın aynı şey olduğu göz önünde bulundurulduğunda “*Müstekar*” kıyametin kopacağı anda Güneş'in varacağı yer olarak anlaşılmıştır. Bu durumda Güneş'in kıyamete kadar dönüp duracağı bir yer arayışına girilmiştir. Yukarıda verilen son yorum bunun en açık göstergesidir.

Bucaille'ye göre “*Müstekar*” Güneş'in ömrünün kalanında varacağı yerdir.⁴²⁴ Katâde'ye göre *ecel-i müsemma*; “*aşamayacağı belirli bir sınır ve vakit*”⁴²⁵ Mücahid'e göre de “*Dünyanın sonuna kadar olan süre*”dir.⁴²⁶

“*Ecel-i müsemma*” Güneş ve Ay için ortak kullanılmakla birlikte “*müstekar*” sadece Güneş için kullanılmaktadır. Ancak Sahabe ve Tabiûn, *Müstekar*'ı Resûlullah (sav) tarafından yapılan “Güneş battıktan sonra tekrar doğması için doğuda konuşlandığı yer” tanımını naklederek açıklamıştır.⁴²⁷

Katâde Güneş'in doğuş ve batış konumları olarak açıklamıştır.⁴²⁸ Görüldüğü üzere “*ecel-i müsemma*” ile “*müstekarr*” Tabiûn tarafından farklı şeyler olarak

⁴²¹ es-Savfi, **a.g.e.**, c: IV, ss: 480- 485.

⁴²² Abdussamet, **a.g.e.**, s. 43.

⁴²³ Elmalılı, **a.g.e.**, c: VI, s. 186.

⁴²⁴ Bucaille, **a.g.e.** s. 261.

⁴²⁵ Taberi, **a.g.e.** c: VIII, s. 6571, 6788.

⁴²⁶ Taberi, **a.g.e.** c: VI, s. 4674.

⁴²⁷ Taberi, **a.g.e.**, c: VIII, s. 6833.

⁴²⁸ Taberi, c:8, s. 6832.

anlaşılmıştır. Güneşle ilgili değinilen hususlardan biri de bir tane değil birden fazla Güneş'in olduğunun Kur'ân-ı Kerîm'de belirtilmiş olmasıdır.⁴²⁹

Kur'ân-ı Kerîm'in, indirildiği dönemde doğru anlaşılmadığı bazı bilimsel keşifler sonucunda anlaşılabilirdiği tezi, Peygamberimizden gelen yorumun göz ardı edildiğini göstermektedir. Resûlullah'tan müstekar kelimesi hakkında yorum bulunmasına rağmen bu yorum göz ardı edilerek güneşe yörüngeler tayin edilmiştir. Bu örnek bile ayetleri bilimsel verilerle tefsir etmeye şartlanmanın ne noktaya girebileceğini göstermektedir. Farklı kişiler tarafından “*ecel-i müsemma*” ile “*müstekarr*”ın birbirine karıştırılması gibi kafa karışıklıkları da cabasıdır.

2.2.2. Isı ve Işık Kaynağı Oluşu

“Güneşi aydınlatıcı, ayı ise aydınlık yapan, yılların sayısını ve hesaplamayı bilirsiniz diye ona menziller belirleyen O'dur...” (Yunus, 10/5)

“Onların içinde ayı bir ışık, güneşi ışık kaynağı yapmıştır.” (Nuh, 71/16)

Kur'ân-ı Kerîm'de geçen ziya ve vehhac (ضياء) ve (وهاج) kelimelerinin Güneş'in hem ışık hem de ısı kaynağı olma özelliğine işaret ettiği bilimsel verilerden istifade edilerek açıklanmaya çalışılmıştır.

(ضياء) kelimesi bağlamında Güneş'in, ışığı (yanması ve parlaması nedeniyle) kendinden alan/kendi ışığını kendi yapan bir gök cismi olmasının, hayatın da kaynağını oluşturduğunun⁴³⁰ asırlar öncesinden haber verildiği dile getirilmiştir.⁴³¹ Elmalılı da buna benzer bir yorum yapmıştır.⁴³²

Ay'ın *munir*'liği konusunda da belirtildiği gibi “*ziya* 'nın“ *ateşin/meşalenin verdiği ışık*” anlamı dışında sahabeden bir yoruma rastlanılamamıştır. Vehhac özelliği -ilmî araştırmalar ışığında- Güneş'inen alt tabakasında harareti yükselten, “*parlayan*” (alevli) olarak nitelenebilecek (mütevehhic) bir katmanından kaynaklanmaktadır. Hararetin yüksek olmasının sebebi, Güneş'in atmosferindeki

⁴²⁹ Fussilet suresi 37. Ayet bağlamında yapılan bu yorumda ayette geçen (خلقهن) kelimesindeki (هن) zamirinin güneş ve ayların birden fazla olduğunu işaret ettiği ve modern bilimle de bunun ispatlandığı söylenmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz: El-Hâc Ahmed, **a.g.e.**, ss: 307 -310.

⁴³⁰ Taberi, **a.g.e.**, c: V s. 4178.

⁴³¹ Kırca, **a.g.e.**, s.158, Abdussamet, **a.g.e.**, s. 46, es-Sallabi, **a.g.e.**, s. 44, Yeniçeri, **a.g.e.**, s. 292, Neccar, **Tefsir**, c: I, ss: 233 -235

⁴³² Elmalılı, **a.g.e.**, c: IV, ss: 331 – 332.

maddelerle çarpışacak cisimler “*mütevehhicat*” üreten manyetik alandır.⁴³³ Güneş bu özelliğiyle doğal bir nükleer santrale benzetilmiştir.⁴³⁴

Güneş’in sahip olduğu bu (vehhac) ışık sayesinde *sirac/kandil* olduğu ve sadece dünyayı değil yedi semâ’yı aydınlattığı da söylenmiştir.⁴³⁵ Güneş’in parlayan/alevli bir kandil, Ayın sadece aydınlık verici olması arasındaki fark da bu meyanda dile getirilmiş ve Kur’ân-ı Kerîm’in ilmî mucizelerinden biri olarak gösterilmiştir.⁴³⁶

Sahabe ve tabiûn yorumlarında Güneş hakkında “*tutuşan*” “*parlayan*” ifadeleri açıklanırken -Ay için de- (منير) “*aydınlatan*” ifadesi kullanılmıştır.⁴³⁷ Bu konuya Ay’ın ışık verici özelliği konusunda yer verilmiştir. Güneş’in ışık kaynağı olması, Furkan suresi 45. ve 46. ayetler vb.⁴³⁸ bağlamında gölgeyle irtibatlandırılarak bilimsel verilerle tefsir edilmiştir. Gölgenin oluşumu doğal gözlem yoluyla Güneş’in ışık kaynağı oluşuna ve hareketine bağlanmış ve ilgili ayetler, Kur’ân-ı Kerîm icazına bir delil olarak sunulmuştur.⁴³⁹

2.2.3. Tekvir

“*Güneş dürülüp karardığında,*” (Tekvir, 81/1)

Tartışma ayette geçen “*kuvvirat*” kelimesindedir. Bu kelimeden hareketle ayette kıyamet günü Güneş’in dürüleceği ileri sürülmüştür. *Dürülerek* etkisiz hale getirilmenin nasıl olacağı hakkında bilimsel izahlara/tefsirleryapılmıştır.

⁴³³ Mardini, **a.g.e.**, s. 30.

⁴³⁴ el-Musallih ve es-Savi, **a.g.e.**, ss: 165 -168.

⁴³⁵ Sa’dî, **a.g.e.**, 62, Abdussamet, **a.g.e.**, s. 47, Ayrıca ayrıntılı bilgi için bkz: es-Savfi, **a.g.e.**, c: IV, ss: 467 -470, Müslim, **a.g.e.**, s. 173.

⁴³⁶ es-Savfi, **a.g.e.**, c: IV, ss: 467 - 470, es-Sallabi, **a.g.e.**, s. 45, Osmanoğlu, **a.g.e.**, s. 42, Müslim, **a.g.e.**, s. 173, El-Hâc Ahmed, **a.g.e.**, ss: 306 -310.

⁴³⁷ Taberi, **a.g.e.**, c:X, s. 8412, es-Sallabi, **a.g.e.**, s. 45.

⁴³⁸ Rabbinin gölgeyi nasıl uzattığını görmedin mi? Eğer dileseydi, onu elbet hareketsiz kılardı. Sonra biz Güneşi, ona delil kıldık. Sonra onu (uzayan gölgeyi) yavaş yavaş kendimize çektik (kısalttık).(Furkan, 25/45,46)“Allah’ın yarattığı herhangi bir şeyi görmediler mi? Onun gölgeleri, küçülerek ve Allah’a secde ederek sağa sola döner.” (Nahl, 16/48) “Allah, yarattıklarından sizin için gölgeler yaptı... Allah, Müslüman olmanız için üzerinize nimetini tamamlıyor.” (Nahl, 16/81)

⁴³⁹ Abdussamet, **a.g.e.**, s: 49. Diğer taraftan gölgenin uzamasını ve kısalmasını dünyanın güneş etrafında dönüşüne bağlanmaktadır. (Abdussamet, **age**, s: 118.) Gölgenin oluşumunu Dünyanın kendi eksenini etrafında dönüşünden kaynaklandığını söyleyenler de olmuştur. (Müslim, **a.g.e.**, s. 176, Gölgenin oluşumu hakkında geniş bilgi için bkz: Neccar, **Tefsir**, c: I, ss: 529 - 535, c: II, ss: 325 -330)

Ayette Güneş'in söndükten sonra çevresinin içe doğru katlanıp dürüleceği sonrada patlayıp dağılma sürecine gireceğine işaret ettiği ifade edilmiştir.⁴⁴⁰

Kocabaş, bu durumu “*büzülme*” olarak anlamıştır. Güneş'in büzülmesiyle parlaklığının birden artacağını Kıyame suresi 7. ayeti⁴⁴¹ şahit tutarak ileri sürmüştür. Büzüşmenin güneşteki nükleer reaksiyonları hızlandıracağını bunun Güneş'in daha parlak ışık vermesine neden olacağını ancak büzüşme uzun sürmeden genişlemeye başlayıp kızıl dev haline dönüşeceğini söylemiştir.⁴⁴²

Cevherî de Güneş'in ışıklarının dürüleceğini, genişliğinin kaybolacağını ve ilk yaratıldığı ana yeni bir yaratılış için geri döndürüleceğini söylemiştir.⁴⁴³ Elmalılı muhtemel üç anlamdan bahsetmiş bu üçünün iki anlamda toplanabileceğine işaret ederek, ya ışığın sönmesi ya da kütesinin kaldırılıp kaybolması olarak açıklamıştır.⁴⁴⁴

İbn Abbas ve bazı müfessirler bu ayete “*Güneş'in sönüp kararması*” anlamını bazıları da “*katlanma ve dürülme*” anlamlarını vermişlerdir. Bir kısmı ise, her ikisinin de gerçekleşeceğini belirtmişlerdir.⁴⁴⁵

Ayete sahabenin anladığından farklı bir anlam yüklendiği açıktır. Sahabe “güneş ışıklarının giderilmesi”ni anlarken Kocabaş “Güneş'in büzüşme sonrası yeniden parlama”yı anlamıştır. Ayet bir yok oluş sürecini anlatırken ortaya yeniden yaratılış sürecini andıran bir senaryo çıkarılmıştır.

2.3. Tarık, Şi'ra ve Kutup Yıldızları

Samanyolu galaksisininde yaklaşık 40 milyar yıldızdan bahsedilmektedir. Bunlardan yaklaşık 7 bin adedi çıplak gözle görülebilmektedir. Yıldızların ışıkları inişli çıkışlı elektrik akımında ışığı azalıp çoğalan lamba gibidir.

Tarık, Şi'ra ve Kutup Yıldızları Kur'ân-ı Kerîm'de ade-ı geçen yıldızlardır.

⁴⁴⁰ Yeniçeri, a.g.e., s. 445., El-Hâc Ahmed, a.g.e., ss: 356 - 360.

⁴⁴¹ Kocabaş Kıyame suresi 7. Ayeti “Göz kamaştığı zaman.” olarak çevirmiştir. (Bkz: Kocabaş, a.g.e., s. 171) Ayetle ilgili değerlendirmeyi ilerde yapacağız.

⁴⁴² Kocabaş, a.g.e., s. 171.

⁴⁴³ Cevherî, a.g.e., c: XXV, ss: 80 - 85.

⁴⁴⁴ Elmalılı, a.g.e., c: VIII, ss: 269 – 270. (Güneş'in köreltilmesi de üçüncü anlam olarak verilmiştir.)

⁴⁴⁵ Taberi, a.g.e., c: X, s. 8486.

“Yıldızın Heva’sı”, “Hunnes ve Kunnes”ve “Mevakiu’n- Nücûm”, yıldızlarla bağlantılı konular olarak görülmektedir. Bu başlık altında önce Yıldız türleri işlenecek alt başlıklar altında da bağlantılı konular ele alınacaktır.

“O, gece çakıp görünen nedir bilir misin? Karanlığı delen yıldızdır. Hiç kimse yoktur ki, başında bir gözetleyeni bulunmasın.” (Tarık, 86/1-3)

Târık, özel isim olarak ya da cins isim olarak kullanıldığı evvel emirde anlaşılamayan bir/tür yıldızdır. Kur’ân-ı Kerîm’de “sâgıb⁴⁴⁶” sıfatıyla mevsuf (isim) olarak kullanılmaktadır. Tarık adının ilk defa Allah tarafından kullanılan bir yıldızolma ihtimali ağır basmaktadır. Zira bir Kur’ân-ı Kerîm üslûbu olarak karşımıza çıkan (... ما أدراك ما) “Onun ne olduğunu sana ne bildirdi?” ibaresiyle onun ne olduğu hakkında soru sorulmakta ve cevabı verilmektedir. Bu özellik Kur’ân-ı Kerîm’de onüç⁴⁴⁷ yerde geçmekte, tamamında da isimlendirmeyi de açıklamayı da kendi yapmaktadır. Cevaben yapılan nitelemde “ışığı delip geçen yıldız” denilmektedir. Bu, Araplar tarafından tanınan ancak adı bilinmeyen bir yıldız olabilir, ya da adı farklı bilinen, ayette belli bir özelliğinden bahsedilen bir yıldız olabilir. Her iki ihtimali doğrulayan rivayetler de sözkonusudur.

Bilim ışığında Tarık’ın ne olabileceğine dair şu açıklamalar bulunmaktadır: Tarık Yıldızının özelliğiyle radyolojik ışık kaynağı kabul edilen yıldızların özelliklerinin benzerlik taşıdığı ifade edilmiştir. Bu yıldız türlerinin en önemlileri arasında “Pulsars” adı verilen ve Ultra Küçük Nötron Yıldızlarından bir grup sayılan yıldızlar bulunmaktadır. Kendi eksenleri etrafında saniyede veya daha hızlı dönerler ve bundan dolayı da güçlü radyoaktif ışık saçarlar ve yayılırlar.⁴⁴⁸

⁴⁴⁶“ Delen, delici, parlak, ateş çıkaran, pek yüksek, isabetli, sakıp, dirahşan, sütü çok deve, nafiz, nüfuzlu, hazık, usta, uz, maharetli, hünerli, pek parlak, çabuk ateş çıkaran çakmak, yandan yana delip açar olan, nafiz olan, yandan yana girip geçici olan” anlamlarına gelmektedir. (<http://www.almaany.com/home.php> (ثاقب) maddesi.)

⁴⁴⁷ Bkz: Hâkka, 69/ 3; Müddessir, 74/ 27; Mürselat, 77/ 14; İnfitar, 82/ 17 – 18; Mutaffifin, 83/8,19; Tarık, 86/2; Beled, 90/ 12; Kadir, 97/ 2; Karia, 101/ 3, 10; Hümeze, 104/ 5.

⁴⁴⁸ es-Savfi, **a.g.e.**, c: IV; s. 359. “Yıldızlar Atmosfer tabakasını delip geçen radyo ışınlarına sahip yıldızlar olarak ifade eden Neccar’ın açıklamaları için bkz: **Dirâsât**, s. 220, Nablusi, **a.g.e.**, s. 76, es-Sallabi, **a.g.e.**, s. 82, Neccar, **Tefsir**, c: IV, s. 406, El-Hâc Ahmed, **a.g.e.**, s. 332.

Birer Târik yıldızı olduğu değerlendirilen Nötron yıldızlarının⁴⁴⁹ hacimleri küçüldüğünde dahi yüksek yoğunluğundan dolayı, Dünyanın ağırlığı kadar bir ağırlığa ulaşabilecekleri, Dünya'ya veya Güneş'e çarpmaları durumunda bunları delip geçebilecek bir özelliğe sahip oldukları ifade edilmiştir.⁴⁵⁰ “*Sâgıb*” “*delip geçen*” özelliklerinin ışığı delme değil fiziki olarak Dünyayı delip geçme olabileceğine işaret edilmiştir.

Radyo dalgalarının sesine benzer ses yaydıkları da söylenmiştir. Çıkan sesin “bip bip” tarzı olmasının “*Târik*” kelimesinin “*kapı çalan*” anlamıyla mucizevi bir şekilde örtüştüğü ifade edilmiştir.⁴⁵¹ Tarık yıldızının Satürn olduğu da söylenmiştir.⁴⁵²

Elmalılı da İbn Abbas'tan nakil yaparak Cediyy (Cudey?) yıldızı olabileceğini ifade etmiştir. Kutup yıldızı, Demirkazık, Küçükayının kuyuruğundaki parlak yıldız olarak açıklamıştır. Astrologların cudeyy olarak isimlendirdiğinden bahsetmiştir.⁴⁵³

Sahabe ve Tabiûnun “Tarık” kelimesini *geceleyin görünen yıldız, sâgıb* kelimesini de *aydınlatan* olarak anladıkları görülmektedir.⁴⁵⁴ Zühal yıldızı veya Süreyya yıldızı olduğuna dair rivayetler de vardır.⁴⁵⁵

Yukarıdaki yorumlardan şu durumlar göze çarpmaktadır. Ayette yer alan “*delip geçen*” ifadesi sahabe tarafından “*gece karanlığını aşıp yeryüzüne ışığı ulaşan*” olarak anlaşılmıştır. Bu yıldızların nötron veya başka yıldızlar olmasına gerek yoktur.

Kur'ân-ı Kerîm'in yaptığı nitelemeye uyan bütün yıldızlar aynı zamanda Tarık yıldızı olabilir. Diğer taraftan Tarık yıldızı gece görünüp gündüz gözden

⁴⁴⁹ Nötron yıldızları hakkında bilgi için: https://tr.wikipedia.org/wiki/N%C3%B6tron_y%C4%B1ld%C4%B1z%C4%B1 (29.11.2015 saat: 11:50)

⁴⁵⁰ es-Savfi, **a.g.e.**, c: IV; s. 359., Neccar, **Dirâsât**, s. 220, **Tefsir**, c: IV, ss: 434 -437. Nablusi, **a.g.e.**, s: 76., es-Sallabi, **a.g.e.**, s. 82. Neccar bu yıldızların ömürlerinin sonunda dünya seması alanına indikleri zaman atmosferi delip geçmeleri ve bu esnada çıkardıkları sesler ve oluşturdukları radyo aktif dalgalar olabileceğini de söylemiştir. (Bkz: **Tefsir**, a.y.)

⁴⁵¹ “Yıldızlar Atmosfer tabakasını delip geçen radyo ışınlarına sahip yıldızlar olarak ifade eden Neccar'ın açıklamaları için bkz: **Dirâsât**, s: 220, Nablusi, **a.g.e.** s. 76, es-Sallabi, **a.g.e.**, s. 82, Neccar, **Tefsir**, c: IV, s. 406, El-Hâc Ahmed, **a.g.e.**, s. 332, Es-Savfi, **a.g.e.**, c: IV; s. 359.

⁴⁵² Neccar, **Dirâsât**, s. 220.

⁴⁵³ Elmalılı, **a.g.e.**, c: VIII., ss: 353 – 355.

⁴⁵⁴ Taberi, **a.g.e.**, c: X, ss: 8577 – 8578.

⁴⁵⁵ Taberi, **a.g.e.**, c: X, ss: 8577 – 8578.

kaybolurken yukarıda bahsedilen, çok güçlü ışınlara sahip yıldızların gündüzleri de görünme ihtimalleri olabilir.

Çıkarılan seslerden hareketle “*kapı çalan*” anlamını vermek ise ayrı bir tuhaftır. Bir kelimeyi hem “*gece yıldızı*” hem “*kapı çalan*” olarak aynı yerde kullanmanın nasıl bir üslubu temsil ettiği anlaşılamamıştır. Hem de bizatihi nereden geldiği anlaşılamayan seslerin bu yıldızlardan geldiğini iddia ederek bu seslere de “*kapı çalma-zil*” anlamını ve rolünü yüklemenin ilmi tarafı merak konusudur.

Delip geçme özelliğini, maddi şeyleri delip geçme olarak anlamak da bizce ayrı bir çelişki nedenidir. Eğer delip geçtiği şey gece karanlığıysa (ki bağlamdan o anlaşılıyor) bunu dünyayı veya çarptığı gök cismini delip geçme olarak anlamak zordur. Maddi birtakım gökcisimleriye bu defa ışığı delip geçmeyi anlamak zordur.

Yıldızlar arasında ismi zikredilen bir yıldız da Şi’ra’dır.

“...*O’nun Şi’ra’nın Rabbi olduğu (sana hatırlatılmadı mı?)*” (Necm, 53/49)

Şi’ra, Mekkelilerin taptıkları yıldızlardandır.⁴⁵⁶ Bu yıldız eski asırlardan beri bilinmektedir. Araplar için de önemi büyük bir yıldızdır. Hurmaların olgunlaşması için gereken sıcaklığın ondan kaynaklandığına inanıldığından Araplar arasında “*Şi’ra doğunca sen onu hurmalık sahibine sor!*” sözü yaygındır.⁴⁵⁷

Bilimselci tesirlerde Şi’ra yıldızı Sirius olarak da adlandırılan Akyıldız⁴⁵⁸ diye anılmaktadır. Sirius yıldızının tek bir yıldız değil bir çift yıldız olduğu Sirius A’nın teleskopsuz görülebilen en parlak yıldız olmasının yanı sıra bir özelliğiyle Kur’ân-ı Kerîm’in i’cazının bir göstergesi olduğu iddia edilmiştir. Bu özellik şu şekilde dile getirilmektedir:

“*Sirius takım yıldızları, birbirlerine doğru yay şeklinde bir eksen çizerler ve her 49,9 yılda bir birbirlerine yaklaşarak gökyüzünde sarkarlar. Bu bilimsel veri,*

⁴⁵⁶ Şi’ra; bazı Câhiliye Arapları’nın taptığı, samanyolunun en parlak yıldızıdır. Arap dilcilerinin şî’râyı şa’r kökünden “saçlı” mânasında Arapça asıllı bir kelime kabul etmelerine rağmen şarkiyatçılar, kelimenin Grekçe’deki sirius isminin Arapçalaşmış şekli olabileceği görüşündedir (Horovitz, s. 119; Jeffery, s. 186). Devamı için bkz: (Bkz: Murat Sülün, “Şi’ra”, **DİA**, İstanbul, 2010, c. XXXIX, s. 180.)

⁴⁵⁷ Murat Sülün, “Şi’ra”, **DİA**, İstanbul, 2010, c. XXXIX, s. 180.

⁴⁵⁸ <http://www.wikipedia.org/wiki/Sirius>

günümüzde Harvard, Ottawa ve Leicester Üniversiteleri'nin astronomi bölümlerinin fikirbirliğiyle kabul ettikleri bilimsel bir gerçektir.

Bazı kaynaklarda bu bilgiler şöyle aktarılır: En parlak yıldız Sirius gerçekte bir çift yıldızdır... Dolanım periyodu 49,9 yıldır. Bilindiği gibi, Sirius-A ve Sirius-B yıldızları birbirleri çevresinde her 49,9 yılda bir çift yay çizerek dolanırlar. Burada, dikkat edilmesi gereken nokta, iki yıldızın birbirleri etrafında dolanırken yay şeklinde iki adet yörünge çizdikleridir.

Ancak 20. yüzyılın sonlarına doğru anlaşılabilmiş bu bilimsel gerçeğe, mucizevi bir şekilde bundan 14 asır önce Kur'ân-ı Kerîm'de işaret edilmiştir. Necm Suresi'nin 49. ve 9. ayetleri beraber olarak okunduğunda bu mucize karşımıza çıkmaktadır: “Doğrusu, Şi’ra (yıldızı)’nın Rabbi O’dur. (Necm Suresi, 49) Nitekim (ikisi arasındaki uzaklık) iki yay kadar (oldu) veya daha yakınlaştı. (Necm Suresi, 9) Necm Suresi'nin 9. ayetinden anlaşılan “ikisi arasındaki uzaklık” anlatımı bizlere bu iki yıldızın çizdiği yörüngede birbirlerine yaklaştığını ifade etmektedir. (Doğrusunu Allah bilir.) Kuran'ın vahyedildiği dönemde bilinmesi mümkün olmayan bu bilimsel gerçek, bize, Kur'ân-ı Kerîm'in Yüce Rabbimiz'in bir sözü olduğu gerçeğini bir kez daha kanıtlamaktadır.”⁴⁵⁹

Bu yıldız hakkında Sahabe döneminden aktarılan bilgi Şi’ra yıldızın ikizler burcundan sonra doğan parlak ve bazı cahiliye döneminde tapılan bir yıldız olduğu yönündedir.⁴⁶⁰ Elmalılı şöyle demektedir: “Biri Şi’ray-i Yemani de denen Abur, diğeri de Şi’ra-yi Şâmî de denen Gumeysa’ adı verilen iki yıldız vardır. Şi’rayi Yemani gökyüzünün en parlak yıldızı sayılır. Burada geçen eş-Şi’ra da bununla yorumlanmıştır.”⁴⁶¹

Yukarıda alıntılanan birinci yorumda her şeyden önce sure ve ayet numaraları üzerinden bir mucize arayışı sözkonusudur. Ancak Kur'ân-ı Kerîm'in sure ve ayetler halinde numaralandırılmasının sonradan yapılan ve ihtilafli bir konu olduğu ehlinin malumudur. Bu bakımdan konu üzerinden bir mucize iddiası daha baştan tartışmalıdır. Ayrıca 9. ayette iki yay mesafesi kadar yaklaşma hadisesinin Şi’ra

⁴⁵⁹ Yahya, a.g.e. 2014, 10. Baskı, ss: 111-112.

⁴⁶⁰ Taberi, a.g.e., c: IX, s. 7717

⁴⁶¹ Elmalılı, a.g.e., c: VII, ss: 53 – 54.

yıldızlarının (Sirius A ve Sirius B) değil Cebrail - Hz. Peygamber arası bir yakınlaşma olduğu ehlince bilinmektedir.⁴⁶²

Kanaatimize göre ayetin doğru anlaşılması, ayette geçen “*O şî’ra’nın (da) Rabbidir.*” ifadesinde Şî’ra yıldızının cahiliye Arapları için ne anlam ifade ettiğini anlamaktan geçmektedir. Zira bazıları Şî’ra Yıldızının büyüklüğü, parlaklığı,- yukarıda da bahsedildiği üzere- hurmaların olgunlaşmasına katkısı göz önünde bulundurulduğunda ve önceki uygarlıklarda bu yıldıza verilen önem dikkate alındığında müşriklerin bu yıldıza ne kadar büyük anlam ve azamet yükledikleri anlaşılacaktır.

Böylesi önemli görülen ve bazı müşrik Arapların ilah olarak taptıkları⁴⁶³ yıldızın gerçek bir ilah olmadığı bilakis Allah’ın bu yıldızın da Rabbi olduğunu vurguladığı düşünüldüğünde bizce ayet daha doğru anlaşılacaktır. İlave bir takım (ilmî) mucize arayışlarına gerek kalmayacaktır.

Konu yıldızların parlaklığı olunca bir ayete ve hakkındaki yorumlara değinmekte fayda vardır.

“*Karada ve denizde, gecenin karanlıklarında yolunuzu bulasınız diye yıldızları sizin için yaratan da O’dur.*” (Enam, 6/97)⁴⁶⁴

Bu ayetle ilgili iki husus gündeme getirilmiştir. Birincisi, yıldızların ışığının kaynağının ne olduğu, diğeri de bu yıldızların hangi yıldızlar olduğudur. Ayette “*لَنَهْتَدُوا*” “*yolunuzu bulmanız için*” ifadesinin yıldızların yaydıkları ışığın kendilerinden kaynaklandığı anlamına geldiği ifade edilmektedir.⁴⁶⁵ Gökyüzündeki yıldızların dışındaki varlıklar –mesela “*kevkeb*” olarak adlandırılan gezegenler- yol gösterici olarak nitelenmemişken yıldızların bu özelliğine vurgu yapılmasının hikmetinin ilk zamanlarda değil sonraları anlaşıldığı ifade edilmiştir.⁴⁶⁶

Yol bulmada yardımcı olan yıldızın kutup yıldızları olduğu dile getirilmiştir. Bilimsel bilgilere göre dünyamızdan üç yüz ışık yılı uzaklıkta olan Kutup

⁴⁶² Taberi, **a.g.e.**, c: IX, ss: 7679 – 7681.

⁴⁶³ Taberi, **a.g.e.**, c: IX, ss: 7717 – 7718.

⁴⁶⁴ Ayrıca bkz: “... Nitekim insanlar O’nun yarattığı yıldızlarla yollarını bulur, yönlerini tayin ederler.” (Nahl, 16/16) Ayette de “*يَهْتَدُونَ*” “*yehtedun*” ifadesiyle yol göstericiliğe işaret edilmiştir.

⁴⁶⁵ Nevfel, **a.g.e.**, s. 20.

⁴⁶⁶ es-Savfi, **a.g.e.**, c: IV, ss: 460 - 465.

yıldızlarının kuzey yarım kürede yaşayanlara göre Kuzeyde olduğu ve ona doğru gidenlerin daima kuzeye doğru seyahat ettiği ifade edilmiştir.

Bu ayette, tek bir yıldızdan ve marife/belirli olarak bahsedildiği için bunun kutup yıldızı olduğu ifade edilmektedir.⁴⁶⁷ Ancak sahabe ve tabiûndan bu konuda herhangi bir yoruma rastlanmamıştır.

Yol gösterici yıldızın hangisi olabileceğine dönük bir beyin fırtınasıyla “*kutup yıldızları*” seçeneği göz önünde bulundurulabilir. Ayetin bahsettiği yıldız gerçekten kutup yıldızı da olabilir. Yani yorumda isabet edilmiş olabilir. Ancak burada iki hususa değinmekte yarar vardır. “*En-necm*” kelimesinin marife olarak kullanılmasıyla “belirli bir yıldız” mı, “yol göstermeye yardımcı olan yıldızlar (cinsi)” mı kastedildiği tartışmalıdır.

Kutup yıldızlarından başka acaba çıplak gözle görülen yıldızlar yok mudur? Varsa bile kutup yıldızı bunlardan biri olarak görülebilir. Bilimsel verilerle yapılan yorum herkesin gördüğü ve bildiği bir yıldız ad vermek ve onun hakkında bilimin ulaştığı diğer bilgileri nakletmekten ibarettir. Ancak her halükarda insanlar yeni bilgilerden haberdar olmasalar da kutup yıldızından istifadeye devam edeceklerdir.

Konuyla ilgili olarak üzerinde durulmaya değer başka bir yoruma daha rastlanmaktadır. Bu yoruma göre bilimsel araştırmalar sonucunda kutup yıldızının dışında karanlıkta yolculuk edenlere yol gösterebilecek başka yıldızlar da keşfedilmiştir.⁴⁶⁸

Bir taraftan modern bilimsel araştırmalarla (insanların daha önce göremedikleri) birçok yıldızın keşfedildiğinden bahsedilip bir taraftan da insanların eskiden beri yol bulmada bunlardan istifade ettiklerinden söz edilmesi bir çelişki olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bilimsel araştırmalarla keşfedilen yıldızlar nasıl oluyor da önceden beri insanların yol bulmak için kullandıkları yıldızlar olmaktadır. Uzaya yolculuk esnasında insanların istifade ettikleri yıldızlardan bahsedilseydi yine anlaşılabilir bir şey olurdu. Ancak durum bu da değildir. O halde bu tarz yorumların Kur’ân-ı

⁴⁶⁷ el-Yemani, **a.g.e.**, s. 261.

⁴⁶⁸ Abdussamet, **a.g.e.**, s. 127.

Kerîm'i bilimsel araştırmalarla açıklama veya yüceltme anlayışına hizmet etmediği açıktır.

Hind Çelebi'nin de dediği gibi Evreni oluşturan unsurların hakikatlerini belirleyen Kur'ânî unsurları üç noktada toplamak mümkündür: 1) Bütün varlıklar Allah tarafından yaratılmıştır. 2) Bu varlıkların nicelik ve nitelikleri Allah tarafından belirlenmiştir. 3) Evrendeki tüm varlıklar fani ve insan kullanımına sunulan varlıklardır. Böylece Kur'ân-ı Kerîm öncelikle insanın evren karşısında duyduğu korkuyu gidermek istemiş, ardından da kutsanmasını ortadan kaldırarak evrenin insan üzerinde var olduğu sanılan hakimiyetini, insanın onun üzerinde sahip olması gereken bir güç haline dönüştürmüş ve evreni araştırma kapısını açmıştır.⁴⁶⁹

Bağlam açısından bakıldığında da ayetin anlatmak istediği Allah Teâlâ'nın insanlara olan nimetlerini hatırlatmak, şükür duygularını harekete geçirmek, korku duyduklarından korkmamalarını sağlayıp Allah'a olan bağlılıklarını artırmaktır. Bilimsel verilerle yapılan yorumlar bunu ortaya koymaktan çok ayetin o dönemde yeterince anlaşılamayıp zamanla daha iyi anlaşıldığını, bazı gerçeklerin asırlar öncesinde Kur'ân-ı Kerîm'de anlatılmasına rağmen yeterince anlaşılamadığı üzerine odaklanmaktadır.

Burada da durum bundan çok farklı değildir. Ancak o dönemde de bu dönemde de verilen mesaj bizce açıktır: “Allah Teâlâ'nın insan üzerindeki nimetlerini düşünerek şükür duygusu içinde olan bir kul olunmasını istemektir.”

2.3.1. Heva

“*Battığı sırada yıldıza andolsun ki...*” (Necm, 53/1)

Necm suresinin ilk ayetinde Allah Teâlâ battığı anda yıldıza yemin etmektedir. “*Batış*” “*hevâ*” (هوى) kelimesiyle ifade edilmiştir. Yıldızın batışı anda olup bitenler hakkında çeşitli bilgiler serdedilerek yeminin hikmeti açıklanmaya çalışılmıştır.

⁴⁶⁹ Hind Çelebi, **Farklı Yaklaşımlar ve Örnekler Işığında Kur'ân-ı Kerîm'in Bilimsel Tefsiri** (Trc: Muammer Erbaş), İzmir, 2008, s. 134.

Yıldız düşmesi esnasında, atmosferdeki sürtünmeden meydana gelen kızıllaşma ve yanma gibi hadiselerin yaşandığı dile getirilmiştir.⁴⁷⁰ Bilim adamlarının 1054 yılında parlayan bir yıldızdan bir patlamada trilyonlarca hidrojen bombası büyüklüğünde enerji ortaya çıktığını ifade ettiği söylenmiştir.⁴⁷¹

“*Târık*” özelliğinden de bahsettiğimiz Nötron Yıldızlarının kendi içlerinde büzülme ve genişleme esnasında yaşanan süreçte oluştuğu ifade edilen “*kızıllaşma*” ya da değinilmiştir.⁴⁷²

Mücahid’e göre “battığı ana yemin edilen yıldız” Ülker yıldızı olarak da bilinen Süreyya Yıldızıdır. *Heva*’sı yıldızın sabahleyin düşmesi ya da kaybolmasıdır.⁴⁷³ Anlaşılan “*yıldızın batması*” sabahın olması, her yerin aydınlanması ve gerçeklerin ortaya çıkmasının mecazi ifadesidir. Ancak özellikle bu yorumdan sonra müşriklerin çirkin ve üzerinde dura dura ortaya attıkları iddialarına bir cevap vermeyi amaçlayan ayette, Hz. Peygamber’in (sav) temize çıkarılması, onun yoldan çıkmadığı iddiası da sanırız gölgede kalmaktadır.

Yapılan yorumların ayetin bağlamını, ilk muhataplar nezdinde uyandırdığı anlam ve mesajı göz ardı etmeye neden olduğu aşikârdır. Bilim her ne kadar yukarıda verilen bilgileri insanlığın hizmetine sunsa da ayetle bağlantılandırmak mümkün görünmemektedir.

Kaldı ki “*Heva*” kelimesi ilk dönemde sadece yıldızın inmesi olarak anlaşılmamıştır. en-Necm; “Kur’ân-ı Kerîm’in kısım kısım inen bölümleri” olarak anlaşılmış, Necm kelimesi de bundan hareketle “inmek” olarak anlaşılmıştır. İndiği zaman o necm’e (yani Cebrailin Nebi’ye indirdiği Kur’an’a/kur’an’ın kısımlarına) andolsun ki...⁴⁷⁴

⁴⁷⁰ Bak. Mardini, **a.g.e.**, s. 67.

⁴⁷¹ Abdussamet, **a.g.e.**, s. 66.

⁴⁷² es-Savfi, **a.g.e.**, c: IV, s. 362.

⁴⁷³ Taberi, **a.g.e.**, c: IX, s. 7675.,

⁴⁷⁴ Mukatil b. Süleyman, **el-Eşbah ve’n-Nezair fi’l-Kur’ân-i’l-Kerîm (Kur’an Terimleri Sözlüğü)** (Thk: Dr. Abdullah Mahmud Şehhate), (trc: M. Beşir Eryarsoy), İşaret yay., İstanbul, 2004, s. 435.

2.3.2. Hunnes ve Kunnes

“Hayır! Hayır! Yörüngelerinde akıp giderek doğan ve batan yıldızlara andolsun!”

(Tekvir, 81/15-16)

Tekvir suresinde “*hunnes*” ve “*kunnes*” olarak, iki yıldız özelliğine yemin edilmiştir. Bu özelliklerle, hangi yıldızlara ya da nelere atıfta bulunulduğu hususunda bilimsel açıdan birçok yorum yapılmıştır. Yörüngelerinin uzaklığı (genişliği) nedeniyle bazen gözükken bazen de gözden kaybolan kuyruklu yıldızlar olabileceği söylendiği gibi⁴⁷⁵ vücutta gizli olarak bulunup gece gündüz akan kan ve vücudu dışarıdan giren veya vücutta yayılan birtakım mikroplardan koruyan alyuvarlar veya akyuvarlar olduğu da ileri sürülmüştür.⁴⁷⁶

Yeryüzünde veya yerin altında yaşayan gözle görülebilen veya görülemeyen insanın toprağa karışan organizmalarıyla beslenen topraktaki organizmalar,⁴⁷⁷ batan yıldızların kaybolduğu kara delikler,⁴⁷⁸ insanların gözle görebildikleri veya göremedikleri kızıl ötesi ışınlar,⁴⁷⁹ oldukları da söylenmiştir.

Genel olarak canlı cansız tabiatın dengesini sağlamaya dönük olarak bulunan varlıklar olarak anlayanlar da olmuştur.⁴⁸⁰ Güneş’in dönerken evrende kendine çektiği tozları büyük ve görünen bir kuyruklu yıldız haline getirdiği, bu yıldız güneşe yaklaştığında parçalanıp gözden kaybolmasının Hunnes ve Kunnesi oluşturduğu da dile getirilmiştir.⁴⁸¹

Yıldızların kaybolup ortaya çıkma gibi genel bir karakteri, “*Hunnes ve Kunnes*”in “*Kara Delikler*” olarak yorumlanmasına da neden olmuştur. Ayetlerde Hunnes ve Kunnes’in akabinde gece ve gündüzden, -karanlık ve aydınlıktan- bahsedilmesi, yeryüzü gecesi ve sabahı olabileceği şeklinde de yorumlanmıştır.

Surenin başında bahsedilen “*Güneş’in söndürülmesi ve yıldızların dökülmesi*” olayıyla bu yorum desteklenmiştir. Bu iki olayın olabilmesi için çok büyük güce

⁴⁷⁵ Bak. Mardini, **a.g.e.**, s. 67, Abdussamet, **a.g.e.**, s. 53, es-Savfi, **a.g.e.**, c: IV, s. 387.

⁴⁷⁶ Şerif, **a.g.e.**, s. 141.

⁴⁷⁷ Şerif, **a.g.e.**, s. 141.

⁴⁷⁸ Şerif, **a.g.e.**, s. 141, es-Savfi, **a.g.e.**, c: IV, s. 386, es-Sallabi, **a.g.e.**, s. 78, Neccar, **Tefsir**, c: IV, ss: 350 – 360.

⁴⁷⁹ Şerif, **a.g.e.**, s. 142.

⁴⁸⁰ Şerif, **a.g.e.**, s. 142.

⁴⁸¹ Müslim, **a.g.e.**, s. 213

ihtiyaç duyulduğu hatırlatılarak bu güç/lerin de galaksilerin veya göklerin derinliklerinde bulunan bir ayak topu kadar yahut daha küçük, siyah ve beyaz akı almaz güçlere sahip nokta cisimler, diğer adıyla ak nokta ve kara delikler sayesinde sayısız denecek kadar çok yıldızınbu imha gücüne sahip olduğu belirtilmiştir.⁴⁸²

Vakıa suresinde geçen “mevakıu’n-nücûm” tabiri (yıldızların konumları), “Yıldızların düştükleri yerler” olarak anlaşılarak bu düşünceye ayrı bir delil olarak sunulmuştur. Düşülen yerler, yıldızların yeniden oluşum yerleri (ana rahmine çocuğun düşmesi, varlık alemine gelmesi gibi) olarak da anlaşılabilceği iddia edilmiştir.⁴⁸³

Cevherî, gizlenme ve ortaya çıkmayı Güneş ışıklarından dolayı görünmeyen yıldızların Güneş’in batışından sonra ufuk çizgisinde belirmeye başlamaları olarak anlamıştır.⁴⁸⁴

Hunnes ve Kunnes, Sahabe tarafından, kelimelerin asli anlamının “ceylan” olması bunların da bir görünüp bir kaybolması bakımından, bir görünüp bir kaybolan (gece görünüp gündüz kaybolan) yıldızlar şeklinde mecâzî olarak anlaşılmıştır.⁴⁸⁵

Yapılan yorumlar, bu ayetin, hakkında en çok bilimsel yoruma sahip olduğunu göstermektedir. Kara delikler yorumu, ayetteyıldızların değil onu ortadan kaldıran veya ortaya çıkaran faktörün anlatıldığı izlenimi doğurmaktadır. Bu ayette ifade edilense *yıldızların* bazen ortaya çıkıp bazen kaybolmasıdır. Görünen ve kaybolan yıldızların hangi yıldızlar olduğu ayetin akışından anlaşılması mümkün görünmemektedir. Nitekim düzenli bir şekilde doğan ve kaybolan yıldızlar da vardır. Şu halde kaybolup sonra ortaya çıkan yıldızları, bir kısmı kara deliklerde kaybolan bir kısmı da ak noktalarda ortaya çıkan birbirinden farklı yıldızlar olarak anlamak

⁴⁸² Kara delikler Kaf suresi 6. Ayet bağlamında farklı bir yaklaşımın da konusu olmuştur. (ما لها من فوج) ifadesindeki (ما) harfi bir taraftan olumsuzluk edatı olarak kabul edilip, “onun hiçbir çatlağı yoktur” şeklinde asırlar boyunca anlaşılmışken ve dil ve muhatapların anlayışları da buna uygunken, gökyüzündeki çatlaklar (kara delikler) bulunduktan sonra bu harfin taaccüp harfi olarak anlaşılması gerektiği öne sürülmüştür. Yani ilk muhataplar bunu olumsuzluk olarak anlarken ve bu da bir yanlış olarak görülmezken sonraki nesiller yani karadelikleri öğrenenler ayetin bilimsel verilerle çelişmediğine inanmaları için bu harfi taaccüp harfi olarak anladıklarında “ne kadar da çatlak var!” şeklinde anladıklarında çelişkiden kurtulacaklarını (!) sanmışlardır. (Bu konuda ayrıntılı tartışma için bkz: El-Hâc Ahmed, Yusuf, **a.g.e.**, ss: 363 – 368.)

⁴⁸³ Yeniçeri, **a.g.e.**, ss: 167 -170.

⁴⁸⁴ Cevherî, **a.g.e.**, c: XXV, s. 82.

⁴⁸⁵ Taberi, c:X, s. 8499.

için elimizde kesin bir delil yoktur. Böyle bir durumda ayetin karadeliklerden bahsettiğini iddia etmek tutarlı bir yaklaşım gibi görünmemektedir.

Zağlül Neccar “*hunnes*” kelimesini “daimi gizlenen” olarak almakta ve gizlenme sıfatına ebedilik vasfı yüklemektedir. “*Kunnes*” kelimesine de “*yuvaya girmek*” değil “*süpürmek*” anlamı üzerinden “yok eden-toplayıp ortadan kaldıran” anlamı vermekte ve karadeliklerden bahsettiğini iddia etmektedir.

Öncelikle “daimi” vasfını “*hunnes*” kelimesine nereden hareketle yüklediği tartışmalıdır. Zira dilde bu kelimenin “*daimi-oluş*” şeklinde bir anlamına rastlanmamıştır. “*Kunnes*” kelimesine de “*yuvasına giren/gözden kaybolan*” değil “*ortadan kaldıran*” “*süpüren*” şeklinde Kur’ân-ı Kerîm’in iniş döneminde anlaşılmayan bir anlam vermesi bir şeye inanmışlıktan dolayı verilen/verilmek zorunda kalındığı izlenimi uyandırıyor.

İki kelimedenden birinin indiği dönemdeki yaygın anlamına yeni ilaveler yapmak ve diğerini de bunun üzerine bilinenden başka bir anlamda ele almak hayli zorlama görünmektedir.⁴⁸⁶

2.3.3. Mevakıu’n-Nücûm

“*Bakın! Yıldızların yerlerine yemin ederim, Ki bilseniz, bu gerçekten pek büyük bir yemindir.*” (Vakıa, 56/75,76)

“*Yıldızların konumları*” ifadesi de bilimsel tefsir ve İlmi İ’caz konularına dahil edilenlerdendir. “Yıldızlar” şeklinde çoğul oluşu; yıldızların aralarında aklın hayal edemeyeceği kadar uzun mesafelere işaret olarak⁴⁸⁷, yıldızların *konumlarından* bahsedilmiş olması -sürekli hareket etmeleri ve aralarındaki uzak mesafeden dolayı- ışıkları bize gelene kadar yerlerinin (çoktan) değişiyor olması olarak yorumlandığı gibi⁴⁸⁸ yıldızlar arasında bir çekim kuvvetinin olduğu,⁴⁸⁹ yıldızların doğduğu beyaz

⁴⁸⁶ Müsaid b. Süleyman Et-Tayyar, “Takvîmu’l-Mefahîm fî Mustalahi’l-İ’cazi’l-İlmî” **Buhûs Muhkeme Fî Ulumi’l-Kur’ân ve Usuli’t-Tefsir** (İlmi Çalışmalar: 7) (Editör:) Müsaid b. Süleyman et- Tayyar, 2. baskı, Merkezi Tefsir li’l-Dirasatil Kur’âniyye, Riyad, 2015, ss: 320 - 324.

⁴⁸⁷ es- Savfi, **a.g.e.**, c: IV, s. 283, Nablûsi, **a.g.e.**, s. 65,75.

⁴⁸⁸ es- Savfi, **a.g.e.**, c: IV, s. 283., Abdullah, **a.g.e.**, s. 112, Nablusi, **a.g.e.**, s. 65, Muhammed es-Sallabi, **a.g.e.**, s. 72.

⁴⁸⁹ es- Savfi, **a.g.e.**, c: IV, s. 283, Nablusi, **a.g.e.**, s. 66, Muhammed es-Sallabi, **a.g.e.**, s. 76.

delikler ve battıkları kara deliklerinin bulunduğu,⁴⁹⁰ şeklinde de yorumlanmıştır. Ayrıca çok uzun zaman önce silinen ve yok olan yıldızların hâlâ ışıklarının bize ulaşmaya devam etmesi nedeniyle yıldızlara değil de konumlarına yemin edildiği iddia edilmiştir.⁴⁹¹ Ayrıca bu ayetle, yıldızların ışıklarının düz değil eliptik yayıldığından, gözümüzle ışığı takip ettiğimizde gördüğümüz ışığın yıldızın kendisine değil konumuna ait (!) olduğuna işaret edildiği söylenmiştir.⁴⁹²

Yıldızların konumlarının yani bulundukları yerlerin ve diğer yıldızlarla arasındaki mesafenin hem yön bulmada hem de dünyanın, canlıların yaşamasına imkân sağlayan bir ortam olarak hazırlanmasında büyük önemi olduğu ifade edilmiştir.⁴⁹³

Elmalılı da, birçok anlama gelmesinin mümkün olduğunu söylemektedir. Örneğin, yıldızların mevkileri, battıkları veya doğdukları yerler yani mağrib ve meşrikleri, gökteki yörüngeleri burçları/yerleri, gök taşlarının düştükleri yerler, kıyamet günü dökülecekleri yerler gibi somut anlamlar olabileceği gibi mecazen Kur'ân-ı Kerîm'in nüzul ettiği kalpler şeklinde de anlaşıldığından bahsetmektedir.⁴⁹⁴

Bu konumların her yıldız ya da gezegenin (Merkür, Venüs vb.) bulunduğu yörünge (ya da konum) olduğu da söylenmiştir.⁴⁹⁵

“*Mevakuu'n-Nücûm*” tabirini “*konulan yer*” olarak anlayan Kocabaş, bu tabirin iki türlü anlamaya müsait olduğunu söylemiştir: Birincisi yıldızların önceden tespit edilmiş olan yerleri, ikincisi; yıldızların düştüğü yerler. Yani yıldızların içine düştüğü “kara kuyular”.⁴⁹⁶

Sahabe ve tabiûndan da bu konuda farklı düşünenler vardır: İbn Abbasın da dâhil olduğu bir grup, Kur'ân-ı Kerîm'in indirilişinin kastedildiğini, bir grup doğduğu ve battığı yerler olduğunu, bir kısmı da yıldızların konumları olduğunu

⁴⁹⁰ Çelik, **a.g.e.**, s: 111, Ayrıca Bkz: Nablusi, **a.g.e.**, s. 66., Es-Savfi, **a.g.e.**, c: III, s. 89, Babuna, **a.g.e.**, ss: 56 – 59.

⁴⁹¹ Muhammed es- Sallabi, **a.g.e.**, s. 72.

⁴⁹² Muhammed es- Sallabi, **a.g.e.**, s. 76.

⁴⁹³ Mardini, **a.g.e.**, s. 60 vd., Abdussamet, **a.g.e.**, s. 56.

⁴⁹⁴ Elmalılı, **a.g.e.**, c: VII, s. 135.

⁴⁹⁵ Müslim, **a.g.e.**, s. 178, 210.

⁴⁹⁶ Kocabaş, **a.g.e.**, s. 170.

düşünmektedir. Bazıları da kıyamet zamanında yıldızların dökülmelerini anlamıştır.⁴⁹⁷

Yukarıdaki yorumlar göz önüne alındığında yıldızlar hakkında bilimsel araştırmalarla elde edilen bilgilerle, neden yıldızlar yerine konumlarına yemin edildiği izah edilmeye çalışılmış ve bu konu î‘cazî bir zeminde ele alınmıştır. Ancak Kur’ân-ı Kerîm’de yıldızlara yemin edilen ayetler de mevcuttur.⁴⁹⁸

Yıldızların konumlarına yapılan yeminin gerçek amacı acaba gerçekten ışıkların bize doğru geliş şekli veya yıldızların yer değiştirmesi midir? Eğer bunlar yıldızların gerçek konumlarını bilmeye mani ise ve hatta Kur’ân-ı Kerîm’in indiği dönemde bile bilinemeyen bir durumdaysa konumlarına nasıl yemin edilmekte başka bir deyimle konumları nasıl oluyor da Allah’ın (cc) iddiasına şahit olarak gösterilmektedir.

Yeminde amaç bizatihi yeminin kendisi midir, yoksa yeminin muhatap nezdindeki öneminden hareketle iddianın güçlendirilmesi midir? Bu ifadelerle modern bilimin ortaya koyduğu bilgiyi inkar etmek ya da küçümsemek gibi bir niyetimizin olmadığını bir kez daha ifade etmekte yarar vardır.

Biz, Kur’ân-ı Kerîm’deki bazı ayetleri ya da kelime ve tabirleri modern bilimle birlikte daha önce hiç duyulmamış ve anlaşılmamış bir şekilde yorumlama yaklaşımını kritiğe tabi tutmak istiyoruz. Yukarıdaki yorumlarda “*yıldızların konumları*” tabirinin kullanılmasındaki hikmetin 1400 yıl sonra anlaşıldığı iddia edildiğinde, ayetin indiği dönemde taşıdığı anlam havada kalmaktadır.

Bu durumda hem kasd-ı mütekellime (bir nevi) müdahale edilmekte hem de muhatapların dil üzerinden kurdukları iletişim işlevsiz hale getirilmektedir. Kullanılan tabir müteşabih bir tabirse yani soyut ve insanüstü bir kavramı ya da hakikati dil kalıplarıyla insanların anlayabilecekleri ve başka yönler çekilebilme (tevil etme) ihtimali olan bir tabirse o zaman bu tabirin tevili üzerinde böyle kesin dille durmak ne kadar doğrudur?

⁴⁹⁷ Taberi, a.g.e., c: IX, s. 7866.

⁴⁹⁸ Bkz: Necm, 53/1, Tarık, 86/1-2.

Doğru olduğu kabul edildiğinde bile ortaya çıkan iki anlam arasında bir alâka kurmak mümkün görünmemektedir. Çünkü her nekadâr ışıkları kıvrımlı gelse de ve yıldızların yerleri sürekli değişse de yine de ayette bu tabirin geçiyor olması, yıldızların bir konum ya da konumlarının olduğu ve önceden tespit edildiği sonucunu doğurmaktadır.

Yorumların birinde “konumlar” şeklinde çoğul kullanılma nedeni yıldızların sürekli hareket etmeleri midir, yoksa yıldız kelimesinin çoğul olarak kullanılmasından kaynaklanan bir dil üslûbu mudur? Türkçe belirtili isim tamlamalarında cansız varlıklar tamlayan olduklarında tamlanan tekil olmaktadır: “Binaların temeli, şehirlerin ruhu, araçların dumanı” gibi.

Ancak Arapça’da böyle bir kurala rastlanmamaktadır. Bilakis çoğul kelimelerin tamlananları da çoğul olabilmektedir. Örneğin Resûlullah (sav) bir hadisinde “Peygamberlerin kabri” tabiri için “قُبُورِ الْأَنْبِيَاءِ” şeklinde tamlananını da çoğul olarak kullanmıştır.⁴⁹⁹

Bu hadiste “kabirler”in çoğul olması her peygamberin birden fazla kabri olduğu anlamına gelmez. Böylesi dil kullanımlarından kaynaklanan durumların ayrı bir bilimsel yönünün olacağı ya da i‘cazi boyutunun olacağı iddiası bize bilimsel gelmemektedir.

Diğer taraftan Sahabe tarafından yapılan yorumda aynı tabir Kur’ân-ı Kerîm’in peyderpey indirilişine de bir atıf olarak yorumlanmıştır. Yukarıda verdiğimiz yorumların bu yorumla uzaktan yakından bir alâkası görünmemektedir.

⁴⁹⁹ وَحَدَّثَنِي عَنْ مَالِكٍ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «اللَّهُمَّ لَا تَجْعَلْ قَبْرِي وَتَنَائِعِي». اشْتَدَّ غَضَبُ اللَّهِ عَلَى قَوْمٍ اتَّخَذُوا قُبُورَ أَنْبِيَائِهِمْ مَسَاجِدَ»

(Bkz: İmam Malik, **Muvatta**, (Tashih, Talik ve Tahrir: Muhammed Fuad Abdülbaki) Daru İhya-i’t-Truasi’l-Arabi Beyrut, 1985, s.172) Hadiste Resûlullah Allah’a (cc) dua ederek; “Allah’ım kabrimi tapılan bir put haline getirme. Zira Peygamberlerinin kabrini mescid edinen kavme karşı Allah’ın öfkesi şiddetli olur.” buyurmaktadır. Söz konusu hadiste “Peygamberlerinin kabrini” ifadesi çoğul olarak geçmektedir.

2.4. Gezegenler/Kevakib

“Biz yakın semayı yıldızların güzelliğiyle bezedik.” (Saffat, 37/6)

Saffat suresinin 6. ayetinde geçen “yakın gök” ifadesi dünya semâsı olarak anlaşılmıca bize en yakın göğün güneş sistemi olduğundan hareketle “kevkeb”⁵⁰⁰ kelimesi, en yakın daimi gök cisimleri olan **gezegenler** olarak anlaşılmıştır.⁵⁰¹ Ayetle ilgili bilimsel veriler ortaya konmuştur.

Kevkeblerin “yıldız” gibi olmadıkları⁵⁰² hacim, yoğunluk, sıcaklık, madde, kütle, mesafe gibi özellikler bakımından ayrıştıkları bu bilgilerden bazılarıdır. Kevkeblerin aslında karanlık soğuk cisimler olduğu ancak güneşten gelen ışığın yansıttıkları ifade edilmiştir.⁵⁰³

İnsanların denizlerde ve karalarda yol bulmaları için yıldızlardan faydalandığına değinen ayetlerin kevkebler için aynı şeyden söz etmeyişi, kıyametten bahseden ayetlerde (meselâ Tekvir Sûresi 2. ayette) yıldızların söndürülmesinden bahsederken kevkeblerin söndürüleceğine dair herhangi bir işaretin olmayışı ve çıplak gözle temaşa edenler için göğün süslü görünmesi açısından yıldızla gezegen arasında bir farkın bulunmayışı gibi durumlar kevkeblerin yıldızlardan ayrı olduğunun diğer işaretleri olarak gösterilmiştir.⁵⁰⁴

Cevherî ise yukarıda sayılanların aksine, yıldızla kevkebi aynı şey olarak görmüş, yıldızların sayıları ve mesafeleri hakkında dönemin bilgilerini aktarmıştır.⁵⁰⁵ Batılı bir bilim adamından aktardığı bilgiye atfen gökyüzünün tamamen gök cisimleriyle dolu olduğunu ve boş bir ortamın olmadığını öne sürmüştür. Yine aynı

⁵⁰⁰ Gökyüzünde enerji kaynağı üreten, yoğun ışık saçan plazma kütlesi olan serpilmiş ışıklı noktalardan her biri. Yıldız karşılığında Arapça’da necm (çoğulu nücûm) ve kevkeb (çoğulu kevâkib), Farsça’da ahter ve sitâre (İng. star) kelimeleri kullanılır. Kök bakımından necm “doğmak, ortaya çıkmak”, kevkeb “parlamak, aydınlık olmak” anlamına gelir (Lisânü’l-‘Arab, “ncm”, “kkb” md.leri). Her iki kelime de yıldız yerine kullanılmakla birlikte kevkeb bazan “gezegen” anlamını ifade eder (EI² [İng.], VIII, 97). Kur’ân-ı Kerîm’de 53. sûre Necm adını taşımakta, dört ayette necm, dokuz ayette (çoğulu) nücûm geçmektedir. (Yavuz Unat, “Yıldız” DİA, İstanbul, 2013)

⁵⁰¹ Bucaille, **Müşpet**, s. 247., Yeniçeri, **a.g.e.**, s. 176.

⁵⁰² Yıldızların çok büyük enerjiye sahip patlayan fırın gibi alevli gaz kütleleri halinde ve dalgalı elektrik akımındaki lamba ışığı gibi gidip gelen bir parlaklığa sahip oldukları ifade edilmiştir. Bkz. (El-Yemâni, **a.g.e.**, s. 255., Yeniçeri, **a.g.e.**, ss: 174 -180)

⁵⁰³ El-Yemâni, **a.g.e.**, s. 255., Yeniçeri, **a.g.e.**, ss: 174 -180.

⁵⁰⁴ Yeniçeri, **a.g.e.**, ss: 175 -180, el-Musallih, ve Es-Savi, **a.g.e.**, ss: 170 -180.

⁵⁰⁵ Cevherî, **a.g.e.**, c: IV, s. 87.

kişiden yaptığı aktarımlarla Güneş sisteminden başka sistemlerin olduğu, eskiden sanıldığı gibi Güneş'in kâinatın merkezi olmadığı vb. bilgilere yer vermiştir.⁵⁰⁶

Bu konudaki ayetler bilimsel verilerle ele alınırken gezegenlerin nasıl oluştuğu yönünde bazı teorilere de yer verilmiştir.⁵⁰⁷

“Es-Semâe'd-dünya” “Yakın gök” tabirinin Güneş Sistemi olarak kabul edilmesi bu konuda konuşulması ve sorgulanması gereken ilk konudur. Gerçekten Güneş Sistemi içinde kalanlar mı yakın gök olarak görülmektedir? Her şeye rağmen Kevkeb kelimesine gezegen denmesi bir varsayım olarak kabul edilmesi ve bunu destekleyici unsurlar bizce tartışmayı bitirmemektedir.

Gezegenler, kendisi ışık ve ısı kaynağı olmayan gök cisimleridir. Ancak Kur'ân-ı Kerîm'in başka yerlerinde kevkeblerin “*şeytanları yok etmeye gücü yetecek*” birer ateş topu haline gelme imkânına sahip olduğu görülmektedir. Gerek Saffât suresi altıncı ayette gerekse Mülk suresi beşinci ayette kevkebler kulak hırsızlığı yapmaya kalkışan şeytanların cezalandırılmasında kullanılan araçlara (alev toplarına) dönmektedirler. Buradan hareketle kevkebin, kendiliğinden ısı ve ışık olmayan gök cisimleri olarak anlaşılması zorlaşmaktadır.

İbrahim Suresi 76. ayette Hz. İbrahim'in (as) geceleyin bir Kevkeb gördüğü dile getirilmektedir. Çıplak gözle ve kısa zaman dilimlerinde görülebilen üç beş gezegenin, birinin böylesine bir ilah konumuna yükseltilecek kadar yüceltilmesi zor görünmemektedir. Hz. İbrahim'in (as) onun bir ilah olabileceği ihtimali üzerinde durması, önemli bir yıldız olarak kabul edildiğinin bir işareti gibi görünmektedir.

Hz. Yusuf'un (as) gördüğü rüyadan hareketle de bu gök cisimlerinin gezegen olma ihtimali zor görünmektedir. Diğer bir sorun da çeviride ya da kelimelere anlam yükleme konusunda anakronizm sorunudur. Kevkeb kelimesini eski Araplar gezegen olarak değil yıldız olarak anlıyorken yıldıza kevkeb, kevkebe yıldız derken herhangi

⁵⁰⁶ Cevherî, **a.g.e.**, c: XVIII, ss: 15 - 20.

⁵⁰⁷ Gezegenlerin, ilkel nebülöz gazının yoğunlaşması ve parçalara ayrılması sonucu oluşan galaksi kütlelerinin yıldızlar halinde parçalara ayrılması sırasında yıldızların sağladığı imalat artıklarından (!) oluştuğu iddia düşünülmektedir. (Bucaille, **a.g.e.**, s. 233) Gezegenler bizzat ışık kaynağı değildir. Güneş'in etrafında dönerler. Başka yerlerde de gezegenler olabileceği söylene de sadece güneş sistemi içindekiler tanınmaktadır. (Bucaille, **a.g.e.**, s. 247) Eski çağlarda dünyadan başka beş gezegen daha bilinmekteydi: Merkür, Venüs, Mars, Jüpiter ve Satürn. Diğerleri sonradan keşfedildi. (Bucaille, **a.g.e.**, s. 247)

bir karine olmadan Allah Tealanın bu kelimeyi “*Gezegen*” anlamında kullandığını iddia etmek bilimsel görünmemektedir.

Çünkü bu kelime Arapların dilinde olan ve anlamı kendilerince malum olan bir kelimedir. Sınırları kesin hatlarla belirlenmiş bir yer olmayan “*Yakın Semâyi*” kati sınırlarla ayırarak güneş sistemi olarak ele almanın ve ilk dönemlerin anlamadığı bir anlamı ona yüklemenin doğru olmadığını düşünmekteyiz.

Şayet ilk dönemlerde kevkeb olarak tanımlanan gök cisimlerinin ne olduğu tam tespit edilmiş olsaydı ve bu kastedilenler gezegenler olsaydı o takdirde bu yorum da geçerli olurdu, bu yorumun dayanağı olan yakın gök ifadesinin Güneş Sistemi olduğu iddiası da makul olurdu.

Diğer taraftan Nur suresinde geçen kevkeb kelimesi “mübarek bir ağaçtan elde edilen yakıtla tutuşturulan inci gibi bir yıldız” olarak nitelenmektedir. Şu halde kevkeb kelimesini ışığı kendinden olanlar ve olmayanlar diye bir ayırmadan söz edilemediği bir dönemde kevkebi özel olarak gezegenler için kullanmanın bir dayanağı da kalmamaktadır.

Hz. Yusuf’un gördüğü rüyada bahsedilen 12 kevkeb için henüz vahyin indiği dönemlerde bile bilinen/keşfedilen gezegen sayısı 5-6’yı geçmezken Hz. Yusuf’un 12 gezegeni rüyasında görmesinin bile bir mucize olduğu ve bu sayının gezegenlerin nihai sayısı olduğunun bundan başka asla gezegen olamayacağının bir işareti hatta delili olduğu söylenmiştir.⁵⁰⁸

Ancak iddia edilen yorumda da belirtildiği gibi keşfedilen yörüngeler yörünge olarak bile tanımlanmamışken ve sayısı henüz 5-6 iken, bunlar ayrı bir isimlendirmeye ve tanımlanmaya mazhar olmamışken buradaki kevkeb kelimesinin gezegen olduğunu iddia etmek makul görünmemektedir.

Ayrıca henüz bulunan gezegen sayısı on ikiyi bile bulmamış ve sonunda kaç tane olacağı da ispatlanamamışken buradan ilmi ve i‘cazi çıkarımlar yapmak kendi içinde dahi tutarlı görünmemektedir.

⁵⁰⁸ es-Savfi, **a.g.e.**, c: IV, s. 432., Osmanoğlu, **a.g.e.**, s. 45, Neccar, **Tefsir**, c: I, ss: 361 - 367.

Sahabe ve tabiûndan bize nakledilen yorumlarda bu gök cisimlerinin nicelik ve niteliklerine dair herhangi bir yorum da bulunmamakla birlikte secde eden yıldızların isimleri hakkında bir rivayete rastlamaktayız. Rivayete göre bir Yahudi Resûlullah'ın (sav) yanına gelerek secde eden yıldızların adlarını sormakta ve Cebrail'in bildirmesiyle bu isimleri Yahudiye söylediği anlatılmaktadır. Bu isimlerin arasında Tarık ismi de bulunmaktadır. Rivayeti sahih saydığımızda bile verilen isimlerin dönemin yıldız isimleri olduğu göz önüne alındığında o dönemde kevkeb kelimesyle “*genel anlamda gök cisimlerinin/yıldızların*” anlaşıldığı görülmektedir.

Hicr suresinde de “ziynet” ve “şihab” kelimelerinin ortak olarak “buruc” kelimesiyle aynı semântik örgü içinde kullanıldığı görülmektedir. Buradan, kevkeblerin burçlarla aynı ya da benzer niteliklere sahip olduğuda anlaşılmaktadır. Budurumda bize göre burçlarla Kevkeblerin bu anlamda ortak bir noktaları da mevcuttur.

2.5. Şihab ve Gök Taşı

“Gerçek şu ki biz yakın göğü kandillerle süsledik. Ayrıca bunlarla şeytanların taşlanmasını sağladık ve onlara alevli ateş azabını hazırladık” (Mülk, 67/5)⁵⁰⁹

Cin, Saffat ve Hicr surelerinde geçen Şihab; “*yanan bir ateşten çıkan alev veya havada beliren bir şeyden yayılan ışık*”⁵¹⁰ anlamında burçların/kevkeblerin/yıldızların sıfatı anlamına gelmektedir. Çoğulu şuhub’tur. Cin suresi 8. ve 9.ayette şuhub, vahye kulak misafiri olmaya çalışanları (cinleri) korkutma, gökte belirli sınırları aşmalarını engelleme ve nihayetinde helak etme aracı olarak geçmektedir.

Bilimsel verilelerle bu parçaların gök taşları olduğu söylenmiş ve aşağıdaki bazı özelliklerinden bahsedilmiştir:

⁵⁰⁹“ Ama eğer birisi bu bilgiden bir kırıntı koparmayı başarır, bundan dolayı (yakıcı bir) ışık (شهاب ثاقب) pençesine düşsün.” (Saffat, 37/10), “Ve (zaman oldu) göğe uzandık, ama onu güçlü muhafızlar ve alevli gök taşlarıyla (شهاب) dolu bulduk, hâlbuki onu(n gizlediği her sırrı) dinleyebileceğimiz (uygun) yerlere kurulmuştuk. Ve şimdi (veya başka zaman) onu dinlemeye çalışan herkes (aynı şekilde) kendisini bekleyen bir alevli gök taşı (شهاباً رَصَدًا) karşılaşacaktır.” (Cin, 72/8,9) “Biz göğü her türlü kovulmuş şeytandan koruduk. Ne var ki kim oradan kulak hırsızlığı yapmaya kalkarsa onu da parlak bir alevli gök taşı (شهاب مُبِين) kovalar.” (Hicr suresi, 15/18) “Gökyüzüne ve târika (sabahyıldızına) yemin ederim. Târik’in ne olduğunu nereden bileceksin? (O, karanlığı) delen yüksek ışıklılı yıldızdır. (Tarık, 86/1-3)

⁵¹⁰ el- İsfehani, a.g.e., s. 822.

Dakikada 1400 mil hızla (saniyede 250 km olduğu da söyleniyor)⁵¹¹ yeryüzüne doğru ilerlerken yoğunluklarının azlığı nedeniyle atmosferle sürtüşmesi esnasında parçalanıp içindeki sıvı miktarının buharlaşmasıyla toz bulutu haline gelen en küçüğü kum tanesi kadar farklı ebatlarda geceleyin yüksek ateşle parıltı bir halde görülen farklı gök parçaları olduğu ifade edilmektedir. Yüksek ısıyla yağmurun yağmasına da yardımcı oldukları söylenmiştir.⁵¹²

Yeryüzünde bulunan birtakım kimyevi parçaları ve maden filizlerini de kapsadığı söylenmekte, kendine has manyetik özellikli parçalara sahip zerreler olduğu ifade edilmektedir.⁵¹³ Kuyruklu yıldız parçaları olduğu da ifade edilmiştir.⁵¹⁴

Cevherî, şihabların (akan yıldız) eski Yunanda gökteki yıldız ya da gezegenelerden kopan parçalar değil yerin altından çıkan ve göğe bulutlar halinde yükselen ve neredeyse bir alev topuna dönen parçalar olarak sanıldığını ama zamanla bilimin bu düşüncüyü yalanladığını söylemektedir.⁵¹⁵

O şihapları tarif ederken geceleyin gökten sivrulmuş vaziyette görüldüklerini, hacimlerinin plaka kadar, güneş etrafında helezonik bir şekilde 33 yılda döndüklerini ifade etmekte ve dünya etrafına en son 1866 yılında uğradıklarını sayısı 150 milyon kadar olup milyonlarcasının yeryüzüne isabet ettiğinin tahmin edildiğini anlatmaktadır.

“Niyazik” olarak geçen ve “kısa mızrak” anlamına gelen gök cisimlerinin de şihaba teşbih için kullanıldığını düşünmektedir.⁵¹⁶ Ateş toplarının bunlardan farklı olduğunu söylemektedir. Bunların şihaplardan daha yavaş, yeryüzüne yaklaştığında dağılıp patlayan ve patlama esnasında sarsıntıya neden olan yeryüzüne düştüğünde hava topu olarak adlandırılan ve içeriğinde demir, solis, nikel gibi maddeler bulunan taşlar olduğu ifade etmektedir. Bu taşlar Güneş’in etrafında dönen dünyaya

⁵¹¹ es-Savfi, **a.g.e.**, c: IV, s. 457.

⁵¹² Ayrıntılı bilgi için Mardini, s. 65, Abdussamet, **age**, s: 54, es-Savfi, **Mevsuatu'l-Kevniyyeti'l-Kübra**, c: IV, s: 456.

⁵¹³ Mardini, **age**, s. 65, Es-Savfi, **a.g.e.**, c: IV, s: 456 vd.

⁵¹⁴ Mardini, **age**, s. 65, Es-Savfi, **a.g.e.**, c: IV, s: 456 vd.

⁵¹⁵ Cevherî, **age**, c: VIII, s: 14, ve c: XVIII, s: 11.

⁵¹⁶ Cevherî, **age**, c: VIII, s: 14 vd., Ayrıca Cevherî, **age**, c: XVIII, s: 50 vd.

yaklaşınca çekim kuvvetinden dolayı atmosfere giren ya atmosferde bir şihap şeklinde tutuşan ya da gök taşı şeklinde yere düşen küçük maddelerdir.⁵¹⁷

Göğün mesabihlerle (yıldızlarla) süslenmesinin yanı sıra bu yıldızlarla hem genel olarak felaketlere karşı korunduğu hem de şeytanlara karşı korunduğu Kur'ân-ı Kerîm'de dile getirilmektedir.⁵¹⁸ Bu korunmanın bazı dev yıldızların atış tanesi yahut atış topu olacak şeklinde küçültülerek meydana getirildiğinden bahsedilmiş “Şihab Sağıp” veya “en-Necmü's-Sâgıb” ifadelerinin de bunu anlattığı belirtilmiştir.⁵¹⁹

Hud suresi 82. ayette anlatılan Lut kavminin helakinin, gökten taş yağması şeklinde gerçekleştiği ileri sürülmüş ancak bunun ilmen mümkün olarak görülmesinin asırlar aldığı belirtilmiştir.⁵²⁰

Bilimsel veriler böyle söylemesine rağmen bu konuda sadece İbn Abbas, şihab'ı “öldürmeyen, yakan ve yaralan, bozan” olarak açıklamakta,⁵²¹ Süddi de “atıldığı şeyi yakan parlak bir ışık saçan yıldız” olarak açıklamaktadır.⁵²²

Şeytan vb. varlıkların somut/mücessem birer varlık olarak gösterilmeleri nedeniyle onlara atılan şeylerin de somut nesneler olarak anlatılmaları anlaşılır bir durumdur. Ancak bu nesnelerin göktaşları olduğunu iddia etmek için ayetlerin kati bir şekilde bunlara işaret ettiğine dair delilimizin olması gerekmektedir.

Kur'ân-ı Kerîm'de “kevakib” kelimesinin de şeytanlar için bir tehdit olarak anlatıldığını göz önüne aldığımızda hem kevkeblerin gezegen olmadıkları hem de şihab özelliğine sahip varlıkların gök taşları olmadıkları görülmektedir. Diğer taraftan şeytanları yok edecek özelliğe sahip varlıkların atmosferde sönüp buharlaşmaları anlatım amacını da zedelemektedir.

Bilimsel anlamda gök taşlarının mevcudiyetleri ve özellikleri bilimin konusudur. İlmin verileri ve sınırları içinde kabul ya da ret söz konusu olmakla birlikte, bu nesnelerin bizatihi “*Rucumen li's-şeyatîn*” olarak kullanılan varlıklar olduğunu iddia etmek zor görünmektedir. Aslında, gaybın alanına giren bir konuyu

⁵¹⁷ Cevherî, a.g.e., c: XVIII, ss: 50 - 55.

⁵¹⁸ Fussilet, 41/12, Mülk, 67/5.

⁵¹⁹ Yeniçeri, a.g.e., ss: 179 -184.

⁵²⁰ Osmanoğlu, a.g.e., s. 136.

⁵²¹ Taberi, a.g.e., c: 6, s. 4876.

⁵²² Taberi, a.g.e., c: 8, s. 6873.

müteşabih olarak insanların anlayabilecekleri bir üslupta anlatan Kur'ân-ı Kerîm'in bu ayetlerini de bu gaybi alanın daha anlaşılır hâle gelmesi için kullandığı üslup olarak görmenin daha faydalı olacağını düşünmekteyiz.

“İstesek onları yerin dibine batırırız yahut üzerilerine gökten parçalar düşürürüz. Bunda kesinlikle Allah’a yönelen her kul için işaretler vardır.” (Sebe, 34/9)⁵²³

Ayette insanlara bir tehdit unsuru olarak zikredilen, ayette “*gökten parçalar*” olarak çevirdiğimiz, günümüz bilimsel verileri doğrultusunda “*Gök taşı*” olarak anlaşılan “*kisef*” ifadesinin de birçok açıdan ilmî îcaz özelliği unsuru olduğu ifade edilmiştir.

Bu taşların, şihabdan farklı olarak meteorlar olduğu düşünülmektedir. Meteorlar hakkında bazı hususlar ortaya konarak, bu görüş desteklenme yoluna gidilmiştir. Bu hususlardan birincisi, Kur'ân-ı Kerîm'in indiği dönemde bu konuda bir şey bilmiyor olmalarıdır. İkincisi; meteor düşmesi hâdisesinin nadiren gerçekleşen bir olay olmasıdır.

Bunların Mars ve Jupiter arasında yüzen taşlar veya parçalar olduğu kabul edilmiştir. Dünya semâsına yakın yerlerde olmadıkları bir hakikattir. Hacimleri farklıdır. Ancak meteorlardan daha büyük olduğu ifade edilmiştir. Bu bakımdan uzak olması dünyaya düşme ve büyük yıkımlara neden olma ihtimalini azaltmıştır.⁵²⁴

Cevherî'ye göre, bunlar da şihablar gibi anidengörünüp kaybolan, ancak şihablardan daha yavaş varlıklardır. Yeryüzüne yaklaştıkça parçalanırlar. Bileşiminde demir, nikel gibi maden filizleri barındırırlar, menzilleri 8 km.'den 60, 100, 200 km.'ye kadar yükselir ve hızları da menzilleri gibi değişir.

Bu topların küçük parçalardan ibaret olduğu, güneş etrafında döndükleri ve dünyaya yaklaştıkça dünya çekim kuvvetine yenilerek yere düştükleri söylenmiştir. Havada şihablar gibi yandıkları ve yere gök taşı şeklinde düştükleri ifade

⁵²³ Ayrıca bkz: “Hani demişlerdi ki; ‘Allah’ın eğer bu (kitap/peygamber) senin katından bir hakikat ise gökten üzerimize taşlar yağdır yahut can yakan bir azap gönder.” (Enfal, 8/32); “Oraya pışmış çamurdan taşlar yağdırdık.” (Hud, 11/82). Şuara, 26/187, İsrâ, 17/92, Rum, 30/48;

⁵²⁴ es-Savfi, **a.g.e.**, c: IV, s. 365, ss: 372 - 375.

edilmiştir.⁵²⁵ Günlük ortalama 60 adet taşın yeryüzüne düşerken atmosferde tutuştuğu için düşene kadar yıkıcı etkisini kaybettiikleri belirtilmiştir.⁵²⁶

Cevherî butaş yağdırmayı fil ordusuna yapıldığı gibi bir cezalandırma olarak da yorumlamıştır.⁵²⁷ Ayette nekra olarak verilen “gökten birtakım parçalar vb. (كِسْفًا) (من السماء)” ifadesi 5 ayette geçmektedir.⁵²⁸

Rum ve Tur Surelerinde bulut birikintisinden bahsedilmektedir. Diğerlerinde “parçalar” anlamına gelmekle birlikte, bu parçaların nasıl parçalar olduğuna dair hiçbir bilgi bulunmamaktadır. Gökten taş yağması hâdisesinin, bir toplumu cezalandırma şekli olarak insanların muhayyilesinde yer aldığı ve en şiddetli veya en büyük cezalandırma yollarından biri olduğu da anlaşılmaktadır.

Ancak, bunun meteorlar ya da göktaşları yoluyla yapıldığını iddia etmek zordur. Öncelikle bunun kesin delili de yoktur. Elimizde cezalandırma amacıyla yağdırılan bir taşla meteorları yapısal olarak kıyaslama imkânımız bulunmamaktadır.

Tarihsel olarak da, gökten yağın taşların toplulukların cezalandırılma sürecinde indiğine/inmiş olabileceğine dair elimizde bir delil yoktur. Ayetlerin hepsinde şart edatı “lev” “لو” kullanılmıştır. Bu edat da, “ihtimal dâhilindeki şeyler” için değil “ihtimal dışındaki şeyler” için kullanılmaktadır. Ayetlerde verilen mesajda, “gökten parçalar yağdırsan da yine de iman etmeyecekleri” vurgulanmaktadır.

Enfal Suresi 32. ayette müşrikler tarafından cezalandırılma şekli olarak “gökten taş yağdırılması” istenmektedir.⁵²⁹ Şuara Suresi 187. ayette de, müşrikler tarafından “gökten parçalar düşürülmesi” yine azap olarak istenmektedir.⁵³⁰ Araf Suresi 162. ayet ve Ankebut Suresi 34. ayette, gökten pislik “azab” indirildiğinden bahsedilmektedir.

Ancak, indirilen azabın birinin insan şeklindeki melekler eliyle gerçekleştiğinden Kur’ân-ı Kerîm’de bizzat bahsedilmektedir.⁵³¹ Diğerinin de,

⁵²⁵ Cevherî, **a.g.e.**, c: VIII, s. 15. Ayrıca bkz: Es-Savfi, **a.g.e.**, c: IV, ss: 374 - 377.

⁵²⁶ es-Savfi, **a.g.e.**, c: IV, ss: 374 - 377.

⁵²⁷ Cevherî, **a.g.e.**, c: V, s. 53.

⁵²⁸ İsrâ, 17/92, Şuârâ, 26/187, Rum, 30/48, Sebe, 34/9, Tur, 52/44.

⁵²⁹ (وَإِذْ قَالُوا اللَّهُمَّ إِنْ كَانَ هَذَا هُوَ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِكَ فَأَمْطِرْ عَلَيْنَا حَجَارَةً مِنَ السَّمَاءِ أَوْ ائْتِنَا بِعَذَابٍ أَلِيمٍ (32))

⁵³⁰ (فَأَسْقِطْ عَلَيْنَا كِسْفًا مِنَ السَّمَاءِ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ (187))

⁵³¹ Bkz: Ankebut, 29/31-34. ayetler.

İsrailoğullarına gelen azab olduğu anlaşılmakta ve onlara verilen azapta gökten kendilerine taş yağdırılarak azapedildikleri ya da helak edildiklerine dair bir işarete rastlanmamaktadır.⁵³²

Sonuç olarak ayetlerde gökyüzünden meteor taşı vb. şekillerde inen taşların varlığına ve bu taşlarla bizzat azap ya da helak yaşandığına dair açık bir işaret bulunmamasına rağmen azap için gökten taşlar indirildiğini ve bunların da meteorlar olduğunu iddia etmek mümkün görünmemektedir.

⁵³² Bkz:Bakara, 2/58-59, Araf, 7/161-162

II. BÖLÜM

ARZ HAKKINDAKİ AYETLERE BİLİMSEL YAKLAŞIMLAR

Arz⁵³³ kelimesinin, Kur'ân-ı Kerîm'de sema ya da semâvât kelimesinin mukabili ya da alternatifi olarak kullanıldığını görmekteyiz. Bu bakımdan varlık alemini daha sade bir tasnife tabi tutabilmek için çalışmanın birinci bölümünün “Sema ve Semâvât” olarak, ikinci bölümünün de “Arz” olarak ele alınması uygun bulunmuştur.

Arz kelimesi Kur'ân-ı Kerîm'de 451 yerde geçmektedir.⁵³⁴ Arz kelimesinin semâvât ya da sema kelimelerinin simetriği olarak kullanılmasının yanı sıra başka manalara da geldiği görülmektedir.⁵³⁵ Üzerinde yaşadığımız (madde de denilen) yerküresi de dâhil olmak üzere bütün varlıkları işaret eden çerçeveye ilaveten, yerküresi, ülke ve “arzı ekip biçmek” gibi ayetlerde geçtiği şekliyle “arazi” anlamları da taşımaktadır.⁵³⁶ Kur'ân-ı Kerîm'de ikilemeli olarak “Semâvât ve Arz” şeklindeki kullanımda “Arz”ı “madde” olarak anlayanlar da olmuştur.⁵³⁷

“Biz her şeyi bir ölçüye göre yarattık.” (Kamer, 54/ 49)⁵³⁸

Bu ayet-i kerime Arz hakkında son dönem bilimi ışığında yapılan yorumlara ya da İlmî 'icaz örneklendirmelerine çerçeve olarak konu olmuş ayetlerden biridir. Bilimin de desteklediği gibi her şey bir ölçüye göre yaratılmıştır. Yeryüzünün güneşe olan mesafesi, yeryüzündeki oksijen miktarı, kutuplardaki buzul miktarı, okyanus sularının tatlı olmayışı, bir yer çekimi kanunun varlığı, dağların varlığı, dünyanın güneş etrafındaki dönüşü⁵³⁹ gibi konular yeryüzündeki ince hesabın işaretleri olarak görülmüştür.

⁵³³ İslâmî literatürde insanların yaşadığı fizikî dünya genellikle arz kelimesiyle ifade edilir. Eski sözlüklerde arz, “semanın mukabili olan cisim” veya “insanların üzerinde bulunduğu yer” şeklinde açıklanır (Râgıb el-İsfahânî, el-Müfredât, “arz” md.; Lisânü'l- 'Arab, “arz” md.); aynı kelime “ülke, toprak, kara parçası, arazi” gibi sınırlı yerler için de kullanılır. (Ayrıntılı bilgi için bkz: Mustafa Çağrırcı “Arz” **DİA**, İstanbul, 1991.)

⁵³⁴ es-Savfi, **a.g.e.**, c: IV, s. 495.

⁵³⁵ Arz kelimesinin diğer muhtemel anlamları için bkz: Mukatil b. Süleyman, **el-Eşbah**, s. 257., Hasan Hanefi, “Konulu Kur'an Metodu” (Trc: Sönmez Kutlu), **Journal Of Islamic Research vol: 9**, no: 3, 1996, s. 165.

⁵³⁶ Kocabaş, **a.g.e.**, s. 57.

⁵³⁷ Kocabaş, **a.g.e.**, s. 58. Arz'la ilgili diğer tartışmalar için bkz: İsmail Özdemir, **a.g.e.**, s. 82.

⁵³⁸ “De ki, hiç düşündünüz mü Allah size geceyi kıyamet gününe kadar sonsuz kılrsa Allah'tan başka hangi ilâh size ışığı getirebilir, işitmez misiniz? Ve size gündüzü de kıyamet gününe kadar sonsuz kılrsa Allah'tan başka hangi ilâh size sakinleştiğiniz geceyi getirebilir, görmez misiniz?” (Kasas, 28/ 71,72)

⁵³⁹ Mardini, **a.g.e.**, s. 138.

Ayet de bu örneklerle yorumlanarak Allah'ın her şeyi bir ölçüye göre yarattığı vurgulanmaya çalışılmıştır.⁵⁴⁰ Cevherî, de güneş ışığının insan, havyan ve tabiat üzerindeki etkilerini örneklerle anlatmış ve Kasas Suresi 71. ayetin başında geçen “*düşünmez misiniz?*” sorusunun arkasındaki hikmetleri göz önüne sermeye çalışmıştır.⁵⁴¹

Ayet-i kerimede yer alan ölçü kelimesinden hareketle bilimsel veriler sonucu ulaşılan bilgilerin tefsirlerde yer almasının ayeti açıklamaya renklilik kazandırdığı söylenebilir.

Ayetin semantik alanını zorlamayan bilakis muhatap çevresi itibarıyla daha etkili anlaşılmasını sağlayan bu kabil yorumları ya da bilgileri kullanmanın tefsirlerin ait oldukları dönemdeki fonksiyonlarını daha işlevsel yerine getirmeleri açısından faydalı olduğunu ifade etmek gerekir.

Sahabe ve Tabiûn dönemi tefsirlerinin de buna benzer olduğunu söylemek mümkündür. Ancak önceki bölümde görüldüğü ve ileride de görüleceği üzere sonra elde edilen bilgileri ayetin genel anlamını değiştirecek şekilde kullanmanın mahzurlu olacağını söylemek mümkündür.

1. Yerküre Anlamında Arz

Arz hakkındaki ayetlerin bilimsel yorumlarına çokça rastlamak mümkündür. Yüzlerce ayette geçen Arz'ın birçok açıdan özelliğine değinilmiştir. Yeryüzünün şekillendirilme sürecinden, dengesine, yuvarlak oluşundan gece oluşumuna, yer çekiminin etkilerine kadar birçok husus, bilimsel yorumlarla tefsire konu olmuştur.

Bu çalışmada yaklaşık 10 madde halinde bu hususlara değinilecek, getirilen bilimsel yorumlar ortaya konmaya çalışılacak ve bu yorumlarla ilgili yorumlar ve değerlendirmeler sunulmaya çalışılacaktır.

⁵⁴⁰ Mardini, **a.g.e.**, s. 133.

⁵⁴¹ Cevherî, **a.g.e.**, c: XIV, ss: 59- 65.

1.1. Tabiat Dengesi

*“Şüphesiz biz her şeyi bir ölçüye göre yarattık.” (Kamer, 54/49)*⁵⁴²

İlmî Tefsir veya İlmî icaz ekseninde yapılan yorumlar için tabiat dengesi önemli bir yer tutmaktadır. Ekoloji alanında Kur’ân-ı Kerîme asırlar öncesinden önemli konulara işaret ettiği düşünülmektedir.⁵⁴³

İçinde bulunduğumuz tabiatta Allah (cc)’ın birbirini etkileyen halkalar yarattığına, birinin dengesindeki değişimin diğerini olumsuz etkilediğine değinilmiştir. Kâinattaki milyarlarca gezegenin, yeryüzündekiküçük-büyük milyarlarca canlının hepsinin birbirini etkileyen eşsiz bir denge içinde olduğuna ve her canlının önceden belirlenmiş ve ihlal edemeyeceği görevlerine işaret edilmiş, tabiat dengesindeki bozulmanın doğurduğu sonuçlara da değinilmiştir.⁵⁴⁴

Ozon tabakasının zamanla incilmesi dengenin bozulmasının sonuçlarından biri olarak gösterilmiştir.⁵⁴⁵ Güney Kutbunda bir araştırma istasyonunda çalışan İngiliz bilim adamlarının kutup bölgelerindeki gaz oranının seneden seneye azaldığını bildirdiği aktarılmıştır.⁵⁴⁶

Tabiat dengesinin bozulmasının sonuçlarından birinin de asit yağmurları olduğu söylenmiştir. Onlarca yıldır havaya bırakılan sanayi atıkları ya da enerji kaynakları nedeniyle oluşan tonlarca gaz nedeniyle atmosferin bir gaz çöplüğü haline geldiği ifade edilmiştir. Allah’ın (cc) tabiatı kurduğu dengenin bozulmasının bitkileri ve canlıları olumsuz etkileyen asit yağmurları şeklinde sonuçlandığına değinilmiştir.⁵⁴⁷

Tabiatı meydana gelen bozulmanın üçüncü örneği olarak iklimlerin değişmesi gösterilmiştir. Karbon dioksit gazının havada %0,3 oranında bulunduğu ve hava sıcaklığının dengesinde önemli rol oynadığı ifade edilmiştir. Sınai ve teknik

⁵⁴² “Her şeyi yarattı ve ona ölçü koydu.” (Furkan, 25/2)“Göğü yükseltti ve ölçüyü koydu ki ölçüyü aşmasın diye” (Rahman, 55/7,8)“Allah (cc)’ın rızkindan yiyin için ama bozgunculuk yaparak sınırı aşmayın.” (Bakara, 2/60)“ve onda her dengeli şeyden bitirdik.” (Hicr, 15/19)

⁵⁴³ Şerif, a.g.e., s. 131.

⁵⁴⁴ Şerif, a.g.e., s.129.

⁵⁴⁵ Şerif, a.g.e., s.132.

⁵⁴⁶ Şerif, a.g.e., s.131

⁵⁴⁷ Şerif, a.g.e., s.132.

ürünlerin çokça kullanılması bu oranın olumsuz yönde etkilediğine ve tabiat dengesinin değişmesine neden olduğuna vurgu yapılmıştır.⁵⁴⁸

Yukarıdaki bilgiler “denge” ilkesine çağdaş örnekler olarak görülebilir. Ancak özellikle bazı ayetlerde geçen denge ve ölçü ifadeleri bağlam olarak tabiattaki kozmolojik dengeden farklı birtakım şeylerden bahsetmektedir.

Örneğin Kamer sûresindeki ayetin bağlamı sünnetullah olarak ifade edilebilecek ödül ve ceza yasası ve uygulandığı olarak karşımıza çıkmaktadır. Yorumlar da bir yönüyle kaderle ilgili yorumlardır.⁵⁴⁹

Rahman suresi 7-8. ayetlerin bağlamı ile sahabe ve tabiûn tarafından yapılan yorumlar da adalet eksensidir.⁵⁵⁰ Bakara Suresi 60. ayette bahsedilen “yeryüzünde bozgunculuk” ifadesinin bağlamı da “yeryüzünün (kozmojik) ifsadından” çok yeryüzünde inanç, ahlak ve hukuk ekseninde ifsad faaliyeti yapmaktır.⁵⁵¹

Hicr Suresi 19. ayette bahsedilen “ölçülü” ifadesi için yapılan yorumlar “bilinen” “malûm” şeklindedir. Yani “bilinen her şeyden bitirdik” anlamındadır.⁵⁵²

Yeryüzündeki ölçü hakkında Cenab-ı Hakk’ın yaratma kudreti ve hikmeti bağlamında bilimsel tefsirler aracılığıyla birçok örnek vermek mümkünken ve bu minvalde yorumlar da yapılmışken, bazı ayetler bağlamından kopararak bilimsel yorumlara tabi tutulduğu görülmektedir.

Bu yorumların çokça ve ayetin bağlamına dikkat edilmeden yapılması Kur’ân-ı Kerîm’in mesajının bazen doğru ya da tam anlamıyla anlaşılamamasına neden olabilmektedir.

Çünkü denge sadece kozmoloji alanında değil hayatın her yönünde olan bir durumdur. İnsanların yanlış varlık ya da varlıklara ilahlık atfetmesi, haklılık kriterinin çoğu zaman hakka dayanmayıp güce dayanması, adalet anlayışının heva ve arzulara ya da farklı saplantı ve aksiyomlara göre oluşturulmaya çalışılması, yer üstü ve yer altı kaynaklarının adil bir şekilde paylaşımının yapılamaması gibi birçok

⁵⁴⁸ Şerif, a.g.e., s.133.

⁵⁴⁹ Taberi, a.g.e., c: IX, s. 7758.

⁵⁵⁰ Taberi, a.g.e., c: IX, s. 7766.

⁵⁵¹ Taberi, a.g.e., c: II, s. 431.

⁵⁵² Taberi, a.g.e., c: VI, s. 4876

husus da Kur'ân-ı Kerîm'in denge anlayışının içine girmektedir. Ahlak merkezli bir toplum oluşturmak amacıyla indirilen Kur'ân-ı Kerîm'in bu amacını görmezden gelerek denge veya ölçü bağlamındaki ayetlerin tamamını kozmolojik denge bağlamında ele almak mesajın tam olarak ulaşmasını engelleyebilmektedir.

Benzer yorumlar aşağıda vereceğimiz ayet hakkında da yapılmıştır: *“İnsanların yaptıkları şeyler yüzünden karada ve denizde bozulma meydana geldi ve sonunda onlara yaptıklarının (sonucunun) bir kısmını tattırıyor. Umulur ki dönerler.”*(Rum, 30/41)

Bu ayetin de önceki ayette olduğu gibi manevi kirlenmeye ilaveten yer yüzünde meydana gelen birtakım maddi olumsuzluklara/bozulmalara da işaret ettiği belirtilmiştir. Karada ve denizde gerçekleşen (gerçekleşecek) maddî bozulma, son asır/lar'da yaşanan Kur'ân-ı Kerîm'in asırlar önce işaret ettiği çevre kirliliği olarak anlaşılmıştır. Sanayi atıkları, kimyasal maddelerin getirdiği olumsuzluklar, ozon tabakasının zayıflaması, zararlı gazların çoğalması, iklim değişikliği, küresel ısınma gibi durumların asırlar öncesinde Kur'ân-ı Kerîm'in uyardığı ve dikkat çektiği “bozulma” olduğu ifade edilmiştir.⁵⁵³

Cevherî, konuyu fareler ve bulaşıcı hastalıklar üzerinden ele almıştır. Farelerin hayat ve üreme şekilleri hakkında bilgi verdikten sonra onların sebep olduğu hastalıklar nedeniyle hayatını kaybedenler olduğundan bahsetmiştir. (Çiçek, difteri, tifo, lohusa ateşi, kızamık gibi) Bulaşıcı hastalıklar konusunda bilgi vermiştir.⁵⁵⁴

Elmalılı, ayeti dini bir çerçevede ele almış ve bozulmanın şeklini ve sebebini *“fıtratın zıddına olarak takip edilen şirk, ahlaksızlık, haksızlık, farklı farklı heva ve tutkular, türlü mezheplerle beşeri ihtirasların çarpışması”* olarak açıklamıştır.⁵⁵⁵

Önceki ayetler hakkında yapılan değerlendirmeler de burada geçerli olmakla birlikte bazı hususlara da değinmekte fayda vardır. Yapılan yorumlar ayeti güncel olay ya da olgularla örneklendirerek açıklamaya bir örnek teşkil etmektedir. Ancak burada bizce bir anakronik hataya düşülmektedir.

⁵⁵³ Neccar, **Tefsir**, c: II, s. 451.

⁵⁵⁴ Cevherî, **a.g.e.**, c: XV, ss: 96 - 100.

⁵⁵⁵ Elmalılı, **a.g.e.**, c: VI, s. 36.

Ayet o günlerdeki bir tabii afetten bahsediyormuş gibi, insanların başlarına gelen tabii afetlerin tabiatla yaptıkları ifsada dayandığını anlatılmaya çalışılmaktadır. Kanaatimizce bir vakıa olarak başımıza gelen tabii olayların tamamına yakınının insan hatalarından kaynaklanmakla birlikte ayetin anlatmak istediği asıl olay bu değildir.

Zira ayetin bağlamında konu tevhid-şirk mücadelesinin örneklendirmeleridir. Bir önceki ayette Allah'ın insanları yarattığı, rızıklandığı ortaya konulmuş ve Allah'a ortak koşulan varlıkların böyle bir güce sahip olup olmadıkları sorulmuştur. Arkasından bu ayet gelmiş ve sonrasında da “*Yeryüzünü gezip dolaşın bakalım müşriklerin akıbetleri ne olmuş?*” diye sorularak müşriklerin bulundukları fesat ortamının sonucunda başlarına gelene dikkat çekilmiştir.

Ardından da “*Sen hiçbir savunucunun olamayacağı gün gelmeden önce yüzünü dosdoğru dine çevir!*” ayetiyle imana sarılmanın gerekliliği bir kez daha vurgulanmıştır. Buna göre “*fesat*” yukarıda da işaret ettiğimiz gibi inançtaki fesattır. Bu fesadın bir kısmında da insanlar yaptıklarının karşılığı olarak helak edilmektedirler.

Fesadın “*Denizde ve Karada*” ortaya çıkması da bir dil ikilemesi olarak anlaşılabilir. “*Gökler ve Yer*” “*İnsanlar ve Cinler*” gibi varlık alanları ya da türlerinin bu tarz ikilemeli olarak Kur’ân-ı Kerîm’de kullanıldığı bilinmektedir.

1.2. Yarılma Sonrasında Arzın Oluşumu

“*İnkâr edenler, gökler ve yer bitişik iken onları ayırdığımızı ve her canlıyı sudan yarattığımızı görmezler mi? Hâlâ inanmayacaklar mı?*” (Enbiya, 21/30)

Enbiya sûresi 30. ayetin yeryüzünün oluşum sürecine dair bilgi verdiği ifade edilmektedir. Yerin ve Göklerin bitişik bir durumda iken ayrıştıkları tezinden hareketle yapılan yorumlar birinci bölümde ele alınmıştır. Burada ele alınacak hususlar bu sürecin tesirleri ve devamındaki yaratılış süreci olacaktır.

Jeolojik araştırmalara göre yeryüzü yaklaşık on dört buçuk milyar yıl önce ve kâinatın yaratılmaya başlanılışından yaklaşık on milyar yıl sonra birçok yıldız ve galâksiler yaratıldıktan sonra oluşmaya başlamıştır.⁵⁵⁶

Kâinatın yaratılışı sırasında dağılan Platinoid adındaki küçük parçacıkların gök cisimlerinin çekim kuvveti sayesinde yaklaşımları ve çarpışmaları sonucu bir araya gelmesiyle arzın çekirdeğinin oluştuğu düşünülmektedir.⁵⁵⁷

Tüm Kâinatta olduğu gibi Yerkürede de başlayan soğuma gerçekleşirken yerin altındaki volkanların çıkmasıyla dağların oluştuğu ifade edilmektedir. Buraya kadar verilen bilgilerin doğruluğunu tartışmak konumuzun ve alanımızın dışındadır. Bu kabil yorumların ayetlerle ilişkilendirilmesinin imkânı ve sınırları üzerinde önceki bölümde de durulmuştu. Biz, orada kabul ettiğimiz yaklaşımın burada da geçerli olduğunu düşünmekteyiz.⁵⁵⁸

Burada tekrar bu konudaki yorumların verilmesinin nedeni aşağıda vereceğimiz yorumlara birer temel teşkil etmesi içindir. Aşağıdaki ayetlerin bir *fatk*'tan sonra yaratma sürecinin devamında gerçekleşen bazı olayları açıkladığı düşünülmektedir.

“Yeryüzü uzatıldığı, içindekini attığı ve boşaldığı zaman.” (İnşikak, 84/ 3-4)

Ayet hakkında yapılan açıklama şu şekildedir: “*Patlamanın (Fatk'ın) sonucunda gazdan müteşekkil haliyle dağılan kâinat zamanla yüksek ısısını kaybetmiş zamanla soğuyarak şimdiki haline yakın bir durum almıştır. Bu soğuma esnasında suyun nüvesini oluşturan gazlar ve buharlar yükselmiştir. Yeryüzüne çıkan (ve hatta göğe yükselen) bu gaz ve buharlar soğuyarak suyu oluşturmuştur.*”⁵⁵⁹

Ardından canlılar için lâzım olan oksit ve karbon gazı da yerin altından çıkmıştır. Uzmanların “Yeryüzündeki her şeyin yer altından çıktığı” iddialarına

⁵⁵⁶ Şerif, **a.g.e.**, s. 19. Bunun ispatı olarak dünyaya en uzak yıldız olan “Kazar” yıldızının ışığının bize on üç milyar ışık yılı içinde ulaştığını, bir ışık yılının da 9460 milyar ışık yılı olduğu düşünüldüğünde bu zamandan daha önce bir dönemde yani dünyanın oluşumundan önce bir zamanda ortaya çıkmış olması kabul ediliyor. Geniş bilgi için bkz: Şerif, **a.g.e.**, s. 19.

⁵⁵⁷ Şerif, **a.g.e.**, s. 19.

⁵⁵⁸ Bkz: Tez Metni, I. Bölüm, “Retk ve Fetk”.

⁵⁵⁹ Mardini, **a.g.e.**, ss: 90 -95 vd., Abdussamet, **a.g.e.**, s. 78.

Nâziât Suresi'nin 31. ayetinde⁵⁶⁰ (asırlar öncesinden) işaret edildiği söylenmektedir.⁵⁶¹

Siyak ve sibakıyla dikkalice incelendiğinde ayetin kâinatın yaratılış sürecinde olup bitenleri anlatmaktan çok kıyamet anında olup bitecek olaylardan bahsettiği görülecektir. İnşıkak suresinin yanı sıra Tekvir, İnfitar ve Zilzal surelerinde “iza” (إِذَا)⁵⁶² edatıyla başlayan ayetler yer almaktadır. Benzer konuların işlendiği bu surelerde birbirine yakın ifadeler de kullanılmıştır.

İnşıkak suresinin ilk ayet-i kerimleri mealen şöyledir:

*“Gök yarıldığında, Rabbinin emrine kulak verdiğinde, Yeryüzü uzatıldığında (düm düz olduğunda), İçindekileri atıp boşaldığında, ve yine Rabbine kulak verdiğinde, Ey İnsan, Sen Rabbine doğru bir yürüyüştesin ve O'na kavuşacaksın. Kime kitabı sağdan verilirse o kolay bir şekilde hesaba çekilecektir....”*⁵⁶³

Görüldüğü üzere bağlam kıyamet sahnesini anlatmaktadır. Aynı minvalde bir anlatıma sahip olan Tekvir suresinin ilk ayetlerinde de şöyle bir anlatım karşımıza çıkmaktadır:

*“Güneş dürüldüğünde, yıldızlar döküldüğünde, dağlar yürütüldüğünde, hamile develer terk edildiğinde, vahşi hayvanlar bir araya toplandığında, denizler kaynatıldığı ve canlar eşleştirildiğinde, diri diri toprağa konulana hangi suçtan dolayı öldürüldüğü sorulduğunda, sayfalar açıldığında, Gök yarıldığında, ateş tutuşturulduğunda, Cennet yaklaştırıldığında her nefis ne hazırladığını bilecektir.”*⁵⁶⁴

İnfitar suresinin ilk ayetlerinde de mealen şöyle denilmektedir:

*“Gök yarıldığında, yıldızlar döküldüğünde, denizler kaynatıldığında kabirlerin içi dışarı çıkarıldığında bir nefis neyi önceden hazırladığını ve ihmal ettiğini bilecektir.”*⁵⁶⁵

⁵⁶⁰ “Sonra da suyunu ve otlaklarını çıkardı.” (Naziât, 79/30)

⁵⁶¹ Mardini, **a.g.e.**, s. 92.

⁵⁶² “Dığı zaman” anlamına gelen bu edat mazi fiille kullanılmakla birlikte gelecek zamanda şart veya zarf anlamı katmak üzere kullanılmaktadır. (Bkz: Muhammed el-Antâki el-Halebî, **el-Minhac fî'l-Kavâid ve'l-İ'râb**, Tebliğ yayınları, İstanbul, 1985, ss: 183-185.)

⁵⁶³ Bkz: İnşıkak, 84/1- 7.

⁵⁶⁴ Bkz: Tekvir, 81/1 – 14.

⁵⁶⁵ Bkz: İnfitar, 82/1 - 5.

Zilzâl suresinin ilk ayetleri de “izâ” (إِذَا) edatıyla başlayan ayetlerdendir.

“Yeryüzü bütün varlığıyla sarsıldığında, içindeki ağırlıkları çıkardığında, İnsan; “Bu Yeryüzüne ne oluyor?” dediğinde, O gün olanları haber verecektir Rabbinin ona vahyettiklerini, o gün insanlar amellerini görmek için gruplar halinde ortaya çıkacak.”⁵⁶⁶

Her 4 surede de görüldüğü üzere ayetler kıyamet günü yaşanacak olayları tasvir etmektedir. Bahsi geçen ayetlerden kâinatın yaratılış anında gerçekleşen olayları anlamak mümkün görünmemektedir. Sahabe ve Tabiûnun da bu ayetlerden kıyamet günü olacakları anladıkları görülmektedir.⁵⁶⁷

Gerek ayetlerin bağlamları gerekse bu konuda sahabe ve tabiûn yorumları ayetlerin kıyamet anında yaşanacakların anlatıldığını işaret ettiğinden, bahsi geçen ayetin kâinatın yaratılış sürecini anlattığını ileri sürmek bizce mümkün görünmemektedir.

1.3. Arzın Yuvarlak Olması

“Bundan sonra da yeryüzünü döşeyip yaydı.” (Naziât, 79/30)

Naziât sûresinde “دحا” fiilinin kullanıldığı 30. ayet de bilimsel bulgular ışığında anlaşılmaya çalışılmıştır. Yaratma sürecinden bahsedildiğinden olsa gerek yeryüzünün yaratıldığı ham maddeye vurgu yapılmış ve dünyanın taşıdığı temel element ya da maddelerin uzaydaki cisimlerdekiyle benzerliğine işaret edilmiştir.⁵⁶⁸

Günümüzde ilmî araştırma ve keşiflerin artmasıyla bu ayetin Dünyanın yumurta gibi yuvarlak olduğunu ima ettiği düşünen müfessirlerin sayısı

⁵⁶⁶ إِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ زُلْزَالَهَا (1) وَأُخْرِجَتِ الْأَرْضُ أَثْقَالَهَا (2) وَقَالَ الْإِنْسَانُ مَا لَهَا (3) يَوْمَئِذٍ تُخْبِرُهَا (4) بِأَنَّ رَبَّكَ أَوْحَىٰ لَهَا (5) يَوْمَئِذٍ يَصْنَدِرُ النَّاسُ أَشْتَاتًا لِّئُرَوْا أَعْمَالَهُمْ (6)

⁵⁶⁷ Taberi, **a.g.e.**, c: X, s. 8485, 8544, 8729.

⁵⁶⁸ Jeans ve Ganow’a göre mekânda gazdan müteşekkil çok büyük bulutlar vardı. Gaz bulutları sabit durmayıp döndüklerinden çekim kuvvetinin etkisiyle parçalanmışlar, parçalanmış bu bölümler de yine çekim kuvvetinin tesiriyle gitgide yoğunlaşmaya başlamış, sıkışan ve yoğunlaşan sıkışan cisimler dönerek küreye yakın şekiller almışlardır. Nevfel, **a.g.e.**, s. 35; Kırca, **a.g.e.**, s. 133 (George Gamow “The Creation of the Universe,” “**Kâinatın Yaratılışı**,” tr. Toygar Akman’dan naklen.) Ayrıca Güneşte yerde bulunan elementlerden altmış yedisinin bulunması -ki bilim adamları bu sayının zamanla artabileceğini ifade etmektedir- ve yeryüzünün derindeki hareket gibi bazı araştırmaların bu nazariyeyi güçlendirdiği söylenmektedir. (Kırca, **a.g.e.**, s. 135.)

çoğalmıştır.⁵⁶⁹ Ayetteki “*dahâ*” fiilinin, “*deve yumurtası*” anlamına gelen “*dahv*”dan türetildiğigerekçesiyle yeryüzünün elips şekline işaret olarak yorumlanmıştır.⁵⁷⁰

Bu yorumlara ilâveten 1958 yılına kadar Dünyanın elips şeklinde kutuplardan basık bir yapıda olduğuna inanılırken bu yılda ilk uydunun fırlatılmasıyla elde edilen verilerle Dünyanın kuzey kutbunun güney kutbundan daha dar ve güney kutbunun daha tümsek olduğu anlaşılmış bu yapının armudu andırdığı ifade edilmiştir. Bu şeklin Kur’ân-ı Kerîm’de bahsedildiği ifade edilen yumurta benzetmesine bire bir uyduğu söylenmiştir.⁵⁷¹ Elmalılı, yer kabuğunun yaşamaya ve oturmaya elverişli bir biçimde döşenmesi olarak anlamıştır.⁵⁷²

Yeryüzünün yuvarlaklığının yanı sıra bu yuvarlaklık sayesinde hem kendi ekseninde hem de bir yörüngede dönmesinin bir işareti olarak anlaşılmıştır. Bu dönüşler sayesinde hem gece gündüz hem de mevsimler oluşmuş, suların ve otlakların çıkmasına zemin hazırlanmıştır.⁵⁷³

Yapılan yorumlar sadece devekuşuyla yeryüzünün şekli arasındaki benzerliği üzerinden olmamıştır.“*Dahâ (دَاٰهَ)*” fiilinin; “*Devekuşunun kendine ait bir yuvası olmadığından yumurta yapmak için yeri ayağıyla oyup yumurta yapmaya hazır hale getirmesi*” anlamına gelmesi nedeniyle ayetin, yeryüzünün oluşum sürecinde yaşanan volkanik patlamalar, gaz sızıntıları ve su döngüsü gibi süreçleri açıkladığı düşünülmektedir.

Patlamalar sonucu yerin altından çıkan gaz sızıntıları ve lavların yer kabuğunu oluşturduğu, su sızıntılarının zamanla hem yeryüzündeki gazların hem de suların/denizlerin/okyanusların oluşumunu etkilediği söylenmiştir. Su döngüsü de yeryüzündeki su dağılımı gibi süreçleriyle yeryüzünün insan hayatı için elverişli konuma getirilmesi olarak anlaşılmıştır.⁵⁷⁴

Fahreddin Razi, bu ayeti, tefsirinde ele almış,ayetten her hangi bir çıkarıma dayanmaksızın Dünyanın yuvarlak olduğunu ön kabul şeklinde ifade ederek bu

⁵⁶⁹ Kırca, **a.g.e.**, s. 174.

⁵⁷⁰ Mardîni, **a.g.e.**, 93., Şerif, **a.g.e.**, s. 20, Nevfel, **a.g.e.**, 79 vd; Kırca, **a.g.e.**, ss:173 - 176, Abdussamed, **a.g.e.**, s. 79, Babuna, **a.g.e.**, s. 47.

⁵⁷¹ el-Yemani, **a.g.e.**, ss: 149 - 155.

⁵⁷² Elmalılı, **a.g.e.**, c: VIII, s. 248.

⁵⁷³ Müslim, **a.g.e.**, s. 172.

⁵⁷⁴ Neccar, **Medhal**, ss: 175 -180, Abdullah, **a.g.e.**, ss: 96 - 100, Neccar, **Tefsir**, c: IV, ss: 305 - 310.

ayetin yuvarlaklığa katkısını tartışmıştır. “Deha” fiilini hem “uzatmak” ve “yaymak” olarak hem de “yumurtanın kuluçka döneminde çevreden korunarak hazırlanması” anlamına geldiğine değinmiştir.

Uzatma ve yayma anlamını önceden küçük bir top halindeki arzın göklerin yaratılmasından sonra yeniden “büyütülerek” yayılması, genişletilmesi anlamına geleceğini ve dahi bu anlamın ayet için yetersiz olup aynı zamanda canlıların yaşaması için uygun hale getirilmesinin de anlam alanı içinde olduğunu söylemiştir.⁵⁷⁵ Böylece Razi’ye göre ayet, yuvarlaklığa doğrudan işaret etmek yerine tam tersine yuvarlaklığa rağmen fiilin farklı iki anlamının izahını ve telifini yapmıştır. Cevherî, Naziat suresi 30. ve 31. ayetlerin tefsirinde, modern bilimin ortaya koyduğu, yeryüzünün yaratılış evrelerini açıklayan yedi merhaleyi sıralamış ve bunların ayetle tamamen uyumlu olduğunu ileri sürmüştür.

Yeryüzünün hayata hazır hale getirilişinin 3. evreye ve suların ve otlakların çıkarılışının da 4. evreye tekabül ettiğini söylemiştir.⁵⁷⁶ Görüldüğü üzere ayete yapılan yorumlar aynı kelimenin iki farklı yönden elde alınması sonucu oluşmuştur.

Yukarıdaki iki yorumdan birincisi; “yumurtanın şekli” ile Dünyanın şekli arasındaki benzerliğe istinaden ortaya konan bir İlmî İ’caz örneklemesidir. Gerek ayetin bağlamı gerekse ilk muhatapların ilmi seviyesi ve ayet hakkındaki yorumları göz önüne alındığında birinci anlamın ayette kastedilme ihtimalinin neredeyse hiç olmadığı kanaatindeyiz.

Allah’ın yaratıcılık kudretinin ve tek ilah oluşunun müşriklerin dikkatine ve idrakine sunulmak için örneklendirildiği bu gibi ayetlerde “*aslında zamanında anlaşılmayan sırların gizli olduğu*” iddiası daha önceki konularda da ifade edildiği gibi en basit anlamıyla onların şirkini ya da küfrünü meşrulaştıracak bir gerekçe olabileceği düşünüyoruz.

Diğeryse “*Ortamı yumurtlamaya/kuluçka çıkmasına hazır hale getirme*” eylemine benzetimle yapılan bir ilmî tefsir örneğidir. Verilen bilgiler, yorum yapıldığı dönem itibarıyla doğru kabul edilebilir. Ancak zamanla yanlışlamaya

⁵⁷⁵ Razi, **a.g.e.**, ilgili ayetin tefsiri.

⁵⁷⁶ Cevherî, **a.g.e.**, c: XXV, ss: 38 - 45.

müsait bilgilerdir. Çünkü bilim her geçen gün yeni bilgiler üretme ve varsayımlar tezler ileri sürme şeklinde ilerlemektedir.

Bilgilerin tek doğru olduğu iddiasını öne sürmeden yeryüzünün yaratılışında gerçekleşen olayların bir ön kabul olarak ortaya konulması faydalı olabilmekle birlikte bu bilgileri birer hakikat olarak ele alıp ayeti bu bilgilerle anlaşılır hale getirmek mahzurlu olabilecektir.

Bunun yerine Razi'nin yaptığı gibi ayetleri bir arada değerlendirerek birbirini daha genel ifadelerle anlatacak şekilde açıklamak daha tutarlı olacaktır. Ne de olsa “bilimsel” nitelemesiyle ileri sürülen bilgiler geçmişe dair ve gözlemlenemeyen şahit olunamayan bilgilerdir.

Geriye dönük ispatı mümkün olmayabilen ve makul, bilimsel düşünme kriterlerine aykırı olmayan birer teori halindedirler. Sonuç olarak ayet her seviyede insanın rahatlıkla görebileceği ve inkar edemeyeceği bir hakikatten bahsetmektedir.

O da; yeryüzünün insanların ve canlıların yaşaması için uygun bir ortam haline “*getirilmiş*” olması ya da vakıa olarak yeryüzünün insanların ve canlıların yaşaması için uygun bir ortam olduğudur. Bu bir anlamlandırma içermeksizin teslim edilecek bir hakikat iken “*Allah’ın uygun bir ortam haline getirmesi*” Allah’ın ortaya koyduğu bir “*anlamlandırma*” yorumlamadır.

Bu yorumu kabul etmek mümin olmayı gerektirmekle birlikte kısmen müşriklerin de kabulünü yansıtmaktadır. Zaten Mekke döneminin müşrikleri kainatın yaratıcısının Allah olduğunu kabul etmekle birlikte kainatın idaresinde Allah’tan başka varlıkların da söz sahibi olduğuna inanmakta idiler.⁵⁷⁷

Ayet müşriklerin ön kabullerinden de hareketle onları Alah’ın kudretini tekrar hatırlamaya ve şirki terk etmeye çağırmaktadır. Günümüzde bu ayetlerden hareketle İlmî İ‘caz tezini savunmanın Müslümanlara da atesitlere de bir faydasının olmayacağını düşünmekteyiz. Çünkü asırlar öncesinden böyle bir bilgiye sahip olmak ateist için bir inanç konusu olmaktan çok bir zaman süreci içinde kendisinden

⁵⁷⁷ “Sen onlara Göklerin ve Yerin yaratan, Güneşi ve Ay’ı kullanımınıza sunan kim? diye sorsan kesinlikle diyeceklerdir ki; ‘Allah’, o halde nasıl da bu sözden sonra dönüp bununla çelişik işler yapıyorlar.” (Ankebut, 29/61) Kainatın yaratıcısının Allah olduğuna inandıklarını gösteren ayetler için bkz: Ankebut, 29/63; Lokman, 31/25; Zümer, 39/38; Zuhuruf, 43/9, 87.

önce üretilmiş bir bilgiye sahip olmak anlamına gelmektedir. Tevhit inancına sahip olmayı gerektirecek bir konu olmamaktadır. Ehli kitap bir kişi için de durum bunun benzeridir.

Avrupadaki aydınlanma sürecini ele aldığımızda Rönesans ve Reform dönemi süreçleri tecrübesi insanlara “dinden uzaklaşılarak aydınlanabileceği” fikrini aşılarmıştır. Dinden uzaklaşılarak yapılan bilimsel araştırmalar sonucu ulaşılan bilgileri Kur’ân-ı Kerîm’in 1400 yıl öncesinden ortaya koyduğu iddiası, “Madem bunlar 1400 yıldır neden bilinmiyordu?” sorusunu akla getirmektedir. Çünkü bu kabil İlmî İ’caz ve ilmî tefsir yorumlarını özellikle 19. yüzyıl sonrasındaki bilimsel ilerlemeler sonrasında yapılan keşiflerin akabinde görmekteyiz.

Sahabe ve Tabiûnun, bu konuda Dünyanın yuvarlaklığı, vb. hususlarından çok ayetin siyak ve sibakını da dikkate alarak gece gündüz oluşumlarıyla yeryüzünün bitki bitirmeye elverişli hale getirilişini anladığı görülmektedir.⁵⁷⁸ Arzın küre şeklini alışının bir işareti sayılan bir ayete daha değinmekte fayda vardır.

“Allah, gökleri ve yeri hak ile yarattı. Geceyi gündüzün üzerine örtüyor, gündüzü de gecenin üzerine sarıyor. Güneşi ve ayı emri altına almıştır. Her biri belli bir süreye kadar akıp gider. Dikkat et! O, azizdir, ve çok bağışlayandır.” (Zümer, 39/5)⁵⁷⁹

Zümer sûresi 5. ayette gece gündüz değişimlerinde “kevvera” fiili kullanılmıştır. Bu kelime, “Bir sarığı helezonik bir şekilde başa sarmak” anlamına gelmektedir. Sarık bezinin insan başına sarıldığı gibi gece ve gündüzün küre biçimindeki dünya üzerinde birbirlerine dolanıp örtüldüklerini anlaşılmıştır.⁵⁸⁰

Buna göre gece gündüz değişiminde ayetin anlattığı olayın, Amerikalı astronomların yerden uzak mesafede şahit olup görüntüledikleri ve Güneş’in kendisine bakan dikey yarım küreyi sürekli aydınlatırken, diğer taraftan güneş ışınlarının düşmediği öbür yarım kürenin karanlıkta kalması olduğu düşünülmektedir.

⁵⁷⁸ Taberi, **a.g.e.**, c:X, s. 8464.

⁵⁷⁹ “Andolsun her yeri karanlığa bürüyen geceye, Aydınlatan gündüze.(Leyl, 92/1-2)” Leyl sûresinin ilk iki ayeti bağlamındaki gece ve gündüzün oluşması da yeryüzünün yuvarlaklığına bir işaret bulunduğu düşünülmüştür. Abdussamet, **a.g.e.**, s. 45, 79, 80, Osmanoğlu, **a.g.e.**, ss: 50 - 55, Müslim, **a.g.e.**, s. 166., Neccar, **Tefsir**, c: I, s. 288.

⁵⁸⁰ Yeniçeri, **a.g.e.**, s. 295.

Aydınlık sabit kaldığı halde dünya kendi eksenini etrafında dönünce, yarım küre şeklindeki aydınlık bölge yirmi dört saatte yerini etrafında bir dolanım yapar. Bu esnada karanlıkta kalan yarım küre de aynı sürede aynı turunu tamamlar.⁵⁸¹

Raziye göre ayet birini diğerinin üzerine örtmek, birini artırıp diğerini azaltmak, birini giderip diğerini getirmek gibi anlamlara gelmektedir.⁵⁸²

Yorum, ayetin başka bir açıdan anlatımı olarak karşımıza çıkmaktadır. Hakikati farklı bir örneklerle zenginleştirmektedir. Ancak bize göre burada iki sorun vardır. Birincisi ayetin anlaşılması için bu buluş şart değildir. Zira doğal gözlem yoluyla bile gecenin gündüze, gündüzün geceye örtüldüğü anlaşılmaktadır. Her yerde güneş doğudan doğarak yükselmekte batıya doğru alçalarak batmaktadır. Bu esnada karanlığın üzerine ışık hakim olmakta, akşam vaktinde aydınlık yerini karanlığa bırakmaktadır.

Bu durum gökyüzünün bir yuvarlak tavan gibi algılanmasına neden olmakta ve “kevvera” fiili anlam kazanmaktadır. Bu durumda başka buluşlara ihtiyaç kalmamaktadır.

Ayetin tamamı açısından yorumun yeterli olmadığı söylenebilir. Zira devamında Güneş ve Ay’ın Allah’ın emri altında oluşu belirtilmektedir. Yorumdaysa merkezde sadece sürekli dönmekte olan Dünya vardır. Güneş’in ve Ay’ın bir fonksiyonu yoktur. Ancak doğal gözleme göre Güneş ve Ay gece ve gündüz oluşumunda başrolüdür.

Gündüz Güneş’in doğmasıyla, gece Güneş’in batmasıyla oluşmakta ve Ay Güneş’in kaybolmasıyla ortaya çıkmaktadır. Ayet Allah’ın (cc) gece ve gündüzün oluşmasında gücü elinde tuttuğu gibi Güneş ve Ay’ın hareketlerinde de elinde tuttuğuna işaret etmektedir.

*“Dünyanın çeşitli uzaklıklarından/derinliklerinden ister yaya olarak ister binekleriyle sana gelen insanlara hac için izin ver.”*⁵⁸³ (Hac, 22/27)

⁵⁸¹ Bucaille, **a.g.e.**, s. 257; Çelik, **a.g.e.**, s. 108., Abdussamet, **a.g.e.**, s. 52, El-Yemani, **a.g.e.**, s. 151., Müslim, **a.g.e.**, ss: 166 -170.

⁵⁸² Razi, **a.g.e.**, Zümer, 39/5. ayetin tefsiri.

⁵⁸³ يَأْتِينَ مِنْ كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ

Ayetteki “*amîg*” kelimesi de yeryüzünün yuvarlaklığının bir işareti olarak görülmüştür. Yeryüzündeki yolların düz değil kıvrımlı olduğu bu kıvrımlılığın da derinlik olarak adlandırılan üçüncü bir boyutu icap ettirdiği, bunun da yeryüzünün yuvarlaklığının bir işareti olduğu belirtilmiştir.⁵⁸⁴

“*Amîg*”, rakım anlamında alçaklık-yükseklik farkını anlatan bir ifade olarak anlaşılmaktadır. Bu kelimenin mecazi anlamları bir tarafa asıl anlamı bile bu yoruma ilmi/mantıki bir dayanak oluşturmamaktadır. Derinlik sadece yuvarlaklığı zorunlu kılmaz. Yorumlarda “*amîg*” kelimesinin rakıma işaret eden bir veri de ortaya konmuş değildir. Hac menasiki bölgesinin rakımsal olarak daha yüksekte ve hacca gelenlerin bir kısmının nispeten daha aşağı bölgelerden geldiğini gösteren birtakım bilgiler olmakla birlikte⁵⁸⁵ bu alçaklık ve yükseklik yuvarlaklıkla ilgili görülmemiştir.

“*Fecc amig*” ifadesi sözlüklerde “*uzak*” anlamında,⁵⁸⁶ İbn Abbas Katade’ye dayandırılan rivayetlerde “*uzak yer*” anlamında olduğu görülmektedir.⁵⁸⁷

1.4. Arzın Başka Bir Arzla Değiştirilmesi

“*Bir gün gelecek yer başka yere, gökler de başka göklere dönüştürülecek,...*” (İbrahim, 14/48)

İbrahim sûresinde geçen bu ayetin de son dönem bilimsel çalışmalarıyla elde edilen verilerle uyumlu olduğu belirtilmiştir. Uzayda yapılan gözlemler sonucunda henüz duman/buhar halinde bulunan ve içlerinde bazılarının ateş topu halinde, bazılarının oluşum aşamasında olduğu gözlemlenen birçok gök cismine rastlandığı belirtilmekte ve yeryüzünün de bu aşamalardan geçerek oluştuğu varsayılmaktadır.

Buna göre yeryüzünün de o gün aynı şekilde bir ateş topuna döneceği ve değiştirileceği varsayılmaktadır. Bu bilimsel varsayımın ayetle birebir örtüştüğü ifade edilmiştir. Sahabeden aktarılan bazı yorumlar ve hatta hadislerin bu ayeti ve bilimsel verileri desteklediği işaret edilmiştir.⁵⁸⁸

⁵⁸⁴ Nablusi, **a.g.e.**, s. 121.

⁵⁸⁵ Halep’te bazı vadiler “*umg*” kelimesiyle anlatılmaktadır. (Bkz: El-Fîruzâbâdî, **a.g.e.**, s. 913.)

⁵⁸⁶ Fîruzâbâdî, **a.g.e.**, s. 913., el-İsfehani, **a.g.e.**, s. 1050, “*umg*-derinlik” kelimesinin yol için kullanılan bir sıfat olduğunda “*uzaklık*”, kuyu için kullanıldığında “*derinlik*” anlamına geldiği de ifade edilmektedir. (Bkz: İbn Zekerîya, **a.g.e.**, s. 703)

⁵⁸⁷ Taberi, **a.g.e.**, c: VII, s. 5828.

⁵⁸⁸ Cevherî, **a.g.e.**, c: VII, s. 225.

Elmalılı da ayet hakkındaki tartışmalara değindikten sonra yeryüzünün başka bir yeryüzüne dönüştürüleceğini belirtmiştir.⁵⁸⁹ Öncelikle şunu belirtmek gerekir ki uzayda bulunduğu söylenen farklı gök cisimlerinin hangilerinin diğerlerinden önce ya da sonraki bir süreci temsil ettikleri ve aralarında kaç yıllık bir zaman farkının olduğu tespit edilebilmiş görünmemektedir. Oluşum aşamasından sonra nasıl bir değişimle tekrar ateş topuna dönüşüp tekrar yeniden bir oluşum sürecine geçtiği de belli değildir. Ayette bahsedilen durumun kıyamet ve sonrasında meydana geleceği anlaşıldığına göre bulunan gök cisimleriyle o anda oluşacak şeylerin benzerliğini iddia etmek için elimizde bir kanıt yoktur. Zira kıyametten yaratılışla ilgili aynı sıranın takip edileceğine dair ne ayetlerden ne de bilimsel verilerden delilimiz vardır. Durum böyle olunca ayetin uzayda keşfedilen farklı şekillerdeki varlıklarla kıyaslanabilmesi veya açıklamanın bilimsel bir üslupla örtüştüğü iddiası sağlıklı görünmemektedir.

Başka bir husus da ayetin sadece yeryüzünün değil gökyüzünün de değişeceğini ifade etmiş olmasıdır. Eğer yeryüzünün başka bir oluşum sürecine girmek üzere ateş topuna döneceği kabul edilirse gökyüzünün nasıl bir dönüşüm geçireceğinin de açıklanması gerekir.

Diğer taraftan ayete Resülüllah, Sahabe ve Tabiûn tarafından yapılan yorumlardan bu dönüşümün ahiret hayatına dair olduğu anlaşılmaktadır.⁵⁹⁰ Hz. Peygamberden (sav)yapılan yoruma göre insanların sıratı geçtiği sırada yapılacak bir değişiklik olduğu anlaşılmaktadır.

Sahabe ve Tabiûndan yapılan yorumda da cennet ve/veya cehennem olarak yeniden yaratılan bir arzdaki bahsedilmektedir. Bu yaratmanın nasıl gerçekleşeceğine dair yorumlar kesinlik ifade etmediğinden üzerinde bilimsel verilerden hareketle konuşmanın bir faydasının olmayacağını düşünmekteyiz.

⁵⁸⁹ Elmalılı, **a.g.e.**, c: V, s. 25.

⁵⁹⁰ Taberi, **a.g.e.**, c: VI, ss: 4849 - 4855.

1.5. Yerkürenin daralması

“Bizim, yeryüzünü etrafından nasıl eksiltip durduğumuzu görmüyorlar mı? Allah hükmeder, O’nun hükmünü denetleyecek yoktur; O’nun hesaba çekmesi de hızlıdır.” (Ra’d, 13/41)⁵⁹¹

Enbiya sûresi 44. ve Ra’d sûresi 41. ayetlerde geçen “Yeryüzünün eksiltilmesi” konusunda kimisi yeryüzünün şimdiki şeklini alması sırasında yaşandığı düşünülen nazariyeleri⁵⁹² halen devam durumu kimi de depremleri⁵⁹³ gündeme getirmiştir.

Daralmanın yaratılıştan bu yana soğuma nedeniyle devam ettiği ve şu an son evresinde olduğu da ifade edilmektedir. Önceki küçülmeler gaz ve tozlardan oluşan madde zerreciklerinin toplanması şeklinde olurken halen devam eden daralma yeryüzünün sertleşmeden dolayı sert kabuğunun içine doğru büzülmesi olarak açıklanmıştır.

Büzülme gerçekleştikçe yer kabuğu çatlamakta ve içeri doğru çökmektedir. Ayet“*taraflarından-etrafından*” daraltıldığını söylediğine göre yeryüzünün -kürevi yapısı göz önüne alındığında- her tarafından küçüldüğü anlamına geldiği söylenmiştir. Muzari fiil kullanıldığı için daralmanın sürdüğü söylenmiştir.⁵⁹⁴

Dünyanın kutuplardan basık hale getirilişi ve okyanusların kıta parçalarını kaplaması da bu ayet bağlamında dile getirilmiştir.⁵⁹⁵

Kara parçalarındaki yüksek yerlerin akarsularla aşınarak denizlere taşınması, bazı sahillerin denizlerin yükselmesiyle sular altında kalması da daralma olarak anlaşılmıştır.⁵⁹⁶

Deniz kıyılarındaki dalgaların sahilleri aşındırarak karasal alanların azalmasına neden olmaları olarak da anlaşılmıştır.⁵⁹⁷

⁵⁹¹ Ayrıca bkz: Enbiya, 21/44

⁵⁹² Yeryüzünün ilk oluşum aşamalarında yer altından çıkan gazların yükselmeleri, yeryüzünün soğuyarak katılaşması kabuk bağlaması aşamasında kendi eksenini etrafında dönüşünden dolayı genişlemesi ekvator tarafında genişlemesi ve kutuplar tarafından daralması olarak yorumlanmıştır. Mardini, **a.g.e.**, ss: 99 - 102., Abdussamet, **a.g.e.**, s. 80.

⁵⁹³ Şerif, **a.g.e.**, s. 29, 45

⁵⁹⁴ el-Yemani, **a.g.e.**, ss: 143 - 145, Muhammed es-Sallabi, **a.g.e.**, s. 137., Neccar, **Tefsir**, c: I, ss: 422 - 425, El-Hâc Ahmed, **a.g.e.**, ss: 278 - 285.

⁵⁹⁵ Muhammed es-Sallabi, **a.g.e.**, s. 138., Neccar, **Tefsir**, c: I, ss: 423 - 425.

⁵⁹⁶ Müslim, **a.g.e.**, ss: 201 - 205, Neccar, **a.g.e.**, c: I, ss: 424 - 428.

“Arz/Yeryüzü” kelimesinin “Yerküre” olarak anlaşılması durumunda yukarıda anlatılan üç alternatifin olabileceği, “Yeryüzü” (Arz) kelimesinin “Kara” olarak anlaşılması durumunda ise, toprak kayması, vb aşınma durumlarından dolayı meydana gelen, yüksek yerlerdeki toprakların alçak yerlere doğru dolması ve bir anlamda yeryüzünün tesviyesi olarak anlaşılmıştır.

Bunun yanı sıra deniz ve okyanus sularının karaları basarak toprak alanlarının daralmasına yol açması şeklinde de anlaşılmıştır.⁵⁹⁸

Bu daralmanın kıyamet gününü anlatan Enbiya sûresi 104. ayet⁵⁹⁹ ve Kıyame sûresi 9. ayette⁶⁰⁰ dile getirilen “Semanın kitap gibi dürüleceği” anda yaşanan geri büzülme hadisesi olacağı da söylenmiştir.⁶⁰¹

Dünyanın daralmasını dünyanın nefes alması olarak anlayanlar da olmuştur. Bir taraftan yer altındaki gazların çıkışıyla genişleyen yeryüzünün diğer taraftan daraldığı saptanmıştır. Ay tutulması hesaplamalarında birkaç saniyelik bir sapma meydana geldiği fark edilmiş, daralma ve genişlemenin neden olduğunun tespit edildiği belirtilmiştir.⁶⁰²

Elmalılı da bu konuda yapılan tüm yorumları aşağıdaki gibi vermeyi tercih etmiştir: Yaşanan geniş toprakları etraftan sarıp azaltarak baskı yapmak, medde karşılık cezirler yapmak, arzı aşındırıp parçalamak, vatanları ara ara etrafından eksiltip küçültmek, nüfuslarını topluluklarını kırarak feyz ve bereketlerini azaltarak arazileri daraltmak, şereflerini aşağılıklığa olgunluklarını eksikliklere çevirmek, vatandaki daraltmak şeklindeki tüm muhtemel anlamlar olarak açıklamıştır.⁶⁰³

Ayetlerin bağlamı ele alındığında yapılan yorumların zorlama olduğunu anlamak zor olmayacaktır. Her iki ayette de Hz. Peygamberin (sav) tebliğ sürecinde diğer peygamberler gibi yaşadığı sıkıntılar dile getirilmektedir. Önünde sonunda inanmayanların kaybedeceği, peygamberlerin inkarcıların inkarlarından değil sadece

⁵⁹⁷ el-Hâc Ahmed, **a.g.e.**, ss: 459 - 465.

⁵⁹⁸ Neccar, **Tefsir**, c: I, ss: 425 - 430.

⁵⁹⁹ “Biz o gün göğü kitapların sayfalarını dürer gibi düreceğiz...” (Enbiya, 21/104)

⁶⁰⁰ “Güneşle Ay bir araya getirildiği zaman” (Kıyame, 75/9)

⁶⁰¹ Yeniçeri, **a.g.e.**, ss: 156 - 160.

⁶⁰² Cevherî, **a.g.e.**, c: IV, s. 167.

⁶⁰³ Elmalılı, **a.g.e.**, c: IV, s. 579.

tebliğden sorumlu oldukları ve gidişatın Peygamber lehine inkarcıların aleyhine işlediğini anlattığı görülmektedir.

Bu siyakta yeryüzünü daraltmanın bizim dilimizdeki “Çember daralıyor.” deyimine karşılık geldiği ve geniş açıdan bakıldığında önceki inkârcıların helâk edildiği dar açıdan bakıldığında müminlerin sayılarının arttığını ve müşriklerin sayılarının azaldığını, nüfuz alanlarının kısıtlandığını anlamak mümkün görünmektedir.

Sahabe ve tabiûna göre Cenab-ı Hak Müslümanlara zor zamanlarında yardım etmiş ve onlara yeni yerler nasip etmiştir. Tarih boyunca o coğrafyada Allah (cc), önceki inkarcıları helak etmiş, müşriklerin Müslümanlara eziyetleri devam ettiği sürece onların da bu helake uğramaları kaçınılmaz olacaktır.⁶⁰⁴

İnkarda ısrarcı her toplumun helak edildiği bir coğrafya üzerinden konuşulduğunda onlara inkarda ısrar edilecek bir ortamın bırakılmayacağı da ima edildiği anlaşılmaktadır.

1.6. Dünyanın Dönüşü ve Sonuçları

“O, gökleri ve yeri hikmet ve fayda esasına göre yarattı; sürekli olarak geceyi gündüzün, gündüzü gecenin üstüne sarmaktadır; güneşi ve ayı da yasalarına boyun eğdirmiştir. Her biri belirlenmiş bir süreye kadar akıp gitmektedir. Unutmayın ki Allah çok güçlüdür, çok bağışlayıcıdır.” (Zümer, 39/5)⁶⁰⁵

Gök cisimlerinin hareketi konusu önceki bölümde işlenmişti. Arz’ın da bir gök cismi olarak hareketi konusunda da fikirler öne sürülmüştür.

Gök cisimlerinin hareket edip etmediği uzun uzun tartışılmıştır. Bu tartışmalarda Batlamyus Teorisi⁶⁰⁶ ve Kopernik Teroisi⁶⁰⁷ olarak bilinen iki teori bulunmaktadır. İlmî araştırmalar sonuncunda Güneş’in, Ay’ın ve Dünya’nın hem kendi eksenleri etrafında hem de yörüngeleri üzerinde döndüğüne dair bulgular elde edilmiştir.

⁶⁰⁴ Taberi, **a.g.e.**, c:VI, s. 4765.

⁶⁰⁵ Ayrıca bkz: Hadid, 57/6, Âl-i İmran, 3/27, Hacc, 22/61, Lokman, 31/29, Yasin 36/37, Neml, 27/88, Araf, 7/52, 54, Ra’d, 13/3.

⁶⁰⁶ Batlamyus teorisi olarak adlandırılan Dünyanın sabit olup diğer Gök Cisimlerinin hareket halinde olduğu tezini savunur.

⁶⁰⁷ Kopernik teorisi; Güneş’in sabit olup diğer Gök Cisimlerinin hareket ettiğini savunan görüştür.

Kur'ân-ı Kerîm'in yukarıdaki ayetle asırlar öncesinden bu gerçeğe işaret etmesi, İlmî İ'caz ına örnek olarak gösterilmektedir.⁶⁰⁸ Dünyanın döndüğünün açıkça belirtilmemiş olması dönemin anlayışına uygun düşmeyeceğinden insanların inkârına neden olabileceği ya da bazı şeyleri araştırarak bulmasının insan için daha faydalı olacağı gibi nedenlere bağlanmıştır.⁶⁰⁹

Bu hakikatin uzun zamanlar anlaşılamaması Batlamyus'un MÖ. 2. asırdan beri hakim olan “*Sabit Dünya*” tezine bağlanmıştır.⁶¹⁰ Bu anlayışın hicri yedinci asırda dahi etkisini Râzî'de dahi gösterdiğine işaret edilmiştir.⁶¹¹ Bu minvalde sahabe ve tabiûnda bir yoruma rastlanmamıştır.⁶¹²

Dünyanın döndüğü konusunda kanaatler kesinleşince; Kur'ân-ı Kerîm'de yer alan, gölgenin uzaması ve kısalmasına, gece - gündüzün oluşumuna ve birbiri ardınca devam etmesine, yeryüzünün doğuları ve batılarının olduğuna işaret edilmesine, gecenin gündüze gündüzün geceye dürüldüğünü anlatmasına atıf yapan ayetler de bu minvalde ele alınmış, Kur'ân-ı Kerîm'in İlmî İ'cazının işaretleri olarak yorumlanmıştır.⁶¹³

“*Rabbini (işini) görmüyor musun, O gölgeyi nasıl uzatmaktadır? Eğer Rabbin dileseydi onu elbet sakın/sabit yapardı. Ve sonra güneşi onun üzerinde etkili bir delil yapmışızdır. Sonra da onu yavaş yavaş kendimize doğru (kısaltarak) alıp çektik.*” (Furkan, 25/45-46)

Furkan sûresinde yer alan bu ayetler de birkaç açıdan dünyanın döndüğünün işareti olarak gösterilmiştir. Birincisi gölgenin yönü -özellikle- kısalma yönüdür. Allah (cc) “*Gölgeyi yavaş yavaş kendimize doğru çekip aldık*” buyururken “*kendimize doğru*” ifadesi, gölge Güneş'in ters istikametinde olduğu ve sabah batı tarafında olan gölge öğleden sonra doğu tarafına doğru kaydığı için gücün çekme merkezinin doğu yönünde olduğu düşünülmüştür.

⁶⁰⁸ Yemani, **a.g.e.**, ss: 229 – 232., Osmanoğlu, **a.g.e.**, s. 40., Neccar, **Tefsir**, c: II, ss: 131 - 133.

⁶⁰⁹ Neccar, **Tefsir**, c: II, ss: 131 -135., Yeniçeri, **a.g.e.**, ss: 262 - 265.

⁶¹⁰ Yasin, 36/38, 39, 40. Ayetlerde Ay ve Güneş'in belli bir yörüngede yüzdüğü ifade edildikten sonra bütün gök cisimlerinin aynı özellikte olduğunun ima edildiği söylenmiştir. Bu görüşe ayette geçen (كَل) kelimesi Dünya'yı da içine alacak şekilde bütün gök cisimlerini anlatmaktadır. (Bkz: Yeniçeri, **a.g.e.**, ss: 262 - 265)

⁶¹¹ Yeniçeri, **a.g.e.**, ss: 262 - 265.

⁶¹² Taberi, **a.g.e.**, c: IX, s. 8047 ve ilgili diğer ayetler.

⁶¹³ Yemani, **a.g.e.**, ss: 229 - 235., Sallabi, **a.g.e.**, ss: 161 - 165, Neccar, **Tefsir**, c: II, ss: 131-135.

Gölge doğruya doğru çekildiği için hareketin doğruya doğru sürdüğü bunun da Güneş'in hareketi nedeniyle değil batıdan doğruya doğru olan dünyanın hareketi nedeniyle olduğu ileri sürülmüştür. Güneş batıya doğru gittiği için gölgeyi kendine doğru çekiyor olsa gölgenin de batıya doğru gitmesi gerektiği ama gitmediği ileri sürülmüştür. Aynı zamanda sabahleyin gölgenin uzatılışına değinilmiş ama uzatan gücün ne tarafta olduğu belirtilmemiştir.⁶¹⁴

Ayette Güneş'in, gölgenin delili olarak gösterilmesi bir başka ilmî i'caz delili olarak ileri sürülmüştür. “*Delil*” “*yol gösteren*” “*doğru yola koyup götüren*” veya “*hüküm kaynağı*”dır. Dünya da Güneş tarafından kabul ettirilen ve onu izleyen bazı hareketler içindedir. Güneş de bu hareketler için bir esas değil sadece bir delil olarak nitelendirilmiştir. Gölge hareketleri için esas olan yerkürenin hareketleridir.⁶¹⁵

Gölgenin uzaması ve kısılması Dünya'nın Güneş etrafında dönüşüne de bağlanmaktadır.⁶¹⁶ Gölgenin oluşumunun Dünya'nın kendi eksenini etrafında dönüşünden kaynaklandığını söyleyenler de olmuştur.⁶¹⁷

Elmalılı da gölge hakkında birkaç yoruma yer vermiştir. Cisimlerin gölgesi bu anlamlardan biridir. Diğer Fecr vaktindeki, (Güneş'in doğuşuna kadar süren gölgelik zaman) zamandır. Üçüncüsü gök kubbedir. Simgesel olarak bütün alem bir gölgeler dünyası olarak da düşünülebilir. Tüm âlem üzerindeki ilahî koruma da gölge olarak anlaşılmıştır.⁶¹⁸

Sahabe ve tabiûndan bu konuda yapılan yorumların, doğal gözlem yoluyla elde edilen bilgilere dayanılarak yapıldığı görülmektedir. “*Gölgenin uzatılması*” fecrin doğuşundan Güneş'in doğuşuna kadar geçen sürede gerçekleştiği hemen hemen tüm yorumlarda mevcuttur.⁶¹⁹ “*Gölgenin sabitliği*” konusu “*İsteseydi Güneş gölgeyi gideremezdi.*” şeklinde bir ifadeyle doğrudan Allah'ın gücüne bağlanmıştır.⁶²⁰

⁶¹⁴ Yeniçeri, **a.g.e.**, s. 265.

⁶¹⁵ Yeniçeri, **a.g.e.**, s. 265.

⁶¹⁶ Abdussamet, **a.g.e.**, s. 118.

⁶¹⁷ Müslim, **a.g.e.**, s. 176., Gölgenin oluşumu hakkında geniş bilgi için bkz: Neccar, **Tefsir**, c: I, ss: 529-35, c: II, ss: 325-328.

⁶¹⁸ Elmalılı, **a.g.e.**, c: V, s. 437.

⁶¹⁹ Taberi, **a.g.e.**, c: VIII, ss: 6141 – 6144.

⁶²⁰ Taberi, **a.g.e.**, c: VIII, ss: 6141 – 6144.

“Güneş’in delil oluşu” konusunda “Güneş olmasa gölge de bilinmezdi.” şeklinde yorumlanmıştır.⁶²¹ “Sonra onu kendimize çektik.” ayeti hakkında “kendimiz” kelimesi yukarıda verilen şekilde “doğu” ya da “batı” olarak değil, “ğayb alanı” olarak anlaşılmış ve güneş battıktan sonra gölgenin kayboluşu olarak anlaşılmıştır. Yani gün içinde gölgenin kısalarak yukarı çekilmesi, ya da Güneş’in hareketine göre doğuya veya batıya doğru hareketi olarak anlaşılmamıştır.⁶²²

Diğer bazı bilimsel yorumlarda da görüleceği gibi burada da bir çelişki göze çarpmaktadır. Gölgenin oluşumu bir taraftan Dünyanın Güneş etrafında dönmesinin bir sonucu olarak gösterilirken, tek bir doğu varmış gibi Allah’ı da doğuda olarak anlamak bir çelişkidir.

“Kendimize çektik” ifadesi “sonra” denildikten sonra gerçekleşmektedir. Bunu sadece doğuya hamletmek yeterli değildir. Çünkü bilimsel olarak dünyanın her an dönüşüyle bir yerlerde güneş doğuyor olmakta ve bir yerlerde batıyor olmaktadır.

Ancak doğal gözlemianyını sıra dünyanın döndüğü göz önüne alınsada alınmasa da bir mekân için gölge kaybolmaktadır. Bu da “gayb” alanına girmesi bakımından “kendimize doğru çektik.” ifadesini doğrulamaktadır.

Bu kabil ayetler Allah’ın gücünü ve insanlara olan nimetlerini hatırlatmaktadır. İnsanların bildiği gördüğü tabiat olaylarının sadece yeniden hatırlatmış olmak için hatırlatmak ya da bilimsel işaretler rumuzlar ve İlmî İ’caz şifreleri gizlemek için anlatılmak yerine yaratıcısını hatırlatmak amacıyla anlatıldığını düşünmekteyiz. Gece ve gündüzden bahseden ayetler hakkında yapılan yorumlara değinmekte yarar vardır.

“....geceyi onu durmadan takip edip duran gündüzün üzerine örtüyor.” (Araf, 7/54)

Ayette gecenin gündüz üzerine hiçbir an duraklama olmadan süratle örtülüp durduğunun anlatıldığı, bunun da yuvarlak bir dünya olmadan mümkün olmayacağı gibi dönüş hareketi olmadan da olmayacağı ifade edilmiştir.⁶²³

⁶²¹ Taberi, a.g.e., c: VIII, ss: 6141 – 6144.

⁶²² Taberi, a.g.e., c: VIII, ss: 6141 – 6144.

⁶²³ Yeniçeri, a.g.e., s. 266.

Ancak bu dönüş hareketinin Güneşe mi yoksa dünyaya mı ait olduğunu belirlemek kolay olmayacağı için (olsa gerek) Kur'ân-ı Kerîm'de gece ve gündüzün oluşumu üzerinde ısrarla düşünülmesi gerektiğinin vurgulandığı ifade edilmiştir.⁶²⁴

Yasin sûresi 40. ayet bağlamında (gecenin gündüzü gündüzün de geceyi geçemeyeceği konusunda) Şa'ravi, Dünyanın yuvarlaklığına bir işaret olduğunu söylemektedir. Zira gecenin gündüzü gündüzünde de geceyi geçemediği tek durum yer kürede aynı anda hem gecenin hem de gündüzün mevcut olma durumudur.

Bu da Dünya'nın yuvarlak oluşu ve kendi eksenini etrafında dönüşünün bir çeşit işaretidir. Bu şekilde bir işaretle gelmiş olmasını bin dört yüz yıl öncesinden Kur'ân-ı Kerîm'in mucizevi bir işareti olarak görmektedir.⁶²⁵

Gece ve gündüzün birbirini hızlıca takip etmeleri veya gündüzün geceyi hızlıca takip etmesinin bilimsel araştırmalar sonucu anlaşılan bir durum olduğu iddia edilmiştir. Çünkü yaratılışın başlangıç dönemlerinde dünyanın kendi eksenini etrafında dönüş hızının şu andakinden daha fazla olduğu, bu durumun son zamanlarda fosiller ve ağaç kökleri üzerinde yapılan bilimsel araştırmalarla ilmen ispatlandığı ifade edilmiştir.

Mesela altı yüz milyon yıl önceki Cambrian döneminde 1 yılın, 425 günden oluştuğu, dört yüz elli milyon yıl önceki ordovician döneminde 415 günden oluştuğu ve iki yüz milyon yıl önceki Triassic dönemindeyse 385 günden oluştuğu belirtilmiştir.

Dahası, Dünya'nın bir gezegen olarak yaratıldığı takriben dört milyar altı yüz milyon yıl önce Dünya'nın dönüş hızının şimdikinden altı kat daha fazla olduğu söylenmiş, bu sürenin medcezir olayları, Dünya'nın dönüş yönünün tersine esen rüzgarlar gibi nedenlerle her asırda saniyenin binde birlik bir zaman dilimi kadar eksildiği belirtilmiştir.⁶²⁶

⁶²⁴ Yeniçeri, **a.g.e.**, s. 266. Hatta bu tür ayetlerin –yer ve göklerin sayısının 7 olduğu varsayıldığında- gece gündüz oluşumlarının diğer gezegenlerde de olduğuna işaret edebileceği belirtilmiştir. (Yeniçeri, **a.g.e.**, s. 266)

⁶²⁵ eş-Şa'ravi, **a.g.e.**, c: I, s. 90.

⁶²⁶ Ayrıntılı bilgi için, bkz: Neccar, **Tefsir**, c: I, ss: 290 - 295

Cevherî tefsirinde gece ve gündüzün oluşum ve değişimlerini yerkürenin yapısı, eğimi, güneş, paralel ve meridyenler gibi bilimsel verilerle açıkladıktan sonra bunların insan hayatı için ne kadar önemli olduğunu vurgulamıştır.⁶²⁷

Ardından tıpkı dünyanın yapısından dolayı Güneş'in doğudan batıya doğru ilerlediği gibi ilim ve medeniyet ışığının da tarih boyunca doğudan batıya doğru ilerlediğine, insanlığın ilim ve hikmet mirasının da doğudan batıya doğru taşındığına işaret etmiştir.⁶²⁸

“....gece ile gündüzün arka arkaya gelmesinde işaretler vardır.”
(Bakara, 2/164)⁶²⁹

Gece ve gündüzün oluşumundaki işaretleri bilimsel araştırmalar ışığında anlamaya çalışanlar için gece ve gündüzün hem kendisi hem de dönüşümünün bitkilerin hayatındaki önemi görmüş olmaları önemli bir yer tutmuştur. Zira bitkiler hayatiyetini gün ışığı sayesinde yaşanan fotosentez olayıyla devam ettirebilmektedir.

Yeşil hücre, güneş ışığıyla karşılaştığı zaman bir dakikada yirmi organik bileşik oluşturmaktadır. Bu oluşumda gecenin karanlığına da ve hatta birbirini takip eden bu sisteme ihtiyaç duydukları ifade edilmişlerdir.⁶³⁰

Gece ve gündüzün değişimi kadar kısılmasının ve uzamasının da bu gibi ayetlerin işaret ettiği bilimsel icaz örnekleri olduğu ifade edilmiştir.⁶³¹

Sahabeden gelen yorumlarda ise sadece “*hasis*” (حَيْثُ) kelimesinin “*hızlı*” (سَرِيع) anlamına geldiğini belirten bir açıklama bulunmaktadır. Ayetin indiği dönemde gece ve gündüzün nasıl oluştuğuna dair günümüzdekine benzer bilimsel bir yaklaşım bulunup bulunmadığını bilmiyoruz.

⁶²⁷ Cevherî, **a.g.e.**, c: I, ss: 140 -145.

⁶²⁸ Cevherî, **a.g.e.**, c: I, ss: 143-150.

⁶²⁹ Ayrıca, Yunus, (10/6). “De ki; Hiç düşündünüz mü? Allah geceyi kıyamete kadar uzatacak olsa, Allah’tan başka hangi tanrı sizi aydınlığa kavuşturabilir? Siz hala gerçeklere kulak vermeyecek misiniz?” Yine de ki; “Ne dersiniz Allah gündüzü de kıyamete kadar uzatacak olsa, O’ndan başka hangi tanrı size dinlenip huzur bulacağınız geceyi getirebilir? Hala bu gerçekleri görmeyecek misiniz?” (Kasas, 28/71,72) Bu ayet-i kerime de yeryüzünün kendi eksenini etrafında dönmelerinin bir işareti olarak ifade edilmiş ve gece gündüz oluşumu ve değişiminin dünyanın Güneş etrafında dönüşüne göre değiştiğinin Kur’ân-ı Kerim tarafından ilmi bir icaz eseri olarak asırlar öncesinden haber verildiği söylenmiştir. (Abdussamet, **a.g.e.**, s. 119., Ayrıca bkz: Neccar, **Tefsir**, c: I, ss: 231-235.)

⁶³⁰ Katip, **a.g.e.**, ss: 66 -70., Savfi, **a.g.e.**, c: X, s. 390.

⁶³¹ Abdussamet, **a.g.e.**, ss: 117 -120.

Doğal gözlem yoluyla Güneş'in doğuşu ve batışıyla ilişkilendirilen bir durum söz konusu gibi görünmektedir. Bilimsel yorumlarda ise bunun ancak dünyanın yuvarlaklığıyla mümkün olacağına vurgu yapılmıştır. Bu vurgu günümüz insanların birikimleri göz önüne alındığında anlaşılabilir bir durumdur. Ancak kanaatimizce o dönemde böyle bir işaretin olduğunu söylemek iddialı olacaktır.

Diğer taraftan gece ve gündüzün bir birini takip edişinin sadece Dünya'ya uzaydan bakıldığında anlaşılabilirliğini söylemek de bir o kadar iddialıdır. Birbirini geçememe durumu hakkında yapılan yorum da böyledir.

Şa'râvî yorumunu Dünya'ya uzaydan bakarak temellendirmeye çalışmıştır. Gece ve gündüzün birbirini geçememe yani aynı anda ikisinin de bulunma hali olarak anlamıştır. Ancak bize göre ayeti anlamak için uzaydan gözlem yapmaya ve iki hali de aynı anda görmeye lüzum yoktur. Zira dünyanın herhangi bir yerinde yaşayan bir insan gece ve gündüzün arka arkaya geldiğini, zaman ne kadar hızla ilerlerse ilerlesin gecenin gündüzün yerini alamayacağını bilir.

Bu denli gayet açık ifadeleri anlamak için asırlar geçmesini bekletmenin Kur'ân-ı Kerîm'in amacı bakımından da sorunlu olacağını düşünmekteyiz. Duyulduğu an Allah'ın büyüklüğünü fark edip ona karşı derin saygı duyulmasının beklendiği bir bağlamdaki bir ayetin anlaşılmasını bu denli ötelemenin Kur'ân-ı Kerîm'in "mübin" olma vasfına da halel getireceğini düşünmekteyiz.

Açık seçik ifade edilen gerçekleri bu denli anlaşılmaz görmenin, ya da anlaşılması için asırlarca beklemek gerektiğini iddia etmenin mahzurlu bir yaklaşım olduğunu düşünmekteyiz. Aksi halde anlaşılması bu denli zor ayetlerle müşriklerden iman beklemenin insafsızlık olacağı, inanmamalarının mazur görülmesi gerekeceği, inanmayışlarının meşru hale geleceği söylenebilir.

"Sen dağları görürsün de, onları yerinde durur sanırsın. Oysa onlar bulutların yürümesi gibi yürümektedirler. (Bu,) her şeyi sapasağlam yapan Allah'ın sanatıdır. Şüphesiz ki O, yaptıklarınızdan tamamıyla haberdardır." (Neml, 27/88)⁶³²

⁶³² Benzer durumlardan bahseden ve Kıyameti anlatan ayetler şu şekildedir: "O gün dağları yürütürüz, sen de Yeryüzünü düz bir şekilde ortaya çıkmış görürsün. Ve onlardan hiç birini orada bırakmayız. (Kehf, 18/47), "O gün dağlar tamamen yürüyecek" (Tur, 52/10), "Dağlar yürütülür ve serap gibi olur." (Nebe, 78/20), "Dağlar yürütüldüğü zaman" (Tekvir, 81/3).

Ayet, bağlamı nedeniyle, kıyamet günü yaşanacak bir hâdiseyi anlatıyor olsa bile yeryüzünün döndüğüne bir işaret olmayacağı anlamına gelmediği iddia edilmiş,⁶³³ bilakis dağların da bulutlar gibi hareket edişinin Dünya'nın dönüşüne bir işaret olduğu ifade edilmiştir.⁶³⁴ Rüzgarların bulutları hareket ettiren enerji olduğu gibi dağları yürütenin de Dünyanın kendi eksenini etrafında dönmesi olduğu düşünülmüştür.⁶³⁵ Cevherî de bu ayetin kıyamet gününden bahsettiği ve dağların yürütülüp toz dumanı haline geleceğini söylemiştir.⁶³⁶

Bu ayetin kıyametten bahsetmediğini söyleyenler de olmuştur. Kıyametten bahseden ayetlerde “seyr” veya “tesyir” kelimelerinin kullanıldığı halde bu ayette “uğrayarak bir yerlere gitme” anlamında “mürûr” kelimesinin kullanılması delil olarak ileri sürülmüş, buna ilaveten dilde, bütüne ait bir parça söylendiğinde o bütünün tamamının kastedilebildiği gibi dağlarla dünyanın tümünün kastedildiği de söylenerek bu ayette Allah'ın sanatının sağlamlığının dile getirildiği belirtilmiştir.⁶³⁷

Elmalılı da bu ayetin tefsirinde dünya etrafında dönüşe işaret etmekte ancak bu anlamı eksik bulmaktadır. O'na göre bu ayet, içinde bulunulan zamanın her an yapılıp bozulmayı göstererek kıyameti ve dirilişi tasarlattırmak için bir nevi akıl yürütme, akla kapı açma aracı olarak nazil olmuştur.

*“‘Bulut geçer gibi geçerler.’ ifadesi aslında akışkan gazlardan oluşup zerrelere bulutların sıvılaşması gibi oluş ve bozuluş, kimyasal değişikliklerle her an yeniden yaratılışın cereyan edip durduğunu ve böylece kütlelerinin de tek bir hacimde durağan kalmayıp her an değişip dağılmaya hazır bulunduğunu, alemin en sabit görünen şeylerinin bile böyle her an değişip bir kıyamete doğru gittiğini, öyleyse günün birinde bir üfleyişle o koca dağların yerinden tüm kütleleriyle yürütülüp dünyanın başka bir dünyaya dönüştürülebileceğini” anlatmaktadır.*⁶³⁸

⁶³³ el-Yemani, **a.g.e.**, s. 245., Nablusi, **a.g.e.**, s. 125, Osmanoglu, **a.g.e.**, s. 63, Neccar, **Tefsir**, c: II, ss: 131 -135.

⁶³⁴ Neccar, **Tefsir**, c: II, ss: 131 -135, Cevherî, **a.g.e.**, c: XIII, s. 252., El-Hâc Ahmed, **a.g.e.**, ss: 206 - 210. Abdussamet, **a.g.e.**, s. 80., Müslim, **a.g.e.**, ss: 188 - 190, Savfi, **a.g.e.**, c: IX, s. 85.

⁶³⁵ eş-Şa'ravi, c: I, ss: 91 - 95.

⁶³⁶ Cevherî, **a.g.e.**, x: XXIII, s. 207, ve c: XXV, s. 81.

⁶³⁷ Yeniçeri, **a.g.e.**, s. 264.

⁶³⁸ Elmalılı, **a.g.e.**, c: V, ss: 519 – 520.

Bu ayethakkındaki değerlendirmelere müstakil olarak işlenecek “*Dağlar*” başlığında değinilecektir.

“*And olsun Güneşe, onun aydınlığına ve tabi olup onu izleyen Ay’a.*” (Şems, 91/1 - 2)

Ay’ın Güneş’e tabi olup onu izlemesi onun güneş çevresinde dönmesi olarak yorumlanmış, dolayısıyla Dünyanın da Güneş etrafında döndüğü sonucunun çıkacağı ancak bu sonuca önceleri varılamadığı ifade edilmiştir.⁶³⁹

Diğer taraftan Güneş’in “*cerayan*” eylemi gereği evren boşluğunda bir yere doğru akıp gittiği varsayıldığında, Dünya da Güneş’ten ayrılmadığına ve uzaklaşmadığına göre, Dünya’nın da güneşle birlikte evren boşluğunda bir yere doğru akıp gittiği bu akışın dünyanın üçüncü hareketi sayılacağı ifade edilmiştir.⁶⁴⁰

Elmalılı da bu ayeti tefsir ederken ilk dönem yorumlarını sıraladıktan sonra mecazi bir anlama işaret olabileceğine dikkat çekmekte ve Güneş’in ardından ay’ın dünyayı yeniden aydınlatıp insanlara Güneşten bir eser aktararak onu hatırlatması gibi Kur’ân-ı Kerîm’den ayetler okuyanın onu lafzî anlamını anlatanın aynı şekilde Kur’ân-ı Kerîm’in nurunu yansıtacağı anlamına gelebileceğini söylemektedir.⁶⁴¹

Sahabe ve Tabiûn yorumlarında, yörünge etrafında Ay’ın Güneş’i takip etmesi değil, özellikle Ay’ın ilk yarısında Güneş battıktan sonra aynı yerden hilalin doğmasınınınkastedildiği görülmektedir.⁶⁴² Ayetlerin siyakından gündüz ve gece durumlarından bahsettiği açık şekilde görülecektir. Hal böyleyken bu ayetleri Ay’ın Güneş etrafında dönüşü olarak anlamak bizce zorlamadır.

“*Allah, gökleri ve yeri hak ile yarattı. Geceyi gündüzün üzerine örtüyor, gündüzü de gecenin üzerine sarıyor. Güneşi ve ayı emri altına almıştır. Her biri belli bir süreye kadar akıp gider. Dikkat et! O, azîzdir, ve çok bağışlayandır.*” (Zümer, 39/5)⁶⁴³

⁶³⁹ Yeniçeri, **a.g.e.**, s. 267.

⁶⁴⁰ Yeniçeri, **a.g.e.**, s. 270.

⁶⁴¹ Elmalılı, **a.g.e.**, c: VIII, ss: 469 – 470.

⁶⁴² Taberi, **a.g.e.**, c: X, ss: 8657 – 8658.

⁶⁴³ Ayrıca bkz: Enbiya, 21/33., Kasas, 28/71, Yasin, 36/40., “Onlar görmediler mi ki; biz geceyi sakinleşmeleri için (uygun bir zaman dilimi) kıldık ve gündüzü de aydınlık kıldık” (Neml, 27/86) Gecenin dinlenmek için uygun bir zaman kılınışının da ilmi icaz işaretleri taşıdığına işaret edilmiştir. Uykunun insan hayatı için önemini gösteren ilmi çalışmalara işaret edilerek gece uykusunun insan için önemine vurgu yapılmıştır. (Neccar, **Tefsir**, c: II, s. 403.)

Amerikalı astronotlar yerden uzak mesafeden, Güneş'in Dünya'ya bakan dikey yarım küresini aydınlatırken, öbür yarım küresinin karanlıkta kaldığına şahit olmuşlar ve bu durumu görüntülemişlerdir.

Dünya kendi eksenini etrafında döndükçe ışık sabit kalmakta ancak ışığı alan bölgeler değişmekte, karanlık da sabit kalmakta ama karanlığa bürünen yerler değişmektedir.⁶⁴⁴ Zümer sûresi beşinci ayette gece gündüz değişimlerinde “*kevvera*” fiili “*Bir sarığı helezonik bir şekilde başa sarmak.*” anlamına geldiğinden ayetin gerçek anlamının keşiflerden sonra anlaşıldığı düşünülmüştür. Sahabe ve tabiûn bu konuyu bu şekilde ele almaksızın “*birini götürmek*” ve “*birini getirmek*” olarak yorumlamıştır.⁶⁴⁵

“*Tekvir*” kelimesi tam olarak anlamak için kanaatimizce bu gözleme gerek yoktur. Zira doğal gözlem yoluyla Güneş'in nispeten daha aşağı bir yerden doğduğu, yükseldiği sonra alçalarak battığı her yerde ve her zaman gözlenebilen bir durumdur.

Karanlık ve aydınlığın birbiri üzerine örtülmesi bununla orantılı olarak ayetin anlatmak istediği durum olsa gerektir. Burada sonuç olarak astronotların gözlemlerini inkar etmek istemediğimiz gibi ayetin uzaydan gözlemle anlaşılan bir duruma delalet ettiğini iddia etmenin zorlama olduğunu belirtmek istiyoruz.

“*Emrimiz onlara gece veya gündüz geldi...*” (Yunus, 10/24)

Yunus sûresinin 24. ayetinde “*gece veya gündüz*”, Araf Suresinin 97. ve 98. ayetlerinde “*gece veya kuşluk vakti*” ifadelerindeki “*veya*” bağlacının farklı anlamları içerdiği iddia edilmiş, “*gece veya gündüz*” ifadesinin belirli bir yerde arka arkaya oluşan gece veya gündüzü değil, aynı anda Dünya'nın farklı yerlerinde mevcut olan gece ve gündüzü kastettiği bunun da Dünya'nın kürevî yapısının bir işareti olduğu ileri sürülmüştür.⁶⁴⁶

Bu ayet hakkında Sahabe ve Tabiûn tarafından herhangi bir yorumun olmamasının doğallığı kadar bu ayete yapılan yorumun da zorlama olduğunu ifade

⁶⁴⁴ Bucaille, **a.g.e.**, s. 257; Çelik, **a.g.e.**, s. 108., Abdussamet, **a.g.e.**, s: 52, El-Yemani, **a.g.e.**, s. 151, Osmanoğlu, **a.g.e.**, ss: 50 - 55., Neccar, **Tefsir**, c: III, ss: 177 -180, El-Hâc Ahmed, **a.g.e.**, ss: 231 - 235.

⁶⁴⁵ Taberi, **a.g.e.**, c: IX, s. 8048.

⁶⁴⁶ el-Yemani, **a.g.e.**, s. 152.

etmek gerekir. Bu örnek, bir konunun abartılmaya başlandığında sonunun nereye varabileceğini göstermek bakımından iyi bir örnek olacaktır.

“Güneşe ve onun ışığına, O’nu takip ettiğinde Ay’a, O’nu ortaya çıkardığında gündüze ve kapladığında/örttüğünde geceye yemin olsun ki....” (Şems, 91/1-4)

Bu ayet grubunun tefsiri bağlamında -özellikle gece ve gündüz konusunda- bilimsel araştırma sonuçlarına göre gece ve gündüzün mahiyetine dönük yorumlar yapılmıştır. Ayette geçen “Gündüzün güneşi ortaya çıkarması” “yeryüzünde yaşanan gündüz” olarak açıklanırken “kaplayan gecenin” yeryüzünde yaşanan gece değil atmosfer dışındaki karanlıklar olduğu iddia edilmiştir.

Uzay yolcularının atmosfer dışına çıktıklarında gördükleri manzara bu iddiaya dayanak olarak gösterilmiştir. Bu manzarada atmosfer dışında kalan uzay boşluğu karanlık olarak görünmektedir. Güneş’in Dünya’yı aydınlatması atmosferdeki ışınlar sayesinde olmaktadır.

Bu bilgiden ve yeryüzünün tamamının aynı anda geceyi yaşamadığı gerçeğinden hareketle ayette gecenin örtmesinin Dünya’da yaşanan geceyi değil uzaydaki gece/karanlığı kastettiği öne sürülmüştür.⁶⁴⁷ Cevherî, Casiye sûresi 5. ayet bağlamında takvimlere göre gece gündüz uzama ve kısalma tablolarını vererek yıl oluşum hesaplarını zikretmiştir.⁶⁴⁸

Sahabe ve tabiûn yorumlarının ayetin siyakıyla ve sibakıyla ve lafzi anlamıyla uyumlu olduğu söylenebilir. “Güneşi ortaya çıkaran gündüze” ve “Güneşi kaplayıp ortalığı karanlığa boğan geceye.” şeklinde.⁶⁴⁹

Burada dikkat çekilmesi gereken husus yorumdaki tutarsızlıktır. Gündüzündünyada şahit olunan gündüz olduğu savunulurken gece söz konusu olunca uzaydaki karanlık anlaşılmıştır. Ayetin indiği dönemde ya da günümüzde bile gece

⁶⁴⁷ Neccar, **Tefsir**, c: IV, 497 -500. Aynı yorum Yasin Suresi 37. Ayet için de yapılmıştır. Ayette şöyle denmektedir: “Gündüzü içinden çekip çıkardığımız gece onlar için bir işarettir.” (Yasin, 36/37) Bu ayetin izahında aslında dünyanın etrafının karanlıkla kaplı olduğu ancak atmosferdeki bazı gazlar sayesinde dünyanın belli bir bölgesinde güneş ışınlarının yer yüzünü aydınlatarak gündüzü meydana getirdiği Allah’ın (cc) bu gündüzü çekip geceyi ikame ve idame ettirdiği söylenmektedir. (El-Hâc Ahmed, **a.g.e.**, ss: 209 -215.)

⁶⁴⁸ Cevherî, **a.g.e.**, c: XXI, s: 55.

⁶⁴⁹ Taberi, **a.g.e.**, X, ss: 8658 – 8659. Bu arada “Onu ortaya çıkaran kuşatan gündüze” ayetinde geçen (جَلَّاهَا) kelimesini “kaplayan” (غَشِي) anlamında görüp “Onu” (هَا) zamirini “karanlıktan” kinaye olarak görenler de olmuştur. Bkz. Aynı yer.

ve gündüz kelimelerinden insanların ne anladıkları malumken böyle bir yoruma gidilmesi şaşırtıcıdır.

Tıpkı günlük hayatta karşılaştığımız gündüzde Güneş tüm çıplaklığıyla ortaya çıktığı gibi gecede de güneş tamamen görünmez olmaktadır. Böylesine açık bir durumu anlatan ve ilk muhataplarına bunun üzerinden yemin edip; “*Kendini arındıran kurtuluşa ermiştir.*” tezini temellendirmeye çalışan ayetleri böylesine yorumlamak, ilk muhataplarının doğru anlamadığını iddia etmektir.

Bu iddia da ayetin ortaya koyduğu sorumluluğun ortadan kalkması anlamına gelmekte ve inanmamalarının “*haklı bir sebebi*” olduğunu ima etmektedir. Bütün bunlar Kur’ân-ı Kerîm’i daha iyi anlama çabalarının bir ürünü gibi sunulmakta ve önceki anlayışların -aslında- yanlış ya da eksik olduğunu vurgulamaktadır.

“*Doğuların ve batıların Rabbine yemin ederim ki, bizim gücümüz yeter.*” (Mearic, 70/40)⁶⁵⁰

Kur’ân-ı Kerîm’de tekil, ikil ve çoğul halleriyle geçen “*doğu-batı*” zarflarının ikil ve çoğul hali İlmî İ’caz ın örneklerinden sayılmıştır.⁶⁵¹ Rahman sûresi 17.⁶⁵² ve Zuhuruf sûresi 38.⁶⁵³ ayette geçen “*iki doğu -iki batı*”, Güneş’in mevsimlere göre doğunun farklı noktalarından doğup batının farklı noktalarından batmasıyla izah edilmiştir.⁶⁵⁴

Yeryüzünün kürevi bir şekilde olması sonucunda gerçekleşen bu durumun çağdaş bilimin sonradan keşfettiği ancak Kur’ân-ı Kerîm’in asırlar öncesinden haber verdiği belirtilmiştir. Dünya’nın düz olması durumunda bir doğu ve bir batının olacağı, güneş doğduğu zaman bütün yeryüzü aydınlanacağı, battığı zaman da bütün yeryüzünün kararacağı ifade edilmiştir.⁶⁵⁵

⁶⁵⁰ Ayrıca bkz: Zuhuruf, 43/38, Rahman, 55/17, Saffat, 37/5.

⁶⁵¹ Bucaille, **a.g.e.**, s. 258.

⁶⁵² “(O,) iki doğunun ve iki batının Rabbidir.” (Rahman, 55/17)

⁶⁵³ “O şeytan dostu kimse, en sonunda bize gelince arkadaşına: Keşke benimle senin aranda **doğu ile batı arası** kadar uzaklık olsaydı, ne kötü arkadaşmışsın! der.” (Zuhuruf, 43/38) Bu ayetten, kıyamet gününde yoldan çıkan ve şeytana arkadaş olan kimsenin, kötü arkadaşıyla kendisi arasında uzak bir mesafe olmasını dileyerek görüşmek istemeyeceği anlaşılmaktadır.

⁶⁵⁴ Bucaille, **a.g.e.**, s. 258.

⁶⁵⁵ Mardini, **a.g.e.**, s. 94; Kırca, **a.g.e.**, s.176., Abdussamet, **a.g.e.**, s.79.

Bu durumun, Dünyanın kendi eksenini etrafında dönmesinin sonucu olduğunu ifade edenler de olmuştur.⁶⁵⁶ Başka bir yorum da pusulanın icadı ve geliştirilmesiyle yapılmıştır. İngiliz bilim adamı William Gilbert Dünya'nın, kutupları güney ve kuzey uçlarında bulunandev bir mıknatıs olduğunu ileri sürmüştür. Sonraları dünyanın manyetik kutuplarıyla coğrafi kutuplarının aynı yerler olmadığı ispatlanmıştır. Bu gelişmenin de coğrafi ve manyetik olmak üzere iki türlü doğu, batı, kuzey ve güney istikametinin olduğunu ortaya çıkardığı söylenmiştir.⁶⁵⁷

“Doğular ve batılar” kâinatta birden fazla Güneş'in olduğuna işaret olarak da anlaşılmıştır.⁶⁵⁸ Sahabe ve tabiûndan gelen rivayetlerde onların da “Yaz ve kış mevsimlerinde ve bu aradaki süreçte Güneş'in doğuş ve batış yerlerinin değişimi” olarak anladıklarını görülmektedir.⁶⁵⁹

Bu açıklamanın bilimsel verilere uygunluğu bir tarafa, değişken doğu batı olgusunun anlaşılması için bilimsel araştırma yapmaya gerek olmadığı ortadadır. Bu ifadenin edebi bir üslup olma ihtimali göz ardı edilse bile Güneş'in doğuşunu ve batışını bir yıllık bir gözlemle takip eden bir kişi bugün değil 2000 yıl önce de bu gerçeği pekâlâ fark edebilir. Bunun için bilimsel keşifleri beklemek zorunlu değildir.

Ayet asırlar sonra keşfedilecek bir hakikati söylememiş, aksine o anda zaten gözlemlenmekte olan bir durumu dile getirmiştir. Bu olgunun açıklamasının asırlar sonra yapılmış olması ayetin ilmî bir icaz ortaya koyduğu anlamına gelmez. Doğunun ve batının değişimi Dünya'nın yuvarlaklığından çok döndüğü eksenin yuvarlaklığıyla alakalı olmakla birlikte bu neden yokken de sonuç bilinebilir.

Mearic Suresi'ndeki ayet “iki” değil birçok “doğu” ve “batı”dan bahsetmektedir. Bu ayetin bağlamı ikil ifadeden çok çoğulluk ifade etmekte ve âdeta kinaye yoluyla nasıl ki bir güneş her gün başka yerden doğuyor, doğduğu bir yerden ancak bir yıl sonra tekrar doğabiliyorsa, (yani bu kadar farklı doğu ve batılar yaratılmışsa) Allah her şeyi yaratmaya kâdir denilmektedir.

⁶⁵⁶ Muhammed es-Sallabi, **a.g.e.**, s. 144., Osmanoğlu, **a.g.e.**, s. 61., Neccar, **Tefsir**, c: IV, ss: 205-210.

⁶⁵⁷ Hasan Günaydın, **Kur'ân ve Hadislerde Günümüzde Ortaya Çıkan İlmi Gerçekler**, Tür-Dav yayınları, İstanbul, 1998, , ss: 24 - 30.

⁶⁵⁸ Yeniçeri, **a.g.e.**, ss: 188 191.

⁶⁵⁹ Taberi, **a.g.e.**, c: IX, s: 7777, 7292.

Bu konuda Sahabe ve Tabiûna ait farklı bir yorum bulunmamaktadır. Rahman Suresi vb. bağlamında yapılan ve yorumların burada da geçerli olduğunu düşünmekteyiz.

1.7. Yerçekimi ve Etkileri

“Biz yeryüzünü toplanma yeri yapmadık mı?” (Mürselat, 77/25)⁶⁶⁰

Mürselat Suresi 25. ayette geçen “*kifeten*” ifadesinin sözlükte “*toplanma*” “*katılma*” “*çekme*” anlamlarına geldiği ifade edilerek ayet, yer çekimine delil olarak gösterilmiştir.⁶⁶¹

Yer çekimi gerek yeryüzündeki eşyanın yerinde durabilmesi gerekse ayı çekimiyle etrafında tutabilmesi açısından önem arz etmektedir.⁶⁶² Aynı kuvvetin suların oluşumunda da etkili olduğu ifade edilmiştir. Şöyle ki, suyu oluşturan hidrojen ve oksijen gazları atmosfer sayesinde bir arada bulunabilmekte ve eğer atmosfer olmasa bu sular gaz halinde gökyüzüne doğru uçacak, bu da dünya üzerindeki hayat imkânını ortadan kaldıracaktır.⁶⁶³

Cevherî de bu ayeti çağdaş bilimsel paradigma üzerinden değil zahirdeki olgu ve algı üzerinden ele almış ve yeryüzünün üstünde canlılar, altında ölümler olmak üzere herkesi topladığını biriktirdiğini ifade etmiştir.⁶⁶⁴

Sahabe ve tabiûndan yapılan yorumlara göz atıldığında bu “*Toplanma*” ve “*sığınmanın*” özellikle yerin altını ölümler için yerin üstünü de canlılar için bir toplanma ve yaşama alanı olarak anladıklarını görüyoruz.⁶⁶⁵ Ayetin bağlamı göz önüne alındığında yine Allah Tealanın insanlara sunduğu imkânlardan bahsettiği görülmektedir. Elbette yer çekimi Allah’ın önemli nimetlerinden biridir.

⁶⁶⁰ Aynı zamanda şu ayetlerle de istidlal edilmiştir: “Gökyüzünden belli bir ölçüde su indirdik ve yeryüzünde yerleştirdik. Onu gidermeye de kâdiriz.” (Müminun, 23/18) Bu ayet bazı âlimler tarafından yeryüzünün geçirgenlik özelliği ile açıklanmıştır. (Bkz: Abdussamet, **a.g.e.**, ss: 84 - 90) “Yeryüzü içindekileri boşalttığı zaman.” (İnşikak, 84/4) Sahabe ve Tabiûn bu ayeti “İçindeki ölümleri boşalttığı an, yani kıyamet günü” olarak yorumlamışlardır. “Yoksa yeri kim bir sabitlenme yeri yaptı. (Neml, 27/61) Dünyanın kendi eksenini etrafında saniyede 30 km hızla dönmesinde yağmen savrulmasını engelleyen özelliğin aynı şekilde yer çekimi olduğu ifade edilmiş ve asırlar öncesinden buna Kur’ân-ı Kerim’de dikkat çekildiği belirtilmiştir. (Nablusi, **a.g.e.**, s. 125) Bu ayet hakkında da buna yakın bir yorum bulunmamaktadır. (Taberi, **a.g.e.**, c: VIII, s. 6312.)

⁶⁶¹ Nablusi, **a.g.e.**, s. 123., El-Hâc Ahmed, **a.g.e.**, ss: 210 - 215.

⁶⁶² Abdussamet, **a.g.e.**, s. 120., Nablusi, **a.g.e.**, s. 124, Muhammed es-Sallabi, **a.g.e.**, s. 159.

⁶⁶³ Mardini, **a.g.e.**, ss: 134 -137, Abdussamet, **a.g.e.**, s. 120.

⁶⁶⁴ Cevherî, **a.g.e.**, c: XXIV, s. 331.

⁶⁶⁵ Taberi, **a.g.e.**, c: X, s. 8398.

Ancak kanaatimizce burada dikkat çekilen husus, “*Bir toplanma hali nasıl yapıldı?*” sorusuna cevap aranması değil, bunun “*niçin*” yapıldığı ve devamında insanlıktan ne yapılmasının istendiği olsa gerektir. Bilimsel olarak yer çekimi kanununu bilmeyen birisi bile yeryüzünün insanlar ve hayvanlar için bir toplanma alanı olduğunu anlayacaktır. Zaten, ayetin devamında “*canlılar ve ölüler(iniz için)*” ifadesi bizatihi bulunmaktadır. Bu da yeryüzünün insan için kullanışlı hale getirilişinin bir örneği mesabesindedir. Kaldı ki bu ayette yer çekimi kuvvetine doğrudan bir atıf da yoktur. Yeryüzünün insanlar için bir toplanma yeri yapılması başka türlü de olabilirdi.

Kur’ân-ı Kerîm’de geçen her hangi bir konu bir şekilde mutlaka bir ilim dalı ya da bilimle ilintilidir. Ancak bu ilinti başka bir şeydir, doğrudan veya dolaylı olarak Kur’ân-ı Kerîm’in bir bilime yol gösterici olması başka bir şeydir. Bu ilintiyi gerekçe göstererek yapılan İlmî İ’caz iddialarının geçerli bir iddia olacağını düşünmüyoruz.

1.8 Edne’l-Arz

“*Rumlar yakın bir yerde yenilgiye uğradılar. Fakat onlar bu yenilgilerinden sonra birkaç yıl içinde galip gelecekler*” (Rum, 30/1-3)⁶⁶⁶

Kur’an-ı Kerim, Lut kavminin helak edildiği Filistin topraklarındaki Lût gölü ve çevresi için kullandığı “edne’l-arz” ifadesinin ilmî açıdan bir icaz örneği taşıdığı bunun anlaşılmasının asırlar sonra gerçekleştiği iddia edilmiştir. Edna’l-Arz’ın İlmî İ’caz örneği olması “yeryüzünün en alt/aşağı bölgesi” anlamı verilmesiyle rakım olarak deniz seviyesinin de altında bir yer olmasına bağlanmıştır.

Sahabe tarafından genel olarak Şam toprakları bilinen bu bölgenin özelde Lut gölü ve çevresi olduğu söylenir.⁶⁶⁷ Bu bölgede bulunan ölü denizin deniz seviyesinin

⁶⁶⁶ Buradaki 3. Ayette geçen “edne’l-arz” ifadesi aynı zamanda “en düşük yer” olarak çevrilmiştir. (Bkz. Çelik a.g.e., s. 154.)

⁶⁶⁷ Nablusi, a.g.e., s: 138., Ömer Dumlu, Rıza Savaş, **Kur’an Atlası**, Ankara Okulu Yay., Ankara, 2007, s. 287.

400 ila 800 metre altında olduğu ve güney bölgesinde su derinliğinin 6 ila 10 metre arasında değiştiği ifade edilmektedir.⁶⁶⁸

Kur'ân-ı Kerîm'de “*Yakın yer*” anlamında “*ekrabu'l-arz*” kullanılmayarak “*edne'l-arz*” ifadesinin kullanılması her iki anlamı da taşıyan bir İlmî İ'caz gereği olduğu ve buradaki hikmetin de Kur'ân-ı Kerîm'in indirilişinin asırlar sonrasında ortaya çıktığı ifade edilmiştir.⁶⁶⁹

Bu bölgenin Hud sûresi 82. ayetinde alt üst edilmiş bölge olduğunun işaret edilmesine paralel olarak jeolojik araştırmalar sonucunda bölgenin kaya yapısının sonradan ters döndürüldüğünün tespit edildiği ifade edilmiştir.⁶⁷⁰

Elmalılı bu ifadeyi “*Arabistana en yakın yer*” olarak anlamıştır.⁶⁷¹ Ayetteki “*edna*” kelimesi “*en aşağı*” anlamında anlaşılmıştır ancak tarihte “*en yakın*” olarak da anlaşılmış, İbn Abbas da “*Şam tarafı*” diyerek en yakın yani “*Farşlılara en yakın yer*” olarak anlamıştır.⁶⁷²

Edna kelimesi Kur'ân-ı Kerîm'de 12 ayette geçmektedir. Bu ayetlerde “daha uygun, daha layık, daha elverişli” anlamlarında kullanılan ayetler⁶⁷³ olduğu gibi, “daha yakın (erken)” anlamında kullanılan,⁶⁷⁴ “daha az” anlamında kullanılan⁶⁷⁵ ve “aşağı-düşük” anlamında kullanılanlar da bulunmaktadır.⁶⁷⁶

2. Yeryüzü Bağlamında Arz

Bu kısımda küresel ölçekte olmayan daha küçük düzeyde yeryüzü unsurlarıyla alınacaktır. Büyükten küçüğe doğru; kıtalar, dağlar, ovalar, yerküre katmanları, toprak ve kayaların yapısı vb. konular, ardından da bazı boyutlarıyla denizler ve nehirleri ele alınacaktır.

⁶⁶⁸ Muhammed es-Sallabi, **a.g.e.**, ss: 141 145, Zindani, **a.g.e.**, ss: 77 -80, Neccar, **Tefsir**, c: II, ss: 427-430, el-Musallih, ve es-Savi, **a.g.e.**, ss: 193 -197., El-Hâc Ahmed, **a.g.e.**, ss: 269 275.

⁶⁶⁹ Neccar, **Tefsir**, c: II, ss: 427 - 430.

⁶⁷⁰ Muhammed es-Sallabi, **a.g.e.**, s. 142.

⁶⁷¹ Elmalılı, **a.g.e.**, c: VI, s. 10.

⁶⁷² Taberi, **a.g.e.**, c: VIII, s. 6505.

⁶⁷³ Bkz: Bakara, 2/282, Nisa, 4/3, Maide, 5/108.

⁶⁷⁴ Bkz: Secde, 32/21, Necm, 53/9.

⁶⁷⁵ Mücadele, 58/7.

⁶⁷⁶ Mukatil b. Süleyman, **el-Eşbah**, s. 162.

Kıtaların oluşum aşamalarına dönük işaretler içerdiği düşünülen, dağların oluşum aşaması ve bazı özellikleri hakkında bilimsel verilerle ilinti kurulan, delta ovaları hakkında ve yeryüzü katmanları hakkında ulaşılan bilimsel bulgularla ilinti kurulmaya çalışılan ayetler ve bunlarla ilgili yorumlar verildikten sonra bağlam sahabe ve tabiûnun yorumları ışığında ele alınmaya çalışılacaktır.

Toprağın yapısı, insana ham madde oluşu nedeniyle insanla kurulan benzerliği ve bu konudaki yorumlara da değinilecektir. Denizlerde yaşayan ve yaşayanlar da ayrı bir başlık altında ele alınacak ve bilimsel verilerle ayetler arasında kurulmaya çalışılan bağirdelenmeye çalışılacaktır.

Son olarak bu kısımda nehirlerin fonksiyonu konusunda bilimin ulaştığı verilerle ayetleri buluşturan yorumlara yer verip bu konulardaki değerlendirmelerimiz sunulmaya çalışılacaktır.

2.1 Kıtalar

“Yarılan yere yemin olsun ki..” (Tarık, 86/12)⁶⁷⁷

Tarık sûresinde yeryüzünün özelliği olarak “صدع” kelimesinin (yarık/ yarılmış) kullanılmasının modern bilimin kıtaların oluşumu hakkındaki açıklamalarıyla örtüştüğü düşünülmektedir. Ayet, jeolojik araştırmalar ışığında “yerin alt katmanlarındaki levhaların hareketlerini kolaylaştıran ve hareketlilik sonucu ortaya çıkan yarılma özelliği” olarak izah edilmiştir.⁶⁷⁸

Son asır boyuca okyanus, deniz veya karaların yaklaşık 100-150 km derinliklerinde keşfedilen devasa yarıkların bu özelliğin tezahürü olduğu düşünülmektedir.⁶⁷⁹ Bu yarılmalar sonucu yer altından çıkan gazlarla atmosferin ve

⁶⁷⁷ Kâf suresi 7. Ayet de aynı bağlamda değerlendirilmiştir.

⁶⁷⁸ Mardini, **a.g.e.**, ss: 95 - 97. Yarılma Nazariyesine göre yaklaşık iki yüz elli milyon yıl önce yeryüzünde tek parça halinde bulunan kara parçası hem kabuk kısmı olan liyotosferin hem de altındaki Astenosferin parçalanmalara maruz kaldığı, önce üç parça haline gelip daha sonra daha da parçalanarak bugünkü halini aldığı ve bundan sonra da daha başka şekiller alacağı ifade edilmektedir. (Bkz. Şerif, **age**, s. 23), el-Musallih, **a.g.e.**, ss: 178 - 180.

⁶⁷⁹ Neccar, **Tefsir**, c: IV, s. 434.

yeryüzündeki su kütlelerinin meydana geldiği,⁶⁸⁰ kıtaların da bu ayrışmalarla oluştuğu belirtilmiştir.⁶⁸¹

Bilimselci tefsirlerde Sad' özelliğinin yeryüzünün yaşama elverişli hale getirilmesindeki önemin bağlamında yer altındaki büyük miktarda radyoaktif maddenin sabit oranlarda otomatik olarak parçalandığı ve bu parçalanmalar sonucunda büyük miktarda ısı enerjisinin ortaya çıktığına değinilmiştir. Bu yarılmaların olmaması durumunda nükleer bombalardan daha etkili patlamaların olabileceği değerlendirilmiştir.⁶⁸²

Sad' özelliği -farklı bir yorum olarak- "*bitkilerin yeri yarararak çıkması*" olarak da anlaşılmıştır.⁶⁸³ Sad'özelliğinin, yer kabuğundaki depremler ya da volkanlar sayesinde meydana gelen müthiş yarılmalar ve kırılmaların yanı sıra kıyamet günü yerkürenin merkezinde meydana gelecek patlamanın sebep olacağı büyük yarıma da olabileceği belirtilmiştir.⁶⁸⁴

Elmalılı, bu ifadeyi üç muhtemel manayı zikrederek tefsir etmiştir: Birincisi, daneler bitirmek üzere yarılması, ikincisi yerde bulunan ve gerek tarla sürme gerekse başka nedenlerle oluşan yarık, hendek vb., üçüncüsü de mezarlardır. Hem defin ve hem de kıyamet saati için yarılmasından dolayı bu yorumu tercih etmiştir.⁶⁸⁵

Sahabe ve tabiûnun ise "صَدْع" ifadesini "*bitkileri çıkarabilmek için yerin yarılması, toprağın yarılması*" olarak anladıkları görülmektedir.⁶⁸⁶ Sadece Mücahid'e göre vadi ya da uçurum dışında yerdeki yarıklardır.⁶⁸⁷

Kâf Suresi 7. ayet de bilimsel olarak aynı şekilde tefsir edilmiştir. "*Yeryüzünün yayıldığı/uzatıldığı*"na dair bu ayet; "*Bu yarılmalar ve ayrışmalar sonucu meydana gelmiş bir uzama*" olarak kıtaların oluşumu anlaşılmıştır.⁶⁸⁸ Sahabe

⁶⁸⁰ Neccar, **Tefsir**, c: IV, s. 435.

⁶⁸¹ Neccar, **Tefsir**, c: IV, s. 435.

⁶⁸² Muhammed Ferid Abdullah, **a.g.e.**, s. 104., el-Musallih, **a.g.e.**, ss: 1178 -1180.

⁶⁸³ Neccar, **Tefsir**, c: IV, s. 431., el-Musallih, **a.g.e.**, ss: 1178 -1180., Eş-Şa'ra'vi, **a.g.e.**, c: I, ss: 24 26.

⁶⁸⁴ Hudur, **a.g.e.**, ss: 403 - 410.

⁶⁸⁵ Elmalılı, **a.g.e.**, c: VIII, s. 376.

⁶⁸⁶ Taberi, **a.g.e.**, c:X, s. 8586.

⁶⁸⁷ Taberi; **a.g.e.**, c:X, s. 8586.

⁶⁸⁸ "Yeri yaydık ve orada dağlar attık..." (Kaf, 50/7) Ayrıca bkz: Ra'd, 13/3, Şerif, **a.g.e.**, s. 27., Osmanoğlu, **a.g.e.**, s. 46.

ve tabiûn yorumları, yeryüzünün genişletilmesi yönündedir.⁶⁸⁹ Bağlam olarak, iki ayetin de bilimsel işaretlerde bulunmak yerine insanların doğal gözlem yoluyla ulaşabilecekleri hakikatler üzerinden ibret almalarını ve Allah'ın tek ilah oluşunu ve insan üzerindeki nimetlerini anlatma amacı güttüğü görülmektedir.

2.2. Dağlar

“O, sizi sarsmaması için yere sağlam dağlar yerleştirdi, ırmaklar ve yollar açtı ki gideceğiniz yere ulaşabilesiniz.” (Nahl, 16/15)⁶⁹⁰

Dağlardan bahseden birçok ayet vardır. Mesela sadece “*cebel*” ve çoğul formu olan “*cibâl*” kelimelerinin geçtiği ayet sayısı 39’dur. 10 kadar ayette, dağların “*rasiye-ravasi*” formunda (sağlamlaştırılmış anlamına gelen) sıfatı kullanılmıştır.⁶⁹¹

Dağlardan bahseden ayetlerde özellikle oluşum safhaları ve işlevsellikleri ilmî tefsire konu olmuştur. Bu meyanda dağların rollerinden bahseden ayetlerde üç ifade öne çıkmaktadır: “*Ravasî, Evtâd ve ‘En temîde bikum*”⁶⁹² Bunların dışında göze çarpan temel hususlar; “*atılmış olmaları, barınak özellikleri, sarsmamak için bulunmaları, çeşitli renklerde olmaları*” şeklinde maddelenebilir.

“*Atılma*” konusunda Hicr Suresi 19. ayetin bilimsel verilerle örtüştüğü vurgulanmış, dağların yerin altından yukarıya doğru veya yukarıdan aşağıya doğru bir atılmayı savunan nazariyelerle de uyumlu olduğu ifade edilmiştir. Bu bağlamda jeoloji bilginlerinin dağların asırlar süren bir süreçte aşağıdan yukarıya doğru volkanik patlamalar şeklinde oluştuğu ifadelerine yer verilmiştir.⁶⁹³

⁶⁸⁹ Taberi, a.g.e., c: IX, s. 7560

⁶⁹⁰ “...onda oturaklı dağlar O'dur.” (Rad, 13/3), “Yerde sabit dağlar yerleştirdik (attık)....” (Hicr, 15/19) “Sizi sarsmaması için yeryüzünde sağlam dağları, yarattı.” (Nahl, 16/15) “.... Allah, dağlarda da sizin için barınaklar yarattı...” (Nahl, 16/81) “Görmedin mi, (Allah) dağlardan beyaz, kırmızı ve çeşitli renklerde ve simsiyah, değişen yollar yarattı.” (Fatır, 25/27) “(Onlar mı hayırlı) yoksa arz için sabit dağlar yaratan.... mı?...” (Neml, 27/61) “Dağları sabit görürsün fakat onlar bulutlar gibi akarlar...” (Neml, 27/88) “O, yeryüzüne sabit dağlar yerleştirdi...” (Fussilet, 41/10) Bu ayet bazılarınca atmosfer basıncı olarak da anlaşılmıştır. (Babuna, a.g.e., s. 66) “...Biz dağları da birer kazık yapmadık mı?...” “...Yeryüzüne ona sabit dağlar koyduk...” (Kaf, 50/7), “Yeryüzünde haşmetli dağlar oluşturup size tatlı su içirmedik mi?” (Mürselat, 77/27) “Dağları bir kazık yapmadık mı?” (Nebe, 78/7) “Dağların nasıl dikildiğine, bakmazlar mı?” (Ğaşiye, 88/19)

⁶⁹¹ es-Savfi, a.g.e., c: IX, s. 45.

⁶⁹² Müslim, a.g.e., s. 180.

⁶⁹³ es-Savfi, a.g.e., c: IX, s. 70. Dağların nasıl oluştuğuna dair başka bilgiler de verilmiştir: “Bu minvalde dağlar, ikinci merhale olarak, yer kabuğu altında kaynar vaziyette olup soğuyan kütlelerin yer kabuğunun üstüne doğru yükselmesi ve kıtaların oluşumu sırasında yer kabuğunun

Himalaya Dağları'nın Hind kara parçası ve Asya kara parçasının çarpışması; Alp Dağları'nın da Afrika ve Avrupa kara parçalarının çarpışması sonucunda oluştuğu belirtilmektedir.⁶⁹⁴

Bir kısım jeoloji bilginlerince tersinden bir atmadan da bahsedilir. Bunun, yukarıdan aşağıya doğru aşınma suretinde gerçekleştiği ifade edilmiştir. Bu yönüyle ayette geçen “*atma*” ve “*sağlam dağlar*” ifadelerinin her iki nazariyeyle de çelişmediği ifade edilmiştir.⁶⁹⁵

Bu haliyle yeraltından çıkan yer kabuğu parçalarının birleşmesi sonucu ya da yeryüzünden akan parçaların birikmesi sonucu da olsa her hâlükârda dağların *atılma* sonucu oluştuğu ifade edilmektedir.⁶⁹⁶

Çarpışma ve birleşme sonucu hâsıl olan dağların rastgele oluşmadığı, her şeyi bilen ve güçlü bir yaratıcının eseri olduğu üzerinde durulmuştur.⁶⁹⁷

Bu konuda Sahabe ve tabiûndan gelen rivayetlere göre yeryüzü yaratıldığında sallanmaktaydı. Melekler, -itiraz ederek- “Rabbimiz bunun üzerinde hiç kimse yaşayamaz” dediler, Allah da onlar geceleyin dağları yarattı, sabah kalktıklarında nasıl olduğunu bilemeden dağları gördüler. Allah (cc) da dağları yaratarak yeryüzünü sabitledi.⁶⁹⁸

Atılma konusunda yapılan yorumlar kendi içinde değerlendirildiğinde bir çelişkinin olduğu görülmektedir. “Atma”, Kur’ân-ı Kerîmin anlam örgüsünde bir yer bulabilir. Mesela Arş’ın gökte olduğu düşünüldüğünde bilimsel bir kasıt aranmadan sonuç üzerinden atma fiili kullanılmış olabilir.

Ancak yerden yukarıya doğru bir atış kastedilerek “*atmak*” kelimesini kullanmanın dil açısından tutarlılığı tartışmalıdır. Ayet bağlamında da yeryüzünün uzatılmasından sonra dağların yerleştirildiği ardından bitkilerin çıkmasına imkân

ayrışmaları ve yakınlaşmaları esnasındaki çarpışmada bazı ağır kara parçaları hafif kara parçalarının üzerine geçerek uzun bir zamanda oluşmuştur. (Şerif, **a.g.e.**, 45., Kocabaş, **a.g.e.**, s. 179.)

⁶⁹⁴ Şerif, **a.g.e.**, s. 45., Neccar, **Tefsir**, c: I, ss: 471 -475, Hudur, **a.g.e.**, s. 206.

⁶⁹⁵ es- Savfi, **a.g.e.**, c: IX, ss: 70 - 75, Yeniçeri, **a.g.e.**, s. 316.

⁶⁹⁶ Şerif, **a.g.e.**, s. 46., Neccar, **Tefsir**, c: I, ss: 471 - 475.

⁶⁹⁷ es-Savfi, **a.g.e.**, c: IX, s. 69.

⁶⁹⁸ Taberi, **a.g.e.**, c: VI, s. 4962, c: 10, s. 8464.

tanındığı anlatıldığına göre alttan yukarıya doğru bir atma sürecini anlatmadığı ortadadır. Bilimsel bir anlatımdan çok mecazi bir anlatım olduğu görülmektedir.

“Yeryüzünün sarsılmasını engelleme” hususu geçtiğimiz asrın ikinci yarısında ulaşılan bilgi olan yeryüzündeki dağların yüksekliklerinin yanında yerin altında da belirli miktarda köklerinin olmasına bağlanmıştır.⁶⁹⁹

Bu konuda da farklı yorumlar da ileri sürülmüştür: Yerin altındaki köklerle dağlar kıtaların yerinden hareketini veya yer altındaki volkan vs.lerin yeryüzünü yumuşatmasını veya eritmesini önlemektedir.⁷⁰⁰ Tabanında yumuşak/sıvı maddelerin olduğu dağların ağır, tabanında sert maddelerin olduğu dağların hafif olduğu ifade edilmiştir.⁷⁰¹

Başka bir yoruma göre yeryüzünün kendi eksenini etrafında dönmesi sonucudağlarda oluşan çekim ve itme kuvveti yeryüzünü sarsmayı engellemede büyük rol oynamaktadır.⁷⁰²

Depremlerin sarsıntısından korumak olara da yorumlanmıştır.⁷⁰³

Gaşiye sûresi 19. ayetin tefsiri sadedinde Cevherî, dağlar hakkında uzunca bilgiler verir. Dağların, mahiyetlerine göre kayalık, otlak, yanar dağ ve güzel havalara sahip dağlar olmak üzere dörde ayrıldığını anlattıktan sonra beş bölüm halinde dağların modern dönemdeki bilgiler ışığında oluşumu, nasıl yok olacağı, kar, ağaç ve bitki örtüsü bakımından özellikleri, yanardağların özellikleri ve bunları bilenlerle bilmeyenlerin farkını anlatmıştır.⁷⁰⁴

⁶⁹⁹ Nablusi, bunun üçte bir oranında yer üstünde kalanının yer altında olduğunu ifade eder. Bkz. Nablusi, **a.g.e.**, s.141., Abdussamet, **a.g.e.**, s. 82., es-Savfi, **a.g.e.**, c: IX, s. 72., Abdullah, **a.g.e.**, ss: 106 -110, es-Sallabi, **a.g.e.**, s. 170., Zindani, **a.g.e.**, ss: 83 - 90, Müslim, **a.g.e.**, s. 189., Neccar, **Tefsir**, c: IV, s. 283., el-Musallih, ve es-Savi, **a.g.e.**, ss: 188 – 190, Babuna, **a.g.e.**, s. 28.

⁷⁰⁰ Mardini, **a.g.e.**, s. 102., Şerif, **a.g.e.**, s. 47., Nablusi, **a.g.e.**, s. 141., Abdussamet, **a.g.e.**, s. 82., es-Savfi, **a.g.e.**, c: IX, ss: 72 - 74, Abdullah, **a.g.e.**, s. 107., Müslim, **a.g.e.**, s. 182., Neccar, **Tefsir**, c: I, s: 471 vd, ve c: IV, s. 282. Cevherî, **a.g.e.**, c: XIII, s. 228., el-Musallih, **a.g.e.**, ss: 188 - 190.

⁷⁰¹ Müslim, **a.g.e.**, ss: 180 - 185.

⁷⁰² Şerif, **a.g.e.**, s. 48. Nablusi, **a.g.e.**, s. 142., es-Savfi, **a.g.e.**, c: IX, s. 72., Neccar, **Tefsir**, c: I, s. 475,

⁷⁰³ Osmanoğlu, **a.g.e.**, s. 64.

⁷⁰⁴ Cevherî, **a.g.e.**, c: XXV, ss: 147 -150.

Ayrıca modern bir nazariyeyi gündeme getirerek dağların Güneş'in bir parçası olduğunu ileri sürmüş ve güneşten yayılan ışınların tahlili sonucu elde edilen bulguların yeryüzündeki unsurlarla benzerlik arz ettiğini belirtmiştir.⁷⁰⁵

Sarsılmanın engellenmesi bağlamındaki yorumlar, dağlar olmadığında deniz gibi çalkalanan sürekli sarsılan bir yeryüzü olacağı algısının varlığını düşündürmektedir.⁷⁰⁶ Dağların sarsılmayı engellemede büyük bir role sahip olduğunun düşünüldüğü anlaşılmaktadır. Bunun gerekçesinin tespiti önemli bir husustur.

Nahl sûresi 81. ayette geçen ve “*barınaklar*” anlamındaki “*eknan*” kelimesinde barınaklı olma boyutu (bilimsel bir yaklaşımla) iki farklı iklim yapısının ayırıp korunması olarak anlaşılmıştır. Zira denizlere paralel uzanan sıra dağlar denizden gelen sıcak ve nemli havayı iç bölgelere salmadığı gibi iç bölgeden gelen soğuk ve kuru havayı da deniz tarafına almamakta böylece iki ayrı iklime yardımcı/sığınak olmaktadır.⁷⁰⁷

Aynı kelime “*ısı yalıtımı*” bakımından ele alınarak, taşların ısıyalıtımı sağlayan bir özellik taşıdığına Kur'an-ı Kerim'in asırlar önce işaret ettiği ifade edilmiştir.⁷⁰⁸

Tabiûndan Katâde “*barınak*” kelimesini “*mağara*” olarak tefsir etmiştir. Ayette bahsedilen kelimenin sığınağı çağrıştırdığı muhakkaktır. Sığınak kelimesinin ilk anlamının kapalı alan olduğu izahtan varestedir. Dile getirdiğimiz yorumların dağların faydalarını ortaya koymakla birlikte ayetin bu anlamları içerdiğini iddia etmek kanaatimizce zorlamadır. Taşların ısıyı yalıtma özelliğine sahip oluşu Kur'an-ı Kerim'in inzalinden çok önce de bilinen bir husustur. Bunu Kur'an-ı Kerim'in mucizesi olarak ortaya koymanın Kur'an-ı Kerim'in değerine bir değer katmayacağı kanaatindeyiz.

⁷⁰⁵ Cevherî, **a.g.e.**, c: XXV, s. 150.

⁷⁰⁶ Yeryüzünün yaratılışı esnasında Meleklerle Allah Teâlâ arasında geçtiği rivayet edilen hikaye ve bunun üzerine bina edilen yorumlar için bkz: Taberi, **a.g.e.**, c: VI, ss: 4962 – 4963.

⁷⁰⁷ Nablusi, **a.g.e.**, s. 142., Mağaraların oluşumu ve faydaları hakkında geniş bilgi için bkz: Neccar, **Tefsir**, c: I, s. 531

⁷⁰⁸ Mardini, **a.g.e.**, s. 115., Abdussamet, **a.g.e.**, s. 100.

Neml Suresi 88. ayette dünyanın dönüşü nedeniyle aslında dağların da bulutlar gibi aktığı (ancak fark edilmediği) ifade edilmektedir.⁷⁰⁹ “*Dünyanın Dönüşü ve Sonuçları*” maddesinde bu ayete değinilmişti. Orada dağların akışının dünyanın dönüşünün bir işareti olduğuna dair yorumlara yer verilmiştir. Burada da aynı konuda farklı görüşlere yer verilecektir.

Dağların –da- dönüşü, dağların kayalarının özelliklerine göre zamanla aşınmaları veya volkanların dışa vurumları nedeniyle dağların yer değiştirmesi olarak açıklanmıştır.⁷¹⁰ Kıtaların oluşumuna da neden olan yer kabuğu hareketleri de dağların hareketinin bir tezahürü -ya da ayetin ispatı- olarak değerlendirilmiştir.⁷¹¹

Bu konuda İbn Abbas’a dayandırılan bir rivayete rastlanmaktadır. O rivayette de dağların -aslında aktığı- ancak bu akmanın yoğunluk nedeniyle anlaşılmadığı anlatılmaktadır.⁷¹²

Söz konusu ayetin bağlamından, kıyamet anını anlattığı anlaşılmakta iken İbn Abbas’a ait yukarıdaki yorumun kıyamet gününü mü yoksa dünya hayatındaki sıradan bir durumu mu anlattığı anlaşılamamaktadır.

Dağların bulutlar gibi büyük kütleler halinde yer değiştirmesini, yer kabuğu hareketiyle yıllar içinde oluşacak bir yer değişimiyle açıklamak makul görünmemektedir. Volkan patlamaları nedeniyle birkaç dağın yer değiştirmesinin genel bir olay gibi anlatılması/anlaşılması da makul görünmemektedir.

Fatır suresi 27. ayette değinilen dağların renk farklılığı; bilimsel yaklaşımla içindeki maden farklılığına işaret olarak yorumlanmış, bu ayetin bilimsel veriler sayesinde doğru anlaşıldığı ileri sürülmüştür. Jeologlar dağların renklerini barındırdıkları madenlere bağlamaktadır.

Örneğin demir madenini çokça barındıran dağ kırmızı, manganez ve kömür madenini barındıran dağ siyah, kireç ve kalker taşlarından oluşan dağ beyaz olmaktadır. Yanardağlar demir, bakır, altın ve diğer renklere neden olan madenleri

⁷⁰⁹ Nablusi, **a.g.e.**, s. 134.

⁷¹⁰ es-Savfi, **a.g.e.**, c: IX, ss: 86 - 90.

⁷¹¹ es-Savfi, **a.g.e.**, c: IX, ss: 86 -90. Burada şöyle bir kayıt da düşülmüştür: “Eğer Kur’ân-ı Kerîm; ‘Yeryüzü bulutlar gibi akıyor’ deseydi bunu anlamak için dünyaya dışarıdan uzaydan bakmak gerekirdi. Ama ‘Dağlar yüzüyor’ denince buna gerek kalmadı.” (Bkz. Aynı yer)

⁷¹² Taberi, **a.g.e.**, c: VIII, s. 6330.

ve granit ve bazelit gibi birtakım madenleri içerir.⁷¹³ Madenlerin oluşmasında suyun da önemli bir katkısının olduğu sonraki dönemlerde keşfedilmiş olmasına rağmen Kur'ân-ı Kerîm'in asırlar öncesinde bunlara işaret ettiği belirtilmiştir.⁷¹⁴

Bu ayet hakkında sadece tabiûndan birkaç yoruma rastlanmamıştır. Bu yorumlarda da ayet bütünlüğü içinde insanların, dağların ve meyvelerin farklı renklerde oluşuna ve Allah'ın gücüne dikkat çekilmiştir.⁷¹⁵

Tabiûn tarafından yapılanla yukarıdaki bilimsel yorum birbirinden farklıdır. Birinde Allah'ın gücüne atıf yapılırken diğerinde daha çok keyfiyete dönük açıklama vardır. Bu atfın, imana karşı muannit bir tavır takınana faydasının olmama ihtimali yüksektir. Bu atıf Hz. İbrahim'in (as) “Rabbim, ölüleri nasıl diriltirsin?” sorusuna “Kalbinin mutmain olması”nı gerekçe göstermesi kabilinden anlamlı olabilir.

Buna rağmen son dönemdeki muhatapların ilk muhataplardan daha fazla Allah'ın gücüne teslim olduğunu söylemek zordur. Tefsir yaparken bilimin “neden?” sorusuna cevap olarak bulduğu bilgiyi kullanmanın muhatap kitlenin genel kültürü açısından önemli olmakla birlikte ayeti ciddiye alma açısından bir katkısı olmayacağını söylemek mümkün görünmemektedir.

Ayetteki “*cuded*” “جُدَدٌ” kelimesine “*sürekli yenilenen*” anlamı verilmiş, bundan hareketle dağların barındırdığı madenlerin değiştiği de ifade edilmiştir.⁷¹⁶

Bu yorum her şeyden önce dilsel bir hatayı barındırmaktadır. Bu hata “*cuded*” kelimesini “*cedid*” “جَدِيدٌ” (*yeni*) kelimesinin çoğulu olarak kabul etmekten kaynaklanmaktadır. Halbuki “*cuded*” kelimesi “*cudde*” “جُدَّةٌ” kelimesinin çoğulu olmalıdır. Kök olarak “*cedde-yeciddu*” fiil kökünden gelen “*cudde*” kelimesi, “*yol*”,

⁷¹³ Mardini, **a.g.e.**, 117; es-Savfi, **a.g.e.**, c. X, ss: 502 - 505. Aynı eserin IX. Cildinde; kırmızılık ve siyahlığın daha çok demir ve bakır bakımından zengin olduğu, Beyazlığın; Alüminyum ve magnezyum bakımından zengin olduğu da ifade edilmiştir.” (Bkz. C: IX, s. 79), Abdussamet, **a.g.e.**, s. 101., Muhammed Ferid, **a.g.e.**, s. 108.,

⁷¹⁴ Nablusi, **a.g.e.**, s: 191., El-Hâc Ahmed, **a.g.e.**, ss: 245 - 250.

⁷¹⁵ Taberi, **a.g.e.**, c: VIII, ss: 6794 – 6795.

⁷¹⁶ Şerif, **a.g.e.**, s. 50., Muhammed Ferid Abdullah, **a.g.e.**, s. 108., Güney kutbunda bir dağın milyonlarca yıldır suların yüzde doksanını barındırdığı da belirtilmiştir.

“iz” anlamına geldiği gibi “Eşegin sırtında bulunan ve esas renginden farklı çizgi” anlamına da gelmektedir.⁷¹⁷ Yani yolların, rengi dağlardan farklıdır.⁷¹⁸

Başka bir ifadeyle dağların kendi rengi ne olursa olsun üzerindeki yollar, yürünme gibi nedenlerle aşınma vb. durumlar nedeniyle şekillerinin ve renklerinin farklılaştığı alanlardır. Dikkat çekilen şey dağın rengi ne olursa olsun üzerindeki yolların renklerinin farklılığıdır. Bu farklılığın -nedeni ne olursa olsun- ilk muhataplarnezdinde bir karşılığının olduğu ortadadır. Sahabe ve Tabiûndan renk durumu hakkında bir yorum bulunmamaktadır.

“Ayrıca yeryüzünde sabit yüce dağlar yarattık. Sizlere tatlı sular içirdik.” (Mürselat, 77/27)⁷¹⁹

Mürselat Suresi 27. ayette insanlara içirilen suyun tatlılığından bahsedilmektedir. Bu durum dağların yağmurla yeryüzüne inen tatlı suları depolama özelliğine bağlanmış,⁷²⁰ nehirlerin kaynağını oluşturduğu da belirtilmiştir.⁷²¹

Ayette dağların tatlı suyun gerekçesi olarak söz edildiği açık değildir. Zira öncesindeki ayetlerde nimetler sıralanmakta ve buradaki dev kazıklar diğer ayetler esas alındığında yeryüzünü sarsmaması görevini üstlendiği anlaşılmaktadır.

Tatlı suyla ilişkilendirilmesi kesin değildir. Zira “ravasî” (رَوَاسِي) kelimesi hemen her yerde arzın insan için hazırlanmasına örnek olarak verilmekte ve devamındaki ayetlerde nimetler verilmeye devam edildiği izlenimi edinilmektedir.⁷²²

Sahabe ve tabiûndan bu bağlamda bir yorum bulunmamaktadır.⁷²³

Dağların tatlı suyla ilintili olması bilimin alanına giren bir konudur. Tefsir açısından bu bağlantının ayetten buluşa doğru bir seyir izlemesi bizce daha anlamlı olurdu. Yani bilim, dağlarla tatlı su arasında bir ilişkinin olduğunu ispatladıktan sonra “Bu zaten Kur’ân-ı Kerîm’de konu edilmişti.” demek yerine “Acaba ayet bir

⁷¹⁷ Fîrûzâbâdi, a.g.e., s. 199, Taberi, a.g.e., c: VIII, ss: 6794 – 6795, İbn Zekeriya, a.g.e., s. 195., el-Cevherî, a.g.e., s. 157.

⁷¹⁸ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz: el-Cevherî, a.g.e., s. 157.

⁷¹⁹ (أَلَمْ نَجْعَلِ الْأَرْضَ كِفَاتًا (25) أَخْيَاءَ وَأُمَوَاتًا (26) وَجَعَلْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ شَامِخَاتٍ وَأَسْقَيْنَاكُمْ مَاءً فُرَاتًا (27) (Ayetin daha rahat anlaşılması için siyak ve sibakıyla birlikte vermeyi uygun bulduk)

⁷²⁰ Şerif, a.g.e., s. 49.

⁷²¹ Nablusi, a.g.e., s. 142.

⁷²² Bkz: Ra’d, 13/3; Hicr, 15/20; Nahl, 16/15; Enbiya, 21/31; Neml, 27/61; Lokman, 31/10.

⁷²³ Taberi, a.g.e., c: X, s. 8399.

ipucu veriyor mu?” sorusu üzerinden sonuca ulaşmak Kur’ân-ı Kerîm’in bilimle ilişkilendirilmesi açısından daha yerinde ve anlamlı olurdu.

Şayet böyle bir buluş olsaydı, Kur’ân-ı Kerîm’le modern bilim arasında kurulan ilintinin ve ayetin içerdiği iddia edilen İlmî İ’caz ın daha sağlıklı bir zeminde geliştiğini söylememiz bizce daha kolay olurdu.

2.3. Delta Ovaları

“O, gökten su indirdi; su, vadiler dolusunca sel olup aktı. Bu sel, üste çıkan köpüğü taşıyıp götürdü. Yaktıkları ateşin üzerine koyup eriterek süs eşyası veya alet yapmak istedikleri madenlerden de üste böyle köpük çıkar. İşte Allah hak ile bâtila böyle misal verir. Köpük atılıp gider; insanlara fayda veren şeye gelince, o dünya durdukça durur. İşte Allah böyle misaller getirir.” (Ra’d, 13/17)

R’ad Suresininon 7. Ayetinin sel sularının, taşıdığı köpük ve alüvyonları, yavaşladığı ya da denize döküldüğü yerlere bırakıp katmanları ve delta ovalarını oluşturduğı ifade edilmektedir.⁷²⁴

Hak ve batılın anlatıldığı buayyet ve batılı anlatan birayetin bilimsel bir açıklamaya –adeta- kurban edilmesi trajikomik görünmektedir.⁷²⁵ Ayetle ilgili Sahabe ve Tabiûndan bir yorum da gelmemiştir.

Benzetme üslûbuyla batıl; sel sularında oluşan köpüklerin kabarık ve ihtişamlı görünüp zamanla bu kabarıklığın ya da ihtişamın yok olup gitmesine Hak ise; köpüğün altında kalan ve sonradan ortaya çıkan değerli şeylere benzetilmiştir.

Küfrün ya da batıl hareketlerin bir süre saman alevi gibi parlayıp insanların dikkatini çekmesi, toplumların hayatlarında bir dönem fırtınalar estirmesi ancak zamanla sönüp gitmesidir. İhtişamlı, popüler görüntünün gelip geçiciliği ancak faydalı/hayırlı olanın devamlılığıdır.

Bu bakımdan ayette delta ovalarına işaret edildiğini söylemek, kelimnin maksadı açısından anlamlı görünmemektedir. Kaldı ki hidayet kitabı olan bir kitapta hakkın batılla kıyasla bakiliğine ve yararlılığına işaret edildiği bir ayetiböylesi bir

⁷²⁴ Mardînî, a.g.e., s. 111, Neccar, Tefsir, c: I, ss: 413 - 415.

⁷²⁵ Taberi, a.g.e., c: VI, s. 4720

konuya malzeme -bilimselcilik gerekçesiyle- yapmanın Kur'an-ı Kerim'i doğru anlamaya hizmet etmeyeceğini düşünmekteyiz.

2.4. Yerküre Katmanları

“Yedi göğü ve yerden de onların benzerlerini yaratan Allah'tır...” (Talak, 65/12)

Talak Suresi 12. ayetin, jeoloji bilimi tarafından Kur'an-ı Kerim'in indirilişinden asırlar sonra keşfedilen –göğün katmanları olduğu gibi- yerin de katmanlarının olduğu hakikatini anlattığı ifade edilmiştir. Bir yoruma göre bu yedi katman aynı standartta olmayan; üç bölümlük yer kabuğu tabakası, üç tabakalık başka bir kat daha ve çekirdek olarak gösterilmiştir.⁷²⁶

Başka bir yoruma göre bu ayetteki yedi arz ifadesi aynı zamanda farklı yerküreler olarak da anlaşılmıştır. Arzın yedi oluşu gerçekliği ispat edilemeyen Kur'an'a ait bir söylem olarak görülmüş ancak uzmanlar bu çokluğun tamamen imkân dâhilinde olduğunu ifade etmişlerdir.⁷²⁷ Cevherî de bu görüştedir.⁷²⁸ Elmalılı da bunu bir ihtimal olarak görmektedir.⁷²⁹

“Semâvât ve arz” tabiri “uzay ve madde” olarak anlaşıldığında göklerin yedi katmanlı olduğu gibi maddenin de yedi katmanlı olduğuna işaret edebileceği söylenmiştir. Bundan da maddenin elementer parçacıklardan başlayarak, atomlar, moleküller, makro moleküller, virüsler, DNA, tek hücreli canlılar ve çok hücreli canlılar şeklinde en basit yapı taşlarından en karmaşık yapılarına kadar olan hiyerarşiyi işaret ediyor olabileceği de söylenmiştir.⁷³⁰

Maddeyi meydana getiren atomların yedi tabakalı oluşlarına yani periyodik cetvelde birinci periyottaki atomların tek tabakalı oluşundan yedinci periyottakilerin yedi tabakalı elektron tabakalarına sahip oluşuna kadarki sıralamayı işaret ediyor olabileceği düşünülmüştür.⁷³¹

⁷²⁶ Şerif, a.g.e., ss: 20 - 25., Neccar, Tefsir, c: IV, s. 161.

⁷²⁷ Bucaille, a.g.e., s. 225, 235., El-Hâc Ahmed, a.g.e., ss: 234 - 237.

⁷²⁸ Cevherî, a.g.e., c: XXIV, s. 195.

⁷²⁹ Elmalılı, a.g.e., c: VII, s. 398.

⁷³⁰ Kocabaş, a.g.e., ss: 72 - 75.

⁷³¹ Kocabaş, a.g.e., ss: 72 - 75.

Bir rivayetle Resüllullah (sav) her biri arasında yüzlerce yıl olan birbirinden farklı üst üste göklerin ve alt alta yerlerin bulunduğunu söylemiştir. İbn Abbas'ın bu konuda yorum yapmadığı görülmektedir. Mücahit, bozkırda kurulan çadır/lar misali yerküreden başka başka yerlerde de yer/arzların mevcut olduğunu düşünmektedir.⁷³²

Hiz. Peygamber bu ayet ışığında yer altındaki derinliğin (neredeyse) gökler kadar olduğunu benzetim yoluyla anlatmaktadır. Gerek Kur'ân-ı Kerîm'de gerekse hadislerde yedi gök katmanlarından ne kastedildiği açıkça söylenmediği gibi yer katmanlarının da nelerden oluştuğuna dair bir bilgi gelmemiştir.

Bu meyanda ikisi hakkında yapılan araştırmalar da birer açıklama olmaktan öte gitmeyecektir. Kur'ân-ı Kerîm ve Hiz. Peygamber'in yapmadığı açıklamaları sahiplenmenin ve onlara mal etmenin doğru bir yaklaşım olmadığını, Kur'ân-ı Kerîm ve sünnetin amacına uygun bir yol olmadığını düşünüyoruz.

2.5. Toprak ve Kayaların Yapısının İnsanla Benzerliği

“Yeryüzünde birbirine komşu parçalar, üzüm bağları, ekinler; sürgünlü-çatallı ve tek gövdeli hurma ağaçları vardır; hepsi bir tek su ile sulanır. Böyle iken üründe bir kısmını bir kısmına üstün kılarız. İşte bunlarda akıllarını kullanan insanlar için ibretler vardır.” (Rad, 13/4)

Rad sûresi dördüncü ayette, bilimsel bir yaklaşımla, toprağın, her ne kadar bir tek sudan sulanmış ve birbirine yakın bölgelerde da olsa farklı bitkiler yetiştirmesi, farklı yapıtaşlarından, kimyevi özelliklerden, madenlerden ve bakterilerden oluştuğuna bir işaret yer aldığı söylenmektedir.⁷³³

Cevherî, “birbirine komşu (bitişik) kara parçaları” ifadesinden hareketle kayaları bir arada tutan özellikleri hayli uzun denebilecek bir şekilde açıklamıştır. Maddelerin varlıklarını sürdürebilmeleri için biri, Güneşi, Ayı, Dünyayı âdeta ayakta tutan çekim kuvveti, diğeri de bütün suların, kayaların moleküllerini vs bir arada tutan birleşme, eklenme kuvveti denilebilecek iki temel özellikten oluştuğundan bahsetmiştir.⁷³⁴

⁷³² Taberi, **a.g.e.**, c: X, ss: 8093 - 8095.

⁷³³ Mardini, **a.g.e.**, s. 112. Nablusi, **a.g.e.**, s. 151., Abdussamet, **a.g.e.**, s. 84.,

⁷³⁴ Cevherî, **a.g.e.**, c: VII, ss: 116 - 120.

Başka bir yerde de dağların ya kayalıklardan oluştuğunu, ya bitkiler bitirdiğini, ya içinde alevler ürettiğini ya da hava akımı sağlamak gibi bir fonksiyonu olduğunu belirtmiştir.⁷³⁵ Sahabe ve tabiûn bu ayetteki toprak farklılıklarını “*kurak topraklar-verimli topraklar*” veya “*tuzlu/sağlıklı ve tatlı (bitkiler veren) topraklar*” olarak anlamışlardır.⁷³⁶ Birbirine yakın ya da çatlı halde bulunmalarına rağmen birbirinden farklı lezzetlerde yiyecekler vermektedirler.

Sahabenin ve tabiûnun doğal olarak topraktaki içindeki kimyevî özellikleri vb. bilmeleri beklenemez. Diğer taraftan doğal gözlem dışında ayrıca bilimsel bir araştırmanın bu ayetiibret açısından anlamayı ne oranda derinleştireceği detartışmalıdır.

Bilimsel açıklamasını pekâlâ bildiği halde bunun dayanağını “*doğa*” olayına bağlayan veya tevhid ilkesine mesafeli duran bir kişi için bu birikim ayetin istediği yönde bir amaca hizmet etmeyecektir. Bu düşüncemizi desteklemesi açısından Kur’ân-ı Kerîm’de geçen “*Nasıl da döndürülüyorlar?*” mealindeki (فَأَنى يُؤفكون) ayetleri ve bağlamalarını hatırlamada fayda vardır.⁷³⁷

Özellikle Zuhruf ve Ankebut surelerinde ifade edildiği gibi bazı müşrikler “*Gökleri ve yeri kim yarattı?*” sorusuna “*Allah.*” cevabını vermelerine rağmen duruş olarak ayetin istediği noktada değillerdir. Aynı formda muhatap sigasıyla geçen şekillerinde “*Nasıl da döndürülüyorsunuz?*” mealindeki ayetlerde de benzer durum söz konusudur.⁷³⁸

“*Sonra kalpleri katılaştı, taş gibi oldu. Hatta daha da sert. Zira öyle taşlar var ki, içinden nehirler fışkırır, kimisi yarılır içinden su çıkar....*” (Bakara, 2/74)

Bakara sûresi 74. ayet, taşların bazı özelliklerinden bahsetmektedir. Özelliklerden biri, içinden suların fışkırabilmesidir. Bu ayetin gerçek anlamda ne söylediğinin bilimsel araştırmalar sayesinde anlaşıldığı ileri sürülmüştür. Suların yer

⁷³⁵ Cevherî, a.g.e., c: VII, s. 251.

⁷³⁶ Taberî, a.g.e., c: VI, s. 4676.

⁷³⁷ “*Onlara gökleri ve yeri kimin yarattığını ve Güneşi ve Ay’ı kimin istifadenize sunduğunu sorsan, kesinlikle ‘Allah.’ diyeceklerdir. Buna rağmen nasıl da dönüdürlüyorlar.*” Ankebut, 29/61, “*Sen onlara ‘Gökleri ve yeri kim yarattı?’ diye sorsan, kesin bir dille ‘Allah.’ diyecekler. Nasıl da döndürülüyorlar.*” Zuhruf, 43/87.

⁷³⁸ “*Tohumu ve çekirdeği çatlatan Allah’tır. O diriden ölüyü, ölüden diriye çıkarır. İşte Allah budur. Hal böyleyken nasıl oluyor da hâlâ yüz çeviriyorsunuz.*” (Enam, 6/95) Benzer ayetler için bkz: Yunus, 10/34; Fâtır, 35/3; Gafir, 40/2.

altında yoğunluk durumuna göre bazı taşların gözeneklerinden sızdığı böylece yer altı ve maden sularının oluştuğu bilgisine bilimsel araştırmalar sonucu ulaşıldığı söylenmiştir.⁷³⁹

Taş gözeneklerinin fiziki ve kimyevi yapıları, oluşum süreçleri, yer altı sularının depolanma şekilleri ve katmanları gibi durumlar ilmî tefsir ve İlmî İ'caz ın konusu olarak işlenmiştir. Buna göre içine su alarak âdeti depo görevi yapan taşlar, içerden ya da dışarıdan çeşitli baskılarla yarılmaktadır. En önemli dış baskılardan biriyer kabuğundaki kaya tabakalarının hareketi olarak gösterilmektedir.⁷⁴⁰

Abduh da ayeti bir teşbih sanatı örneği olarak anlamıştır. Bu çerçevede bazı taşlarındaha az yoğunlukta olup içinden su sızdırma özelliğine sahip olma, bazılarının yanardağ faaliyeti gibi doğal olaylardan etkilenip yerinden oynama, hareket etme, volkan olarak yuvarlanma gibi özelliklerine dikkat çekmiş, kalplerin de bir kısmının böyle etkilenmelere açıkken bazılarının bu taşlardan daha duyarsız oluşuna dikkat çekmiştir.⁷⁴¹

Bu ayet de Sahabe ve tabiûn tarafından gözlemle elde edilen birikim çerçevesinde yorumlanmıştır.⁷⁴² Kur'ân-ı Kerîm'de kayadan pınarların fişkırdığının anlatıldığı Hz. Musa mucizesi bu bağlamda su kaynaklarının büyük bir kısmının kayaların içinden fişkırması ayrıntılı olarak anlatılmıştır.⁷⁴³

“*Ayetin tam anlaşılmadığı*” iddiası tartışma konusudur. Yani taşların içinden suyun çıkışı, kimi taşların parçalanması normal olarak anlaşılamadıysa bir sorun var demektir. Zira ayette bir teşbih yapılmakta ve kalpler bu taşların bile olamayacağı duruma benzetilmektedir.

Taşların bu hali anlaşılmamışsa kalplerin hali nasıl anlaşılabılır? Benzetilenin anlaşılmadığı bir edebî üslup edebî sanatlar arasına girer mi? Ayet burada taşların yarıma özelliğinden bahsediyorsa -ki öyle görünüyor- o halde pekâlâ insanların

⁷³⁹ Mardini, **a.g.e.**, ss: 109 - 112, Abdussamet, **a.g.e.**, s. 86.

⁷⁴⁰ Neccar, **Tefsir**, c: I, ss: 105 - 112.

⁷⁴¹ Muhammed Abduh, **Tefsiru'l-Menar**, (Telif, Muhammed Reşid Rıza) 2. Baskı, Kahire, 1947, c: I, ss: 352 – 354.

⁷⁴² Taberi, **a.g.e.**, c: I, s. 497.

⁷⁴³ Deylemi, **a.g.e.**, s. 177.

kayaların/taşların parçalanma ya da yarılarak pınarlar oluşturma özelliği hakkında fikir sahibi oldukları anlaşılmaktadır.

Taşların bu özelliklerine akıl erdirildikten sonra ayetin anlaşılmış olacağı aşikârdır. Bunun nasıl olduğu bilimin işidir. Eğer bir şeyin “bilimsel olarak nasıl olduğu” anlaşılmadan o şeyin “gerçekten anlaşılamamış” olduğu var sayılırsa bugün “anlaşıldığı sanılan” ama “aslında anlaşılmayan” birçok şey var demektir. Bu durum da bizi bambaşka noktalara götürecektir.

O halde insanların tabiatı gözlemleyerek elde ettikleri bilgileri esas almayan bir anlayışın kendini geniş halk kitlelerine ulaştırması mümkün değildir. Bir konuyu sadece o alanda uzmanlaşanların anlayabileceği şekilde anlatmak, her şeyden önce bütün insanlığı muhatap alan dini metinlerin amacına ters düşecektir.

Ümmî bir topluma hitabeden bir metnin o dönemde anlaşılmayıp asırlar sonra gerçek anlamda anlaşıldığını ortaya atmak metnin sahibinin kabiliyetini sorgular hale getireceği gibi metni anlamadığı için iman etmeyen bir toplumdan bahsetmek anlamına gelecek ve iman etmemeyi meşru göstermeye zemin hazırlayacaktır.

Bu gibi nedenlerle ayetin, indiği dönemde anlaşıldığını ancak suların nasıl su sızdırdığı konusunda derin bilgilerin zamanla elde edildiğini ifade etmenin daha doğru olacağını ifade etmek istiyoruz.

“Dediler ki, ‘Kemik ve ceset olduğumuzda tekrar bir yaratılışla diriltilecek miyiz?’
De ki: ‘Taş da olsanız demir de!’” (İsra, 17/49,50)

Kur’an-ı Kerim, ahireti inkâr edenlere, topraktan yaratılmış olmaları bir tarafa taşlardan veya demirden dahi yaratılmış olsalar yine de onları tekrar yaratmanın Allah’a zor gelmeyeceğini ilan etmektedir. Bilimsel olarak, bu ayetin, insanın topraktan yaratıldığı, toprağın kayaların parçalanması sonucu oluştuğu, toprağın içinde de demir vb. elementlerin bulunduğu gerçeğini karşımıza çıkardığı ifade edilmiştir.⁷⁴⁴

Anakronik olarak bugün metne muhatap olarak yorumun makul olduğu söylenebilir. Ancak ilk muhataplar için bu ayetin ne ifade ettiğine bakmakta fayda vardır. Ayetin inişinden sonraki süreçteki gelişmelere şahit olmayıp sadece nüzul

⁷⁴⁴ Mardini, a.g.e., s. 113, Abdussamet, a.g.e., s. 92.

döneminde yaşayan birisinin de bu ayeti anlamış olması gerektiği esas alındığında nesnel anlamı tespit etmek önem arz etmektedir. Zaten “*tefsir*” kelimesinin lügat anlamı ve literal anlamı bunu işaret etse gerektir.

Ayette, mealden de anlaşılacağı gibi kıyaslama mevcuttur. İnsanın öldükten sonra yeniden yaratılışına inanmayan bir topluma bunun herhalükarda mümkün olacağını iddia eden bir metin ve üslup söz konusudur. Bazı müşrikler, ölüp bedenleri kemik ve toz halini aldıktan sonra yeniden dirilişin makul ve mümkün olmadığını düşünmektedir.

Bunun karşısında yeniden yaratmanın mümkün olduğunu savunan bu ayet, değil kemikten yaratılıp toza toprağa karışmak, daha farklı bir maddeye bile dönüşse yeniden yaratılmanın mümkün olacağını ifade etmektedir. İmkânsız görünen bir şeyi mümkün gösterirken yapılacak vurgu, farklı ihtimallerde **bile** imkânsız görünen bir şeyin Allah için mümkün olduğunu söyleyerek iddianın arkasında durmakla olabilir. Örneklendirme de “*taş*” ve “*demir*” üzerinden yapılmıştır.

Ardından da insanın zihninde imkânsız görünebilecek başka şeyler de bu meydana okumaya dahil edilmiştir. Burada bu iki maddenin zikredilmesindeki “*hikmetin*” taş ve demirin topraktan daha sert ve şekillendirilmesi zor olduğuna dair bir insanlık tecrübesi olduğu açıktır. Bunun ötesindeki her cevap yine de bir ihtimalden öteye geçmeyecek, bu ihtimal de gerçek “*hikmet*”in yerini almayacaktır.

Bilimsel yorumun benzerlerine sahabe ve tabiûn yorumlarında rastlanmamaktadır.⁷⁴⁵ Bizce ayette söylenmek istenen şudur: “Değil kemik ve kemik tozu gibi insana ait parçalardan yeniden bir insan yaratmak, insanla görünüşte alakasız olan kaya ve/veya demire dönüşen maddeden bile yeniden insan yaratmaya gücümüz yeter.” Bu anlamı ikinci plana atmaya neden olabilecek yorumlar “*ne kadar bilimsel temelleri olursa olsun*” kanaatimizce ayetin amacına hizmet etmeyecektir.

⁷⁴⁵ Taberi, **a.g.e.**, c: VII, ss: 5187 – 5188.

2.6. Denizler

“Buyruğu ile içinde gemiler yüzsün, lutfettiği nimetleri elde edesiniz ve belki şükredersiniz diye denizi istifadenize veren Allah’tır.” (Casiye, 45/12)

Bu ayetin tefsiri bağlamında denizler hakkında şu bilgilere yer verilmiştir: Son bulgulara göre, denizlerin seksen beş tabii unsuru barındırdığı, bir kilometreküp suyun yaklaşık bir buçuk milyon ton magnezyum, on yedi kilo altının yanı sıra kireç, kükürt, tuz, klor, potasyum, iyot, alüminyum, nikel ve krom içerdiği dile getirilmiştir.

Ayrıca bir kilometreküp okyanus suyunda iki yıl boyunca bütün dünyaya yetecek miktarda tuz bulunduğu, okyanusun durgun olduğu bir anda dibindeki maden kütlelerinde binlerce yıl yetecek bakır, on binlerce yıl yetecek alüminyum, iki yüz bin sene yetecek kadar çeşitli tür maden bulunduğu söylenmiştir.

Deniz diplerinin servet miktarınca petrol, doğal gaz ve taş kömürü üretmekte olduğu ve insanın bugüne kadar ancak bir kısmını çıkarmaya güç yetirdiği iddia edilmiştir. Denizler bütün insanlığa -onu son asırdaki gibi kirletmediği veya ifsat etmediği sürece- yetecek kadar besinle dolu olduğu, denizlerde yirmi bin tür canlı yaşadığı ilave edilmiştir.

İnsanlığın; denizden 1973 yılında altmış milyon ton, 1990 yılında yüz milyon ton deniz ürünleri avladığı öne sürülmüş, avlanan bir kilo balığın yirmi kilo küçük balıkla ve yüz kilo küçük bitkiyle beslendiği ve her bir litre suda küçük bitkilerden bin çeşit olduğunu ve varsayıldığında Cenab-ı Hakk’ın yemininin büyüklüğünün ortaya çıkacağı vurgulanmıştır.⁷⁴⁶ Elmalılı da bu ayetle ilgili sadece “gemiler onun emriyle aksın diye” ifadesi üzerinden suyun kaldırma kuvvetine işaret etmektedir.⁷⁴⁷

Cevherî, denizlerle ilgili 19. asrın ilk yarısında denizin 400 metre altında sudaki basıncın artacağı düşünülerek hiçbir canlının yaşamadığına kesin gözle bakılırken artık binlerce metre altında bile canlıların olduğunun keşfedildiğini

⁷⁴⁶ Şerif, a.g.e., ss: 112 – 115. Balıkların faydalarına dair geniş açıklamalar için bkz. A.y.

⁷⁴⁷ Elmalılı, a.g.e., c: VI, s. 412.

bilgisini aktarmıştır.⁷⁴⁸ Cevherî diğer taraftan bu ayet bağlamında denizlerdeki nimetler arasında mercanlara yer vermiş ve yaklaşık 16 sayfa kadar tutacak bir uzunlukta mercanların türleri ve şekilleri hakkında bilgiler vermiştir.⁷⁴⁹ Cevherî, Fatır sûresini tefsir ederken de denizlerin hem kendi özellikleri hem de insanlığın faydası için taşıdığı güzellikler konusuna oldukça geniş denebilecek bir yer ayırmıştır. Denizlerin taşıma kuvveti, aynı enerji harcanarak denizde alınan mesafenin, karada tren ya da at gibi kara taşıma araçlarıyla alınan mesafeden yetmiş kat fazla olduğunu öne sürmesi bunlardan birkaçıdır.

Suyun kaldırma kuvveti sayesinde insanın kendisini daha hafif hissetmesi ve deniz diplerinde kesici maddelere ayakların saplanarak yaralanma ihtimalinin az olması (!) da ilave edilebilir.⁷⁵⁰

Cevherî, Şûra sûresindeki ayeti tefsir ederken insanların (kendi döneminde) su kuyularından suları nasıl (çıkırıklarla) zorlanarak çıkardıklarını hatırlatarak, Allah Tealanın hava değişimleri/rüzgârlar sayesinde yeryüzünün tamamında su bulutlarını gezdirdiğine dikkat çekmektedir. Bu meyanda rüzgar oluşumu, hava basınçları, yerkürenin kendi eksenini etrafında dönmesinin buna etkisini, mevsimlik rüzgarları ayrıntılı denebilecek şekilde anlatmaktadır.⁷⁵¹

Sahabe ve tabiûn yorumlarında bunlardan çok azı bulunmaktadır.⁷⁵² Şûra Suresi 32. ayet bağlamında suyun kaldırmasından çok rüzgâr sayesinde gemilerin hareketinden bahsedilmekte ve bunun Allah'ın büyük nimetlerinden olduğu ifade edilmektedir.⁷⁵³ Lokman suresi 32. ayette de bundan bahsedilmemektedir.⁷⁵⁴ Fatır

⁷⁴⁸ Cevherî, **a.g.e.**, c: XVII, s. 99.

⁷⁴⁹ Cevherî, **a.g.e.**, c: XXI, ss: 60 - 66.

⁷⁵⁰ Cevherî, **a.g.e.**, c: XVII, ss: 95 -98. Cevherî bazı ayetleri edebi açıdan ele aldığı da olmuştur. Örneğin birbirinden farklı iki deniz türünden ve bu denizlerde yetişen canlıların farklılığından bahsedilen Fatır sûresi 12. Ayeti edebi açıdan ele almıştır: Tatlı suyu müminlere acı suyu kâfirlere benzetmiştir. Her ikisinden de bir takım fayda verecek süsler vs. çıksa da yine de acı/tuzlu suyun bitki ve hayvanların beslenmesi için uygun olmadığı gibi kafirde de hayır yoktur şeklinde yorumlamıştır. (Cevherî, **a.g.e.**, c: XVII, s. 14.)

⁷⁵¹ Cevherî, **a.g.e.**, c: XX, ss: 59 - 65. Cevherî, Şûra suresinin tefsirinin sonunda "Gökler ve Harikuladeliikleri" başlığı altında gökler hakkında uzun uzadıya bilgiler vermektedir. Gök cisimlerinin genişlikleri, kendi eksenleri etrafında dönüşleri, medcezir olayları, dünyanın güneş etrafında dönüşüyle oluşan mevsimler ve insan için ve ziraat için faydaları bu maddelerden bazılarıdır. Bkz. c: XX, ss: 83 - 86.

⁷⁵² Taberi, **a.g.e.**, c: IX, s. 7372.

⁷⁵³ Taberi, **a.g.e.**, c: IX, s. 7646.

⁷⁵⁴ Taberi, **a.g.e.**, c: VIII, s. 6572.

suresi 12. ayette de bağlam rüzgârlardır.⁷⁵⁵ Rahman suresi 24. ayette ise suyun kaldırmasına vurgu yapılmamıştır.⁷⁵⁶ Bakara suresi 124. ayetin bağlamı da tamamen farklıdır.

Allah'ın insanlara olan nimetlerini anlattığı birçok ayet vardır. Denizler de bu nimet alanlarından biridir. Yukarıdaki bilgiler de bu konuda verilebilecek örnekleri oluşturmaktadır. İlk muhataplar döneminde denizlerin onlar için oluşturduğu önem ya da fayda ayetlerde veciz bir şekilde anlatılmıştır.

Zamanla denizlerin katkıları gerek sayıca arttıkça ya da katkılarının ölçülebilirliği geliştikçe verilen örneklerde nicelik ve nitelik bakımından artış olması doğaldır. Bu açıdan bakıldığında yukarıda verilen bilgilerin günümüz insanı için geçerli faydalı olabileceğini düşünüyoruz.

Denizler hakkındaki ayetler ve bilimsel yorumlar bunlarla sınırlı değildir. Kıyametin kopma anında yaşanacağı anlaşılan “*kaynama*”, denizlerin içinin karanlığı, deniz sularının birbirine karışmadığı yerler gibi konulardan bahseden ayetler de bilimsel veriler ışığında alışılmışın dışında yorumlanmışlardır.

2.6.1. Yanan/Tutuşturulmuş Deniz

“*kaynayan denize andolsun ki,...*” (Tur, 52/6)⁷⁵⁷

Hem yukarıda hem de dipnottakiayetlerde geçen ve “s-c-r” kökünden türetilen “mescur” ve “succirat” kelimeleri bilimsel tefsirlerde farklı açıklanmıştır.

Birinci açıklama kelimenin lügat anlamı itibariyle zihinde canlanan anlamından uzak, Sahabe ve tabiûndan gelen bazı yorumlara da yakın bir yorumdur: “Mescur” (المسجور) kelimesi “*her yeri kaplayan*”, “*kuru yer bırakmayan*” anlamında anlaşılmıştır. Buna göre özellikle kıyametin yaklaştığı zaman kutuplardaki buz kütlelerinin erimesiyle kuru yer bırakmayacak şekilde her tarafın suyla kaplanması olarak yorumlanmıştır.⁷⁵⁸

⁷⁵⁵ Taberi, **a.g.e.**, c: VIII, s. 6786.

⁷⁵⁶ Taberi, **a.g.e.**, c: IX, s. 7784.

⁷⁵⁷ Ayrıca; “Denizler tutuşturulduğu zaman” (Tekvir, 81/6)

⁷⁵⁸ Neccar, **Dirasât**, ss: 183 -186, Muhammed Ferid Abdullah, **a.g.e.**, s. 104., Neccar, Tefsir, c: III, ss: 461 - 465, Hudur, **a.g.e.**, ss: 392 - 395.

Diğer yorumsa kelimenin akla ilk gelen anlamıyla bağlantılıdır: 2. Dünya savaşı sırasında bazı denizaltıların Kızıldeniz'in tabanında alevler halinde yanan hendeklere şahit oldukları ifade edilmektedir. Savaştan sonra yapılan detaylı araştırmalarda bu hendeklerin sadece Kızıldeniz'de değil diğer denizlerde de olduğu ve denizlerin tamamına yakının diplerinde volkanlar şeklinde patlayarak yanan çukurlar ve hendekler olduğu tespit edilmiş, bu ayetin bu hendek ve çukurlardan bahsettiği ileri sürülmüştür.⁷⁵⁹

Yer kabuğu oluşumu esnasında meydana gelen volkanik patlamalarda yer kabuğunun bazı zayıf noktalardan sızan volkanların denizlerde de yanmaya devam ettiği ifade edilerek ayette kastedilenin, 20. asrın altmışlı yıllarında keşfedilen bu durumun ayetin asırlar öncesinde haber verdiği öne sürülmüştür.⁷⁶⁰

Kıyamete yakın bir zamanda bu volkanların şiddetini artıracak ve denizleri kaynatmaya başlayacak da ifade edilmiş ve bu hakikatin asırlar öncesinde Kur'an-ı Kerim ve hadislerde belirtilişinin bir ilmi icaz örneği olduğu vurgulanmıştır.⁷⁶¹

Başka bir yorumda ise ayette kastedilen yanmanın suyun temel elementleri olan hidrojen ve oksijen gazının yanıcı ve yakıcı özelliğinin bir sonucu olarak meydana geleceği yani o gün gelince ayrıştırılacaklarına işaret ettiği de ifade edilmiştir.⁷⁶²

Bu ayrılmaya yerin altından gelecek ani bir kıvılcım parlamasıyla başlayan yüksek bir ateşin neden olabileceği gibi şimşek gibi bir elektrik basıncının⁷⁶³ ya da büyük bir deprem veya bir volkanın da etkili olabileceği belirtilmiştir.⁷⁶⁴

Cevherî de buna yakın düşünmektedir.⁷⁶⁵ Yerin altında ateşten bir lav denizi olduğunu ve bunun her zaman kaynamaya devam ettiğini, denizlerin yerin altına en yakın konumda olduklarını ve o vakit bir kuyu kazımı veya yer yarılması sonucu

⁷⁵⁹ es-Savfi, **a.g.e.**, c: VIII, ss: 332 -336, Nablusi, **a.g.e.**, s. 195, Müslim, **a.g.e.**, ss: 186 - 190.

⁷⁶⁰ Muhammed Ferid Abdullah, **a.g.e.**, ss:105 - 110

⁷⁶¹ Neccar, **Tefsir**, c: III, ss: 461 - 450.

⁷⁶² Muhammed es-Sallabi, **a.g.e.**, s. 180., Hudur, **a.g.e.**, ss: 392 – 395.

⁷⁶³ Hudur, **a.g.e.**, ss: 392 - 395.

⁷⁶⁴ Hudur, **a.g.e.**, ss: 392 – 395.

⁷⁶⁵ Cevherî, **a.g.e.**, c: II, s. 178.

denizlerin yerin altındaki lav denizleriyle buluşacağını ve yanmaya başlayacağını söylemiştir.⁷⁶⁶

Modern bilimin keşfettiğine göre Yeryüzü kabının altında kaynayan bir ateş denizi olduğu ve bunu Kur'ân-ı Kerîm'in asırlar öncesinden haber vererek bir mucize ortaya koyduğu söylenmiştir.⁷⁶⁷

Denizlerin dolması veya ısıyla kabarıp taşmasıyla ortaya çıkan oksijen ve diğer gazların yukarıya çıkıp bir hava tabakası oluşturabileceği veya denizlerin oksijene doyup dolarak fazlalığı dışarı atmaları gibi bir durumla da olabileceği şeklinde yorumlanmıştır.⁷⁶⁸

Yeryüzünde meydana gelecek nükleer patlama sonucunda denizlerin yanmaya başlaması olarak da düşünülmüştür.⁷⁶⁹

Ayrıca, yıldızların oluşum ve yok olma süreçlerini açıklayan Süper Nova kuramına göre; yıldızların dengeli ışıınım süreci döneminin sonuna doğru içindeki hidrojeni yakmayı bitirip kendi içine doğru büzülerek tekrar iç ısısı arttıktan sonra helyum yakmaya yetecek noktaya gelmesi ve iç çapının genişlemeye başlaması sırasında artan ısı nedeniyle okyanusların tutuşmalarına neden olabileceği belirtilmiştir.⁷⁷⁰

Elmalılı tefsirinde beş yoruma yer vermiştir. Birincisi; Tekvir suresinde işaret edildiği üzere “*alevlendirilmiş, kızdırılmış deniz*”, ikincisi; “*dolgun, taşkınokyanus*”, üçüncüsü; “*karişik, karişkan (suyu birbirine tatlısı acısına karışan olarak)*” dördüncüsü; -zıt anlamıyla- “*boş, boşaltılmış deniz*” şeklinde ve son olarak da “*Firavun'un boğulduğu deniz.*” Bu anlamlardan herhangi birini tercih etmemiştir.⁷⁷¹

Peşinen söylemek gerekirse bu kadar bilimsel yorumu Sahabe ve Tabiûnun bilmesi imkânsızdır. Yorumların tamamı bilimsel anlamda doğru olsa ve ayetle uyumlu olduğu düşünülse bile ayetin kastettiği gerçek anlamı anlamak zor olacaktır. Siyakın ve dilsel yapının bu anlamları tercihe uygunluğuna değinmekte fayda vardır.

⁷⁶⁶ Cevherî, **a.g.e.**, c: XXV, s. 81.

⁷⁶⁷ Cevherî, **a.g.e.**, c: XXIII, s. 206.

⁷⁶⁸ Yeniçeri, **a.g.e.**, s. 332.

⁷⁶⁹ el-Yemani, **El-Kevn**, **a.g.e.**, s. 129.

⁷⁷⁰ Osmanoğlu, **a.g.e.**, ss: 14 - 17.

⁷⁷¹ Elmalılı, **a.g.e.**, c: VII, s. 10.

“S-c-r” kökünün anlam yelpazesi; kaynarak kabaran ve taşan kazan içindeki su gibi sıvı şeylerin “*kaynaması*” üzerine ya da nehir ve denizlerin sularla dolması veya artarak taşması üzerinedir. Yani anlamda sadece “*yanmak*” değil “*kaynayarak kabarmak*” ve “*taşmak*” da vardır. Kazan gibi küçük su kaplarını ateş yakarak kaynatmak mümkün olduğu için altını yakmanın kastedildiği yerlerde “*kaynatmanın/scr*” kullanıldığı görülmektedir.⁷⁷²

Buradan hareketle deniz sularının kaynatılması yahut birtakım buzul erimelerinin sonucu oluşan taşmalar şeklindeki yorumlar doğruya yakın olma ihtimali taşımakta, denizlerin altındaki ateşler üzerinden yapılan yorumlarsa, ayetin amacı ve dilsel anlam itibarıyla kanaatimizce doğruluk payı taşımamaktadır.

Zira “*kaynatılmış deniz*” ya da “*denizler kaynatıldığında*” ifadesi sadece bir denizin bir köşesindeki bir olayı değil, baştan sona her tarafı kaplayan bir olayı anlatmaktadır. Denizin altında bir yerde alevlerin olmasıyla deniz suyunun ne kadar ısındığı, bu bölgede ısınma/kaynama sonucu her hangi bir taşmanın meydana gelip gelmediği bilinmemektedir. Ayetin bu olaydan bahsettiğini söylemek dilsel bağlam, siyak ve ilk muhatapların ilmi seviyeleri göz önüne alındığında mümkün görünmemektedir.

Anladığımız kadarıyla iki ayette, mevcut haliyle “*mescur*” olan deniz ve kıyamet günü “*tescir edilecek*” denizler olmak üzere iki durum söz konusudur..

Şimdiki durum itibarıyla kaynamakta olan bir denizden bahsetmek mümkün değildir. Sahabe ve tabiûn yorumları da -bu nedenle olsa gerek- farklıdır. Şimdiki durum, “*tutuşturulmuş deniz*” “*suyu gittikten sonra yarılan deniz*” “*hapsedilmiş deniz*” “*arşın altında bulunan deniz*” şeklinde farklı yorumlanmıştır.⁷⁷³

Kıyamet günündeki “*tescir*” hakkında ise “*tutuşturulacak deniz*” olarak veya “*suyu buharlaşıp kuruyacak ve tabanı yarılacak deniz*” olarak anlaşılmıştır.⁷⁷⁴

Aynı kelimenin iki durumdaki ortak anlamı arandığında; şu anki halinin “*suyla dolmuş hapsedilmiş deniz*” olarak, kıyamet günündeki halinin de “*dolan*

⁷⁷² İbn Zekeriya, **a.g.e.**, s. 505 – 506, el- Cevherî, **a.g.e.**, s. 476., el-İsfehâni, **a.g.e.**, s. 698., el-Fîrûzâbâdî, **a.g.e.**, s. 594.

⁷⁷³ Taberi, **a.g.e.**, c: IX, ss: 7649 – 7650.

⁷⁷⁴ Taberi, **a.g.e.**, c: X, ss: 8490 – 8491.

sularının taşıp etrafı basacağı ve –hatta- kendinin kuruyup ortadan kalkacağı” bir durum olması mümkün görünmektedir. Zira şu anki haliyle o zamanki hali farklı olmalıdır.

Bir ayette şu anki halinden bahsedilmekte diğerindeyse kıyamet günü alacağı hal anlatılmaktadır. Bu iki durumun birbirinin devamı yahut en üst düzeyde gerçekleşmiş hali olması muhtemeldir. Bu durumda bununla bağlantılı olmayan yorumların ayetin delaletiyle örtüşmediklerini söylemek mümkün görünmektedir.

Yerin altında kaynayan bir kazan olduğunun asırlar öncesinden haber verildiği iddiası birkaç açıdan tartışmalıdır. Birincisi ayette bu ifade açık değildir. Ayet, –“s-c-r” kelimesi; “*alevi tutuşturmak*” olarak anlaşıldığında bile- kıyamet günündeki bir olaydan bahsetmektedir. O gün bir şeyin olabilmesi için şu an böyle bir şeyin bir kenarda devam ettiğini söylemek ve bunu ispatlamaya çalışmak gereksizdir.

Yerin altında kaynayan bir kazan var ve bu kazan denizleri kaynatacaksa karaya ne tür bir etki yapacağına dair hiçbir yorum yapılmamıştır. Lâvlar sadece denizlerin diplerinden mi çıkacaktır?

Diğer taraftan “*nasıl?*” sorusu üzerinde fazlaca durmak ayetin dikkat çekmek istediği konudan da uzaklaşılmasına neden olmaktadır.

2.6.2. Denizlerde Yüzen Dev Cisimler

“Denizde (yelkenlerini) bayraklar gibi (açarak) süzülüp giden gemiler de O’nun kudretinin kanıtlarındandır.” (Şura, 42/32)⁷⁷⁵

Ayette geçen “*dağlar gibi*⁷⁷⁶” benzetmesi “*gemiler*” için anlaşılabilir mi? son dönemde “*buz dağları*” olarak anlayanlar olmuştur. Kur’ân-ı Kerîm’in indiği dönemde dağ gibi gemilerin henüz icad edilmeyişinden dolayı bu ayette gemilerin değil buz dağlarının kastedildiği ve meallerde “*gemiler*” olarak yanlış anlaşıldığı dile

⁷⁷⁵ Ayrıca bkz: Rahman, 55/24 ve Fatır, 35/12.

⁷⁷⁶ “a’lâm” (كَلَام), (dağ gibi büyük cisimler)

getirilmiştir. Bu görüşe göre Kur'ân-ı Kerîm'de “gemiler” anlamında “fûlk” kelimesi kullanılmıştır.⁷⁷⁷

Ayet hakkında yapılan yorum kendi içinde bir çelişki taşımaktadır. 1400 yıl önce imkânsızlıklar nedeniyle büyük gemileri tanımadığı söylenen, sadece Kızıldeniz ve etrafında küçük gemilerle deniz yolculuğu yapan ve dev buz dağlarını görmeyen bir topluma ayetin buz dağlarından bahsetmiş olması mümkün müdür? Dahasıbuz dağlarını tanıma, büyük gemileri tanımayla yakın ya da eş zamanlıysa yine önce gemilerin kastedilmesi,buz dağlarının ikinci planda kalmış olması gerekmez mi?

Sahabe ve Tabiûn yorumlarına da bakıldığında Mücahid ve Katade'nin “yüzten dağlar gibi nesnelerin” gemiler olduğunu anladıkları görülmektedir.⁷⁷⁸

2.6.3. Denizin Karanlıkları

“Yahut dalga, üstünde yine dalga, onun üstünde de bulutla (kara bulut gibi bir dalga ile) kaplı büyük bir denizdeki karanlıklar gibidir; birbiri üzerinde karanlıklar! Neredeyse elini çıkarsa onu göremeyecek. Allah bir kimseye ışık vermezse onun aydınlıktan asla nasibi yoktur.” (Nur,24/40)

Bu ayetin bilimsel verilerle tefsir edilme ve Kur'ân-ı Kerîm'in İlmî İ'caz ına örnek gösterilme noktası *deniz diplerindeki karanlıklar*'dır. Deniz diplerinin karanlık oluşu, sonraki dönemlerde yapılan bilimsel araştırmalarla ortaya çıktığı dolayısıyla bu konunun zamanında yeterince anlaşılmadığı iddia edilmiştir.⁷⁷⁹

Bilimsel bulgularla, deniz diplerindeki karanlıkların nasıl oluştuğu açıklanmaya çalışılmış, bulutların birinci ışık kırılmasını, yüzey dalgalarının ikinci kırılmayı⁷⁸⁰ ve denizlerdeki dip dalgaların da üçüncü kırılmayı sağlamasıyla karanlıkların oluştuğu ifade edilmiştir.⁷⁸¹

⁷⁷⁷ Kocabaş, **a.g.e.**, s. 183.

⁷⁷⁸ Taberi, **a.g.e.**, c: IX, s. 7246, 7784. Mücahit bir rivayette; “Yüksek gemi ‘münşeat’ olarak adlandırılır.” demektedir. (Bkz: Taberi, **a.g.e.**, c: IX, s. 7784)

⁷⁷⁹ Muhammed es-Sallabi, **a.g.e.**, s. 178.

⁷⁸⁰ “Işık suya çarpınca yedi renge ayrılır. Her renk suyun bir tabakasında kalır. Suyun en üst tabakası kırmızı rengi emer. Sonraki tabakada portakal rengi emilir. Sonra yeşil renk emilir. Sonra mavi renk emilir...” (Zindani, **a.g.e.**, ss: 104 - 110)

⁷⁸¹ Neccar, **Dirâsât**, ss: 196 - 200., Muhammed es-Sallabi, **a.g.e.**, s.178., Zindani, **a.g.e.**, ss: 103 - 110, Neccar, **Tefsir**, c: II, ss: 279 - 285, el-Musallih, ve es-Savi, **a.g.e.**, ss: 216 - 220.

Derinliği 3000 metreyi bulan denizlerde dalga uzunluğunun birkaç kilometreyi, dalga yüksekliğinin de 100 metreyi bulabildiği, 60 m. derinlikte ortamın tamamen karardığı, orada güneş ışığını tamamen engelleyen bir zar türünün bulunduğu ifade edilmektedir.⁷⁸²

Diğer taraftan denizlerin derinliklerindeki ikinci bir dalgadan bahsedilmektedir. Gemiler tarafından bile hissedilemeyen bu dalganın asırlar önce kimsenin bilmediği zamanlarda Kur'ân-ı Kerîm'de bahsedildiği ifade edilmektedir.⁷⁸³

Karanlıkların oluşumunda bulutların güneş ışığını büyük oranda azalttığı, bir miktar kırılan güneş ışığının 200 ilâ 500 m. arasındaki kısımda biraz daha kırıldığı, derin kısımda tamamen etkisini kaybettiği ifade edilmiştir.⁷⁸⁴

Bu husuta ilmi araştırmalara dayandırılan 7 maddelik mucizevi bir durumdan bahsedilmiştir:

- 1.) Deniz ortasında karanlık derin bölgeler mevcuttur.
- 2.) Denizlerin çoğu daima bulutlarla kaplıdır ve derin denizlerde bu bulutlar daha yoğundur.
- 3.) Bilim denizlerin derinliklerinde dalgaların olduğunu kabul etmiştir ve bu dalgalar derin ve yüzeysel bölümleri ayırmaktadır.
- 4.) Sıcaklık ve yoğunluk derecesi yüzeysel ve derin denizler bölgeleri arasında farklıdır.
- 5.) Bilim denizlerin yüzeyinde birinci, derinliklerde ikinci dalgaların olduğunu itiraf etmiştir.
- 6.) İlim derinlikli denizlerde daha yukarıda başlayan bir karanlığın olduğunu ve derinlere inildikçe karanlığın arttığını ispat etmiştir.

⁷⁸² Şerif, **a.g.e.**, s. 117, Deylemi, **a.g.e.**, ss: 169 - 175, Zindani, **a.g.e.**, ss: 103 - 105, Benzer bilgiler için ayrıca bkz: Neccar, **Tefsir**, c: I, s. 206, c: II, ss: 279 - 285, Bu konuda verilen rakamlar farklılık arz etmektedir. 35 metrede %10 luk bir ışık geçirgenliğinin kaldığı, 85 metrede %1, 135 metrede %0, 1, 190 metrede %0, 01 lik bir ışık geçirgenliğinin kaldığı 1000 metrede insanın kendi elini bile göremeyeceği bir karanlığın oluşacağı da belirtilen rakamlar arsındadır. (Bkz: El-Hâc Ahmed, **a.g.e.**, ss: 440 - 445)

⁷⁸³ Abdussamet, **a.g.e.**, s. 124., Muhammed Ferid Abdullah, **a.g.e.**, s.103., El-Hâc Ahmed, **a.g.e.**, ss: 440 - 445. Araştırmalar esnasında denizlerin altında deniz akıntısının tersine doğru bir akıntının da keşfedildiği ifade edilmiştir. (Abdussamet, **a.g.e.**, s. 125.)

⁷⁸⁴ es-Savfi, **a.g.e.**, c: VIII, ss: 311 - 315, el-Musallih, ve es-Savi, **a.g.e.**, ss: 216 - 220.

7.) Yüzeysel deniz kısmı ile derin kısım arasında sadece karanlık farklılığı değil yaşayanlar vb. açısından da farklılık vardır.⁷⁸⁵

Yukarıdaki yorumlarda yerin altındaki karanlıklardan bahsedilse de ayette deniz üstünde ya da içinde yaşanan bir karanlıktan hatta üst üste dalgaların ve en üstte de bulutların olduğu bir karanlıktan bahsedilmektedir. Ayet, karanlık deniz diplerine inmeyi henüz başarmamış, denizde müşahade edilen karanlıktan haberdar bir muhatap kitlesine hitap etmektedir.

Sahabe ve tabiûndan gelen yorumlar da ayetin anlatmak istediği şeyin denizlerdeki jeolojik icaz haberlerini aktarmaktan çok kâfirin kalbinin karanlıklarına bir benzetme olduğu yönündedir.⁷⁸⁶

Daha önce de ifade edildiği gibi bilim, Kur'ân-ı Kerîm'in indiği dönemde mevcut bilgilerden çokça ötede sonuçlar ortaya koyabilir. Bu bilgilerin bir kısmı ispatlanmaya muhtaç da olabilir. Bu çalışmada yorumlara Kur'ân-ı Kerîm'in gerçekten atıf yapıp yapmadığı, yorumlarla ayetlerin bağdaştırılmaya ne kadar elverişli olduğu irdelenmeye çalışılmaktadır. Bu irdilemede kriterler şunlardır:

Yorum, dilsel olarak ne kadar bağlantılıdır? Bağlamsal olarak ne kadar tutarlıdır? İlk muhataplar tarafından yapılan yorumlarda, bu yorumların nüvelerini oluşturabilecek nitelikte yorumlar var mıdır, varsa ne kadardır?

Denizlerdeki karanlıkların bir benzetme olduğu açıktır. Benzetilen karanlığın muhataplar tarafından bilindiği en azından sezgisel olarak tahmin edildiği anlaşılmaktadır. Bulutlu bir havada güneş ışığının azaldığı üst üste dalgaların içinde kalan insanın yaşadığı ışıksız ortamı anlamak için denizlerin yüzlerce metre altındaki dalgaların varlığının bilimsel olarak keşfedilmesini beklemek gerekmemektedir.

“Genel kültür” ve “sezgisel” olarak bile herkesin bilgi sahip olabileceği bu durumu anlatan bir ayeti, hem de müminle münafığı birbirinden ayırmak için gerekli olan bu kültürü, ilk muhataplardan esirgemek ayetin vereceği mesajı da bizce gölgede bırakacaktır.

⁷⁸⁵ es-Savfi, **a.g.e.**, c: VIII, s. 319.

⁷⁸⁶ Taberi, **a.g.e.**, c: VII, s. 6070.

Bu ayetin *gerçekten* ne kastettiği anlaşılamamışsa benzetilen durumun da yeterince anlaşılamaması sonucu çıkacaktır. Bu durum da Kur'ân-ı Kerîm'in "mübin" olma vasfını ve "açık seçik, anlaşılır" mesajlar içerdiği hususunu tartışmalı hale getireceği söylenebilir. Nitekim Sahabe ve Tabiûndan gelen rivayetler, bahsettiğimiz mesaja dönük yorumlar içermektedir.

2.6.4. İki Deniz Arasında Engel

"Biri tatlı ve susuzluğu giderici, diğeri tuzlu ve acı olan iki denizi karışacak şekilde salıveren ve ikisi arasına bir engel, aşılmaz bir perde koyan O'dur." (Furkan, 25/53)⁷⁸⁷

Yanyana, ama suları birbirine karışmayan iki su kütlesinden bahseden dört ayet bulunmaktadır. Biri iki ayrı denizin varlığından bahsederken üçü aralarındaki engele dikkat çekmektedir.

Üç ayet, bir denizdeki tatlı ve tuzlu iki su kütlesinin karışmamasını sağlayan bir (sınır belirleyici) özelliği haber verdiği gibi, nehirlerin de denizlerle buluştuğu yerlerde deniz suyuna birden karışmamasını sağlayan bir özellikten bahsetmektedir. Kur'ân-ı Kerîm'in haber verdiği bu durumun bilim tarafından asırlar sonra keşfedildiği öne sürülmüştür.⁷⁸⁸

Cevherî, Nil nehrinin dağlardan kaynayıp Kamer Dağlarının arasından, Akdeniz'e ulaştığını burada tatlı suların denize dökülürken bir tuğyana sebep olmadığını ve de tuzlu ve tatlı suların birbirine karışmadığını, aralarında ilahî bir engel olduğunu örnek vererek bu ayeti tefsir etmiştir.⁷⁸⁹

Suların buluşup birbirine karışmadığı yerlere örnekler verilmiştir. Kızıldeniz'le Hint Okyanusu arası, Akdeniz ve Karadeniz arası, Akdeniz ve Atlas okyanusu arasındaki Cebel-i Tarık boğazı gibi.⁷⁹⁰

⁷⁸⁷ "İki deniz birbirine eşit olmaz. Bu tatlıdır, susuzluğu keser, içilmesi kolaydır. Şu da tuzludur, acıdır (boğazı yakar). Hepsinden de taze et (balık) yersiniz ve giyeceğiniz süs eşyası çıkarırsınız. Allah'ın lütfundan (nasibinizi) arayıp da şükretmeniz için gemilerin, denizi yarıp gittiğini görsün." (Fâtır, 35/12) "İki denizi birbirine kavuşmak üzere salıvermiştir. Aralarında bir engel vardır, birbirine geçip karışmazlar." (Rahman, 55/19-20), "... İki deniz arasında engel yapan Allah mı yoksa Allah'la birlikte başka ilahlar mı? Bilakis insanların çoğu bilmiyorlar." (Neml, 27/61)

⁷⁸⁸ el-Hâc Ahmed, **a.g.e.**, ss: 445 - 446.

⁷⁸⁹ Cevherî, **a.g.e.**, c: XXIV, s. 18.

⁷⁹⁰ Nablusi, **a.g.e.**, s. 201.

Bilimsel verilerle ayeti anlamaya ve açıklamaya çalışanlara göre deniz yataklarının genişlemesi ve 19. ve 20. yüzyılda sıvıların karışımı hakkında kimyevi ve fiziki kurallar keşfolunana kadar bu ayetin hakikati tam olarak anlaşılamamıştır.

Karşılaştığında tek bir sıvı haline gelecek şekilde karışmayan, biri diğerinde erimeyen ve dünyanın farklı yerlerinde de örnekleri olan ve hatta medcezir olayları sırasında da bu ayrışması devam eden⁷⁹¹ (Örneğin Doğu Pakistan Burma'da Taşatanğam'dan Erkan'a yan yana akan) nehirler veya nehirlerin denizlere döküldüğü yerler⁷⁹² tespit edilmiştir.

Deniz ve okyanus sularını kızıl ötesi olarak görüntüleyebilen yapay uydu kameraları bu tespiti doğrulayıcı görüntüler sağlamıştır. İki nehrin aralarını bir sınır ayırıyormuş gibi ayrı olarak akmalarının nedeni kimyevî özelliklerinin farklı olduğu tespit edilince anlaşılmıştır.⁷⁹³ Bu ayrışma iki farklı su türünde yaşayan balıkların diğer tarafa geçmemeleri olarak da yorumlanmıştır.⁷⁹⁴

Furkan sûresindeki ayette, tatlı su nehir, tuzlu suysa deniz olarak anlaşılmış ve karşılaşma anının nehirlerin denizlere döküldüğü an olduğu ifade edilmiştir.⁷⁹⁵ Elmalılı bu ayeti mecaz olarak anlamış ve tatlı ile tuzlunun birbirine karışmadığı gibi müminlerin ve kâfirlerin birbirlerine karışmadıklarının kastedildiği düşüncesindedir.⁷⁹⁶

⁷⁹¹ Bucaille, **a.g.e.**, s. 180; Mardini, **a.g.e.**, s. 163., Abdussamet, **a.g.e.**, s. 123.

⁷⁹² Gözlemler amazon nehrinin sularının atlas okyanusuna döküldüğü yerde iki yüz mil kadar mesafe okyanusun üstünde yüzdüğünü göstermiştir. (Mardini, **a.g.e.**, s. 163.) Birleştikleri yerde yüz elli km. uzunluğunda adeta bir deniz oluşturan (Şattu'l-Arab) Fırat ve Dicle nehirlerinin denize döküldükleri yerde de aynı olan meydana gelmektedir. Aynı özellik Missisipi ya da Yang-Tse gibi debisi çok yüksek olan nehirlerde de kendini göstermektedir. (Bucaille, **a.g.e.**, s.180.)

⁷⁹³ Şerif, **a.g.e.**, ss: 106 -110. Nehir sularının deniz sularına karıştıkları yerlerde nehir suları tuz oranı bakımında az olduklarından deniz suyunun üstüne çıkarlar karışmazlar, birbirlerinin tatlarını değiştirmezler. (Mardini, **a.g.e.**, s. 163.), Abdussamet, **a.g.e.**, s. 124. Konuyu daha ayrıntılı işleyen Deylemi, iki denizi; biri tuzlu diğeri tatlı, ikisi de tuzlu denizler olmak üzere iki kısımda ele almakta ayrıca suların karşılaşmalarını beş merhalede ayrıntılı olarak işlemektedir. (Deylemi, **a.g.e.**, s: 57 - 76), Neccar, **Dirasât**, ss: 203 - 205, Ayrıca bu keşfin hikayesini ayrıntılı anlatımı hakkında bkz: Es-Savfi, **a.g.e.**, c: VIII, ss: 271 -275., Muhammed es-Sallabi, **a.g.e.**, ss: 173 – 175., Zindani, **a.g.e.**, s: 63, Osmanoğlu, **a.g.e.**, ss: 155 - 160, Müslim, **a.g.e.**, ss: 183 - 190., Neccar, **Tefsir**, c: II, ss: 341 – 345.

⁷⁹⁴ Nablusi, **a.g.e.**, s. 202., Neccar, **Tefsir**, c: II, ss: 343 - 345, el-Musallih ve es-Savi, **a.g.e.**, ss: 230–235.

⁷⁹⁵ el-Musallih, ve es-Savi, **a.g.e.**, ss: 230 – 235.

⁷⁹⁶ Elmalılı, **a.g.e.**, c: V, s. 441.

Rahman suresinde içinden inci ve mercan çıkan iki deniz suyunun birbirine karışmadığından bahsedilmektedir. Mercanın tuzlu suda, incinin de tatlı suda yaşayabildiğine işaret edilerek iki denizden birinin tuzlu diğerinin tatlı olduğunun ima edildiği söylenmiştir.⁷⁹⁷

Diğer taraftan ayette geçen “ve” bağlacından hareketle inci ve mercanın her iki denizden de çıktığı anlaşılarak iki denizin de tuzlu su olduğu ileri sürülmüştür. Aynı su türüne sahip denizin ortasında, farklı bir su bölümünün daha olduğu, Kur’ân-ı Kerîm’de bahsedilen berzahın bu olduğu ifade edilmiştir.

Denizin iki farklı suya sahip olması durumunda aradaki ayrımı sağlayan özellik için “berzah” yerine “hicr” (perde) kelimesinin kullanıldığı ifade edilmiştir.⁷⁹⁸ Sudaki özel bir yapının, bir araya gelen ama karışmayan az tuzlu bir tabaka oluşturarak perdeleme meydana getirdiği ifade edilmiştir.⁷⁹⁹ Cevherî, de inci mercan yetişmesini sağlayan deniz türünün aslında aynı deniz sayılabileceğine işaret etmiştir.⁸⁰⁰

Bu ayetteki denizlerden biri nehir (Bahr kelimesinin nehir anlamıda olduğundan) diğeri nehrin döküldüğü deniz olarak da anlaşılmıştır. Suyun denize dökülmesini yavaşlatan, orada üçüncü bir karışım oluşturarak bu alanda yaşayan canlı türlerinin çeşitliliğine neden olan delta ovalarını çağrıştırdığı da söylenmiştir.⁸⁰¹

Diğer taraftan Ekvator bölgesinde suların sıcaklığının yatay ve dikey olarak değiştikleri, üst kısmının ılık, orta kısmın biraz daha soğuk ve en alt kısmın kutup bölgesinin suyu gibi olduğu görülmüş ayetin bu bulguya işaret ettiği dile getirilmiştir.

Bu yorumda Rahman sûresinde yer alan “iki deniz” ifadesi geçtiği ve bunda ikisinin de tuzlu olması gerektiği ileri sürülmüştür. Ayet, birbirine karışmayan dünya üzerindeki deniz ve okyanus sularının yatay ve dikey olarak her türlü hava şartlarına

⁷⁹⁷ Neccar, **Tefsir**, c: II, s. 385., Cevherî, **a.g.e.**, c: XXIV, s. 26.

⁷⁹⁸ Savfi, **a.g.e.**, c: VIII, ss: 285 - 290.

⁷⁹⁹ Muhammed Ferid Abdullah, **a.g.e.**, s. 100., Muhammed es-Sallabi, **a.g.e.**, s. 175., el-Musallih, ve es-Savi, **a.g.e.**, ss: 230 - 235.

⁸⁰⁰ Cevherî, **a.g.e.**, c: XXIV, s. 18.

⁸⁰¹ Neccar, **Tefsir**, c: II, s. 385., Cevherî, **a.g.e.**, c: XXIV, s. 26.

rağmen farklı yoğunluk ve yapıda olduklarını anlatmakta ve bunu asırları öncesinden haber vermektedir.⁸⁰²

Sahabenin bir kısmı iki deniz arasındaki engeli, dağlar vb. kara parçaları olarak anlamışlardır. Bazı yorumlardaysa şimdiki anlamda bir ayrışmanın (dağlar olmadan) gerçekleşmiş olabileceği görülmektedir. İbn Abbas'a ait farklı bir yorumda iki denizin biri gökte, diğeri yeryüzündedir. İbn Abbas'tan ve bazı tabiûnun yorumları genel anlamda Allah'ın gücüne atıf yaparken Mücahid'in yorumu yukarıda verilenlere yakındır.

Dicle nehrinin denize dökülürken bir süre karışmadığını bir uzman/bilen kişinin söylediğini ifade etmektedir.⁸⁰³ Katade'den yapılan yorumla suların “*birbirine karışmaması*” şeklinde konunun başında verdiğimiz anlama yaklaştığı görülmektedir. Tatlı nehir sularının denize döküldüğü yerde oluşan farklılaşmanın gözlemlenmesinin ardından ayet farklı bir şekilde yorumlanmıştır. Ayetin haber verdiği durum asırlar sonra hakikati anlaşılan bir haber gibi görünmemektedir. Belki neden ve nasıl böyle olduğunun açıklaması doğal olarak asırlar sonrasında yapılmış olabilir. İlk dönemde ayetin amacı Allah'ın gücünün insanlara anlatılmasıdır ve ilk muhataplar da bunu anlamışlardır. Keyfiyetini araştırmak yerine Allah'ın gücüne olan imanlarını güçlendirdiler.

Her ne kadar ilk muhataplardan gelen yorumlarda böyle bir olayın gözlemlendiğine dair bir işaret bulamamak da o dönemde ticaretle meşgul olup Mekke dışına yolculuk yapanların bu tarz olaylara şahitlik yapmış olma ihtimalleri bulunmaktadır. Her halükarda ayetin verdiği mesajı anlamak için asırlar sonrasında yapılan bilimsel çalışmaların sonucunu beklemeye bizce gerek yoktur.

2.7. Nehirler

“Yeryüzünü enine boyuna uzatan, onda sabit dağlar ve ırmaklar meydana getiren, orada meyvelerin her birinden çiftler çiftler yaratan O'dur. Geceyi de gündüzün üzerine O

⁸⁰² Neccar, **Tefsir**, c: IV, ss: 51 - 55.

⁸⁰³ Taberi, **a.g.e.**, c: 8, s. 6148.

bürüyüp örtüyor. Düşünen insanlar için şüphesiz bütün bunlarda ibretler vardır.” (Ra’d, 13/3)⁸⁰⁴

Ra’d suresi 13. ayet ve dipnotta verdiğimiz diğer ayetlerde dağlar ve nehirlerin birlikte geçmesi zihinleri düşünmeye sevkeden bir kevnî işaret olarak gösterilmiştir. Dağların nehirlerle ilintili olduğuna Kur’ân-ı Kerîm’de asırlar öncesinden haber verilmesine rağmen bu ilintinin ancak 19. asırda anlaşıldığı ifade edilmiştir. Araştırmacılara göre nehir, dağın iç kısımlarında oluşmakta, bu merhaleye “nehirin çocukluğu” merhalesi adı verilmektedir.

Dağlar ne kadar yüksek olursa yağmur oluşumuna ve yağmur alımına etkisi o kadar artmaktadır. Nehirlerin en önemli su kaynakları, dağların zirvelerine yağan yağmurdur. Nehir bu aşamada sarp ve şelalemsi yatakların içinde oluşur. Dağı delip kaynak olarak çıkabilecek gücü kazandırır. Nehir bu aşamada çeşitli kaya tabakalarının içinden geçerek kolay oyulabilecek ince yerleri arayarak ilerler. Taşıdığı kaya parçaları ve tortular ona dağı kazma konusunda yardım eder.⁸⁰⁵

Elmalılı da bu ayeti tefsir ederken tabiattaki çeşitliliğe vurgu yapmış, Yer yüzeyinin dağlar ve derelerle girintili çıkıntılı, katı ve sıvı, durgun ve akıcı çeşitli tabiatlara ayrıldığına dikkat çekmiştir.⁸⁰⁶

Yapılan butür yorumların, zamanın genel kültürünü tefsire aksettirme çabası olduğu görülmektedir. Bahsedilen bulgular doğru bilgiler olabilmekle birlikte ayetin doğrudan bunu söylediğini iddia etmek mümkün görünmemektedir. Çünkü ilk muhataplardan bu konuda yapılan yorum bulunmamaktadır.

3. Tabii Olaylar

Bu kısımda tabii olaylar ele alınacaktır. Rüzgarlar, şimşek, yıldırım, yağmur gibi tabiat olaylarından bahseden ayetlere ve bu ayetlere bilim ışığında yapılan yorumlara yer verilecektir.

⁸⁰⁴ Ayrıca bkz: Nahl, 16/15, Neml, 27/61.

⁸⁰⁵ Deylemi, **a.g.e.**, s. 42., es-Savfi, **a.g.e.**, c: XIII, s. 69., Neccar, **Tefsir**, c: I, s. 476.

⁸⁰⁶ Elmalılı, **a.g.e.**, c: IV, s. 545.

3.1. Rüzgârlar

“Rüzgârları rahmetinin önünde müjde olarak gönderen O’dur. Nihayet o rüzgârlar ağır bir bulut yüklenince onu ölü bir memlekete sevkederiz. Orada suyu indirir ve onunla türlü türlü meyveler çıkarırız. İşte ölüleri de böyle çıkaracağız. Herhâlde bundan ibret alırsınız.” (Araf, 7/57)⁸⁰⁷

Rüzgar, Kur’ân-ı Kerîm’de çokça değinilen bir husustur. Bazen nimet aracı ve müjdeleyicisi bazen de azap/helak aracı olarak nitelendirilmiştir. Her iki türüne de farklı isimler verilmiştir. Kur’ân-ı Kerîm’de “Rîh” şeklinde tekil ve “Riyah” şeklinde çoğul olarak kullanılan “rüzgâr” kelimesinin -birkaç istisna hariç-⁸⁰⁸ tekil kullanımının azabın, çoğul kullanımının ise insanların hayrına olan rüzgârlar için kullanıldığı söylenmiştir. Bu tasnifte Hz. Peygamberin (sav) bir rüzgâr estiğinde *“Allah’ım bunu ‘riyah’ yap, ‘rih’ yapma”* şeklinde yaptığı dua etkili olmuştur.⁸⁰⁹

Buna göre insanlığın hayrına olanları, yağmuru meydana getiren, denizlerde gemilerin yüzmesini sağlayan ve aşılایıcı rüzgarlar olarak saymak mümkündür.⁸¹⁰

⁸⁰⁷ “Kuşkusuz, göklerin ve yerin yaratılışında, ... rüzgârların değişmesinde düşünüp akıllarını kullananlar için işaretler vardır.” (Bakara, 2/164), “O, size korku ve ümit içinde şimşegi gösteren ve (yağmur dolu) ağır bulutları meydana getirendir. Gök gürültüsü Allah’ı hamd ile tesbih eder. Melekler de O’nun heybetinden dolayı tesbih ederler. Onlar, Allah hakkında mücadele edip dururken O, yıldırımlar gönderip onlarla dilediğini çarpar. Ve O, azabı pek şiddetli olandır.” (Rad, 13/12,13), “Biz gökten bir su indirdik de onunla su ihtiyacınızı karşıladık. (Biz bunları yapmasaydık) siz onu (yeterli) suyu depolayamazdınız.” (Hicr, 15/22), “Görmez misin ki Allah bir takım bulutları (çıkarıp) sürüyor; sonra onları bir araya getirip üstüste yığıyor. İşte görüyorsun ki bunlar arasından yağmur çıkıyor. O, gökten, oradaki dağlardan (dağlar büyüklüğünde bulutlardan) dolu indirir. Artık onu dilediğine isabet ettirir; dilediğinden de onu uzak tutar; (bu bulutların) şimşeginin parıltısı neredeyse gözleri alır!” (Nur, 24/43), “Rüzgârları rahmetinin önünde müjdeci olarak gönderen O’dur. Biz, ölü toprağa can vermek, yarattığımız nice hayvanlara ve nice insanlara su vermek için gökten tertemiz su indirdik.” (Furkan, 25/48,49) “Rüzgarları yağmurun müjdecileri olarak göndermesi de Onun ayetlerindendir.” (Rum, 30/46), “Allah O’dur ki, rüzgârları gönderir, bunlar da bulutu kaldırır. Derken, Allah onu gökte dilediği gibi yayar ve parça parça eder; nihayet arasından yağmurun çıktığını görürsün. Allah dilediği kullarına yağmuru nasip edince, onlar seviniverirler.” (Rum, 30/48), “Rüzgârları gönderip de bulutu harekete geçiren Allah’tır. Biz onu ölü bir bölgeye göndeririz de ölümünden sonra toprağa onunla hayat veririz...” (Fatır, 35/9), “...Rüzgarları dönüştürmesi(azaltması/çoğaltması)nda akleden kavim için ayetler vardır.” (Casiye, 45/5), “Gökten bereketli bir su indirdik, onunla bahçeler ve biçilecek daneler bitirdik. (Kaf, 50/9-11) “Hayır, Gördüklerinize yemin ederim ve görmediklerinize de yemin ederim.” (Hakka, 69/38,39)

⁸⁰⁸ Bkz: Enfal, 8/46, Yunus, 10/22, Yusuf, 12/94, Ahzab, 36/9. Enfal ve Ahzab surelerindeki ayetler “moral, motivasyon, hava, duygu durumu” gibi psikolojik durumu anlatan anlamlar içermektedir. Yusuf suresindeki ayet, “*koku, esinti*” anlamında kullanılmaktadır.

⁸⁰⁹ Sallabi, **a.g.e.**, s. 96, Neccar, **Tefsir**, c: I, s. 295.

⁸¹⁰ Sallabi, **a.g.e.**, ss: 97-100.

Kur'ân-ı Kerîm'de onbir çeşit rüzgâr ismi sayıldığı ifade edilmektedir: Zâriyât, Hâmilât, Câriyât, Mukassimât, Âsîfât, Nâşîrât, Fârikât, Mübeşşîrât, Levâkîh, Sardar, Hâsîb, Kâsîf.⁸¹¹ Bu isimlerin sekiz tanesi Zâriyât ve Mürselât surelerinin ilk ayetlerinde geçmekte ve üzerlerine yemin edilmektedir.

Zâriyât; tozu dumana katan rüzgarlardır...

Hâmilât; Bulutları kaldıran rüzgarlar...

Câriyât; Kaldırılan bulutları yürüten...

Mukassimât; Yağmurları damlalardan ayıran...

Mürselât; Allah tealanın ard arda gönderdiği rüzgarlar...

Âsîfât; Şiddetli esen rüzgar...

Nâşîrât; Yağan yağmurları ekinlere dağıtanlar...

Fârikât; Bulutları gökyüzünde parçalayanlar...

Mübeşşîrât; Yağmur yağmadan önce yağacağını müjdeleyen yumuşak ve nemli rüzgarlar...

Levakîh; Bulutları aşıl原因 veya bitkileri aşıl原因lar...

Sarsar; Isık şeklinde ses çıkaran şiddetli rüzgarlar...

Hâsîb; İçinde toz ve çakıl taşıyabilen sert rüzgarlar...

Kâsîf; ülkeleri ve gemileri tahrib edebilecek güçte sert rüzgarlar olarak....⁸¹²

Bunların bir kısmının doğrudan rüzgâr adı olmayıp bazı özelliklerinden hareketle rüzgâr olarak nitelendiği görülmektedir.

İ'sar, hortum olarak yorumlanmış ve bununla ilgili bilgiler verilmiştir.⁸¹³ İ'sarın kuzey yarım kürede saat yönünün tersine, güney yarım kürede de saat yönünde esen rüzgar olduğu, okyanuslardan yükselen buhar damlacıklarını yoğun

⁸¹¹ Savfi, **a.g.e.**, c: XIII, s: 79 - 85.

⁸¹² Savfi, **a.g.e.**, c: XIII, ss: 79 - 85.

⁸¹³ Savfi, **a.g.e.**, c: XIII, s. 153.

şekilde taşıyarak ekvatorial bölgelerde ve diğer yerlerde yağmur yağmasında en çok rolü oynadıklarından bahsedilmekte ve hakkında başka bilgiler aktarılmaktadır.⁸¹⁴

“*Levagih*” (aşılایıcılar) “*tasrif-i’r-riyah*” (rüzgarların yönlendirilmesi) “*sarsâr*” (sert şiddetli rüzgar) “*racfe*” (sarsıntı) “*sâika*” (yıldırım) “*sayha*” (gök gürültüsü) ve “*hâsıb*”, (fırtına, kasırga, bora) rüzgârlarla aynı anlam yelpazesinde kullanılan ve İlmî İ‘caz a konu olan ifadelerdir.⁸¹⁵

Hâkkâ Suresi 39. ayette yemin edilen “*görmeğimiz şeyler*”⁸¹⁶ bilimsel araştırmalara dayanılarak “*hava*” olarak yorumlanmış havadaki gaz oranlarının canlıların sağlığı için ne kadar önemli olduğuna işaret edilmiştir.⁸¹⁷

Tasrif-i’r-Riyah (rüzgarların yönlendirilmesi) konusunda rüzgârların oluşum aşamalarından alçak, orta ve yükseklerden esen türlerine ve yeryüzünün farklı yerlerinde esen rüzgârlarına kadar ayrıntılı bilgi veren ilmi icaz/bilimsel tefsir kitapları olmuştur.

Bu kitaplarda rüzgarın ve bulutların oluşumu, yağmurun yağması, yeryüzündeki su döngüsü oluşumlarına sebep oldukları olaylara kadar geniş bilgiler aktarılmıştır.⁸¹⁸

Cevherî, Tasrif-i’r-riyahın etkileri bağlamında, kutuplardan ekvatora doğru esen alize ve batı rüzgârlarını ve bunların oluşturduğu yağmurları örnek göstermiştir. Bu rüzgârların yağmurları nasıl artırdığını izah etmiştir.⁸¹⁹ Diğer taraftan rüzgarların ağırlıklarına (yoğunluklarına ?) göre hızlarının da değiştiğine-mesela ağırlığın 1 feet karelik⁸²⁰ bir alanda 72,5 dirhem olduğunda rüzgarın hızının saatte bir mil, 88,2 dirhem ağırlığında olduğunda iki mil olduğuna- da yer verilmiştir.⁸²¹

⁸¹⁴ Neccar, **Tefsir**, c: IV, s: 287 - 290.

⁸¹⁵ Örnek ve tanımlar için bkz: es-Savfi, **a.g.e.**, c: XIII, ss: 78 - 80. Şerif, **a.g.e.**, s. 85. Ayrıca Şerif’e göre rüzgârlar hakkında on yedini yüzyıla kadar insanların bilgileri hatalıydı. Zira rüzgârların, meleklerin kanatlarından, ilahların öfkelerinden gibi nedenler edayandırılıyordu. Ancak ayeti kerimede rüzgârların akımının bir ayet olduğu ifade edilmekteydi. (Şerif, **a.g.e.**, s. 85), Ayrıca bkz: Abdussamet, **a.g.e.**, s. 105.

⁸¹⁶ “And olsun görebildiklerinize ve göremediklerinize.” (Hakka, 69/38 -39)

⁸¹⁷ Şerif, **a.g.e.**, s. 83.

⁸¹⁸ Neccar, **Tefsir**, c: III, ss: 301 – 305.

⁸¹⁹ Cevherî, **a.g.e.**, c: XXI, s. 59.

⁸²⁰ Feet kare, Arapçası (القدم المربع) olarak geçen ve 0,0929 metre karelik bir alan tekabül eden ölçü birimi.

⁸²¹ Cevherî, **a.g.e.**, c: I, s. 155.

“*Levâgh*” (Aşlayıcılar) olarak ifade edilen rüzgâr özelliği iki şekilde yorumlanmıştır. Birincisi Coluer (ö.1875), Atiken (ö.1881) ve Wegener (ö.1911) adlı ilim adamları tarafından da gerçekleştirilen⁸²² ilmi araştırmalar sonucu ortaya konan bulgularla açıklanmıştır.⁸²³

Rüzgârın bu özelliği, bulutları sürükleyip belirli bir yerde toplamayı sağlayan, denizlerden ve okyanuslardan uçuşan bir santimetre üpte beş bin adet kadar⁸²⁴ ufak toz parçacıkları (yoğunlaşma tohumlarını)⁸²⁵ gibi içerikleri taşıyarak bulutların yoğunlaşmasını/birikmesini sağlaması şeklinde tezahür etmektedir.⁸²⁶

Rüzgârlarla taşınan tohumların, içindeki elektrik yüklü maddeler sayesinde şimşek ve yıldırımın oluşmasında rol oynadığı belirtilmiştir.⁸²⁷

Rüzgârın bu özelliği -bir yoruma göre- bitkilerin üremelerinde de etkili olmasıdır. Bitkiler üzerinde eserken, onların erkek tohumlarını dişi tohumlarının üzerine kondurmak suretiyle aşıladığını bilimin ispat ettiği işaret edilmiştir.⁸²⁸

Havaların soğumasının da rüzgârlar sayesinde olduğu ifade edilmiştir.⁸²⁹ Bilindiği gibi; Medyen, Ad ve Semud kavimlerinin helakinde sayha, racfe, rîh sarsar, hâsıb, gibi rüzgarlarveya rüzgar kaynaklı tabii olaylar etkili olmuştur.⁸³⁰ Bunlar da bilimsel açıdan şöyle izah edilmiştir:

Vücut sıcaklığı 18°’nin altına düştüğünde kasların sarsıldığı gibi, şiddetli sıcağın olduğu bir günde bulutun altında gölgelenmeye çalışan Ad kavmine aniden gönderdiği soğuk rüzgârla bu sarsıntıyı meydana getirerek de yapmış olabileceği

⁸²² Şerif, **a.g.e.**, s. 86.

⁸²³ Mardini, **a.g.e.**, s. 145, Müslim, **a.g.e.**, s. 187.

⁸²⁴ Şerif, **a.g.e.**, s. 86.

⁸²⁵ Neyaux de condensation.

⁸²⁶ Mardini, **a.g.e.**, s. 143., Abdussamet, **a.g.e.**, s. 109., Deylemi, **a.g.e.**, s. 33, es-Savfi, **a.g.e.** c: XIII, s: 58, 72, 76., Osmanoğlu, **a.g.e.**, s. 153., Neccar, **Tefsir**, c: I, s. 449., El-Hâc Ahmed, **a.g.e.**, ss: 252 -255, Babuna, **a.g.e.**, s. 27.

⁸²⁷ Şerif, **a.g.e.**, s. 86., Muhammed es-Sallabi, **a.g.e.**, s. 103., Müslim, **a.g.e.**, s. 189., Yeniçeri, **a.g.e.**, s. 328.

⁸²⁸ Şerif, **a.g.e.**, s. 86., Yeniçeri, **a.g.e.**, ss: 327 -330, El-Hâc Ahmed, **a.g.e.**, ss: 252 – 255, Babuna, **a.g.e.**, s. 28.

⁸²⁹ Abdussamet, **a.g.e.**, s. 111.

⁸³⁰ Bkz: Ankebut, 29/36-40, Zariyat, 51/44, Fussilet, 41/13, 17. Bu rüzgarların şiddet derecelerine göre adlandırmaları ve Kur’ân-ı Kerîm’de kullanılma şekline dair örnekler için bkz: Abdussamet, **a.g.e.**, ss: 106 - 110.

belirtilmiştir. Bu sarsıntıların/akımların bir kısmının ölümcül olduğunun bugün bilinmesi de buna delil olarak öne sürülmüştür.

Elmalılı, rüzgarlar hakkında bilgiler verip yağmurun habercisi olmasına dikkat çekerek yaratma, emir, maddiyat ve maneviyat açısından ilahî kudret ve hikmet tecellileriyle ahiret ve elçilik meselelerinin hatırlatıldığını söylemektedir.⁸³¹ Bu konu hakkında da şunlar da söylenmiştir: “*Sayha, güçlü sesanlamında gök gürültüsü demektir. Cisimler havadaki hareketi sırasında inilti ses çıkardıkları için “Sarsıntı” anlamında ‘Racfe’ hareket halindeki cismin özelliğidir. Fizik, 20. asırda sesin, havadaki hareketli ses dalgaları ya da sarsıntıları olduğunu keşfetmiştir. Saika, bulutlar arasında veya bulutla yer arasında meydana gelen elektrik kıvılcımlarıdır. Bunlar da hızı saniyede iki yüz bin kilometreye ulaşan eksi ve artı kutuplar yüklü hareketli hücrelerden oluşan elektromanyetik dalgalar ya da sarsıntılardır.*”⁸³²

Cevherî, Fâtır sûresi 9. ayeti tefsir ederken, Süleyman’ın (as) kullanımına sunulan rüzgârlara da atıfta bulunarak rüzgârların özellikle de havanın insan ve hayvan sağlığına olan katkılarına değinmiştir. Bu faydaların arkasında yatan temel noktanın ise havanın unsurlarından olan nitrojen gazından, azottan ve oksijen gazından bahsetmiştir.

Nitrojenin, hayvanların kas gelişimine katkısı, bitkilerin gelişimine katkısı gibi özellikleri durmuştur. Havanın steril olmasının nitrojenden kaynaklandığına işaret etmiştir. Eskiden organik gübreye ihtiyaç duyulmadığına ve bilinmediğine çünkü insan ve hayvan dışkılarının bol miktarda nitrojen içerdiğine, ancak sonraları dışkıları yeterli olmayınca nitrat ve sodyumdan gübre elde edildiğine değinmiştir.

Sonraki dönemlerde Şili’de bol yağmur olmasına rağmen kuraklık yaşandığını, sebebi araştırıldığında da nitrojen eksikliğinden kaynaklandığının tespit edildiğini belirtmiştir. Elektrikli fırınlarda bu gazların dondurulması ve/veya ısıtılmasıyla elde edilen sonuçlar hakkında bilgilere yer vermiştir.⁸³³

Sahabe ve tâbiûn yorumlarında “aşılama”; bulutların aşılınıp suya dönüşmesi olarak karşımıza çıktığı gibi ağaçların aşılınması olarak da karşımıza çıkmaktadır.

⁸³¹ Elmalılı, a.g.e., c: III, ss. 558- 559.

⁸³² Şerif, a.g.e., ss: 88 - 90.

⁸³³ Cevherî, a.g.e., c: XVII, ss: 24 -27.

Yani asırlar sonra keyfiyeti ispatlandığı söylenen olayın, ilk muhataplar tarafından da bilindiği görülmektedir.⁸³⁴

Bağlam olarak Allah'ın yeniden yaratma kudreti anlatılırken, yağmuru yağdırmaya bir rüzgarla başlayan Allah'ın (cc) insanları da öldükten sonra diriltmesinin bir rüzgarla olacağına işaret edencesine rüzgar ve yağmur arasındaki ilişkiyi Sur'la yeniden yaratma arasında kurmaktadır.

Ancak kanaatimizce son dönem bilimsel tefsirle yapılan yorumlarda bu tür bir mesaja dair bir işaret yoktur. Bilimsel tefsir yapmaktan maksat insanların kültür seviyelerini göz önüne alarak Kur'ân-ı Kerîm'in vermek istediği bir mesajı topluma aktarmaksa bunu burada görebilmiş değiliz.

3.2. Şimşek ve Gök Gürültüsü

“Size korku ve ümit duyguları içinde şimşegi gösteren ve yağmur dolu bulutları meydana getiren O’dur. }12{Gök gürültüsü Allah’ı överek tenzih eder; O’nun korkusundan dolayı melekler de buna katılır. Onlar Allah hakkında tartışıp dururken O, yıldırımlar gönderip bunlarla dilediğini çarpar. O’nun azabı pek şiddetlidir.” (Ra’d, 13/12,13)

Şimşegin oluşumu hakkındaki bilgiler de bilimsel tefsirde kullanılmıştır. Şimşegin fırtınalı bir günde ağır iri bulutlardan kaynaklandığının ilmen ispatlandığı şimşege bulutlardan yeryüzüne doğru inen yıldırımın eşlik ettiği ve bu ikilinin birlikte bir etkileşim meydana getirdiği tek başına şimşegin oluşmasının mümkün olmadığı belirtilmiştir. Bu durum da Allah Telanın yer yüzüne koyduğu kanunların bir göstergesi olarak yorumlanmıştır.⁸³⁵

Cevherî, parlama anlamına gelen “*berk*” kelimesini; “*ışık*” olarak açıklamış, bu kelimenin elektrik kelimeyi üzerinde durulmadan anlaşılamayacağını savunmuş ve önce elektriği açıklamış ve iletkenlerden, yalıtkanlardan bahsetmiştir. Sonra ışık, renk ve ısı hakkında bilgiler vermiştir.⁸³⁶ Bu bilgilerde sıcaklığın artışı esnasında alev

⁸³⁴ Taberi, a.g.e., c: VI, s. 4884.

⁸³⁵ Hudur, a.g.e., s. 255.

⁸³⁶ Cevherî, a.g.e., c: VII, s: 143 - 145.

renginin kıızıllığa doğru oradan da mor renge dönüşümü hakkında bilgiler vermiştir.⁸³⁷

Bu yorumlar da tefsir yapılan dönemin birikiminin tefsire yansması olarak görülebilir. Ancak ilk muhataplarda gök gürültüsünün uyandırdığı korku ve kaygı durumunun bugün de uyandırdığını söylemek yanlış olmayacaktır. Gök gürültüsünün nasıl oluştuğunu, elektriğin bundaki etkisini bilmenin yine de aniden çakan şimşek ve gök gürültüsünün neden olduğu korkuyu bastırmayacağı malumdur.

Diğer tüm ayetlerde işaret edildiği gibi insanın sırrına vâkıf olsa da hakim olamadığı tabiat olayları Kur'ân-ı Kerîm'de Allah'ın varlığının ve gücünün birer işareti olarak gösterilmektedir.

Verilen mesaj bizce budur. Elektriği tanıyan yahut hiç tanımayan insanlar da gök gürültüsüne ve yıldırıma şahit olmuşlardır, tanıyanlar da. Hepsi bu esnada bir korku hissetmekte ve savunma ve sığınma duygusu yaşamaktadır.

3.3. Yağmur

Yağmur, özellikle kurak bölgeleriğin önemi reddedilemeyecek bir tabiat olayıdır. Hem bu bölgede yaşayan insanların hem de sahip oldukları hayvanların ve bitkilerin hayatı için son derece önemlidir. Diğer taraftan yağmur yeni bir mevsimin ve yeni bir hayatın başlangıcının da işaretidir.

Kış mevsiminde tabiatın kuruduğu bir mevsimden sonra yağmurla yeniden bir diriliş hayat buluş yaşanmaktadır. İşte yağmurun yeni bir mevsimin ve hayatın işareti olduğu gibi öldükten sonra yaratılışın da böyle bir durum olduğunu ve Sur'a üflemenin de yeniden dirilmenin bir işareti olacağına işaret edilmiştir.

Bu bakımdan Kur'ân-ı Kerîm'de yağmur ve ilintili konular hakkında birçok ayete rastlamak mümkündür. Bu ayetler de zaman ilerledikçe bilimsel tefsirlere konu olmuştur. Yağmur yüklü bulutlar, bulut türleri ve yağmur suyunun temizliği bizim üzerinde durağımız hususlar olacaktır.

⁸³⁷ Cevherî, a.g.e., c: VII, s: 143 -145.

3.3.1 Yağmur Yüklü Bulutlar

“Size korku ve ümit duyguları içinde şimşegi gösteren ve yağmur dolu bulutları meydana getiren O’dur.”(Ra’d, 13/12)

Ra’d suresi 12. ayette geçen *“ağır/yüklü bulutları inşa eder”* ifadesi de bilimsel veriler ışığında⁸³⁸ Güneş’in, rüzgârların ve dünyanın kendi eksenini etrafında dönüşünün, ağır bulutların inşasında başrolünü oynadığı dile getirilmiştir.⁸³⁹

Elmalılı, Allah’ın hafif buhar parçalarından hava boşluğunda yağmurla dolu ağır bulutlar oluşturmalarını geleceğin iman feyzi ile dolmuş mümin cemaatlerini nasıl oluşturacağına bir benzetmeyle işaret olarak düşünmektedir.⁸⁴⁰ Tabiûn da yüklü bulutları *“içinde su bulunan bulutlar”* olarak yorumlamıştır.⁸⁴¹

“Görmez misin ki, Allah bulutları yürütür, sonra onları birleştirir, sonra onları üst üste binip yoğunlaşmış bulut kümesi haline getirir. Bu sırada bulut aralıklarından çakan şimşegi görürsün; gökten, oradaki bulut dağlarından dolu yağdırır da bunu dilediğine isabet ettirir, dilediğinden de onu uzaklaştırır, bu arada şimşeginin parıltısı neredeyse gözleri kör edecek.” (Nur, 24/43)

Ayette bahsedilen üç aşamadan özellikle ikisinin yağmur oluşumunun temel iki aşaması olduğunun bilimsel olarak ispatlandığı ifade edilmiştir. Birinci aşama tohumlama aşaması olarak tabir edilir. Su buharı küçük toz zerreciklerinin etrafında yoğunlaşarak ince bir su tabakası meydana getirir. Diğerleri bunu takip eder ve sonunda yağmur damlası olur. Fakat bu su damlacıkları çok küçük ve hafiftir, bundan dolayı düşmezler. Bunu *“aralarını birleştirir”* aşaması takip eder.

İkinci aşamada damlacıkların yere düşmesini sağlamak için bulutlar üst üste yığılır. Bu yığılma nedeniyle oluşan rutubet bulutların hacmini artırır, yer çekiminin de etkisiyle Allah’ın izniyle yağmur olarak yağar.⁸⁴²

⁸³⁸ Güneş ısısı havayı ısıtıp hacmini genişleterek ve ağırlaştırarak içinde su buharı taşır hale getirir ve suları buharlaştırır, yükselen hava bu buharı daha soğuk bölgelere taşır. Yüksek bölgelerde soğuk havayla karşılaşan buhar yoğunlaşarak sisleri/bulutları oluşturmaktadır. (Şerif, **a.g.e.**, s. 91)

⁸³⁹ Şerif, **a.g.e.**, s. 92.

⁸⁴⁰ Elmalılı, **a.g.e.**, c: IV, s. 551.

⁸⁴¹ Taberi, **a.g.e.**, c: VI, s. 4708.

⁸⁴² Deylemi, **a.g.e.**, ss: 28 - 32, es-Savfi, **a.g.e.**, c: XIII, s. 58., Neccar, **Tefsir**, c: I, s: 237 vd, c: II, 461 vd. el-Musallih, ve es-Savi, **a.g.e.**, ss: 165 - 170., Müellifler Musallih ve es-Savi bu ayette yağmur yüklü bulutların oluşumuyla ilgili 10 aşamanın ayette 1400 yıl öncesinden belirtildiğini ifade ederek bunları şöyle maddelemişlerdir: Bulut oluşumunda birinci aşama “esinti”dir. Sonra bulut

Cevherî de bu ayetin tefsirinde buharın yükselerek bulut olup, yağmur, kar veya dolu olarak inişi hakkında teknik bilgiler vermektedir.⁸⁴³ Ardından Müslüman alimlerin sadece fıkıh konularında değil tabiat hakkında da derin bilgilere sahip olmaları gerektiğini belirterek Abdullah b. El-Mübarek ve Şeyh Abdülaziz ed-Dabbağ isimli iki kişi arasındaki diyalog üzerinden yağmurun yağma sürecinin, buz oluşumunun farklı bölgelerde cereyan edişini içeren, on sayfalık uzunca bir diyalog aktarmıştır.⁸⁴⁴

Cevherî, ayette geçen “*min berd*” ifadesindeki “*min*” edatının “*ba’diyyet*” (bir kısım) ifade ettiğini, bunun ilmi gerçekliğinin asırlar sonra ortaya çıktığını ifade etmiştir. Buzların, kar bulutlarının içinde az bir miktar oluşturduğunun son asırda keşfedildiğini belirtmiştir.⁸⁴⁵

Bulutların yağmur suyunu temizlemede ve tatlandırmada da rolü olduğu söylenmiştir.⁸⁴⁶ Sahabe ve tabiûn yorumlarında bu yaklaşıma rastlanmamaktadır.⁸⁴⁷ Tabiatla insanların sade ve doğal gözlemlerle şahit oldukları birçok durum bilimsel disipliner bir yaklaşımla ele alındığında birtakım açıklamaların yapılması normal bir durumdur. Yağmurun yağma sürecini de rüzgarların esmesinden itibaren gözlemleyen bir kişi, çıplak gözle anlayabilir. Tabiatla binlerce yıl aynı şekilde cereyan eden bir hadisenin zamanla bilimsel ya da teknik olarak açıklanması o hadiseye yeni bir şey katmamaktadır.

Bu bakımdan bilimsel verilerle yapılan yorumlarla ayeti doğrulamaya çalışmak sadece tefsir metinlerine son dönem kültürünü katma, ya da son dönem kültürüyle ayetleri buluşturma çabasından öte gitmeyecektir.

parçalarının birleşmesi yani “te’lif” süreci gelir. Üçüncü olarak bu telifin oluşması için bir zaman ihtiyaç vardır ve Kur’ân-ı Kerîm bunu “sümme” (sonra) zaman zarfıyla belirtmiştir. Sonra üst üste yığılmanın teliften sonra gelmesidir. Beşincisi telif aşamasından yığılma aşamasına kadar da bir vakte ihtiyaç vardır. Yığılma süreci bittiği an yağmur başlar. Bulutlarda yağmurun sızdığı boşluklar vardır ve ayet bunu (min hılalihi) kelimesiyle anlatmıştır. Sekizinci olarak dolunun yağdığı bulut türünün dağımsı (yüksek) bulutlar olduğudur. Buz nöbetleri bu tür bulutlardan doğar ve son olarak bu tür bulutlar şimşek çakmasına neden olabilirler. (Bkz., s. 176), El-Hâc Ahmed, **a.g.e.**, ss: 263 - 265.

⁸⁴³ Cevherî, **a.g.e.**, c: XII, s. 21.

⁸⁴⁴ Cevherî, **a.g.e.**, c: XII, s. 37.

⁸⁴⁵ Cevherî, **a.g.e.**, c: XII, s. 45., Musallih, **a.g.e.**, ss: 153 - 156.

⁸⁴⁶ Mardini, **a.g.e.**, s: 144.

⁸⁴⁷ Bkz: Taberi, **a.g.e.**, c: VII, ss: 6073 – 6075.

Daha önce dile getirdiğimiz gibi bu tür verilerden Kur'ân-ı Kerîm'in ilmî yönünü ispatlamaya çalışmak ya da bilimsel verileri ayrıntılı olarak işlemek yerine vermek istediği mesaja dikkat çekmekbizce daha verimli olacaktır.

3.3.2. Bulut Türleri

“Bulutları harekete geçirsin diye rüzgârları gönderen Allah'tır. Derken O, bulutları gökyüzünde dilediği gibi yayar, bazan da parçalara ayırır; nihayet içinden yağmurun çıktığını görürsün. Onu dilediği kullarının üzerine yağdırınca da o kullar sevince boğulurlar.” (Rum, 30/48)⁸⁴⁸

Kur'ân-ı Kerîm'de geçen bulutlarga genel olarak iki bulut türü üzerinden açıklanmış ve ikinci türün tam olarak ancak son asırda anlaşılabilirdiği belirtilmiştir. Birinci tür bulutlar Rum sûresinde anlatılan ve “*Yatay Bulutlar*” olarak ifade edilen “*kumulus*” bulutlardır.⁸⁴⁹ Nûr suresinde anlatılan diğerbulut türü ise gökyüzünde kilometrelerce yüksekliğe sahip bazen soğuğa (sonucunda kar ve dolu yağmasına) neden olan “*cumulonimbus bulutları*” olarak açıklanmıştır.⁸⁵⁰ Kilometrelerce yüksekliğe ulaşan, uçaklar icat edilip yükseklerle çıkılabildikten sonra ancak öğrenilen, öncesinde bilinmeyen bu bulutların ayette zikredilmesi İlmî İ'caz örneği olarak görülmüştür.⁸⁵¹

Cevherî, bulutların gökyüzünde rüzgarlar sayesinde bir araya getirilip sevk edildiğini ancak rüzgârın olmadığı zamanlarda bulutlar arasındaki elektriklenme sayesinde bulutların bir araya geldiğini, bunun da tıpkı rüzgar olmadığında elektrikle yürüyen gemiler gibi Allah'ın (cc) nimetlerinden biri olduğunu ifade etmiştir.⁸⁵²

⁸⁴⁸ “Bak Allah bulutları sevk ediyor. Sonra birleştirip yoğunlaştırıyor ve üst üste yığıyor. Bir de bakıyorsun bu bulutların arasından yağmur yağıyor. Ayrıca dağ gibi bulutlardan dolu yağıyor ve dilediğini bu dolu ile cezalandırıyor, dilediğini de koruyor. Bu bulutların şimşeginden çıkan parıltı ise neredeyse gözleri alıyor, görmez ediveriyor.” (Nur, 24/43)

⁸⁴⁹ Deylemi, **a.g.e.**, s. 37, es-Savfi, **a.g.e.**, c: XIII, ss: 67, 95-107, es-Sallabi, **a.g.e.**, s. 106,

⁸⁵⁰ Deylemi, **a.g.e.**, ss: 38, es-Savfi, **a.g.e.**, c: XIII, s. 66, 78., Müslim, **a.g.e.**, s. 189, Bulutların oluşumu ve yağmur yağma süreciyle ilgili geniş bilimsel bilgi için bkz: Neccar, **Tefsir**, c. II, s: 299.

⁸⁵¹ es-Savfi, **a.g.e.**, c: XIII, s. 222, Muhammed es-Sallabi, **a.g.e.**, s. 106., Müslim, **a.g.e.**, s. 190, 261, 265 - 270, Bulutların oluşumu ve yağmur yağma süreciyle ilgili geniş bilimsel bilgi için bkz: Neccar, **Tefsir**, c: II, ss: 279 - 285., el-Musallih, ve es-Savi, **a.g.e.**, ss: 153 - 157. (Müellifler, dikey bulutların, oluşumunun başlangıcı, bir araya gelişleri, yığılışları ve o andaki hava şartları gibi durumları ayrıntılı olarak anlatmaktadırlar.)

⁸⁵² Cevherî, **a.g.e.**, c: I, s. 156.

Tefsirde iki tür buluttan, teknik isimler ve özellikleri hakkında malumat serdetmek, sadece tefsiri okuyan kişinin genel kültürüne katkı sağlama amacı güttüğü söylenebilir. Ayeti bu bilgiler olmadan anlamamanın mümkün olmadığını iddia etmek sağlıklı görünmemektedir.

Cumulimbus bulutlarının yüksekliğinin ancak son asırda uçağın icadıyla anlaşıldığı iddiası, ayette geçen “*dağlar gibi*” benzetmesinin zaten bu bulutların yüksekliğini tahmin etmeye yeteceği nedeniyle zorlama bir iddiadır. Bu bulutların yüksekliğini öğrenmenin ayeti anlamaya nasıl bir katkı sağladığı da merak konusudur.

Bu ayetin son asırda en iyi şekilde anlaşıldığını iddia etmek de ayetin açık seçikliği açısından ayrı bir sorun teşkil etmektedir. Tarihin her hangi bir döneminde dev gibi bulutların olduğu anda gökyüzünü seyreden bir kişi bu ayetin medlulünü rahat bir şekilde anlayacaktır. Kaç metre olduğunu ölçmenin bu anlayışa katkısı ayetin hedefi açısından bulunmamaktadır. Sahabe ve Tabiûndan da bulut türlerinden çok bulutların genel gözlemlerle oluşumunu anlatan rivayetler göze çarpmaktadır.⁸⁵³

3.3.3. Yağmur Suyunun Temiz Oluşu

“*Gökten de tertemiz su indirdik...*” (Furkan, 25/48)

Furkan sûresi 48. ayette temiz bir su indirildiğinden bahsedilmektedir. Bilimsel bulguların bu ayeti de anlamaya katkı sağladığı ifade edilmiştir. Buna göre 19. asırda Pastör mikropları keşfetmeden önce suyun her zaman temiz olduğu düşünülmekteydi. Ancak bundan sonra bazı suların kirli olduğu ama yağmur suyunun temiz olduğu düşünölmeye başlandı.

Gökyüzüne yükselen buharların içindeki mikropların veya bakterilerin güneşten gelen mor ötesi ışınlar, kızıl ötesi ışınlar, ozon gazı, yıldırım ve atmosferin çeşitli tabakalarında meydana gelen çeşitli kimyasal etkileşimlerle bulutların taşıdığı suların temizlendiği söylenmiştir.⁸⁵⁴

⁸⁵³ Taberi, a.g.e., c: VII, ss: 6073 – 6075.

⁸⁵⁴ Şerif, a.g.e., s. 93.

Bu ayetin tefsirinde suyun temizlenme sürecinde nelerin yaşanmış olabileceğine dair Sahabe ve Tabiûndan her hangi bir rivayet bulunmamaktadır.⁸⁵⁵

3.4. Deprem

“*Yer o dehşetli sarsıntısıyla sarsıldığında; Ve yer ağırlıklarını dışarı attığında; ...*”
(Zilzal, 99/1-2)

İsra sûresi 68. ayet ve En’am sûresi 65. ayet doğrudan deprem olarak algılanmıştır. Zilzal sûresindeki bu iki ayetin de asırlar öncesinden depremlerle volkanlar arasında bir bağ bulunduğunu ima ettiği, ancak bu gerçeğin jeoloji uzmanları tarafından asırlar sonra keşfedildiği öne sürülmüştür.⁸⁵⁶

Zilzal suresinin bağlam olarak salt bir depremi değil kıyamet anındaki depremi anlattığı izahtan varestedir. 2. ayette belirtilen “*içindekiler/ağırlıklar*” kelimesinin de volkanları değil, ikinci sur üflendikten sonra cesetleri/insanları çıkaracağını anlattığı da yine hem bağlam hem de Kur’ân-ı Kerîm’in bütünlüğü ele alındığında kolaylıkla anlaşılabilir.⁸⁵⁷

Enam suresi 65. ayetin de “*her yön*” anlamına gelen bir dil üslubu olduğu görülmektedir. “*O size üstünüzden de altınızdan (istediğinde) azabı göndermeye kadirdir.*” sözünden anlaşılabilen olan da bizce budur. Bu azabın nasıllığı Allah için de insan için de çok önemli değildir, çünkü nasıl olacağını bilmesi insana azabı kendisinden uzaklaştırabilecek bir tedbir alma imkânı vermemektedir.

İnsanın haddini bilmesi ve kendine çeki düzen vermesi gerektiğini anlatan iki önemli ayeti, verdiği esas mesajları bir kenara koyarak hem de bağlam ve dil açısından çok da tutarlı olmayacak bir şekilde bilimsel verilerle açıklamaya çalışmak kanaatimizce hem bilimsel değil, hem de içerikle tutarlı değildir.

Bu kabil bir tefsir anlayışıyla Kur’ân-ı Kerîm’in doğru anlaşılacağını anlatmaya çalışılacağını da düşünmüyoruz.

⁸⁵⁵ Taberi, **a.g.e.**, c: VIII, s. 6154.

⁸⁵⁶ Nablusi, **a.g.e.**, ss: 162 - 165.

⁸⁵⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz: Taberi, **a.g.e.**, c: X, ss: 8729–8732.

SONUÇ

Bu çalışmada “*Bilimsel tefsir*” kavramının tarihsel ve kavramsal süreci veildikten sonra yaklaşık elli başlık ve yüz civarında ayetle örnekleri verilmeye çalışmıştır.

Söz konusu ayetlerin son dönem bilimsel yorumlarının, sahabe ve tabiûn yorumlarına, ilk dönem semantik yapıya ve bağlama uyumu araştırılmıştır.

Son dönem bilimsel yorumları önemseyenlerin çıkış noktalarından birinin Kur’ân-ı Kerîm’in her döneme ait bir mucize tarafının olduğu ve bilimin revaçta olduğu son dönemde de ayetleri bilimsel mesajlar içereceğine dair kanaatleri olduğu görülmektedir. Diğer bir husus da Kur’ân-ı Kerîm’in taşıdığı anlam zenginliğinin dönemin bilimsel verileri için bir kaynak teşkil edeceği yönündeki kanaatler olduğu görülmüştür.

Tabiatın da Allah’ın bir kitabı olduğu ve Kur’ân-ı Kerîm’le asla çelişmeyeceği inancı bilimsel yorumlara yönelmenin hareket noktalarından bir diğeridir. Ancak bizim de kabul ettiğimiz bu düşüncenin pratiğe ya da ayet yorumlarına yansması hususunda aşırıya kaçıldığı görülmektedir.

Bilimsel tefsir savunucuları açısından her gün yeni bir ayet bilimsel bir tefsire konu olmakta ve hatta İlmî İ’caz’ın örneklerinden birini teşkil etmektedir.

Çalışmanın sonunda ilk bakışta normal görünen bu yaklaşımın bazı mahzurlar doğuracağı kanaatine varılmıştır. Zira indiği dönemde akli selimle (ya da dönemin seviyesinde) yaklaşanlar nezdinde ilahi bir kitap olduğuna kesin gözüyle bakılan ve iman edilen bir kitabın sonraki dönemlerde tekrar ilahiliğini sorgulamaya kalkışmak altından kalkılması zor bir mücadeleye girişilmesine enden olmuştur. Başkalarının ürettiği bilgileri sorgulama imkanı dahi bulamadan onları Kur’ân-ı Kerîm’le örtüştürmeye çalışmanın bir çok açıdan mahzurları olacağı düşünülmektedir.

İndiği dönemde bir takım üstün özellikleri ve meydan okuması sayesinde “uydurulduğu” iddialarına sağlam cevaplar veren Kur’ân-ı Kerîm’i yeniden kaynak sıhhati açısından tartışmaya açmak için bizce önce bu hususiyetin geçerliğini

kaybetmesi gerekir. Böyle bir durum olmadan tekrar tartışmaya açmanın Müslümanları meşakkatli bir sürece soktuğunu söylemek mümkün görünmektedir.

Bir kitabın indirilişinden asırlar sonra egemen olan bir yaklaşıma/paradigmaya uygunluğuna göre hak kitap olduğunu sorgulamaya çalışmak her şeyden önce mantıksal tutarlılık açısından bizce yanlıştır. Mesajlarının güncelliğinin tartışılacağı yerde bizzat kendisinin hak kitap olup olmadığı tartışmaya açılmış ve meşruiyet sorunu başka bir mecrada yaşanmıştır. Batıda yaşanan din-bilim tartışmalarının dini getirdiği nokta Kur'ân-ı Kerîm üzerinden İslama da maruz görülmüş ve tartışmalar bu yanlış zemin üzerinden yapılmıştır.

Son dönem bilimsel tefsir sürecinde, böyle bir yanlış zeminde Kur'ân-ı Kerîm'in hak kitap olduğunu savunmaya çalışmanın Müslümanları Kur'ân-ı Kerîm'in gayesi dışında mecralara kaydırıldığına dair örneklerle rastlanmıştır.

Kur'ân-ı Kerîm, tarihin bir döneminde nazil olarak insanlığın sorunlarına o dönemin örnekleri üzerinden değinen, o dönemin hayat gerçekliği içerisinde mesajlarını ileten, indiği dönemde önemli bir kesim tarafından iman edilen bir kitaptır. İçerdiği hakikatler ve verdiği mesajlar her zaman ve zeminde insanları mutlu edecek mesajlar olsa da ayetlerin ete kemiğe büründüğü ortam 1400 yıl öncesindeki nüzul ortamıdır ve nüzul süreci tamamlanmıştır.

Kur'ân-ı Kerîm'i her dönem inişi devam eden (veya orada/oraya yeniden inen) bir kitap gibi görerek her hangi bir dönemde her hangi bir toplumun paradigmalarıyla Kur'ân-ı Kerîm'in hak bir kitap olduğunu yeniden tartışmaya açanlara karşı ispata çalışmanın hem Kur'ân-ı Kerîm'e haksızlık hem de beyhude bir çaba olduğuna çalışma boyunca şahit olunmuştur. Çünkü hem kullanılan bilgilerin zamanla yanlışlanmaya müsait oldukları görülmüş hem de bu yolla karşı tarafın ikna edildiğine de şahit olunmamıştır. Sadece Müslümanlar nezdindeki kompleksin azaltılmasında bir miktar başarılı olunmuş ancak sağlıklı bir sonuca varılmamıştır.

İndiği dönemde edebî açıdan bir üstünlük ortaya koymasa bile getirdiği hakikatler ve verdiği haberler açısından ilahi kitap olduğu akl-ı selimle kabul edilebilecek bir kitabın üstüne üstlük bir de edebi açıdan üstün nitelikler taşıyor olması onun hak bir kitap olarak kabul edilmesi için yeter sebepken neden her

dönemin yükselen değeri açısından yeniden kritiğe tabi tutulma ihtiyacının hissedildiği merak konusudur.

Bilinçaltı düzeyde bile olsa, bilimin ilerledikçe eski bilgileri yeniden gözden geçirdiği ve bazı eski aksiyomlarından vazgeçtiği yani kendi kendini bile bir süre sonra yalanlayabileceği gerçeğinin gölgesinde Kur'ân-ı Kerîm'in ilahi bir kitap olduğunu bir dönemde bilimle yeniden ispatlamaya çalışmak, birçok sağlıksız durumdan kaynaklanmakla birlikte yine bir çok mahzuru beraberinde getirmiştir. Örneğin Kozmoloji anlayışının değiştiği bir zeminde lahuti alanı ifade eden arş, kürsi gibi hususların yeniden konumlandırıldığına şahit olunamamıştır. Bir çok alanda çelişkilerle dolu yorumların yapılmasına neden olunmuştur. Bilimsellik adına birbirinden farklı ve alakasız bir çok yorumun bilimsel yorum olarak sunulmasına neden olunmuştur. Ayet ve sure numaraları üzerinden bilimsel çıkarımlar yapılmasına neden olunmuştur.

İlahî bir kitabın, bir süre sonra kendi kendini yanlışlayabilen bir yaklaşımın laboratuvarında deney ve tahlilden geçirilerek hak olduğunu ispatlama çabası gayr-i Müslimlerin İslam hakkındaki kanaatini değiştirmedeği gibi Müslümanların bilim alanında gelişmelerini de sağlamamıştır. Sadece çeşitli düzeylerde verili bilgilerin Müslümanların bilim karşısında ezik durmamalarına dönük rahatlatmalarını sağlamıştır.

Kur'ân-ı Kerîm, kendini gözlem ya da tecrübe yoluyla insanlık tarihi kadar eski, akıllı selim sahibi bir insanın ve toplumun inkar edemeyeceği ancak gözden kaçan ya da yabancılaşılan bazı hakikatlerin, farkına varılması, yeniden keşfedilmesi ve tekrar kabul edilerek yaşanmasının sağlanması için bir yol gösterici olarak göstermiştir. Gerek Kur'ân-ı Kerîm pasajlarından her biri gerekse diğer birtakım mucize ve haberler için “ayet” kelimesinin kullanılması bunun bir işareti olsa gerektir. Ayet, kimi zaman Güneş'in doğuşu, kimi zaman geceleyin ayın yeryüzünü aydınlatması kimi zaman da başka güzelliklerin insan hayatına katkısı ve Allah'ın bunları insana sunmuş olduğunun belirtilmesi birer ayet olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bilimselci yaklaşımların, Kur'ân-ı Kerîm'de bahsedilen bu kabil “ayetlerin” “ayet” boyutuna değinmek yerine bu ifadelerin bilimsel olarak başka neler kastetmiş olabileceğine yönelik arayışlar içinde olduğu görülmüştür.

Basit düzeyde gözlem ve muhakeme yeteneğine sahip kişilerin bile rahatlıkla kabul edebileceği hakikatler bırakılıp, çok az bir kesimin bulup öğrendiği ve zaman içinde gerçekliği de tartışılabilir birtakım bilgilerin ayetin medlülü olarak gösterildiğine ve bunun üzerinden Kur'ân-ı Kerîm'in Allah kelamı olduğunu ispatlamaya çalışıldığına rastlanmıştır.

Ayetlerin sadece tefsirini yapmak amacıyla bilimsel verilerin kullanılmasının ilk bakışta makul hatta faydalı bir yaklaşım olacağı değerlendirilebilir. Bize de ilk etapta makul gelmekle birlikte bu konuda bilimsel bilgilerin hangi bağlamda ve ne maksatla ve ne kadar kullanıldığı önem arz etmektedir.

Bilimsel yorumlara konu olan ayetlerin bağlamlarının, tabiat ve kainat hakkında yeni bilgiler verme ve yeni şeyler öğretme yerine Allah'ın yeryüzünün tek maliki olduğu, kainatın insan için Allah tarafından elverişli hale getirildiği, O'nun güç ve kudretinin büyüklüğü gibi hakikatlere dikkat çekme böylece insanları tevhid, ahiret gibi inanç esasları konusunda ikna etme ya da kalplerinin mutmain olmasını sağlama amacını taşıdığı görülmektedir.

Sonradan keşfedilen bilimsel bilgilerin tefsirde bu amaca matuf olarak kullanıldığı, insanların Allah'ın gücü ve ilminin sınırsızlığı konusunda ikna edilmeye çalışıldığı söylenebilir. Bunun gerçekleşmesi durumunda ayetlerin amacına uygun bir tefsir olacağı muhakkaktır.

Ancak pratikte durumun her zaman böyle olmadığı görülmüştür. Aksine çoğu yerde ayetin *aslında* kastettiği anlamın son dönemde keşfedildiği, bilimsel bilgilerle Kur'ân-ı Kerîm'in daha iyi *anlaşıldığının* iddia edildiği görülmüştür. Bu durumda karşımıza iki husus çıkmıştır. Birincisi nüzul döneminden bu yana var olan anlamın bir kenara itilip ayete *yeni* bir anlam yüklenmesidir. Bu, bir anlamda bu dönemin biliminin ortaya koyduğu hakikatin ayete söylenmeye çalışılmasıdır. Diğeri de buna binaen bilimsel olarak inanılan durumun ayette asırlar öncesinde anlatıldığı teziyle Kur'ân-ı Kerîm'in bilimsel açıdan da muciz olduğu dolayısıyla Allah kelamı olduğu

ispatlanmaya çalışılmıştır. Bu durumda, bizce Kur'ân-ı Kerîm'in amacına paralel bir yaklaşım sergilenmemiştir.

Yeni bilgi ve bulguların (doğruluğu konusunda şüphe olmadığı takdirde bile), insanları Allah'ın büyüklüğünü anlama, insanın sorumluluğunu fark etme, tefekkür, tedebbür, taakkul gibi en temel dini eylemlere araç olmaktan çok her fırsatta Kur'ân-ı Kerîm'in Allah kelamı olduğunu ispatlama amacıyla kullanılması, aracın amaca dönüştüğünü göstermiştir.

Kur'ân-ı Kerîmin dikkat çektiği hususlar zaten insanların tarih boyunca bilimsel çalışma, gözlem ya da duyularıyla elde ettiği birikim ve tecrübelerde yoğunlaşmaktadır. Bunlar üzerinden her an hak bir kitap olduğunu ispatlamaya çalışmanın, çoğu zaman vermek istenilen mesajlara yoğunlaşmayı da engellediği görülmüştür.

Kur'ân-ı Kerîm'in yeni bilgiler öğretmekten ziyade, var olan bilgiye yeni değerler ve anlamlar yükleme amacı güttüğü görülmektedir. İnsanların gördüğü, duyduğu, yaşadığı kimi zaman da hayran olduğu ve ilah olarak taptığı şey ya da olaylara kendi açısından anlam ve değer yüklemekte, böylece bazı yanlış inanışları düzeltmekte, insanların Allah hakkındaki düşünce ve inanışlarını şekillendirmekte, doğru inanca sahip olanların inanç, bilinç ve sorumluluk anlayışlarına takviyelerde bulunmaktadır. Tefsir maksadıyla kullanılan son dönem bilimsel verilerin bu amacı gütmedikleri sürece bizce tam olarak doğru bir bağlamda kullanılmadığı görülmüştür.

Özellikle son dönemde batıda elde edilen bilimsel bilgi ve bulguların tefsirde *değerlendirildiği* ve ayetten bilgiye ulaşma değil bilgiden ayete ulaşma yaklaşımının sergilendiği görülmektedir. Bu yaklaşım önceki dönemlerde bu ayetlerin doğru ve yeterince anlaşılmadığı düşüncesini kabul etmekte ve bunu çoğu zaman normal görmektedir.

Mesajlarını açık seçik anlattığını söyleyen Kur'ân-ı Kerîm'in Allah'ın (cc) gücünü, uluhiyetini ve tekliğini anlattığı ayetlerinin bile ancak 14 asır sonra *anlaşılmış* olması kendi içinde bazı sorunlar barındıracaktır.

Batı, kendi düşünsel ve inanç dünyası içerisinde geliştirdiği bilgileri kullanarak elde ettiği endüstri ve savaş teknolojisindeki üstünlüğü sayesinde İslam ülkelerinde üstünlük kurmak isterken, onlardaki bilgilerin, Kur'ân-ı Kerîm'de aslında asırlar öncesinden haber verilen bilgiler olduğu düşüncesini savunmak ve tefsirde kullanmak, tam tersine İslam'a özgü ahlak, iman, anlam, gaye, çevreye duyarlılık ve sorumluluk bilgi edinme amacı, yaratıcıya karşı sorumluluk gibi bazı hususların gözden kaçırılmasına da neden olmuştur.

Modern bilimin ürettiği insan modeli, bir yönüyle cahilleye dönemi ürünü sayılabilecek ve Kur'ân-ı Kerîm'de “el-insan” ifadesiyle karşımıza çıkan insan modelidir. Bu insan modeli, yaratılmanın amacını göz ardı eden, ahrette sorguya çekilme düşüncesi taşımayan, helal-haram demeden yetim malına, fakir malına ve mirasa el koyan, Allah'a karşı sorumluluk duygusunu dışlayan sadece tabiata hakim olmaya çalışan bir anlayışa sahiptir.

Kur'ân-ı Kerîm'de ilk muhatapların sahip olduğu mevcut bilgi Allah'ın birliği, gücü, insanın bu durum karşısındaki sorumluluğunun hatırlatılması ve risaletin hak olduğunun ispatı için kullanırken son dönem bilimsel tefsirler Kur'ân-ı Kerîm'in Allah kelamı olduğunun göstergesinin içerdiği bilimsel i'caz olduğu ispatlamak için kullanır olmuştur.

Kur'ân-ı Kerîm, ifadelerdeki özgünlük, peygamberin şahsiyeti, önceki toplumlara gönderilen peygamberler ve akıbetleri gibi örnekler üzerinden kendi hakikatini ispatlama yoluna giderken, bilimsel tefsirlerde bilimsel verilerin, Kur'ân-ı Kerîm'in hakikatinin birer ispatı olarak gösterilmeye çalışıldığı görülmüştür.

Bizce ayrışma burada başlamıştır. Kur'ân-ı Kerîm'in hak bir kitap oluşu adeta yeniden ele alınmaya yeniden ispatlanmaya başlanmıştır. Bu durum da sahabenin tabiat hakkındaki ayetleri anlama/açıklama amaçları ve yöntemleriyle kullandıkları argüman ve materyallerle son dönem bilimsel tefsirlerin amaç, yöntem argüman ve materyallerin farklılaşmasına neden olmuştur. Bu yolla öncekilerle birçok açıdan farklı birçok malzeme ve bilginin tefsire girdiği görülmektedir.

Sahabe ve tabiûn tarafından yapılan yorumlar ya dilsel bir kapalılığı gidermek ya da ayetin vermek istediği mesajı vurgulamak şekliyle karşımıza çıkarken son

dönemde “aslında” ayetin o zamanlar tam olarak anlaşılmadığı sonraki dönemlerde bilimin ilerlemesiyle daha iyi anlaşıldığı iddiasına binaen yeni/farklı dilsel açıklamalar, vurgular ve yorumlarla bilgi aktarmalarına şahit olunmuştur.

Ortaya konulan tefsirlere bakıldığında, Bilimsel tefsiri kabul eden ve reddeden iki tarafın da kendini haklı çıkaracak bir hayli malzemenin mevcut olduğunu söylemek mümkündür. Son dönem yorumlarının çokluğuna baktığımızda bilimsel verilerle yorumlanması gerektiği söylenen bir çok husus/ayet bulunduğu iddiasının doğru olduğu görüldüğü gibi, dilsel imkân, metinsel bağlam ve Kur’ân-ı Kerîm’in indirilme gayesi olarak üç maddede özetlenebilecek eleştirileri de haklı çıkaracak azımsanmayacak örneklere şahit olunmuştur.

Bu örneklerin çokluğunda kimi zaman malzemeyi zayi etmeme gayreti, kimi zaman popülaritesi çok yüksek teori ya da yaklaşımların ayetle telif edildiğinde Kur’ân-ı Kerîm’in son derece modern bilgileri içeren bir kitap olacağı ve bu da insanların İslam’ı seçmede etkin olacağı inancı gibi birçok sebebe bağlanabilir.

Yorumlarda bilimsel verilerden yararlanma adına, kıyamet sahneleri olduğu açıkça belli olan ayetleri yaşanmış olaylar gibi sunma gayretlerinin yanı sıra, Arap dilinin imkân vermediği anlamları kelimelere yüklemeye çalışılmasına da şahit olunmuştur.

Dil ve metinsel bağlam imkân verse bile herhangi bir bilim dalına ait sayfalarca birikimin tefsir olarak kitaplarda yer aldığı görülmüştür. Genel kültür olarak başka alanlarda okuma ya da araştırma yapıldığında ulaşılabilecek birçok bilginin tefsir kitaplarına girmiş olması tefsir ilminin mahiyet ve muhtevası açısından da düşündürücüdür. Kur’ân-ı Kerîm’in imanlı ve ahlâklı birey ve toplum oluşturma amacını göz önünde bulundurduğumuzda doğrudan buna hizmet etmeyen ve başka kaynaklardan rahatlıkla elde edilebilecek bilgilerin tefsirde yer almasının bu amaca hizmet etmeyeceğini düşünülmektedir.

Konumuz tüm tefsir tarihinde bilimsel yorumları tespit olmadığından dönemsel olarak son dönem tefsirlerine özellikle yer verildiğini de belirtmek istiyoruz. Başka çalışmalara fırsat vermek adına bu denli geniş bir alanda böyle

sınırlı bir çalışma yapılmıştır. Burada sadece son dönem yorumların ilk dönem yorumlarla mahiyet ve muhteva açısından farkı ortaya konulmaya çalışılmıştır.

KAYNAKÇA

Abbas, Fazl Hasen **Muhâzarât fî Ulûmi'l-Kur'an**, 1. Baskı, Daru'n-Nefais, Amman, 2007.

Abdilaziz, Abdullah ve es-Savi Abdü'-Cevad el-Musallih, **el-İcazü'l İlmî fî'l-Kur'ân ve's- Sünne** (Dirase camiiyye), Cidde, 2008.

Abdullah, Muhammed Ferid, **Min Vücuhi'l-İcaz fî'l-Kur'âni'l-Kerîm**, Daru'l-Mevasin, Beyrut, 2006.

Abdülbâki, Muhammed Fuad, **el-Mu'mecu'l-Mufehres lielfazi'l-Kur'ân-i'l-Kerîm**, Darul Fikr, Beyrut, 1994.

Abdu'd-Dâim, Ahmet b. Yusuf, Ebu'l-Abbas, Şihabu'd-Din, **ed-Durru'l-Masnun fî Ulûmi'l-Meknûn** (Thk: Ahmed Muhammed el-Harrat), Daru'l-Kalem, 1. Baskı, Dımeşk, ths.

Abdussamet, Muhammed Kamil, **El'İcazü'l-İlmî fî'l-İslam el Kur'ân-il-Kerîm**, Beyrut, 1990.

Ak, Halid Abdurrahman, **Ûslûlü't-Tefsir ve Kavaiduhu**, Daru'n-Nefais, Beyrut, 1986.

Aksoy, Süleyman, **Kur'an'ın Astronomik Sırları**, Ankara, 2004.

.....**Kur'an'ın Atomik Sırları**, İstanbul, 2006

Ammar, Ahmed Seyyid Muhammed, **Nazariyyetu'l-İcazi'l-Kur'an ve Eseruha fî'n-Nagdi'l-Arabiyyi'l-Kur'an**, Daru'l-Fikri'l-Muasır, 1998, Beyrut.

Antâki el-Halebî, Muhammed, **el-Minhac fî'l-Kavâid ve'l-İ'rab**, Tebliğ yayınları, İstanbul, 1985.

Arcun, Muhammed Sadık İbrahim, **el-Kuranu'l-Azim, Hidayetuhu ve İ'cazuhi fî Akvali'l-Müfessirîn**, 2. Baskı, Daru'l-kalem, Dımeşk, 1989.

Ateş, Abdurrahman, "Kur'an ve Bilim: Hermeneutik Yaklaşım" **Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi** c: VIII, 2008, sayı: 2.

.....“Keşfu’l-Esrar: Bilimsel Tefsir Hareketinin XIX. Asırdaki İlk Muharriki”, **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, c: XLIV, 2003, sayı: 1

.....“Geçmişten Günümüze Bilimsel Tefsir Okulu”, **Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi**, c: II, 2002, sayı: 4.

Ateş, Süleyman, “Bilimsel Tefsir Metodolojisi” (Bildiri Müzakeresi), **İslami İlimlerde Metodoloji (Usul) Sorunu 1**, (Yayına Hazırlayan: İsmail Kurt, Seyit Ali Tüz) 1. Baskı, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2005.

Aycan, İrfan “Emeviler Dönemi İlmî Hayat”, **Emeviler Dönemi Bilim, Kültür ve Sanat Hayatı**, 1. Baskı, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 2011, 35-73.

Aydın, Mehmet S, “İlim – İslam Muhasabeti” **Bilgi, Bilim ve İslam I- II**, Yayına Hazırlayanlar: Ahmet Tabakoğlu, Sadık Çelenk, 2. Baskı, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2005, s. 79- 98.

....., **Din Felsefesi**, 7. Baskı, İzmir İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İzmir, 1999.

Babuna, Cevat, **Bilimden İmana 2**, İstanbul, 2002.

Bakar, Osman, **İslam Bilim Tarihi ve Felsefesi**, Trc: Işık Yanar, İstanbul, 2012.

Baş, Erdoğan, “Sema” DİA, İstanbul, 2009.

Bilgin, Abdülcelil **Kur’an’daki Deyimler ve Zemahşerî’nin Keşşafı**, 1. Baskı, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 2008.

Bucaille, Maurice, **Kuran ve’l-ilmi’l-Hadis**, Daru’l-mülhem, Suriye, 1995.

....., **Müsbet İlim Işığında Tevrat İnciller ve Kur’an** (Trc: M. Ali Sönmez), DİB, Ankara, 2001.

Bûtî, Ramazan, **Kur’an’da İnsan ve Medeniyet** (Trc: Resul Torun), Risale yay., İstanbul, 2007.

Candan, Abdülcelil, **Kur’ân Tefsirinde Sapma Nedenleri**, İstanbul, 2005.

Cerrahoğlu, İsmail, **Tefsir Usulü**, Ankara, 1983.

Cevherî, Tantâvî, **el-Cevahir Fî Tefsiri'l-Kur'an**, Mısır, tsz.

Cevherî, İsmail, b. Hammâd, **Mu'cemu's-Sıhah**, Beyrut, 2012.

Coşkun Muhammed, **Modern Dünyada Kuran Yorumu**, İfav Yay, 1. Baskı, İstanbul, 2018

Çağrıcı, Mustafa “**Arz**” DİA, İstanbul, 1991.

Çelebi, Hind, **Farklı Yaklaşımlar ve Örnekler Işığında Kur'an-ı Kerîm'in Bilimsel Tefsiri** (Trc: Muammer Erbaş), İzmir, 2008.

Çelik, Ömer, **Kur'an'dan Teknolojik Yansımalar**, Akademi yay, İstanbul, 2009.

Çelik, Ali “Asrı Saadette Halk İnançları” **Bütün Yönleriyle Asr-ı Saadette İslam**, 2. Baskı, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2007 c: IV ss: 19 – 93.

Dayf, Şevki, **el-Veciz fî Tefsiri'l-Kur'an-i'l- Kerîm**, 2. Baskı, Daru'l-Maârif, Kahire.

Demir, Şehmus, “Kur'an'ın Bilimsel Veriler Işığında Yorumlanmasına Eleştirel Bir Yaklaşım”, **Tarihten Günümüze Kur'an'a Yaklaşımlar**, (Editör: Bilal Gökçır ve Diğerleri), İlim Yayma Vakfı Tefsir Akademisi, İstanbul, 2010.

....., **Kuranın Yeniden Yorumlanması**, İstanbul, 2005.

Derveze, M. İzzet, **et-Tefsiru'l-Hadîs (Nüzul Sırasına Göre Kur'an Tefsiri)**, (Trc: Ahmet Çelen, Mehmet Çelen), Ekin Yay., İstanbul, 1997.

Dumlu Ömer, **Savaş**, Rıza, **Kur'an Atlası**, Ankara Okulu Yay., Ankara, 2007.

Ebu Hacer, Ahmed Ömer, **et-Tefsiru'l-İlmîyyu li'l-Kuran**, Daru'l-Kuteybe, Beyrut, 1991.

Efil, Şahin “Evrenin Fiziksel ve Metafiziksel Boyutuna İlişkin bir Deneme”, **Marife (Bilimsel Birikim)**, yıl: 5, sayı:1 yıl: 2005, 107-120.

.....“Mucizenin Bilimsel Yorum'unda Meşruiyet Krizi”, **Marife (Bilimsel Birikim)**, yıl: 6, sayı:2 yıl: 2006, ss: 181-194.

Erbaş, Muammer, Fahreddin Râzî'nin Kur'ân-ı Kerîm'i Tefsir Yöntemi, 1. Baskı, Birleşik Matbaacılık, İzmir, 2014.

Esed, Muhammed, Kur'an Mesajı, Meal-Tefsir (Trc: Cahit Koytak, Ahmet Ertürk), İşaret yay., İstanbul, 2001.

Ezheri, Ebu Mansur Muhammed b. Ahmed b. el-Ezheri el-Herevî (v. H: 370), **Tehzîbu'l-lüğa**, Daru İhyai't-Turasi'l-Arabi, Beyrut, 2001.

Fîrûzâbâdî, Mecduddin Muhammed b. Yakup, Tenvîru'l-Mikbas Min Tefsîri İbn-i Abbas, Lübnan, tsz.

....., **Mu'cemu'l-Kamusi'l-Muhît**, Beyrut, 2011.

Gezer, Süleyman, Kur'an'ın Bilimsel Yorumu, Ankara, 2009.

Güllüce, Veysel, Bilimsel Tefsirde Usûl, Aktif Yayınları, Erzurum, 2007.

Günaydın, Hasan, Kur'ân ve Hadislerde Günümüzde Ortaya Çıkan İlmi Gerçekler, Tür-Dav yayınları, İstanbul, 1998.

Hâc Ahmed, Yusuf, Mevsuatu'l-İ'cazi'l-İlmî fî'l-Kur'ân-il-Kerîm ve's-Sünneti'l-Mutahhara, Mektebetü İbn-i Hacer, Şam, 2003.

Halidi, Salah Abdulfettah, El-Beyan fî İcazi'l-Kur'an, Daru Ammar, 5. Baskı, 2008.

Han, Abdu'l-Muid, El-Esâtîru'l-Arabiye Kable'l-İslâm, Matbaatü'l-hasene, Kahire, 1937.

Hanefi, Hasan “Konulu Kur'an Metodu” (Trc: Sönmez Kutlu), **Journal Of Islamic Research vol: 9**, no: 3, 1996. 157- 166.

Harputi, Abdullatif, Tenkihu'l-Kelam fî Akaidi Ehli'l-İslâm, İstanbul, 1330.

Hudur, Abdülhalim Abdurrahman, el-İnsan Fî'l-Kevn Beyne'l-Kur'ân ve'l-ilm, Alemu'l-Marife, Cidde, 1983.

Hûlî, Emin, Kur'ân Tefsirinde Yeni bir Metod, (Trc: Mevlüt Güngör), Kuran Kitaplığı, İstanbul, 1995.

Işıcık, Yusuf, Kur'an Meâli, 2. Baskı, Konya İlahiyat Derneği Yay., Konya, 2010.

İbn Âşur Tahir, et-Tahrir ve't-Tenvir, Tunus Yay., Tunus, 1984.

İbn Atiyye, Ebu Muhammed Abdu'l-Hak b. Galib, el-Endelûsî, **el-Muharraru'l-Veciz fî Tefsiri'l-Kitabi'l-Aziz (tah: Abdusselam Abdu's-Şafi Muhammed)**, 1. Baskı, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, h. 1422.

İbn Manzur, Ebu'l-Fazl Muhammed b. Mükerrerem, **Lisânu'l-Arab**, Beyrut, h:1414.

İbn Zekeriya, Ebu'l-Hüseyin Ahmed b. Faris, **Mu'cemu Mekayîs fi'l-Luğa** (Thk: Şihabuddin Ebu Amr), Beyrut, 2011.

İmam Malik, el-Muvatta (Tashih, Talik ve Tahric: Muhammed Fuad Abdülbaki) Daru İhya-i't-Truasi'l-Arabi Beyrut, 1985.

İsfehani, Rağıb, Müfredât-u Elfazi'l-Kur'ân, (Çeviren ve Notlandıran: Yusuf Türker), Pınar Yayınları, İstanbul, 2007.

İslamoğlu, Mustafa, Yaratılış ve Evrim, Denge Yayınları, İstanbul, 2015.

....., **Hayat Kitabı Kur'an, Gerekçeli Meal Tefsir**, Düşün yay., 1. Baskı, İstanbul, 2008.

Jansen, J.J. G., Kur'an'a Yaklaşımlar, (Trc: Halilrahman AÇAR), Ankara, 1999.

Karaman ve Diğerleri, K. Kerim ve Açıklamalı Meâli, TDV Yayınları, Ankara, 2005.

Karaman ve Diğerleri, Kur'ân Yolu Türkçe Meal ve Tefsir, DİB Yay., Ankara, 2008.

Kasım, Muhammed b. Abdurrahim, Kitab fî Mesirati'l-İcazi'l-İlmiyyi fi'l-Kur'an, Amman, 2000.

Kevâkibî, Abdurrahman, Tabai'u'l-İstibdad ve Mesari'u'l-İsti'bâd, 2. Baskı, Daru'n-Nefais, Beyrut, 1986.

Kırca, Celal, Kur'an ve Fen Bilimleri, Marifet Yay., İstanbul, 2005.

Kocabaş, Şakir, Kuran’da Yaratılış (Uzayların ve Maddenin Yaratılışı), Pınar yayınları, İstanbul, 2003.

Konaklı, Numan, “İ’cazü’l-Kur’an Düşüncesinin Temelleri: Cahız Örneği” **Marife**, yıl: 9, sayı: 1, Yıl: 2009, ss: 185 – 209.

Kurtubî, Ebu Abdullah Muhammed b. Ahmed, b. Ebi Bekr b. Ferah Şemseddin, el-Camiu li ahkâmi’l-Kur’an, (Tah: Ahmet Berdûnî ve İbrahim Etfîş) Daru’l-Kutubi’l-Mısriyye, 2. Baskı, Kahire, 1964.

Kuşeyri, Abdu’l-Kerim b. Havazin b. Abdü’l-Melik, Letâifu’l-İşârât, el-Mektebetu’t-Tevfikiyye, ths, Kahire.

Kutluer, İlhan, “Burç (İslâm Literatüründe)” DİA, İstanbul, 1992.

Maraşlı, Yusuf, Ulûmu’l-Kur’ân-il-Kerîm, Darul’Marife, Beyrut, 2010.

Mardini, Abdürrahim, Mevsuatu’l-İ’caz el-İlmî, Daru’l Mahabbe, Dımeşk, 2006-2007.

Maturîdî, Muhammed b. Muhammed b. Mahmud, Ebu Mansur, Te’vilâtu’l-Kur’ân (İlmî Neşre Hazırlayan: Murteza Bedîr, İlmî Kontrol: Bekir Topaloğlu), Mizan Yay., İstanbul, 2008.

Mevdudî, Ebu’l-A‘lâ, Tefhimu’l-Kur’ân, 5. Baskı, İnsan Yay., İstanbul, 1995

Meydânî, Abdurrahman Hasan, Meâricu’t-Tefekkür ve Dekaiku’t-Tedebbür, Daru’l-Kalem, Dımeşk, 2006.

Mukatıl b. Süleyman, Ebu’l-Hasen, b. Beşîr el-Ezdî el-Belhî, Tefsîru Mukatıl b. Süleyman (Thk: Abdullah Mahud b. Şehhate), Beyrut, h:1423.

....., el-Eşbah ve’n-Nezair fi’l-Kur’ân-i’l-Kerîm (Kur’an Terimleri Sözlüğü) (Thk: Dr. Abdullah Mahmud Şehhate), (trc: M. Beşir Eryarsoy), İşaret yay., İstanbul, 2004.

Musallih, Abdullah Abdilaziz ve Abdü’-Cevad es-Savi, el-İcazü’l İlmî fi’l-Kur’ân ve’s- Sünne (Dirase camiyye), Cidde, 2008.

Müslim, Dr. Mustafa, **Mebahis fî İcazi'l-Kur'ân**, Daru'l-Menara, Cidde, 1988.

Nablusi, Muhammet Ratıb, **Mevsuatu'l-İ'cazi'l-İlmî (Âyâtullah fi'l-Âfâk)**, Dımeşk, 2010.

Neccar, Zağlül Rağıb Muhammed, **Medhal ilâ Dirasati'l-İ'cazi'l-İlmî Fi'l-Kur'ân ve's-Sünne**, Beyrut, Daru'l-Marife, 2009.

....., **Tefsîru'l- Ayati'l-Kevniyye Fi'l-Kur'âni'l- Kerîm**, Mektebetü's-Şurug ed-Devliyye, Kahire, 2007.

Nesefî, Abdullah b. Ahmed b. Mahmud, **Tefsiru'n-Nesefî (Medariku't-Tenzil ve Hakâiku't-Te'vil)**, Daru'l-Marife, 2. Baskı, Beyrut, 2008.

Nevfel, Abdurrezzak, **Allah ve Modern İlim**, (Trc. Akif Nuri), Hikmet Yay., İstanbul, 1997.

Nurbaki, Haluk, **Kur'an-ı Kerim'den Ayetler ve İlmi Gerçekler**, TDV Yayınları, Ankara, 1996.

....., **Kur'an Mucizeleri**, Damla Yay, İstanbul, 1985

Okumuş Mesut, **Kur'ân'ın Çok Boyutlu Okunuşu –İmam Gazzâlî Örneği-**, Ankara Okulu Yay, Ankara, 2006.

Osmanoğlu, M. Harun, **Kur'ân Bilim 70 (Fen Bilimleri ve Sosyal Bilimlerle İlgili Kur'ân Ayetlerinin Araştırılması)**, GÜL-SAN Yayınları, Kayseri, 1996.

Öğmüş, Harun **Muhazarat fî Ulûmi'l-Kur'an ve Tarihi't-Tefsir**, 1. Baskı, İfav yay., İstanbul, 2014.

Özdemir, İsmail, **Kur'an-ı Kerim'de Göklerin Ve Yerin Yaratılışı Ve “Altı Gün” Problemi** (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2006.

Özemre, Ahmet Yüksel, **Kur'ân-ı Kerîm ve Tabiat İlimleri**, İstanbul, Furkan yay., 1999.

....., **Din İlim Medeniyet**, İstanbul, Pınar Yay, 2002.

....., **Çağdaş İlmi Tefsirde Vehmin Egemenliği**, Etkileşim yay, İstanbul, 2006

....., “İslamiyette İlim” **Bilgi, Bilim ve İslam I- II**, Yayına Hazırlayanlar: Ahmet - Tabakoğlu, Sadık Çelenk, 2. Baskı, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2005, 53- 78.

Öztürk, Mustafa, **Kur'an ve Yaratılış**, Kuramer Yay., İstanbul, 2015,

....., **Kur'ân, Tefsir ve Usûl Üzerine Problemler, Tespitler ve Öneriler**, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 2011.

....., Taberi'nin Tefsir Anlayışında Selefilik ve Ilımlı Zahirilik” (Tebliğ ve Müzakereleri), **Bir Müfessir Olarak Muhamed b. Cerir et-Taberi Sempozyumu**, Konya, 2010.

....., **Kur'an Dili ve Retoriği**, 3. Baskı, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 2010.

Öztürk, Yaşar Nuri, **Kurandaki İslam**, Yeni Boyut Yay., İstanbul, 2000.

Renan, Ernest “İslamlık ve Bilim”, **Nutuk ve Konferanslar**, Ter: Ziya İshan, Ankara, 1946.

Razi, Fahreddin, Ebu Abdullah Muhammed b. Ömer, **Mefâtîhu'l-Ğayb**, 3. Baskı, Daru İhyai't-Turasi'l-Arabi, Beyrut, h. 1420.,

Rıza Muhammed Reşid, **Tefsiru'l-Menar**, Hey'etu'l-Mısriyye el-Âmme, Kahire, 1990, c: I, s. 8.

Sâbûnî, Muhammed Ali, **Safvetu't-Tefasîr**, Dersaadet, İstanbul, Ths.

Sa'dî, Davud Selman, **Esraru'l-Kevn fi'l-Kuran**, Daru'l-harfi'l-arabi, Beyrut, 1999.

Sallabi, Ali Muhammed , **el-Mucizetü'l-Halide**, Daru İbn-i Kesir, Beyrut, 2013.

Savfi, Mahir Ahmet, **Mevsuatu'l-Kevniyyeti'l-Kübra (Âyâtullah Fî's-Sema-i'd-Dünya ve's-semavâti's-Seb'i)**, Mektebetü'l-Asriyye, Beyrut, 2008.

Serkis, Yusuf İlyas, **Mu'cemu'l-Matbuati'l-Arabiyye ve'l-Muarrebe**, Mısır, 1928.

Suyutî, Celaledin, **el-İtkan fî Ulûmi'l-Kur'ân**, Beyrut, 1996.

Sülün, Murat “**Şi'ra**”, DİA, İstanbul, 2010.

....., “Tefsir Nasıl Bir İlimdir?” **İslami İlimlerde Metodoloji III**, (Yayına Hazırlayan, İsmail Kurt, Seyit Ali Tüz), 1. Baskı, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2011, s. 15.

Şa'ravi, Muhammed Müteveli, **Mucizetu'l-Kur'ân**, tsz, basım yeri yok.

Şatibi, İbrahim b. Musa, **el-Muvafakat**, (Tah: Ebu Ubeyde Meşhur b. Hasan) Daru İbn Affan, 1. Baskı, Beyrut, 1997.

Şevkânî, Muhammed b. Ali b. Muhammed b. Abdullah, **Fethu'l-Kadir**, Daru ibn-i Kesir-Daru'l-Kelimi't-Tayyib, 1. Baskı, Dimeşk, h.1414.

Şerif, Adnan, **Min Ulumi'l-Arzi'l-Kur'aniyye (Kur'an-ı Kerim'deki İlmi Gerçekler)**, Daru'l-İlm li'l-melayîn, 1993, Beyrut.

Şerif Radî, **Telhisu'l-Beyan fi Mecazi'l-Kur'an**, Alemu'l-Kutub, Lübnan, 2011.

Şerif, Muhammed Musa **İ'cazu'l-Kur'ani'l-Kerim Beyne'l-İmam es-Suyutî ve'l-Ulama**, Daru'l-Endülüs el-Hadra, Cidde, 2002.

Şimşek, M. Sait, **Hayat Kaynağı Kur'ân Tefsiri**, Beyan yayınları, İstanbul, Tsz.

....., **Yaratılış Olayı**, Beyan yay, İst, 1998.

....., **Günümüz Tefsir Problemleri**, 9. Baskı, Kitap Dünyası Yayınları, Konya, 2008.

.....“Asr-ı Saadette Kur'an'ın Anlaşılması”, **Bütün Yönleriyle Asr-ı Saadette İslam**, 2. Baskı, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2007.

Taberi, İbn Cerir, **Camiu'l-Beyan an Tefsir-i Ayi'l-Kur'an**, (thk. Ahmet Abdürrazık el-Bekri ve ark.) Kahire, 2009.

Taslaman, Caner, **Big-Bang ve Tanrı**, İstanbul yayınevi, 10. Baskı, İstanbul, 2003.

Tayyar, Müsaid b. Süleyman, “Tashihi Tarikati Mualeceti Tefisiri’s-Selef fi Buhûsi’l-İ’cazi’l-İlmî” **Buhus Muhkeme fi Ulumi’l-Kur’ân ve Usuli’t-Tefsîr**, 2. Baskı, Merkezü Tefsir li’d-Dirasâti’l-Kuraniyye, Riyad, 2015.

Tahanevi, Muhammed Ali, **Keşşâfu Istılahâti’l-Fünûn**, (Tah: Refik el-Acem, Ali Duhrûc), Lübnan, 1996.

Tirmizi, Muhameed b. İsa, **Sünen-i Tirmizi**, (Thk: Ahmed Muhamed Şakir, Muh. Fuad Abdülbaki, İbrahim Atve), Mektebetu Mustafa el-Babi el-Halebi, Mısır, 1975.

Tuayleb, Abdu’l-Mun‘im Ahmed, **Fethu’r-Rahman fi Tefsîri’l-Kur’an**, Daru’s-Selam, 1. Baskı, Kahire, 1995.

Tuna, Taşkın, **Ol Dedi Oldu Ama Nasıl Oldu -1**, 10. Baskı, Şule Yay., İstanbul, 2011.

....., **Ol Dedi Oldu Ama Nasıl Oldu -2**, 9. Baskı, Şule Yay., İstanbul, 2011.

Unat, Yavuz, “**Yıldız**” DİA, İstanbul, 2013.

Vahidi, Ebu’l-Hasen Ali, **el-Veciz fi Kitabi Tefsiri’l-Azîz**, (Thk: Safvan Adnan Davudi), Daru’s-Şamiyye, Dimeşk, h: 1415.

Yahya, Harun, **Kur’an Mucizeleri**, Vural yay, İstanbul, 2010.

Yazır, Elmalılı Muhamed Hamdi, **Hak Dini Kur’ân Dili**, Akçağ Yay, Ankara, 1995

Yemani, Bahauddin el-Huseyni, **El-Kevn fi’l-Kur’ani’l-Kerim**, Daru’n-Nefais, Beyrut, 2008.

Yeniçeri, Celal, **Uzay ve Varlık Ayetleri Tefsiri (İslam açısından Kainat ve İmkanları)**, Erkam Yayınları, İst, 2006

Zehebi, Muhammed Hüseyin, **et-Tefsir ve’l-Mufessirun**, Daru'l-Erkam, Beyrut, tsz.

Zemahşeri, Ebu'l-Kasım Carullah Mahmud b. Ömer, **Tefsiru'l-Keşşaf an Hakaiki't-Tenzil ve Uyuni'l-Ekavil fi vüc'uhi't-Te'vil**, Daru'l-Marifet, Beyrut, 2009.

Zindani, Abdülmecid, **Kur'an'da İlmi Mucizeler**, (Terc: Resül TOSUN), Kayıhan Yayınları, İstanbul, 1995,

Zühayli, Vehbe, **et-Tefsiru'l-Munir fi'l-Akide ve's-Şeria ve'l-Menhec**, Daru'l-Fikri'l-Muasır, 2. Baskı, Dımeşk, h.1418.

Zürkani, Muhammed Abdulazim, **Menahilu'l-İrfan fi Ulumi'l-Kur'an**, Matbaatu İsa el-Babi, 3. Baskı, trs.

https://tr.wikipedia.org/wiki/N%C3%B6tron_y%C4%B1ld%C4%B1z%C4%B1 (29.11.2015 saat: 11:50)